

Szín

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET FOLYÓIRATA

2003. SZEPTEMBER

8/4

TARTALOM

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET MŰHELYÉBŐL

- Beke Pál: Művelődési intézmények közösségi kézben. Emlékeztető a dobogókői első egyeztető fórumról 1
A Matyó Népművészeti Egyesület – Mezőkövesd művelődése. Interjú Berecz Lászlóné önkormányzati képviselővel,
a Matyó Népművészeti Egyesület elnökével (Mátyus Aliz) 7
Halász Péter – Kemény Bertalan: A hazai falugondnok rendszer partiumi és erdélyi bevezetésének célszerűsége és
lehetőségei – Két tanácskozás tapasztalatai 15

ÜZENŐ

Borbás György: A Millennium kultuszminisztere Wlassics Gyula (1852–1937) 23

ARCKÉPEK

Debreczeni Tibor Csokonai Vitéz Mihály-díjas (Jankó Ágnes) 28

Tóth Zsuzsanna Wlassics Gyula-díjas 34

A SZAKMA ÜNNEPEI

M. Tóth Antal: Mi a titkuk? Elmélkedés Veszprém Város Vegyeskarának múltjáról, jelenéről és remélt jövőjéről
(Csokonai Vitéz Mihály közösségi-díj) 37

Tám László, egy Csokonai Vitéz Mihály-díjas diaporáma szerző (Kocsis Iván) 41

„40 éves a Kis Jankó Bori Országos Hímzőpályázat” című kiállítás – Mezőkövesd (Barsi Hajna) 42

VISEGRÁDI NÉGYES

Látogatás a prágai és a pozsonyi intézeteknél – 2003. július 8-10. (Beke Pál) 44

A pozsonyi Népművelés című folyóirat bemutatása (Hollósy Tiborné) 44

Kiss Gy. Csaba: Magyarország Kelet és Nyugat között 46

KÖNYVISMERTETÉS ÉS BIBLIOGRÁFIA

Andrássy Mária: Özvegyek dicsérete – avagy az „állami szamizdat” sorsa (Kovalcsik József: A kultúra csarnokai) 48

Mátyus Aliz: A társas élet és intézményei: a kultúra csarnokai (Kovalcsik József: A kultúra csarnokai) 49

Kovalcsik József művelődéstörténeti műveinek bibliográfiája (Összeállította: Bánfai József) 50

SZAKMAI BESZÁMOLÓK

A Kutatási Osztály kutatási tervei (Lipp Márta) 52

Lipp Márta: A közművelődési feladat ellátás törvényessége és formái falun 52

Zavarkó Mihály: A kultúra finanszírozása városokban 56

G. Furulyás Katalin: A közművelődésre ható jogszabályok hatásvizsgálata 58

Hogyan fakasszunk forrásokat? Beszámoló a királdi közösségfejlesztő kísérletről (Péterfi Ferenc) 60

Az egyházak közművelődési szerepe a mai magyar társadalomban. Konferencia Egerben (Kereszti Ferenc) 62

Beszámoló a 3. Budakalászi Találkozó munkájáról (Romhányi András) 64

A Magyar Fotográfia Napja 2003. (Győri Lajos) 65

A III. Nemzetközi Magyar Fotóművészeti Kiállítás (Győri Lajos) 66

SZAKMAI HIREK 68

ÚJKÖNYVEK – VÁLOGATÁS 71

SZERZŐINK 76

Bessenyei György- és Wlassics Gyula-díjasok köszöntése. Fotók a díjasokról.

SZÍN 8/4 · 2003. szeptember

SZÍN – a Magyar Művelődési Intézet folyóirata. Megjelenik kéthavonta.
Szerkesztőbizottság: Elnöke: Beke Pál. Tagjai: Barsi Hajna, Egyed Albert,
Komjáti Gabriella, Péterfi Ferenc, Szöllősi Eszter, Tóth Zsóka, Tóth Zsuzsanna.
Főszerkesztő: MÁTYUS ALIZ.

Kiadja a Magyar Művelődési Intézet. Felelős kiadó: BEKE PÁL.

A szerkesztőség címe: 1011 Budapest, Corvin tér 8.

Postacím: 1251 Budapest, Pf. 101. Tel: 201-5053. Fax: 201-5764.

E-mail: kalmarj@mimi.hu és matyus@enternet.hu

A lapot Szűts Eszter festőművész tervezte.

E számunkat Wlassics Gyula képekkel illusztráltuk.

Készült a Somogy-Print Bt. nyomdaüzemében. 1165 Budapest, Hangulat u. 4.

ISSN 1416-6925

BEKE PÁL

MŰVELŐDÉSI INTÉZMÉNYEK KÖZÖSSÉGI KÉZBEN

Emlékeztető a dobogókői első¹ egyeztető fórumról

A művelődési otthon-egyesületekről általában

A művelődési otthon-egyesület olyan helyi közművelődési intézmény, amelynek tevékenységszervezését és működtetését

– az azt használókból alakult, vagy

– egy, az intézmény működtetését a helybéli közjó érdekében elvállaló egyesület, vagy

– a település (városok esetében a vonzáskörzet) kulturális egyesületeinek konzorciuma

végzi a helyi települési önkormányzattal kötött szerződés alapján hosszabb használati időtartamban megállapodva. A minden helybéli (vagy egy adott korosztály minden tagja) számára nyitott, és a helybéli igényeire, különösen a működtető egyesület(ek) tagjainak óhajaira figyelmes tevékenységű intézmény napi munkáját választott vezetőség irányítja és/vagy végzi, akik azonban a konkrét szervező- és fejlesztőmunkát szakember(ek)re bízhatják. A művelődési otthon-egyesület épülete önkormányzati tulajdon marad, működtetését az önkormányzat (és remélt feladatvállalást követően) az állam anyagilag segíti.²

A művelődési otthon-egyesület hazai előzményeit biztonságosan számíthatjuk a közművelődési intézményrendszer reformkori, de különösen a Kiegyezést követő időkből történő kialakulásától, amikor a különféle kaszinók, kereskedelmi- és ipartestületek, munkásotthonok, olvasó- és népkörök stb. működése és tevékenysége, egyidejűleg sokszínű és bonyolult hálójával jellemezte az iskolán kívüli tanulás, a közösségi művelődés, a szabadidő-szervezés helyben intézményesült lehetőségeit³. 1948-at, a pártállammá-való fordulat évt követő államosítás tanácsi művelődési otthoni intézményrendszerre, az államosított szakszervezetek kezelésébe került (korábban a szabad és öntörvényű érdekvédelmi mozgalmak, vagy az általuk alakított egyesületek intézményei) irányításuk és központból való befolyásosságuk miatt persze nem tekinthetők előzményeinek. A rendszerváltozást követően jobbra spontán módon kialakult művelődési otthon-egyesületek itthon közvetlen, szervesen jogfolytonos előzményekkel (kivéve talán a '80-as évek „nyitott ház” néven közismert művelődési otthoni kísérleteit, a művelődési otthonok társadalmiasítási kezdeményezéseit⁴) tehát nem számolhatnak.

¹ 2003. szeptember 30 - október 1.

² A fentiekből egyenesen következik, hogy a bár egyesületi fenntartású, de zártkörű, csak a tagok által látogatható intézmény éppen úgy nem tartozik e kategóriába, mint az egyéni vállalkozó vagy egy közhasznú társaság által vezérelt, valamint a jelenleg többségben lévő önkormányzati működtetésű művelődési otthon.

³ Bár ezek összeírása és összeítése még hiányzik, a Művelődéskutató Intézet műhelyében készült, és 1988-ban három kötetben közreadott A magyarországi egyesületek címűtára a reformkortól 1945-ig c. összeállítás mindösszesen 2.801 oldalának számtalan adata jelzi, hogy nem kevés (lehetett) a működő, sok esetben bizonyára nyilvános közösségi színtér.

⁴ A művelődési otthoni kísérletek esetében elsősorban -mint említettük- a Népművelési Intézet '70-es évek végén kezdett "nyitott ház" kezdeményezésére utalunk, az intézményi társadalmiasítási próbálkozások esetében pedig az úgynevezett "társadalmi vezetőségek" '80-as évek elején szándékolt megújítására. Mindkettőről részletes irodalomjegyzéket közöl a szerző Méltóságkereső c., 2001-ben az epl kiadó által közreadott szakmatörténete.

A Magyarországon manapság működő ill. a leendő művelődési otthon-egyesületek mintáit ma a nyugat-európai lokális közösségi intézmények modelljeiben lelhetjük föl. Nem véletlen, hogy a '80-as évek első harmadában szervezett település- és közösségfejlesztési próbálkozásaink során a helyi közösségek önálló kulturális intézményre vonatkozó óhaját (Balatonszabadi 1950 előtti önálló településrészén, Siómaroson, Pogányzentpéteren és Dunapatajon) a helyben már gyakorlatilag kihalt praxis híján franciaországi (ott megmaradt és jogfolytonos) példa alapján segítettük.

A pártállami időknél az egyesületi művelődési otthonokhoz való hozzáállását jól jelzi Hódmezővásárhely tanácselnök helyettesének a '70-es évek végén ellhangzott végső érve, amit az egyik külterületükön a korábbi intézménymegszüntetéseket túlélt olvasókör téves-magtárként való felhasználását megakadályozandó tárgyalásunk során mondott, miszerint az a bizonyos köri helyiség már azért is megszüntetendő, mert „nem tudhatjuk, hogy mit és miről beszélgetnek azok ott egymással”.

Előzmények, vagyis művelődési otthon-egyesületek a rendszerváltozást követően

Bár minden kezdeményezésről nem tudhatunk (így könnyen előfordulhat, hogy valamely település illetőleg egyesület ebbéli kezdeményezését tájékozatlanságunk miatt nem idézem), és mert a püspökladányi önkormányzat helyi alapítvány-vezetője intézményi reformját nem számíthatom e körbe⁵, a művelődési otthon-egyesületek megalapítására való első (legújabbkori) szándék 1992 - 93-ból való. Ekkor történt, hogy különféle előzmények⁶ után előadássorozatot szerveztünk szerte Magyarországon a francia típusú egyesületi intézményműködtetés tapasztalataiból Bernard Kohler Languedoc-Roussillon régióban az ifjúsági művelődési házak regionális igazgatójaként dolgozó népművelő kollégánk segítségével. Célunk kettős volt: egyrészt a vagy nyolc, az ország különböző pontjain szervezett összejövetelen megjelent polgármestereket, egyesületi vezetőket és tisztviselőket, intézményvezetőket s közöttük népművelőket megnyerjük annak a szándéknak, hogy végre a művelődési házak határozassák meg saját művelődési körülményeiket, másrészt, hogy az ezzel kapcsolatos állami tennivalókra, s egyáltalán: a művelődési otthoni hálózat átgondolására egy alternatíva felmutatásával felhívjuk a kulturális kormányzat figyelmét. Az előadássorozat egyetlen hozadéka a győrvári faluház egyesületi kézbe adása, bár gyanítható, hogy ezt sem (csak) szakmai megfontolás, hanem a szimpatikus, a polgármesternek tetsző eljárás mód mellett az önkormányzat pénzhánya okozta elsősorban. Az előadássorozatból egy, a szisztémát ismertető kiadvány született⁷, és egyidejűleg a népművelő szakmában az a tévhit, hogy az egyesületi intéz-

⁵ Lásd erről Művelődési otthoni alternatívák. A püspökladányi variáns I-II. Parola, 1994/4. ill. 1994/5.

⁶ Lásd például Ujvárdi Lakos Endre A művelődési otthon, mint egyesület. Kultúra és Közösség, 1988/6. c. cikkét, ill. Varga A. Tamás interjúját Paul Blinnel Működhetem nek Magyarországon is egyesületi művelődési házak címen a Kultúra és Közösség 1991/4. számában.

⁷ Egyesületi művelődési otthonok Franciaországban. Fordította és szerkesztette Solymosi Judit, Parola Füzetek, Bp., Közösségfejlesztők Egyesülete, 1993.

ményműködtetés során a népművelői munkát is önkéntesek végzik, s így a szakma teret és helyet, a kollegák állásukat veszítik. *Bár ezt soha senki sem említette és nem állította, soha senki sehol le nem írta, a tévhit makacsul tartja magát*, olyannyira, hogy még egy évtized múltán, a legutóbbi időkben is a szerző szemére vetették a népművelők folszámolásának az egyesületi működtetésű intézmények szorgalmazásából eredő valótlán vádját.

A '90-es évek első harmadát követően – többek között bizonyára e tévhit miatt – semmi sem történt. Kidolgozásra került ugyan néhány dokumentum e gyakorlat elterjesztésére, de miután mindegyikben állami szerepvállalás fogalmazódott meg, nyomtalanul tűntek el a miniszteriális fiókokban. Egyetlen érzékelhető eredményként egy zárójeles megjegyzés került be erről a többek között a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény IV. rész, I. fejezet 75. paragrafusába: *Közösségi színtér, illetve közművelődési intézmény működtetője ... közművelődési megállapodás keretében ... egyesület ... lehet, ha az megfelelő szakmai, személyi, infrastrukturális feltételekkel, alapító okirattal rendelkezik.*

2001 októberében régi francia partnerünk révén jelen lehetünk a Franciaországi Ifjúsági és Kultúrházak Regionális Föderációjának strasbourgi Konventjén, amelyet az 1901-es franciaországi egyesületi törvény 100 éves évfordulója alkalmából rendeztek. A Konvent nyilvánossága előtt *Frédéric Prelle* konföderációs elnök úrral és *Colette Vuille Menot* asszonnyal, a Languedoc-Roussillon-i régió elnökével szándéknyilatkozatot írtam alá a Magyar Művelődési Intézet nevében, amely szerint *együttműködést kezdeményezünk a magyarországi egyesületi élet demokratikus továbbfejlesztése és strukturálása céljából.* Az általuk gondozott ifjúsági és művelődési házak gyakorlatának hazai elterjesztéséről van szó ebben a dokumentumban, aminek eredményeképp a hazai helyzetet megismerendő delegációjuk 2002 tavaszán Magyarországon járt.

Mindezek után hirdettük meg a majdnem-egyesület *debrecen-csapókerti* művelődési házzal közösen 2002 nyarán az *egyesületi fenntartású-működtetésű helyi közművelődési intézmények* első, majd még az év őszén a Pécs kertvárosában, *Istenkúton* működtetett valóban egyesületi intézményben a második szakmai összejövetelt. Ezeket vagy két tucat, jobbra társadalmiasítottan működő intézmény képviseltette magát. Korántsem mindegyikük felelt meg a Franciaországban megismert, illetőleg a hazai körülményekre itthon korábban elnézetileg elképzelt modellnek, és inkább *önmaguk kiszármányolását, lelkesedésüknek az adott önkormányzatok által történő kihasználását jelentette* működésük, mégis: a szakmai ellenszél, az állami közömbösség, vagy legalább támogatásbéli hiány ellenére örvendetes volt a létükről való híradás és működésük megismerése. A rendezvényeken felbátorodva az itt megjelentek közül néhány kollegával (éppen az előbb említett francia-magyar együttműködés keretén belül, brüsszeli pályázat nyerteseiként EU finanszírozásból) 2003 nyarán franciaországi tapasztalateserén jártunk.

A konferenciák világoossá tették, hogy az egyesületi intézményműködtetés nemcsak lehetséges, hanem *élő gyakorlat* is Magyarországon. Bizonyosan *a helyi állapotokból, a hiányból, a szükségből* nőtt ki ott, ahol a markáns óhaj és akarat barátságos és előrelátó önkormányzati magatartással találkozott. Nem egy esetben közösségfejlesztői bátorítás segítette életre őket, illetőleg gyámoltotta azokat az első időkben; ám ennek ellenére sem tagadhatjuk, hogy *megjelenésük és fennmaradásuk egy, immár szerves (a körülmények és a lehetőségek szerint hiteles) fejlődést igazol,*

ami örvendetes jelzés fejlődő-változó közállapotainkról. Világos volt, hogy a közösségi művelődés országos módszertani központjaként ezt az immár nemcsak megjelent, hanem helyenként évek óta működő formációt gondoznunk kell – egyrészt azért, hogy (további sikerrel járjanak, másrészt, hogy számukat gyarapítsuk, harmadrészt, hogy *a változatlanul nélkülözhetetlennek érzett állami támogatottság* részleteit kidolgozzuk-megfogalmazzuk. Szándékunkat bátorította az is, hogy a Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium ifjúsági ügyekért felelős államtitkárságán dolgozó kollegák ugyanekkor ismerték fel, hogy a fiatalok szabadidő-szervezéséért, kulturális-közösségi élet szervezéséért *valamit tenniük kell*, különösen az intézményhiányos településeken. A 2003 tavaszán a NKÖM-mel közösen meghirdetett „Kell egy hely” című pályázatuk (javaslatunkra is) többek között a társadalmiasítottan, a fiatalok egyesületei által működtetett ifjúsági házak felújítására ígért támogatást.

A pályázat kiértékelését követően kiderült, hogy az eddig ismert, a már évek óta egyesületi kezelésben működő művelődési otthon mellett 27 olyan további helyszín (település) van, ahol *tokonítható szándék* munkál. Mindegyiküket egy országos szakmai tanácskozássra hívtuk (az erről készült Emlékeztetőt tartja kezében az olvasó) abból a célból, hogy *egymást megismerhessék, és így egymást erősíthessék, hogy gyakorlatuk közelítsen egymáshoz, s hogy közösen megfogalmazzuk, miként lehetne működésüket központi (állami) eszközökkel és intézkedésekkel elősegíteni.* Az érintetteken túl meghívtuk a tanácskozássra azokat a kollegáinkat, akikre a helybéli működés folyamatos segítségét bízni szeretnénk⁸, és természetesen jelen voltak azok is, akik a Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztériumban illetőleg a Magyar Művelődési Intézetben viselt állásukból, valamint Az Ifjúságért Önkormányzati Szövetségben viselt tisztségükből kifolyólag⁹ segítik majd a munkát.

Művelődési otthon-egyesületek jelenleg

Ismételten szabadkoznom kell, hiszen nem bizonyos, hogy a dobogókői *egyeztető fórumra* valóban meghívást kapott valamennyi olyan társadalmi szervezet, amelyik helyben nyilvános közösségi létesítményt (művelődési otthont, faluházat, ifjúsági házat, ifjúsági klubot, szabadidőközpontot stb.) működtet. Csak azokat hívhattuk el, akiket már korábban ismertünk, s azokat, akik az említett pályázat résztvevői/nyertesei voltak. Hazai közállapotainkat (a korábban dicsőreleg elhangzottak mellett) egyidejűleg a *távolságtartás és a bizalmatlanság* (is) jellemzi, hiszen mi mással lehetne megmagyaráznunk, hogy a szervezők által meghívottak közül sokan nem jelentek meg. Igaz, néhányan kimentették magukat, de akadt olyan helyi önkormányzati tisztségviselő, polgármesteri hivatali alkalmazott vagy egyesületi aktivista is, aki egykedvűen vagy éppen felháborodottan uta-

⁸ Giczy Péter debrecen-csapókerti művelődésház-igazgató, Hahnai Gáborné népművelő, országgyűlési képviselő, Jantyk Zsolt népművelő, Derecske alpolgármestere, a térségi közművelődési kht ügyvezetője, dr. Kovács Flórián népművelő, a Magyar Művészeti Akadémia titkára, Letenyeyné Mráz Márta népművelő, a szekszárdi Babits Mihály Művelődési Ház és Gyermekek Háza munkatársa, Mészáros Zsuzsa közösségfejlesztő, a felső-kiskunsági térségfejlesztő szervezetek szakértője.

⁹ A GYISM-ből Csobod Tibor osztályvezető és Marton Klára munkatárs; az MMI-ből dr. Balipap Ferenc általános igazgatóhelyettes, Keresztői Ferenc, az Önkormányzati és Intézményfejlesztési osztály munkatársa, a téma szakreferense; Mátyus Aliz, az Intézet folyóiratának felelős szerkesztője, Szöllösi Eszter nemzetközi referens és e sorok írója; az II-ÖSZ-ből Vautay Dénes ügyvezető titkár.

sította vissza részvételét a jelentkezésének hiányát érzékelő, ám jelenlétét szorgalmazó telefonbeszélgetés során¹⁰.

Hiányzott tehát az egyeztető fórumról *Geresdlak* (Baranya megye, 962 lakos), ahol a községi Önkormányzat egy ifjúsági klub kialakítását tervezi a Német Klub Kulturális Barátsági Egyesület, s különösen az annak keretében működő ifjúsági táncsoport számára; *Gérce* (Vas megye, 1.179 lakos), ahol az Önkormányzat a művelődési ház emeleti, tetőtéri részében kialakítandó színteret a fiatalok részére a helyi ifjúsági egyesület felügyelete és felelőssége mellett átengedi; *Hernádszentandrás* (Borsod-Abaúj-Zemplén megye, 400 lakos), ahol a már meglévő Gondozási Központ épülete mellé építendő helyiségben kap majd helyet a helyi Öntevékeny Ifjúsági Csoport vezetésével a fiatalság; *Jászfényszaru* (Jász-Nagykun-Szolnok megye, 5.821 lakos), ahol egy helyi védettséggel rendelkező 200 négyzetméteres önálló részében biztosítanak saját terepet a helybéli ifjúságnak a Fényszaruiak Baráti Egyesülete vezetésével; *Kisgyőr* (Borsod-Abaúj-Zemplén megye, 1.645 lakos), ahol a volt párt-helyiséget használó fiatalok számára készül modernebb környezet; *Kiskunmajsa-Kigyós tanyaközpont* (Bács-Kiskun megye), ahol az évtizede alakult Hit és Kultúra Alapítvány újítja fel ill. bővíti saját közösségi házát; *Lippó* (Baranya megye, 624 lélek, a környékbeli három másik községgel összesen 1.372 lakos), ahol a helyi Német-Magyar Kulturális Egyesület működtetésébe kívánják adni az ifjúsági ház nagytermének átalakítását követően megépülő helyiségeket; *Mórahalom* (Csongrád megye, 5.518 lakos), ahol a moziépületben alakítanak ki helyet a Mórahalmi Ifjúsági Önkormányzat által gondozott ifjúságfejlesztő tevékenységeknek; *Nagytálya* (Heves megye, 900 lakos), ahol az Ifjúsági Klub használatába adják a felújítandó helyi Népházat; *Nágozs* (Somogy megye, 697 lakos), ahol a Faluház pincéjében építenek ki a fiatalok szabadidő-szervezésére önálló alapterületet úgy, hogy azt a későbbiekben egy, az ifjúsági klub tagjaiból alakult egyesület gondozza és felügyelje; *Oszkó* (Vas megye, 700 lakos), ahol az 1985-ben alakult, a kulturális és ifjúsági programok szervezésében jártas Hegypásztor Kör és a helyi Ifjúsági Önkormányzat közös működtetésbe veszi a művelődési otthon egy részét; *Órhalom* (Nógrád megye, 1.132 lakos), ahol a művelődési otthon megújításával szeretnének ifjúsági művelődési színteret biztosítani; *Szada* (Pest megye, 3.300 lakos), ahol a már 5 éve működő, a színjátszásban jeleskedő Szadai Fiatalok Társasága kapott saját használatra egy mintegy 100 négyzetméter alapterületű, fűthető, 60-80 férőhelyes pincét; *Szatta* (Vas megye, 92 lakos), ahol a Szattai Ifjúsági Szervezet kap saját helyiséget; *Újléta* (Hajdú-Bihar megye, 1.081 lakos), ahol új Gyermekek- és Ifjúsági Közösségi Házat hoznak létre (átalakítással) a helyi ifjúsági önkormányzattal együttműködve; *Zirc* (Veszprém megye, 7.370 lakos), ahol a városi Önkormányzat a helyi ifjúsági önkormányzattal, a Zirci Zabhegyező Gyermekegyművelő Egyesületével, a Zirc Városi Ifjúsági Fórummal együttműködve teremt ifjúsági színteret egy tetőtérbeépítés során.

Visszajelentkezett, de nem jelent meg az egyeztető fórumon *Tiszacsécsé* (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, 288 lakos),

ahol a korábbi iskolaépületben alakítanak ki ifjúsági színteret a helyi Ifjúsági Önkormányzat irányításával.

Megjelent az egyeztető fórumon a pályázat díjazottjai közül *Előszállás* (Fejér megye, 2.400 fő), ahol a helyi kulturális fejlesztőmunkát végző alapítványt már két éve anyagilag is támogatja az Önkormányzat. Működési színtérként egy régi épületet kaptak, aminek felújítását a pályázatból végzik; teleházat, konditermet, kézműves-házat hoznak létre benne. 200 fő körüli látogatót szolgálnak ki napi 6 órányi, minden esetben önkéntes munkával. *Füzesabony* (Heves megye, 8.332 lakos) Önkormányzata a hajdani városi mozi kiszolgáló presszót alakította át Városi Ifjúsági Centrummá, aminek felújítására kértek és kaptak támogatást. Az ifjúsági színteret a város Közhasznú Kulturális és Sport Egyesülete és a Mezőtárkányi Ifjúsági Kör önkéntes segítséggel az ifjúsági referens közreműködésével működtetik. *Kajdacsón* (Tolna megye, 1.354 lakos) a helyi Gyermekekért és Ifjúságért Alapítvány keretében az egész település kulturális ellátását végzik abból a megfontolásból, hogy „a gyermekek és a fiatalok érdekében végzett tevékenység akkor lehet a legeredményesebb, ha nemcsak rajtuk, hanem az őket körülvevő embereken is segítenek”. Széles ívű tevékenységük elsősorban a helyi Teleházban szerveződik. *Kistelek* (Csongrád megye, 7.800 lakos) városban az Ifjú Kistelekiek Szervezete egyelőre különböző helyszíneken tevékenykedik, de szándékukban áll saját helyiség kialakítása, egyesületi alakulás és kistérségi ifjúságfejlesztő szervezet létrehozása is. *Mártély* (Csongrád megye, 1.345 lakos) az érdeklelt közösségi igényre, a szükségre szervezte meg ifjúságfejlesztő tevékenységét, amit alapítványi szervezetben végeznek elsősorban az egyház infrastruktúráján. *Nyíregyházán* a Kalamáris Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Ifjúsági Kulturális és Diákújságíró Egyesület és a Nyíregyházi Ifjúsági Tanács 226 négyzetméteres alapterületű + 85 négyzetméter pince + udvarból álló Ifjúsági Centrumot fog működtetni önkormányzati támogatással (egyelőre a városi művelődési központ telephelyeként). *Tetétlen* (Hajdú-Bihar megye, 1.485 lakos) Közoktatási és Kulturális Intézménye egy tájjellegű épület megvásárlásával kívánja megoldani a helybéli ifjúsági csoportok, különösen a középiskolás korosztály kulturális ellátását. *Bashalom* (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, 600 fő Tiszaeszlár közigazgatási területén) Közhasznú Alapítványa ifjúsági házat működtet. *Szuha* (Nógrád megye, 749 lakos) Önkormányzata a képviselők tiszteletdíjából palócportát vásárolt részben helytörténeti kiállítás, részben szabadidőközpont céljából. Tevékenységük ebben egyelőre nincs, de az, hogy valamennyi községi rendezvényt a civilekkel együttműködve szerveznek, arra enged következtetni, hogy ennek működtetését is rájuk bízzák.

Megjelentek továbbá (inmár az említett pályázattól függetlenül) *Ajkáról* (Veszprém megye, 32.176 lakos) a civil szervezetek szövetsége képviselőjében. A szervezetben harmincöt környékbeli civil szervezet képviselteti magát, akik civil szolgáltató központot kívánnak létrehozni, egyidejűleg gondozni kívánják a – fenntartóiban és funkcióiban kiürült – volt szakszervezeti művelődési intézmények sorsát, amelyekből környékükön különféle tisztázatlan jogviszonyok mellett nyolc van; *Deracskevről* (Hajdú-Bihar megye, 9.265 lakos), ahol egy '95-ben megszüntetett mozi üzemeltetésére vállalkozott egy '89-ben a lehetőségek hiánypótlására alakult ifjúsági klub; évtizedes folyamatos tevékenységükből nőtt ki egy inmár fel- és megújított egyesületi működtetésű, rendszeresen filmet vetítő, tehát változatlanul moziként működő ifjúsági ház; *Jászszentlászlórol* (Bács-Kiskun megye, 2.700 lakos), ahol a Jóléti Szolgálat Alapítvány szervez

¹⁰ Még eldöntendő kérdés, hogy mitévők legyünk azokkal, akik a későbbiekben *indatosan kívánnak távol maradni* a várhatóan bekövetkező folyamatos együttlétekből, a szakmai megerősítő- és fejlesztőmunkából? Érvoltatni nem lehet részvételüket, miközben fölöttebb kívánatos, hogy minden rokon kezdeményezés erősítse egymást, egyidejűleg a vélhetően megjelenő kedvezményeknek vagy lehetőségeknek minden rokon szándékú kezdeményezés a részese legyen.

évtizede sokszínű, a település valamennyi rétegét érintő fejlesztő tevékenységet; *Kimadacsról és Kimpeszéről* (Bács-Kiskun megye), ahol egy, a Felső-Kiskunság társadalmi-gazdasági fejlesztésében érdekelt közösségfejlesztő szervezet teremtett helyi közösségi és információs lehetőségeket, egyidejűleg foglalkoztatást az általuk működtetett intézményekben; *Kondorosról* (Békés megye, 6.004 lakos), ahol a Faluszéptő Baráti Társaság '96-tól saját tulajdonú ingatlanban teleházi és kézműves tevékenységeket végez. Azóta felvállalták a helyi nagyrendezvényeket is, ez esetben az abban érdekelt gazdasági szektorral együttműködve (Kukorica-napok); *Pécs-Istenkútról*, az 1.500 fő körüli kertváros egyesületi működtetésű művelődési otthonából; a *székesfehérvári Gárdonyi Géza Művelődési Ház és Könyvtár* TEMI-szervezetben működő 'kényszeregyesületéből'; *Szombathely-Herényből*, ahol '94-ben a korábban a városi művelődési központ külterületi klubjaként működő épület bezárását követően és eladását megelőzve a helybéli egyesülete maga-maguknak kitűnően működő kulturothont teremtett; *Szombathely-Zanatról*, ahol ugyancsak egyesületi alapon szerveződik a településrészi közösségi-kulturális tevékenysége. Külön érdemel említést *Mezőkövesd* (Borsod-Abaúj-Zemplén megye, 18.057 lakos), ahol a '90 óta eltelt bő évtizedben a számban, épületekben és különösen a különféle kulturális tevékenységek szervezésében gyarapodó helyi kulturális-művelődési egyesületek gyakorlatilag kiűresítették a város művelődési központját, ami 2004 januárjától immár közalapítványi formában alapvetően az egyesületekben aktivizált helybéliek szolgálatába áll.¹¹

Látható, hogy a jelenleg művelődési otthon-egyesületként lajstromba szedhetők fölöttébb színes palettát képviselnek; van közöttük önigazgatóvá még nem vált laza társaság, az önkormányzat vagy intézménye jószívűségéből időlegesen átengedett, ám vélhetően szorosan ellenőrzés mellett működő épületrész, miközben vannak közöttük valóban autonóm és a vonzáskörzet nyilvános közművelődési intézményét valóban saját felelősségükre működtető formációk. Jelenleg, különösen első olvasatra alig találunk közöttük a működési szisztémára, a cselekvési autonómiára vonatkozatható legkisebb közös többszöröst. Ezt a kívánatos állapotot az érdekeltekkel közös, együttes erőfeszítéssel végzett fejlesztési folyamat során érhetjük el.

A művelődési otthon-egyesületek megerősítéséhez és elterjedéséhez szükséges tennivalók

Az alábbiakban összefoglaljuk azokat a Dobogókőn elhangzott (nem egyszer rokonítható) javaslatokat, amelyeket részben a helybéli munka, részben a társadalmiasítottan működő, a közösségi művelődést szolgáló intézmények együttműködése szempontjából fontosnak gondolunk.

Rögzíthetjük, hogy egyelőre nem kell törődnünk azzal, hogy hol melyik intézmény felel meg tökéletesen a korábban a művelődési otthon-egyesületről megfogalmazottaknak, vagy annak az ideának, amit erről ki-ki elképzel. Lehet, hogy mindegyik ma létezőben és működőben erősíteni lehet majd ezt vagy azt, az esetében a hasonlatosság miatt szükségesnek látszó elemet; lehet, hogy együttműködésünk során meg tudjuk bontani az autonómiájukkal kapcsolatos saját vagy önkormányzati félelmet; lehet, hogy a majdani közös gondolkodás eredményeképp, esetleg ma még látens szándékaikban megerősödve maguk vajúdják

ki azt a kívánatos formát és jellemzőt, amivel még egyelőre nem rendelkeznek. Akkor cselekszünk helyesen, ha ez a társaság változatlanul nyitott minden hasonlónak látszó szerveződés számára, akár találkoztunk már velük, akár csak hívtuk őket, de nem jöttek el, akár majd csak később jönnének, mert még nem tudnak kezdeményezésünkről.

1. El kell viszont kezdeni az egyesületi fenntartású és működtetésű közösségi intézmények beazonosítását, meghatározását, valamint a működésükhöz szükséges körülmények és feltételek meghatározását¹². Ennek érdekében az első egyeztető fórumon megjelentek közül a közösen gondolkodni akarókat munkabizottságokba hívjuk. Az önkéntes jelentkezések alapján működő, egy-egy témát gondozó munkabizottságok két-három alkalommal megszervezett párbeszéde már eredményezhet olyan markáns közös véleményt (és megfogalmazott egyéni különvéleményt), hogy azt a többiek nyilvánossága elé tárjuk. Rövid távú cselekvésként tehát a munkabizottsági munkaformát és egy újabb egyeztető fórum összehívását kell elképzelnünk, lehetőleg még ebben az évben.

Az elképzelhető munkabizottságoknak véleményünk szerint – a művelődési otthon-egyesület jellemzőinek meghatározásával; – a szakmai feladatokat megoldó szakalkalmazott kérdéskörével; – az önkormányzati és az állami anyagi áldozatvállalás (támogatás) kérdéskörével; – a saját tevékenységüket fejlesztő és érdekképviselő szervezetük megteremtésével

kellene foglalkozniuk, illetőleg még mindazokkal, amire az egyeztető fórumon megjelentek jelen Emlékeztető kézhezvételét követően többségükben javaslatot tesznek. Itt jegyezzük meg, hogy a helyszínen elhangzott kérésnek megfelelően a GYISM illetőleg az MMI honlapján megpróbálunk fórumot teremteni az e szisztémáról esetleg kialakuló szakmai párbeszédnek.

2. Meg kell szervezzük a helyszíni látogatásokat azokon a településeken, ahol már régebb óta folyik ideáltípusnak érzékelt tevékenység. Vélhetően Szombathely-Herény, Győrvar, Jászszentlászló, Pécs-Istenkút, Derecske, hamarosan Nyíregyháza, Tiszacsécse, a rendezvénye miatt az első egyeztető fórumról hiányzó Hajdúbagos, a későbbiekben Mezőkövesd és még sokan mások máris meglátogathatók. A helyszíni látogatásokon a helybéli körülmények alapos és részletes megismerése a cél. Az tehát, hogy az ottani körülményeket és a végzett tevékenykedést immár ne csak egy-két, és már megismert avatottól, hanem a helyi közösségi munkákban résztvevők minél nagyobb körétől, az egyesület/alapítvány által szervezett tevékenységek (aktivitások) résztvevőitől, a helyben vagy a környéken partnerként adódó más egyesületektől és intézményektől, az illetékes önkormányzattól minél részletesebben megtudjuk. Nem az a cél tehát, hogy távolról jöve, a részleteket nem ismerve bármiféle kifogást fogalmazzunk meg, bár kérdéseink (a helyzet árnyalt megismerése végett) természetesen lehetnek. Mondanom sem kell talán, hogy a látogatást és az elhangzottakat dokumentálni kell videón, fotózva, leírva; honlapokon, folyóiratokban ill. külön füzetben közzétéve.

3. A művelődési otthon-egyesületekben aktivizált, a tevékenységért illetőleg a tevékenység vezérletéért felelős egyesületi ak-

¹¹ A folyamatról és a hezret feltárásáról a 7-14. oldalon lásd a Berecz Lászlónéval készített interjút (A Matyó Népművészeti Egyesület – Mezőkövesd művelődése) Készítette Matyus Aliz.

¹² Az első egyeztető fórum során megfogalmazták a művelődési otthon-egyesület, illetőleg az egyesületi működtetésű ifjúsági ház (ami jelen sorok írója szerint az előbbi alcsoportja) etikai kódexének szükségességét, vagyis egy olyan dokumentum közös megszövegezését és kölcsönös elfogadását, ami tulajdonképpen ezen intézmény minimálisan legjellemzőbb tulajdonságait, működésének alapelveit stb. rögzítené.

tivistáknak, az általuk irányított, az intézményükben dolgozó közművelődési szakembereknek, a helyi önkormányzatnál partnertükként megjelölhető tisztségviselőknek és/vagy köztisztviselőknek nem csak egyszeri, hanem újra-és újra ismétlődő franciaországi tanulmányútra kell menniük, mert több évtizedes tapasztalatainkból tudjuk, hogy az odakint meggyőzően működő társadalmiasított intézményrendszer minden szövegnél jobban jellemzi és mutatja a szisztéma elveit, részleteit és fortélyait¹³. Az MMI-nek az FRMJC-vel (különösen a Strasbourgban aláírt Együttműködési megállapodás óta), az IFÖSZ-nek a CONTACT 2103 európai kapcsolatfejlesztő szervezettel kiépített régi, jól működő kapcsolata ezt előbb-utóbb, vélhetően egy közös brüsszeli pályázati támogatás formájában bizonyosan lehetővé is teszi.

4. A munkabizottságok eredményeit összegző, esetleg többszöri közös összejövetel után, néhány helyszíni látogatás eredményeképp a szemléletében megerősödött, és ekkorra már bizonyára a korábban hiányolt, a művelődésiotthon-egyesületek működésére általában vonatkoztatható sajátosságok birtokában lévő társaság (reményeink szerint egy esztendőn belül) megalakíthatja saját országos egyesületét. Ezt a szervezetet nemcsak azért kell megalakítani, mert foglalkozniuk kell saját tevékenységük fejlesztésével és érdekeik képviseletével, hanem azért is, mert ennek a szervezetnek (mint bármilyen más intézményi együttműködésnek¹⁴) ki kell dolgoznia saját, másoktól elkülönült módszertanát, ki kell képeznie önkéntesait, a szakmailag már képzett munkatársait át kell képezniük sajátos, máshoz nem hasonlító feladataik ellátására stb. Meg kell teremteni tehát egy kis létszámú, néhány főállású szakembert foglalkoztató központi módszertani irodát, ami hogyan is csatlakozhatna állami intézményhez, hogyan is lehetne egy állami intézmény része, ha egyszer maga a gondozandó intézményhálózat társadalmiasított, s a tevékenységet felügyelők vagy végzők, illetőleg az abban foglalkoztatottak java része önkéntes munkás?

5. Vélhetően egyelőre az érintettek érdeklődése alapján, a későbbiekben azonban kötelezővé tett 'szakosító' képzésként a társadalmiasítottan működtetett intézményhálózat önkéntesei számára szemhiányokat kell indítnon a már működő országos egyesület (avagy módszertani irodája) részben társadalomismereti (közjogi ismeretek, önkormányzatiság, civil mozgalom, vállalkozó gazdaság, kisebbségi kultúrák, határon túli magyarok, kulturális-köznművelődési intézményrendszerek stb.); részben a

pályázatíráról (pályázatok, pályázatírási technikák stb.), részben pedig a közösségfejlesztés tárgyköréből.

6. Az egyesületek által működtetett helyi művelődési otthonok (ifjúsági házak, szabadidőközpontok stb.) országos egyesületének megalakulása után azonnal kapcsolatokat kell építeni a szerte Európában működő hasonló intézményi szövetségekkel, hiszen nem lehet elegendő (már például a nyelvismereti korlátok miatt is) pusztán a francia szakmai kapcsolat. A kapcsolatfelvétellel közös pályázatok, újabb együttműködések, szakember-cserék, közös programok, programcserék, kölcsönös táboroztatások, kölcsönösen előnyös (vagy éppen közös) nyári programok, testvérvárosi együttműködések bőlcsoje lehet. Valószínű, hogy a leendő szövetségnek rendelkeznie kell egy-két, az európai nyelvekben jártas, és az odavalósi pályázatírást is ismerő nemzetközi referenssel.

A művelődésiotthon-egyesületek, mint sajátos közösségfejlesztési bázisok

A helyi művelődésiotthon-egyesületekben megjelenő jelenléte, szándék és akarat *par excellence* 'közösségfejlesztett' állapotot jelent. Néhányuk közösségfejlesztői segítséggel jutott erre és ide, míg mások erről csak olvastak vagy hallottak, és ez jelentette indítatásukat; másutt esetleg megtapasztalt, látott minták alapján jutottak erre, megint mások pusztán a szükségre és a lehetőségre érzékenyen, egyidejűleg mindezek által vezérelve önállóan teremtették meg másokat is szolgáló intézményeiket. Bizonyosra vehető, hogy a feladatot, tehát az intézményműködtetést a település vagy a településrész polgárai, esetleg egy adott korosztály részére felvállalók *cselekvő állapotban* vannak; de bizonyosra vehető az is, hogy mintájuk és példájuk alapján mások is azzá válnak. Az állami-tanácsi-önkormányzati művelődési otthonok műhelyeiből is sok kulturális, közéleti, közösségi szándék önállósult, noha a struktúra alapvetően nem erre, hanem a legjobb esetben is a 'kulturális ellátásra, kulturális ellátottságra', esetleg 'kulturaterjesztésre' alakult, működtetése hivatalos, legfeljebb legkiválóbbjaik esetében mondható készség- és képességfejlesztésre orientáltak.

Az egyesületi alapon, tehát társadalmiasítottan működő intézmények esetében az egyedi művelődési folyamatok (hogy például valakik kiállítani szeretnének; táncolni, bábozni, színjátszó csoportba járni; verset, prózát mondanának; kórusban énekelnének vagy kamarazenélnének, esetleg valamilyen hangszeren tanulnának; hogy megújítanák gazdaságukat avagy modernizálnák szőlőjüket; hogy házépítési, utazási, jogi tanácsadásra volna szükségük stb.) bizonyosan csak az *érdeklődők közreműködésével* alakulhattak, alakulnak, alakulhatnak ki. Ha van, vagy ha lesz (és miért is ne lenne?) intézményeiknek népművelő (és szinonimái) képzettségű szakalkalmazottja, neki nem lehet ugyanaz a feladata, mint egy korábbi művelődésiotthon-szolgáltatóházban. Ahol tehát nemcsak kitalálta, hanem teljes egészében elő is állította a kívánt programot – ám hogy a megoldáshoz alternatívát, megoldási módokat, pályázatokat ajánljon, az már jobbra meghaladta feladatait. Világos, hogy egy társadalmiasítottan vezérelt, sok önkéntes munkással működő intézményben a kívánt programok 'előállítás' is önkéntességet kíván, és elsősorban az az iránt érdeklődőktől; ezt nemcsak a hely szelleme, hanem a szükség is parancsolja.

Nem felejtsem el azt a dél-franciaországi falut, aminek egyesületi ifjúsági házában a lehető legnagyobb összevisszaság fogadott bennünket; törött bútorok, letépett függönyök, szétszórt tárgyak, játékok. Látható volt, hogy itt korábban törtek-zúztak

¹³ Az ismétlődő látogatásokra, esetleg a szoros szakmai kapcsolatra, netalán az itthoni és a kinti település rokon szerveződésű intézményének együttműködésére a legerencesesebb keretét a *testvérintézményi vagy a testvértelepülési kapcsolatrendszer* biztosítja.

¹⁴ Jelen Emlékeztető fogalmazójának meggyőződése, hogy valamilyen közművelődési intézménytípusnak (amelyek má már vagy évtizede megalakították saját szakmai szervezetüket) rendelkezniük kell olyan kis létszámú 'módszertani' irodával, amelyik az *intézménytípus által preferált, az arra jellemző módszertani, képzési, továbbképzési, tapasztalatszerzési és érdekképviseleti feladatot* ellátva a szervezet tag-intézményeinek a legteljesebb kiszolgálást biztosítja. A szerző ezt a véleményét már többször kifejtette, a nyilvánosságá tette Intézet-igazgatói pályázatában is részletezte; ezzel (is) magyarázható, hogy az MMI nem teszi magát nevettségessé, egyidejűleg nem nyüzög olyan feladattöredékekben, amelyeket nem neki, hanem az érdekeltek szervezeteinek kell(ene) ellátniuk. Megjegyzem: a meglévő, az intézménytípusonként szervezett szakmai együttműködések (és elkülönült módszertani irodákat), valamint a fent körülírt, az egyesületi intézményműködtetést gondozó szakmai központot *állandó állami támogatásban kell(ene) részesíteni* pusztán abból a megfontolásból is, hogy *működésük a helybélieket szolgáló intézmények hatékonyabb működését segíti* elő.

a helybeliek (a mi fogalmaink szerint egy ifjúsági klub tagjai), s hogy az nem jöttünk közvetlenül megelőzően történt, arról a mindent belepő por árulkodott. Kérdezték is a tanulmányúton velem együtt utazó hazai ifjúsági referensek, hogy mi történt itt? Mint gondoltuk, valóban összeverekedtek a helybeliek valamin, s aztán a romok így maradtak. De hát, miért nem takarították össze? – kérdeztük. Már ki takarított volna? – kérdeztet vissza a környék néhány apró falvának fiatalságát közösen (mi úgy mondanánk, hogy 'társulásban') gondozó kiuti kollega. Tán a takarítónő – mondták a bátrabbak közülünk. Kiderült, hogy az nincs. Akkor talán maga! – fogalmazta ineg valaki a választ. „Én? – kérdeztet vissza – miért pont én? Én tanácsadójuk, animátoruk vagyok. Meg kell szokják, hogy maguk felelősek a környezetükért annál is inkább, hiszen a család szőlőjét, kereskedését, példaműhelyét, szelvműhelyét majd ők öröklik; ott majd ki csinál rendet utánuk?”

A kistérség ifjúsági koordinátorának, a környék fiataljai animátorának, Boris Sirelolsnak mélyen igaza volt még akkor is, ha a velem utazó ifjúsági referensek legszívesebben (mint otthon) azonnal rendet csináltak volna. Bizonyos, hogy művelődési otthon-egyesületeinkben hasonló szakmai magatartást kell szorgalmaznunk.

Ha egy településen (vagy város esetén a társadalmiasítottan működő intézmény 'szomszédsági' léptékű vonzáskörzetében) lelkes önkéntesekből álló egyesület működteti a művelődési otthont, akik ráadásul a másutt történő rokon kezdeményezések, esetleg a külföldi példák ismeretében, és az erről szóló speciális kurzusok által tudatosabbak is, mint korábban, helyi közösségfejlesztőket nyerünk. Az a polgár, aki szabadidejében ilyen közegben cselekszik, avagy az a népművelő kollega, aki szakmai teljesítményét a környékbeliek óhaja alá, érdekei mellé rendeli,

bizonyos automatizmusokból is a felmerülő kérdések közösségi megoldását fogja szorgalmaztatni. A saját kézbe vett és öngazgatótt intézményi tevékenységen, mint azonnal érzékelhető mintán túl tehát az abban cselekvők példája, és persze szóbeli tanácsa is azt üzeni, hogy vedd kezredbe saját sorsodat, s hogy mai lehetőségeid meghaladd, hogy vágyaidat, céljaidat elérd, szövetkezz olyanokkal, akik hasonlókat szándékoznak csinálni, tenni, tanulni, művelni, gyakorolni, megoldani, végezni, készíteni. Akár az amúgy is mindenkié-intézményben, a helyi művelődési otthon-egyesületben.

*

Jelen Emlékeztető fogalmazója megjegyzi, hogy az általa itt vázolt (illetőleg másokkal együtt évtizede szorgalmazott) formáció, a társadalmiasított formában, tehát egyesület/alapítvány által működtetett helyi művelődési otthon, teleház, klub, szabadidőközpont stb., vagyis a helybeliek művelődési otthon-fenntartó egyesületi összefogása, vagy az intézményt használók intézmény-fenntartó egyesületté való alakulása, esetleg több helyi kulturális egyesület intézményfenntartásra alakult konzorciuma és az ezek eredményeképp működő művelődési otthon-egyesület nem mond ellent, nem tagadja, nem ellenzi és nem teszi lehetetlenné az önkormányzati fenntartású és működtetésű, az önkormányzat vagy bármely más szereplő által közhasznú társaságként üzemeltetett, vagy a bárki által vállalkozásba kivett művelődési otthont. A fentebb leírt állapotok mindezek alternatívájaként jelenhetnek meg (mint ahogy így vannak jelen az intézmények körében jelenleg is, akár a szerző vagy bárki más akaratától függetlenül) és ez akkor is igaz, ha különféle, jobbára szakmai megfontolások miatt a szerzőnek mindegyikük közül ez tűnik a legkedvesebbnek.

Wlassics Gyula (1852—1937)

AMATYÓ NÉPMŰVÉSZETI EGYESÜLET – MEZŐKÖVESD MŰVELŐDÉSE

Interjú Berecz Lászlóné önkormányzati képviselővel, a Matyó Népművészeti Egyesület elnökével

– Úgy tűnik, hogy Mezőkövesd lesz az országban az első olyan hely, ahol a város művelődését magalmas civil szervezetek veszik kézbe, lefedve az egész kulturális területet. Mezőkövesden, 2003. szeptember 23-án a változásokról, a hozzájuk vezető útvól és saját tapasztalatairól kérdeztem meg a legilletékesebb embert, Berecz Lászlónét.

– Ha ezt mondod rám, akkor megpróbálom először megnézni, mitől lehetek én más szemében a legilletékesebb. Való igaz, hogy benne vagyok Mezőkövesden abban a kis csoportban, akik komolyan foglalkozunk azzal a gondolattal, hogy szükségese a változtatások a mezőkövesdi kultúra területén. Illetve, eredményt én magam is tudhatok a magaménak ez ügyben, hiszen Mezőkövesd város legnagyobb civil szervezetének, a Matyó Népművészeti Egyesületnek a vezetője vagyok. Önkormányzati képviselőként, a Kulturális, Turisztikai és Sportbizottság elnökeként jogosultnak érzem magam arra, hogy a gondolataimat, szakmai tapasztalataimat a város irányításában is hasznosítsam és érvényesítsem.

Mezőkövesden elindítottunk egy olyan folyamatot, amelyben a közművelődés és a város kultúrája jelentős szerepet kap. Ez nekem nagyon nagy örömet okoz kezdetektől fogva, hiszen nem sok település mondhatja el magáról, hogy benne központi szerepet kapna a mi szakmánk.

– Van-e olyan esemény, amivel érzékeltetni lehetne ezt a nem mindennapi helyzetet?

– 2003-ban a mezőkövesdi civil élet, pontosabban a kulturális ügyekkel foglalkozó civil szervezetek lehetőséget kaptak a városvezetéstől. Az önkormányzat elfogadott egy határozatot, hogy 2003-ban a város nagy kulturális eseményeit civil szervezetek valósíthatják meg. Ez egy pályázati formában történő kiírást követően vált végül is konkrétá. Egy tizenegynéhány rendezvényből álló sorozatot tüntettünk fel ezen a pályázaton, amelyről úgy gondoltuk, hogy a városban ennek a tizenegy nagyrendezvénynek mindenféleképpen meg kell valósulnia. Ezek többnyire hagyományos rendezvények, tehát egy, két vagy több éve – van amelyik évtizede – megrendezésre kerülnek. A korábbi gyakorlat az volt, hogy a város közművelődésében az illetékes intézmény (ugye, esetünkben a közösségi ház) ezt feladatba kapta, s az éves munkaterve során meg kellett valósítania. És most a civilek pályázhattak. A tizenegy-két rendezvényből a négy legnagyobbra négy civil szervezet jelentkezett. Közművelődési szerződés keretében a város vezetése megállapodott az XY civil szervezettel, hogy a rendezvényt milyen keretek között, milyen feltételekkel valósítja meg.

Időrendben az első a „Matyó Húsvét” volt, ennek a programnak a megvalósítására a Matyóföldi Idegenforgalmi Egyesület jelentkezett. Ez most az idén a második évben került megrendezésre. Egy, a hagyomány felelevenítésére vállalkozó és látványos elemekre épülő program, rendkívül nagy turisztikai vonzással. Nagyon alkalmas arra, hogy azt a bizonyos két, két és fél hónapot, amit Mezőkövesden turisztikai csúcsezonnak nevezünk (július, augusztus, szeptember közepéig bezárólag), azt megnyújthassuk. És miután ebben az egyesületben, civil szervezet lévén, olyan vállalkozó magánemberek vesznek részt, akik

valamilyen módon vagy érdekeltek vagy vonzódnak ahhoz a légkörhöz, amit ez az egyesület megteremt, céljuk, hogy Mezőkövesd turisztikai látogatottsága idején az ide vonatkozó szolgáltatások minél magasabb színvonalon valósuljanak meg. Tehát ez a szervezet vállalta föl a „Matyó Húsvét” programot.

Időrendben ezt követte június 28-án a „Város Napja” című program, amely szintén egy hagyományos rendezvény, ami a városban három-négy éves múlttal rendelkezik. Két kulturális egyesület közösen adott be rá pályázatot. A Mezőkövesdi Színházi Egyesület és a Maszk Társulat. Közülük az egyik jogi személy csak, a másik olyan civil szerveződés, amelynek nincsenek önálló jogi személyi jogosítványai. Ez a rendezvény valósult meg június 28-án, egy egész napos hivatalos résszel, és rendkívül változatos, színes kulturális eseményekkel tarkítva. Az ifjúság kapta ebben a főszerepet. Mert itt Mezőkövesden egy olyan hagyomány is megvalósult már az elmúlt években, hogy a diákok vagy a már munkaviszonyban álló fiatal emberek külön figyelmet kapnak ezen a napon, a város napján. És ennek a rendezvénynek ettől különös hangulata van. A város odafigyel azokra a fiatalokra, akik akár tanulmányi, akár közösségi, akár sport teljesítményeikben kiválóak, vagy akár olyan aktivitást mutatnak közösségük életében, hogy az példamutató, elismerésre érdemes. A város napján kiténtetéseket ad át részükre a városvezetés, miközben szórakoztató műsorok, vetélkedők, bemutatók zajlanak.

A következő rendezvény a „Matyóföldi Folklorfesztivál” volt, augusztus 1-jén, 2-án és 3-án került rá sor. Mezőkövesd legrégebbi és legrangosabb eseménye, amelyet a mi egyesületünk vállalt, a Matyó Népművészeti Egyesület. Ennek a rendezvénynek a múltja körülbelül húsz évre tehető, a Matyóföldi Folklorfesztiválnak így már tradíciója van. A mi egyesületünk tizenharmadik éve létezik, és az elmúlt tizenhárom évben is résztvevői voltunk ennek a fesztiválnak. Csakhogy a szervező munkában, az előkészítésben a mi élő kapcsolataink nem kaptak szerepet. Ezért mi nagyon nagy dolognak tartottuk, hogy most első évben mi voltunk a fő rendezője a programnak.

A mi egyesületünk ugyanis több mint háromszáz tagot számlál, a nyolcvan százalék néptáncos, a többi kézműves mester. Tehát azt is mondhatom, hogy az egy abszurd helyzet volt az elmúlt években, hogy nem kaptunk más szerepet, mint hogy a rendezvény előtt pár nappal megtudtuk, hogy na, itt és itt ez a csoport szerepel, és ezek és ezek a helyszínek vagy sátrak állnak rendelkezésünkre kézműves bemutatókra.

– És ezt eddig ki tartotta kézben?

– Minden az önkormányzati intézmény kezében volt, azaz a művelődési házban, nálunk közösségi háznak hívjuk. Mindenféle túlzás nélkül úgy gondolom, hogy olyan három napos programot adtunk a városnak, ami korábban még nem volt. Színvonalában, változatosságában, időtartamában. Én úgy mondanám, hogy ez egy nagyon jó start volt, amihez majd a jövő években még esetleg hozzá is tudunk adni.

A negyedik program az augusztus 20-ai állami ünnepség helyi megrendezése volt. Ez a Matyóföldi Alkotók és Művészpártolók Egyesületének a vállalkozásában jött létre. Ez is egy nyolc vagy kilenc éve működő aktív egyesület. Mint ahogy a

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET MŰHELYÉBŐL

neve is mutatja, művészek, művészetpártolók alkotják. Egy nagyon szép ünnepséget rendezett ez az egyesület.

Tehát mind a négy esemény, úgy gondolom, hogy kihívás még a szakmának is. Egy civil szervezetben az ember önként vállal feladatot, és presztízből csinálja. Más dolog, hogyha valakinek valami nem a munkaköri kötelessége. Hogy nem az van, hogy a főnököm már megint rám szózott valamit, amit utálok, de amit muszájból kipipálhatón megcsinálok. Ez az alkalom nagy erőket hozott ki belőlünk.

Egy ilyen lehetőséggel nyitottunk ebben az évben. Megvalósultak ezek a programok, valamennyi jó színvonalon. Végül is ezek az előzmények fontosak voltak, hogy a költségvetési intézményünk, a közösségi ház átszervezése megtörténjen. A rendezvények sikere, az eredmények jogosítják fel rá a várost, hogy erre a lépésre vállalkozzon.

Azt hiszem, nem egyedi helyzet, hogy itt a rendszerváltás óta a különböző vezetések a városban mind célul tűzték ki az intézményrendszer racionalizálást, az iskolákkal, az egészségügygel, a közművelődéssel mind foglalkozni szerettek volna. Legalábbis itt, Mezőkövesden ezt mindegyik városvezetés a zászlójára tűzte. A valóságban nem történtek meg ezek a dolgok. Vagy csak nagyon felszínes értelemben. A közösségi ház mindig napirenden volt. Minden egyes váltásnál, tehát polgármesterváltásnál meg önkormányzati váltásnál. Ezek az említett élmények itt az év során végül is eljuttatták a helyzetet odáig, hogy akkor tűzzük ki konkrétan a közösségi ház helyzetének a megoldását. Hozzáteszem, hogy megvolt ez már a mezőkövesdi óvodák esetében, megtörtént a pedagógusok számának a gyermek létszámhoz alkalmazott módosítása, folyamatban van a városi kincstár létrehozása. Tehát több területen is indulnak be változások Mezőkövesden. Nagyon bízom benne, hogy eredményesen. De a témánknál maradván, végül is a holt napi testületi ülés fog a közösségi ház ügyét illetően határozni. Nem gondolom, hogy nagyot tévednék, a többségi szavazás eredményeként menni fog a változás.

Az augusztusi ülésen elfogadásra került az a tény, hogy Mezőkövesden a közösségi ház, mint költségvetési intézmény október 31-étől megszűnik. Jogutód nélkül megszünteti az önkormányzat. A holt napi ülésen fog eldőlni, hogy miként fog tovább működni. Mert ugye az előzményekből, az elhangzottak alapján senki nem feltételezi, hogy bezárjuk Mezőkövesden a közművelődés színterét. Ilyenről szó sincs. Az intézmény egy szervezeti átalakuláson fog átmenni. De, mielőtt ennek a részleteit elmondanám, az elmúlt egy évtizedről egy nagyon rövid áttekintést adnék.

Valószínűleg nem egyedi eset, hogy az intézményesített közművelődés a rendszerváltás után nem találta meg a valódi helyét Mezőkövesden. Az intézmények nem tekintették a helyzetet olyan kihívásnak, mint mi, civilek. Pedig ezen a területen nagyon komoly eredményeket lehet elérni. Feladatokat találhat az ember saját magának. Az intézményesített forma sok esetben nem talált magának olyan feladatot, meg olyan mércét, ami színvonalas tevékenységet eredményezett volna. Viszont az meg – feltételezem – eltérő itt a városban a többi településhez képest, hogy itt rendkívül komoly civil élet indult be.

A Matyó Népművészeti Egyesület tizenhárom éve alakult, az elsők között voltunk. Én sok évig dolgoztam népművelőként a közösségi házban, tehát én onnan váltam ki ezzel a kis csapattal. Persze kisebbel, mint a mostani.

A városban rendkívül komoly civil élet indult be az elmúlt években, változatos feladatkörrel. Az viszont nem következett

be, vagy legalább is nagyon érintőlegesen, hogy különböző közösségek jöttek volna létre azonos céllal. Tehát, akik egyesületet, alapítványt hoztak létre, mindegyikük nagyon markáns tevékenységi kört vállalt fel. Ezeknek a civil szervezeteknek végül is nagyon széles a skálája. Úgy is, hogy vannak a néhány fős, tízen-húsz fős kis egyesületek, meg van a mienk, háromszáz-háromszázötven fővel. Tehát a tagság számának értelmében is széles a skála. Viszont jellemzőjük, hogy folyamatosan működnek, nem ad hoc jelleggel, nem egy-egy dolog miatt jönnek össze csupán, hanem folyamatos közösségi élet folyik, nagyon határozott célkitűzésekkel.

Mezőkövesden kialakult egy bizonyos vállalkozói réteg is, amelyik a város művelődésében egy-egy részterületet lefed. Így például ha a felnőttoktatást vesszük, Mezőkövesden erre a területre egy olyan fantasztikus vállalkozás jött létre, hogy párját ritkítja. Ez a Progresszió Bt. névre hallgató vállalkozás. Az akkreditált képzésektől a munkanélküliek átképzéséig, a szabadidős tevékenységekig, a virágkötészettől a nyelvtanításig rendkívül széles skálán képez helyi és környékbeli embereket, nagyon magas színvonalon. Ezen kívül, tudjuk mindnyájan, hogy vannak még a nyelvtanárok, akik magánvállalkozásban foglalkoznak nyelvi képzéssel. Tehát látható, hogy itt is kiszakadt az úgy nevezett hivatalos intézménynek, a művelődési háznak a feladatköréből egy nagyon nagy terület. A felnőttképzésnek az én időmben még jelentős szerepe volt az intézményben.

Tehát az intézmény végül is nem tudott lépést tartani sem a civil szerveződéseknek a rendkívül ambiciózus, célratörő elképzeléseivel, sem a vállalkozási szférával, amik a művelődés területét szinte lefedik a városban.

Mezőkövesd kisváros, nincs egészen húszezer a lakosa. A városkörnyékkel együtt beszélhetünk egy harminc–negyvenezer fős település rendszerről.

Az említett változások óta a közösségi ház nem találja a helyét. Szemet lehetne hunyni fölötte, hogy hát a tevékenységekhez adják a termet, amikor szükséges. Itt van például a Kis Jankó Bori Országos Hímzőpályázat és Kiállítás, amit a Népi Iparművészeti Titkárság rendez Barsi Hajna irányításával, akkor rendelkezésre áll. Biztos vagyok benne, hogy ezt az országos pályázatot is nagyobb összefogással, a civilek bevonásával még sikeresebben lehet majd megvalósítani. Sőt, ha ez bárhol sérülne, én lennék az első, aki ezt tűzön-vízen keresztül megakadályoznám.

Még egy harmadik téma, ami fontos az intézményi megítélés szempontjából, ez a vezető személyének a kérdése. Meggyőződésem, és a nagyon sok tapasztalat a hátam mögött is azt bizonyítja, hogy jó vezetővel nagyon rossz helyzeteket is túl lehet élni. Sőt, nem csak túlélni, hanem viszonylag veszített helyzetekből is lehet jól kijönni. És itt bizony, a mezőkövesdi intézmény élén nem voltak nagyon sikeresek az intézményvezetői pályázatok. A legutóbbi meg egyenesen katasztrofálisan sikerült.

Végül is ez a három összetevő, úgy gondolom, egyértelművé tette, hogy változás szükséges. A mostani vezetés felvállalta az úttörő munkát, az új szeleknek az érvényesítését. Most tartunk ott, hogy a jogutód nélküli megszüntetést követően, október 31. után, hogyan tovább? A mostani állapot szerint, mondom, döntés előtt egy fél nappal, egy nappal, úgy tűnik, hogy az önkormányzat egy alapítványi működési formát fog meghatározni az intézmény számára.

A változtatásra az elmúlt években minden új polgármester, új önkormányzat tett kísérletet. Ezek úgy zajlottak, hogy vagy

vezetői állások lettek meghirdetve az intézmény élére, vagy öszszevonásokkal próbálkoztak. Hogy a közösségi ház több tagintézményből álljon. Ezeket aztán összevonták, elkülönítették, szétválasztották, készült új szervezeti működési szabályzat, új alapító okirat, stb. A gyakorlat megmutatta, hogy ezek csak felszíni rendszerváltások ebben a műfajban.

– Milyen összevonások voltak? Volt iskolával is?

– Iskolával nem. Sportcsarnokkal, mozival, Kis Jankó Bori Emlékházzal, Városi Galériával, oda-vissza. Egyszer több tagintézmény, egyszer kevesebb. De hát ezek nem hozhattak eredményt. Ezért is kellett eljutni ahhoz a határozathoz, hogy az intézmény jogutód nélkül megszűnik. Mert innentől kezdve lehet ezt az egészet tiszta lappal kezdeni. Egyéb módja nincsen. Lehet tologatni hatásköröket, intézmények számát, lehet hozni látszat intézkedéseket, de attól nem lesz alapvetően más, jobb a helyzet. A közalapítvány várhatóan létrejön, illetve holnap az alapító okiratot elfogadja az önkormányzat. Ezt követően szintén nagyon sok múlik azon, hogy kik kerülnek be ennek az alapítványnak a kuratóriumába.

Nagyon fontosnak érzem, hogy ez a kuratórium hogy fog felállni. Holnap megszületik a döntés. Ma lesz a bizottsági ülés, holnap pedig a testületi. Várhatóan hét fős kuratórium fog fölállni, és ennek többségét a helyi civil szervezetek képviselői fogják alkotni, néhány fő pedig a képviselő testület tagjai közül kerül ki. Tehát ez már innentől kezdve egy átengedett hatáskör. Én nagyon remélem, hogy ezzel azt sikerül majd elérni – nyilvánvalóan egy nagyon hatásos és eredményes működést feltételezve –, hogy innentől kezdve ez a tevékenység nem lesz kitéve a mindenkori politikai és egyéb szeleknek, a szakmaiság lesz a meghatározó. Mert ez, úgy gondolom, szintén egy alapvető dolog, hogy igenis képviseltesse benne magát a városvezetés, mert végül is ő adja az épületet hozzá, ő adja a pénzeket hozzá, legalább is az alpműködéshez. Legyen benne képviselője az alapítvány felügyelő szervének, ez a tervezet szerint a Kulturális, Turisztikai és Sport Bizottság. De a kuratórium, az többségében ne a helyi vezetés képviselőiből álljon össze. És hát innentől kezdve, hogy hány népművelőt bíz majd meg ez a kuratórium a feladat ellátásával, hogyan határozza meg a tevékenységi köröket, ez majd az elkövetkezendő hetekben kialakítandó feladat lesz. Túlságosan sok időnk nincs rá, hogy ezeket végleges formába öntsük, mert, január elsejétől, ugyan egy új szervezeti forma, de ki kell, hogy nyissa a házat. Nem lehet egyetlen percere sem bezárva. Nem lehet senki szemében sem bizonytalanságban a város közművelődése. Az átmenetet jelentő két hónapban a Polgármesteri Hivatal látja el a működtetéssel járó feladatokat.

– És a ház dolgozói?

– A ház jelenlegi dolgozói több hónapja tudják, hogy előbb vagy utóbb ez a változtatás sorra kerül. De hát nagyon sokszor volt már ilyen érzete a háznak. Mert hogy szinte kivétel nélkül minden városvezetés napirendre tűzte. Ezek tehát nem új élmények számukra, csak most már érezhető, hogy ez most már valóban be is következik. Tehát ők nyilvánvalóan olyan helyzetben vannak, hogy látják, néhány héten belül megszűnik a munkaviszonyuk. Hogy lesz-e folytatása, az majd ennek a kuratóriumnak a döntésén fog múlni.

– És van abban a házban olyan ember, aki nem a kétségbeeséssel van elfoglalva, hanem a megvalósítható elképzeléseivel? Aminek alapján akár rögtön azt lehessen mondani, hogy szükség van rá?

– A többség megragad ott, hogy a helyzet veszélyezteti a saját vagy a családja megélhetését. A problémát csak ezen a szociális alapon fogalmazzák meg.

– Miközben tapasztalják, hogy körülöttük lépten-nyomon utcára kerülnek emberek? Sok esetben szakemberek, és jó szakemberek, mert nincs rájuk szükség? Az értelmiség védeltségét várna el magának, mégpedig a szerepe szükségszerű velejárója, az értelmiségi koncepció nélkül?

– Tapasztalati alapon számítanak rá, mert hogy a közalkalmazotti jogviszony eléggé jó burkot jelentett. Ha valaki évtizedeken át megkapta a fizetését, s teljesítmény sem kellett feltételül hozzá, persze, hogy számít rá. És még a krízishelyzetben sem működik a motivációja. Nem jönnek az ép javaslatok annak következtében sem, hogy ugyan bizonytalanságba kerültem, de lássuk, mi a hogyan tovább. És én ebből a „hogyan tovább”-ból ilyen és ilyen módon tudok és kívánok részt venni. Mindazonáltal nem kizárt, hogy a jelenlegi kollektíva tagjai közül többen kapnak majd lehetőséget a közalapítvány kuratórium döntésének függvényében.

– Ez most világos, hogy a város eljutott eddig a pontig. Az is, hogy ebben a civil szervezeteknek nagy a szerepe. Talán mondhatjuk úgy, hogy a civil szerveződések tevékenysége a művelődési ház tevékenységi zónáját fedte le? Mert hiszen a megerősödésük folytán a tevékenységüket a művelődési házi tevékenység helyett gyakorolják.

– Igen. Volt az egyetlen és kizárólagos intézmény itt Mezőkövesden, ami kisvárosi szinten elegendő is egyébként. Nekem megmondta a főnököm annak idején, hogy most szervezzél nyelvtanfolyamot. Most bélyeggyűjtő kört, most kismamák klubját vagy pedagógus énekkart. Esetleg én hozhattam ilyen ötleteket, és akkor meg is szerveztem. Ezt így kellett, hogy az intézmény adjon egy kínálatot, szervezze meg, teremtsen hozzá a feltételeket. Óriási különbség, hogy ezeknek a civileknek senki nem mondta, hogy bármit is létre kell hozni. Senki nem mondta, hogy itt a lehetőség. Saját magukat hozták létre. Ez óriási különbség!

Elmondanék egy élményemet annak idejéről. Vagy a tanácselnök vagy a főnököm, vagy nem tudom, kicsoda mondta nekem, hogy létre kell hozni Mezőkövesden egy pedagógus énekkart. Létre kell hozni pedagógus énekkart! És akkor nekem el kellett menni minden iskolába, zeneiskolába, általános iskolába, középiskolába, hogy próbáljam megszólítani azokat a pedagógusokat, akik szeretnek énekelni, meg részt vennének egy ilyen közösségben. Legyen hozzá egy kórusvezető! Én ezt a feladatot akkor nagyon nyomasztónak éreztem. Nem jött oda hozzám egyetlen egy pedagógus sem, hogy ő szeretne ilyen, hanem én mentem hozzá, hogy kéne ilyenbe járni. Na, szerencsére ma már ez nem így működik.

– Sorra vehetünk a város legalább jelentős civil szerveződéseit?

– A legjelentősebb az a négy, akiről beszéltem már, akik vállalták a nagyrendezvényeket. Ezen a négy nagyon kívül van a Mezőkövesdi Fúvószenekar és Mazsorett Alapítvány. A fúvószenekar a mostani közösségi ház csoportja. A mazsorett csoport a helyi zeneiskolában folyó modern táncmozgató alapfokú művészeti képzésének a csoportja. Különböző fesztiválokra, rendezvényekre, állami ünnepekre hívják őket együtt. Ezért hozták létre ezt az alapítványt. A városban sok éve kerül megrendezésre a Fúvószenekarok és Mazsorett-csoportok Nemzetközi Fesztiválja. Ez is az önkormányzat egyik nagyrendezvénye, amit a

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET MŰHELYÉBŐL

város akármilyen helyzetben is, de megrendez. Ők erre adtak is be egy pályázatot, csak végül, a rendezvény előtt úgy döntöttek, hogy nem vállalják, visszakoztak. Ugyanúgy, ahogy mi a népművészetben, ugyanúgy csinálhatták volna meg a rendezvényt maguk, a saját műfajukban. Feltehetően a szolidaritás-érzés volt az oka, hogy lemondták, a fúvószenekar a közösségi házban működik nagyon régóta. Végül is ezt a nagyrendezvényt így közös rendezésben a közösségi ház és a Fúvószenekar-Mazsorett Alapítvány hozta létre augusztus 8-án. Tehát ők is egy nagyon jelentős szervezet, két meglévő közösségen alapulnak, és több generációban is léteznek.

Van a Városszépítő és Városvédő Egyesület. Bejegyzés nélkül, baráti körként, már a rendszerváltás előtt is dolgoztak, kilencvenkettőtől viszont jogi személyként működnek. Az ő esetükben nem mondható el, hogy rendszeres időközben tevékenykednek, de eredményesek. A velük való kapcsolat volt az alapja a Hadas városrész fejlesztési koncepciójának a kialakítására. A Hadas városrész Mezőkövesd népművészeti központja, amiben a Matyó Népművészeti Egyesület háza felépült, mellette a táncpajtaival, körülette a tájházakkal. Nagyon jó volt a Városszépítő és Városvédő Egyesülettel együtt dolgozni. Pályázatot is nyert az egyesület, végül is területfejlesztési pénzekből sikerült a településrésznek a teljes fejlesztési irányait meghatározni. A végrehajtásban ők már nem annyira közvetlenül vesznek részt, de ez végül így is működőképes. Nagyon nagy eredménynek mondható, hogy pályázatuk eredményeképpen helyi rendelet született, mely helyi védelem alá helyezte azt a területrészt, amit az egyesület javasolt. Ez azért, hogy egy civil kezdeményezés javaslatának a következménye egy helyi rendelet, úgy gondolom, hogy mindenképpen eredménynek tekinthető, és nem is kicsinek.

Következőnek mondanám a Mezőgazdasági Gépmúzeum Alapítványt. Erről napokat tudnék beszélni, meg mindenki, akinek van élménye vele kapcsolatban. Mert létezik itt Mezőkövesden egy Hajdú-Ráfi János nevezetű ember, aki nem fiatal, de fiatal kora óta gyűjti a mezőgazdaságban használatos eszközöket, gépeket, erőgépeket. Csoda, amit művel. Egy óriási magángyűjteménye volt, amikor végül is a Herman Ottó Múzeum úgy döntött, hogy megvásárolja, és a Megyei Múzeumi Szervezet tagjaként működteti. És János bácsi létre hozott erre egy alapítványt. Ugyanis, nem kell mondanom, hogy a múzeumi rendszer is milyen nehézkesen és nem túl jó körülmények között működik, de úgy gondolom, hogy szintén sok minden múlik rajtuk is. Nagyon jók a párhuzamok a közművelődés és a múzeumi helyzet között. A János bácsi alapítványa is egy rendkívül aktív szervezet, még országos rendezvénye is van. Nyilvánvalóan a Herman Ottó Múzeum is besegít, de az alapítványnak saját beruházásai vannak a területen belül. Ez egy szabadtéri múzeum, itt van tőlünk, a Matyó Népművészeti Egyesület házától nem messze. Tehát ez szintén egy jó dolog.

Akkor van egy ilyen, hogy Mezőkövesd és Környéke Kultúrájáért Egyesület. Ez a kis közösség pedig, ahogy a nevében is mondja, alakítja Mezőkövesd és a környék kapcsolatát, illetve annak a huszonegynéhány településnek a művelődésében próbál tevékenyen részt venni. Táborokat, falunapokat, pávaköri találkozokat, ilyen jellegű programokat szervez, szintén folyamatos működéssel. Habár az aktivitása a rendezvényeinek a megvalósítása köré csoportosul. Mezőkövesden is van egy nagyrendezvénye, ami közös program a közösségi házzal, mégpedig a Hagyományörző csoportok találkozója. Az egyesületnek minden településsel kapcsolata van, ismeri az ott levő kis közössé-

geket, a kultúrházvezetőket, ahol még vannak, tehát ez egy élő kapcsolat.

– És aki ezt vezeti, ő népművelő?

– Igen, népművelő ő is. Szintén a fészekből került ki, mint ahogy én is. Vidéken tanít valamelyik településen.

Annak idején a művelődési központoknak meg a hasonló jellegű intézményeknek feladata volt az is, kötelező feladata, hogy a kistelepüléseknek gesztora is legyen. Na, most ez sem működtethető már a mai világban, meg nem is működik. Meg nem is feltétlenül kell ezt ilyen direkt módon, hogy majd a város megmondja, mi legyen a faluban. Na, mindegy. Ezt a fajta területet ez az egyesület kiválóan csinálja. Tehát a vidéknek a kis közösségeit, művelődési értékeit ébren tartja. A vidék dolgai így egy kézben összefonódnak, az egyesületben összegyűlik a róluk való információ többsége.

– A közösségi háznak nincs is egyetlen területe sem, amit maga csinál?

– De. Kettő területe van, az egyiket végzi, a másikat nem. Tehát, ami még nincs lefedve itt Mezőkövesden a civilek, az ilyen-olyan közösségek által, ez a kiállítások rendezése. A népművészeti kiállításoké és a képzőművészeti kiállításoké. Van a városban az állandó kiállítások, s vannak az időszakos kiállítások. Erre a közösségi ház alkalmas, a tere miatt. Azért nem sok civil szervezet mondhatja el magáról, mint mi, hogy saját létesítménye van. És a kiállításoknak a közösségi ház és a városi galéria az alkalmas helyszíne. Szinte ez a teljesen lefedetlen terület maradt, amit az intézmény lát el.

– És van olyan embertük, aki a kiállítás rendezéshez ért?

– Aki csinálja, ért hozzá, sok éve már, hogy az intézménynél dolgozik, tehát van egy bizonyos szakmai gyakorlata. Tisztelegesen is csinálja, de nem túl nagy fantáziával. Ez a terület, úgy gondolom, ami a legkevésbé hagy maga után kívánni valót.

A másik terület a színházi élet megvalósítása lenne. Van egy óriási színházterem, teljesen lepusztult műszaki és felszíni állapotban. A mai igények kiszolgálására csak komoly felújítást követően lenne igazán alkalmas. Tehát a kiállítások, állandó és időszakos kiállítások területe az, ami egyéb lehetőségek híján lefedetlen, és a színházi élet. Nincsen Mezőkövesden színházi élet. Két amatőr színjátszó közösség van, azokat említettem már a Város Napja szervezőjeként. Ők amatőr szinten, kisvárosi lehetőségeket figyelembe véve, szerintem nagyon jó színvonalúak. I hívatásos színházi előadások viszont nincsenek Mezőkövesden. Olyan abszurd dolog történt például tavaly, hogy a Kassai Színház előadását le kellett mondani, látogatottság híján. Szóval, elképzelhető, hogy kicsoda képtelen helyzet, amikor Mezőkövesdről Miskolcra, Egerbe, Budapestre járnak színházba gyerekek és felnőttek egyaránt, akkor a kassai előadásra egy félházyi embert nem lehet összeszedni. Nem biztos, hogy az ember minden esetben rögtön tudja a legjobb megoldást. Mert hogyha csak a színházi életet vesszük alapul, Mezőkövesdet meg a környékét sikerült arról leszoktatni, hogy helyben keressen ilyen lehetőséget. Eleve a fizikai feltételek, tehát a színházterem kinézete, a felszereltsége, meg hát egyáltalán a kínálata a nullára íródott le mostanra. Majd vissza kell az embereknek szoktatni arra, hogy a városban is elérhetőek legyenek színvonalas, értékes bemutatók, és nem kell buszra szállni, meg kocsiba ülni ahhoz, hogy színházi élményeik legyenek. Nem lesz könnyű feladat ezeknek a feltételeit megteremteni, de ezt én egy nagyon jó kihívásnak érzem. Tudjuk, hogy a civil szervezeteknek a képviselői ott lesznek az új közalapítvány kuratóriu-

nában, és mögöttük áll ötven ember vagy száz, akkor onnantól kezdve az az ember már ötven vagy száz ember, akiket a közös ügy mögé fel lehet sorakoztatni. Ez egy nagyon nagy lehetőség. És megmondom őszintén, tehetségtelen embernek kell lenni annak, aki ezt nem fogja tudni jól kiaknázni. Első lépésként pedig a meglevő állapothoz képest nem tud azonnal egy klaszszal eredményesebb tevékenységet felmutatni.

– És Mezőkövesden mi a mozival a helyzet?

– A mozi is ide tartozik. Most az is a háznak az egyik intézménye. És valljuk be, hogy a mozi tevékenységét sem, meg az állagát sem lehet most már túlságosan tovább rontani. Elszoktak a Mezőkövesdiek attól, hogy ide járjanak moziba, mert Egerben, Miskolcon, a környéken tényleg kiválóak a mozik. Én azt képviselem, hogy a városban nagyon jó kísérlet lehetne, ha egyesületi kézbe kerülne a mozi, és létre jönne erre egy civil szervezet. Ennek a létesítménynek is lehetne a filmvetítések mellett új funkciókat adni, mint például ifjúsági ház, kamara színház, internet kávézó.

– A képtár, a galéria tagintézményei a háznak, s a ház feladatkörében maradnak. És a sportcsarnok?

– Vegyük az egészet, és soroljuk el, miből áll a közösségi ház, a közművelődési intézmény, ami jelenleg még költségvetési intézmény, jogi személy. Van maga a kultúrház, a közösségi ház névre hallgató létesítmény. Azután a sportcsarnok, a városi galéria, a mozi és a Kis Jankó Bori Emlékház. Tehát egy szervezetnek öt létesítményt kell működtetnie pillanatnyilag. Illetve, a múlt havi döntést követően ebből az öt létesítményből a sportcsarnok különválik. Intézményként fog továbbműködni egyelőre, nagyobb feladatkörrel. Közművelődési feladatot is ellát majd, hiszen egy sportcsarnok bőven el kell lásson ilyen területet is. Hozzá fog tartozni a város sportpályájának az üzemeltetése és a kialakításra kerülő Kavicsos szabadidőparknak a tovább együttl való gondozása, fejlesztési elképzeléseinek a megvalósítása. Tehát a sportcsarnok egy jóval nagyobb létesítménnyé válik, hogy azt a másik két feladatot is megkapja. Intézményként fog tovább működni január elsejétől, ennek megfelelően újra kell pályáztatni az intézményvezetői állást.

Marad a négy létesítmény, ebből később a mozit és a Kis Jankó Bori Emlékházat érdemesnek találnám az ebből való kiválásra. Tehát, a közösségi ház, ami a tervek szerint közalapítvány január elsejétől kezdve, első körben négy létesítmény feladat ellátását végzi. De ebből, úgy gondolom, hogy az említett kettő kiemelése továbbgondolásra érdemes.

– És a Kis Jankó Bori Emlékház?

– Annak idején nem volt jobb ötlet, mint hogy a házhoz tartozzon. Jövő évtől erre is kínálkozik jobb megoldás. A 2004. év végétől várhatóan, de ez még sok mindennek a függvénye, Mezőkövesden egy óriási múzeum fog épülni. (Az óriásit itteni léptékkal mondom.) Eddig a Matyó Múzeum egy két-helyiségből álló, meglehetősen szerény állandó kiállítás volt. A város döntése alapján múzeumi célra megvásárlásra került a háziipari szövetkezet legrégebbi épülete, az volt Korona Szálló. Most folyik a kivitelező pályáztatása, az építési terv elfogadása, hogy ezt a létesítményt múzeummá alakítsuk. Aztán a Herman Ottó Múzeumon is múlik, hogy mikorra lesz kész az állandó kiállítás. És akkor a Kis Jankó Bori Emlékházat – kínálja magát, hogy – csatoljuk az új, városi Matyó Múzeumnak a szervezetéhez. Hiszen ennek az emlékháznak a működése, rangja, szakmaisága inkább garantált múzeumi berkeken belül.

– A közösségi ház, mint pillanatnyilag működő kultúrház, rendelkezik-e kiscsoportokkal, klubokkal? Azt kérdezem, van-e ott élet,

olyan, ami nem a civil szervezetek élete, tehát amit veszélyeztethetne egy várható átalakulás.

– A kultúrháznak olyan csoportja, ami egyértelműen a sajátja, a fúvós zenekaron kívül nincsen. Mert, mint ahogy említettem az elején, le vannak fedve az érdeklődési köröknek megfelelő területek. Egy klub van, ami nem civil szervezet, nincs bejegyzés róla, nyilvántartásban nincs egyik bíróságnál sem, a Nagymama Klub, amelyik egy pávakört is működtet. Egyik sincs nyilvántartásban. Ők nagyon régóta a kultúrházban kaptak helyet, meg kapnak a mai napig is. De gazdaságilag nem kötődnek a házhoz, nincs említésre érdemes költségvetést érintő kapcsolat közöttük. Ott van a fészük, otthonuk, miközben saját vezetőséggel rendelkeznek. Van a klubnak elnöksége, tehát civil szervezetként fogható fel, annyi hája van, hogy nincs bejegyzése.

Tehát a közösségi ház végül is befogadja a közösségeket. Illetve, amint azt már említettem, a fúvószenekar gazdasági szempontból is kötődik a házhoz. De nekik is megvan a saját maguk alapítványa.

Miután az rémbrínek minősül, hogy majd innentől kezdve az intézmény kulcsra zárva, a közösségek széteseszte a világnak, félnivaló nincsen. Sőt, ha az új szervezet eredményt akar magának tudni, legelső feladata szerintem, hogy mindazoknak a tevékenységét átlásna, akik a házat, mint helyet használják, és annyit profitáljon belőle, amennyit csak bír, miközben kiszolgálja őket. Mert ez oda-vissza alapon működik. Én odafigyelek rád, hogy igenis, az a terem, ahova majd jöttök, az ki legyen takarítva, meleg legyen, telefonáljál nyugodtan, tehát ilyen infrastrukturális dolgokban adom, amim van. Viszont, hogyha én, mint közösségi ház azt mondom, hogy nekem ilyen és ilyen rendezvényem lesz, akkor te civil szervezet ilyen meg ilyen feladatot vállaljál benne. Szervezésben ezt csináld, produkcióban ennyi percet kérek. Olyan gyönyörűen össze lehet hangolódni. Eddig, az elmúlt években ez úgy működött, hogy ezek a közösségek bekéredzkedtek a házba. Rengeteg múlik a szemléleten, hogy miként adunk bebocsátást számukra. Így is lehet: Persze, hogy gyertek! Melyik nap? Ilyen és olyan szabad terem van, melyik kéne. Megpróbálni úgy csinálni, hogy jó legyen. Viszont, hogyha én fűtök rád, világítok, várok is valamit. Nem gondolom, hogy itt, ebben a városban túlságosan célravezető lenne ezért bérleti díjat kérni. Viszont például a farsangi műsorban vagy éppen a Március 15-ei ünnepségen kérem szépen ezt produkcióval viszonzni. És ezt emberi módon, teljesen jól is lehet.

– Az nagyon jó, amikor minden a helyére kerül. Újra méltósága lesz annak, aminek jó, ha méltósága van. És helyzetekre bontva világos lesz, hogy mikor, ki szolgál kit. Ez megnyugtató. És most még végül nézzük a Matyó Népművészeti Egyesületet, a Népi Művészek Házát. Bizonyára nem tévedek, ha úgy látom, hogy a város művelődésében, annak megújulni tudásában ez a szervezet erős hatású és szemléletet alakító. Tanulságos lenne a rövid történetét feleleveníteni, onnantól kezdve, hogy megalakult.

– El is kezdtem már beszélni róla az előbb, adta magát, hogy szó legyen róla. Megalakultunk tizenhárom éve, 1991-ben, akkor kaptunk egy kis tarisznyát, amibe az erkölcsi támogatás mellé némi pénzmágot csomagolt nekünk az önkormányzat. Bagatell összeget egyébként, azt a bizonyos háromszázezer forintot. A közösségi házból amikor eljöttem, elhívtam még két másikat tette kész kollégámat, akikkel úgy gondoltam, hogy biztosítottak fog látszódni a működésünk. Egyik a művészeti vezetőnk volt, a másik egy népművelő kolleganő, akikkel végül

hárman voltunk az alakításnál, meg a működés beindításánál. Azóta is megvan mindenki, a tizenhárom év alatt senki nem ment el, pedig rettenetesen nehéz idők is voltak.

A kis pénzmag mellé kaptunk az önkormányzattól egy lehetőséget, saját kérés alapján. Hogy a táncpajtát, ezt a létesítményt, ami itt mellettünk van, a Kis Jankó Bori házzal szemben, használjuk. Hogy abból kihozassuk, amit lehet. Próbálgattuk a táncosok részére a nyári időszakban. Mert a téli időszakban az önkormányzat engedte, hogy a közösségi házban dolgozzanak a csoportjaink.

Létrehoztuk az egyesületet, azzal a szándékkal, hogy a szervezet alapjait – anyagilag is, szakmailag is – meg fogjuk teremteni. Abból elegünk volt, hogy mást se hallunk, mint azt, hogy nagyon sok pénzbe kerül a Matyó Néptáncgyűttesnek a működtetése. Mert tényleg nagyon sokba kerül. Hogy nincs pénz koreográfiára, kosztümökre, utazásra, edzőtáborra. Azt kaptam a házban, már a nyolcvanas években, hogy ez mind milyen sok pénz. És, hogy, ez nem mehet így sokáig.

Eljöttünk, megkaptuk a táncpajtát, oda szépen fokozatosan – több kísérletünk volt – betelepítettünk rendezvényeket. Azt azért hangsúlyoznám, hogy soha nem akartunk rivalizálni az önkormányzati intézménnyel. Egy olyan profilt igyekeztünk kialakítani, ami nem volt még. Ahhoz túl kicsi város Mezőkövesd, hogy itt egymás mellett menjenek a dolgok. Mi csak kifejezetten a népművészeti témában, a népművészethez kapcsolódó turizmus témájában, a népművészettel kapcsolatos képzésekben alakítottunk, fejlesztettünk. Sokáig csak táncosok voltunk. Megalakuláskor kizárólag csak a táncosok, a zenészek, a pávakör tagjai voltak. Pár éve kezdtük el a kézművességgel való komolyabb foglalkozást. Elkezdtünk csoportokat működtetni. Annyi pénzt mindig tudtunk előteremteni, hogy a folyamatos működésben soha nem volt megállás. Aztán elkezdtük a csoportok számát bővíteni.

Rendezvényeket szerveztünk a nyári időszakban, amikor üzemeltetni lehet a táncpajtát, mert hogy fűtésre nincs benne lehetőség. Oda matyó lakodalmasokat, szüreti bálakat, pünkösdőlköt, népművészeti témában kamara kiállításokat kezdtünk szervezni. Ezeknek a számát évről évre próbáltuk szaporítani. Mindig, ahogy éreztük, hogy most már lehet. Hogy ez a pályázat sikerült, most ebből lehet továbbvinni dolgokat. Nagyon hamar szűk lett az épület. Az ügyvitelhez eleve nincs benne helyiség. Ez egy szép, nagyterem, egy nagyon hangulatos, Makovecz-stílusban épült látványos létesítmény. A nagy vendégtérrel kívül öltözők vannak benne, melegítő konyha. Arra az esetre amikor a rendezvényhez vendéglátás is szükséges, vállalkozó bevonásával azt is meg tudjuk oldani.

Munkakörülményeink javítása érdekében tíz évvel ezelőtt vettem és felújítottam egy paraszt házat a Táncpajta szomszédságában, és hát az én házamban volt az ügyviteli munka sokáig. Akkor nekem volt meg hozzá az anyagi alapom, az egyesületnek még nem. Ezt az épületet, amíg szükség volt rá, természetesen végig – ingyen és bérmentve – az egyesület rendelkezésére bocsátottam. Valójában négy-öt éve kezdtünk azzal foglalkozni, hogy most már ez is kicsi. Meg hát szerettük volna a tevékenységünket, a létszámunkat is bővíteni. Az önkormányzat részéről természetesen továbbra sem kaptunk sokkal nagyobb támogatást, miközben mindig elismerték, hogy jó az, amit csinálunk. És akkor elkezdtünk gyűjteni, majd megvásároltuk ezt az ingatlant, amelyikből végül a Matyó Népművészeti Egyesület otthona, a Népi Művészetek Háza lett. A gyűjtést úgy kell elképzelni, hogy próbáltunk több bevételes műsort szervezni, főleg a tu-

risztikai programokat kezdtük bővíteni. A bevételt nem éltük fel, hanem elkezdtük gyűjtögetni. És akkor ezért az épületért, amiben most vagyunk – egy majdnem száz éves épület, egy módosabb parasztház volt – két és fél, három év alatt kifizettük a tulajdonosoknak a vételárat. Meglehetősen rossz állapotban volt, lakhatóvá tettük, és jól is éreztük magunkat benne. 2001-ben – akkor írtam egy pályázatot a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériumnak a vidékfejlesztési célra létrehozott pályázatára, megkaptuk a húszmillió forintos beruházási támogatást – elkezdődött a felújítás és építkezés. A ház fél év alatt felépült. Még más forrásból is sikerült pályázati pénzhez jutni. Mégpedig a Pénzügyminisztériumból, ahol akkor még a mostani polgármesterünk államtitkár volt. Kaptunk a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma alkotóházak pályázatából is. Ahhoz képest, hogy én úgy gondoltam az induláskor, amikor a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium pályázatáról értesültem, hogy akár egy-két évig is el fog húzódní a munka, a beruházás egy hosszadalmasabb folyamat lesz, de végül is nagyon jól sikerült, mert egy fél év alatt megvalósult, az alapításától az átadásig. Az avató ünnepség tavaly októberben volt. Szeretném hangsúlyozni, hogy az önkormányzattól egyetlen egy forintot nem kaptunk ehhez. Csak a három minisztériumtól kaptunk pénzből, illetve a saját erő kellett hozzá. Van egy-két olyan cég a városban, aki szereti, amit csinálunk, és fontosnak tartja, ezért támogatja tevékenységünket. És hát ezzel a létesítménnyel most már szinte az egész Hadas városrész a népművészeté. Abban az értelemben, hogy a Népi Művészetek Házában kizárólagosan ez a tevékenység folyik, a Táncpajtában a rendezvények valósulnak meg, a környező alkotó házakban pedig az egyesületi tagjaink valamilyen mesterséget űznek – mézeskalácsos, bútorfestő, tojásfestő, fazekas, üvegcsiszoló, szövő, hímző. (Remélem, mindenkit elsoroltam.) És a Kis Jankó Bori Ház van itt a terület közepén.

Ez persze nem alakult spontánul, mert erre oda kellett figyelni, bele kellett szólni, de kialakult egy olyan sajátos városrész, ami, úgy gondolom, szintén párját ritkítja. Mert vannak ugyan Szentendrén és máshol a mesterségesen létrehozott skanzenek, de ez itt Mezőkövesden egy lakott, eredeti környezetben, az élő népművészetre specializálódott érték és látvány. És mindenképpen további fejlesztésre érdemes. Megvan a következő lépés is egyébként. Egy PHARE pályázaton dolgozunk most éppen, településrészek rehabilitációja témában. Ez még egy óriási lehetőség. A területen a közművek, az úthálózat, a parkok, sőt – a civil lakosok bevonásával – a száz-százötven éves lakóházak visszaalakítására, amik el lettek torzítva a hatvanas években. Amikor a múlt nyomait még igyekeztünk el-tüntetni. Sok esetben az eredeti állapot visszaalakítható, viszonylag könnyedén. Úgy, hogy illeszkedjenek ebbe a falusias városrészbe. Ez a következő kihívás számunkra. Területfejlesztési pályázatot már több alkalommal írtam, abból kisebb-nagyobb fejlesztéseket már sikerült megvalósítani ebben a környezetben. De a legnagyobb volumenű ennek az épületnek, a Népi Művészetek Házának a létrehozása volt.

Tehát ebben a házban, közel négyszáz négyzetméter alapterületen, plusz még a tetőtér beépítéssel, lehetőségünk nyílt az ügyvitel tisztességes körülmények között való ellátására, a nagy termünkben a néptáncos foglalkozások megtartására – az öltözők, zuhanyzók, a vizesblokkok is teljesen korszerű módon lettek megépítve. A földszinten van a táncosok birodalma és az irodák, az emeleten pedig három kézműves műhely két kézműves raktárral és egy hatalmas jelmeztárral, ami a táncgyűjtése-

ink kosztümjeinek a tárolására szolgál, a rendben tartásuk, kezelésük folyik itt. A nyitástól, ami nincs egészen egy éve még, különböző kisközösségeket próbáltunk életre hívni, mert most már tudunk nekik helyet adni, tudtuk befogadni, ápolgatni őket. Ezek közül a legjelentősebb, egy óriási hiányt pótló közösségnek, a hímező körnek az életre hívása. Tudni kell, hogy Mezőkövesd a népművészet hazája, ami itt készül, az a hímezés csodája, amit világszerte ismernek. Sajnos ez a népművészeti ág úgy leépült itt a városban, hogy például legutóbb a Kis Jankó Bori kiállításra nem volt pályázó Mezőkövesdről. Hátborzongató volt számunkra, hogy a mezőkövesdi népművészek, a népművészet mesterei, iparművészek nem hajlandók egy ilyen pályázatra kézimunkát készíteni, és megméretetni magukat. Szerettünk volna ezen változtatni. Van hely, fűtés is van, majd csak kigazdálkodjuk az üzemeltetést is. Most létezik már ez a kör. Nem mondom, hogy túlságosan nagy létszámmal, tizenöt-húsz körül van az állandó és ingázó tagjaink száma, de lehet hozzájuk bízni. Már készülnek a jövő évi kézimunka pályázatra, az országos kiállításra.

Ha már itt járunk, akkor szeretném megemlíteni, hogy két évvel ezelőtt indítottunk mi is egy országos hímező pályázatot – az egyesületünk és a NIT megvalósításában. Ez a Százrészeg Országos Hímező Pályázat volt. Ennek szintén az volt a célja, hogy a matyó hímezésre irányítsa a figyelmet. Mert nem volt ennek a területnek gazdája, nem volt presztízse itt a városban. Nem foglalkozott vele senki, hogy nem csak a kereskedőknek az igényeit kell kiszolgálni, hanem az eredeti hagyományokat köteleességünk megőrizni – iparművészeti szinten. Nem elég a múzeum, hogy lássuk a gyönyörű eredeti hímezéseket, nem elég a több évtizeddel ezelőtti nagy dicsőség. Ebből nem lehet sokáig megélni. A hagyományt élővé kell tenni. Erre ez volt az első kísérletünk. 2002-ben kiállítás valósult meg a pályázatra beérkezett legszebb alkotásokból a Táncpajtában. A pályamunkák között már ott voltak mezőkövesdi pályázók munkái is. De Budapestről, Zalaegerszegről, Hajdúszoboszlóról, minden felől érkeztek be ide a matyó kézimunkák, és ez rendkívül jól esett a lelkeknek. Hogy a matyó hímezést nem csak mi ismerjük és műveljük, hanem sokkal szélesebb körben népszerű. Ekkor fogalmazódott meg, hogy most már tényleg nagyon itt az ideje, hogy a mezőkövesdiek is egy kicsikét jobban odafigyeljenek örökségükre. A hímező-kör életre hívása mellett néhány hónappal ezelőtt kiadtunk egy nagyon reprezentatív könyvet a matyó hímezésről. Varga Mariauna volt a felkért szerzőnk, Barsi Hajna írta az előszót hozzá. Helyi népművészek készítették az illusztrációkat, a Matyó Múzeum, a Herman Ottó Múzeum és a Néprajzi Múzeum biztosította az archív anyagokhoz a hozzáférést. Szakmai könyv ez, ami egy érdeklődő számára, a kézimunkát kedvelő számára de kutatómunkát végző számára is jól használható. Ez az elsősülött könyvünk. Könyvkiadásban még nem volt jártasságunk, de lehet, hogy lesz folytatása. Csak kipihenjük azt a másfél évet, ami ennek a születéséhez kellett. Kellott azért rá energia. A Széchenyi Terv Hungarikum Pályázatán nyertünk hozzá pénzt, a matyó hímezést, mint a magyarság reprezentánsát sikerült elfogadtatni, ezt csak a fedezet miatt mondom.

Ha már itt forrásoknál tartunk, akkor valójában a működésünkről annyit, hogy túlságosan sok támogatást ehhez nem kapunk. Kilencvenegyben kezdtünk háromszázezer forinttal, ez a tizenkét és fél év alatt eljutott a kétfélmillió háromszázezer forintra, ez az ideje, ez a csúcs, amit önkormányzattól kapunk. Az összes többinél több, de nem sokkal. Azért ebből egy ilyen létesítményt működtetni nem lehet. Saját bevételeink a folklór

programokból származnak. A fenntartásunkban működő Matyó Táncegyüttes műsorát keresik, van rá igény. Az együttes önálló előadásokon és ünnepeken, fesztiválokon rendszeresen fellép idehaza és külföldön egyaránt. Itt a Táncpajtában rendezünk néptáncos bemutatókat, kézműves tábort, kiállításokat, amiből kisebb bevételek származnak. Képzés tekintetében eddig két turnus végezte el a népi játszótér vezető akkreditált tanfolyamot. Miből van még bevételeink? Hát a szponzoroktól. A helyi vállalkozásoktól jelentős. És minden mennyiségben pályázunk. Minden rendezvényre, minden megmozdulásunkra. Amit kitalálunk, eldöntünk, ahhoz keressük a pályázati forrást.

– És milyenek az arányok a működéshez szükséges anyagiak tekintetében? Hányad része a költségvetésnek a támogatás és a bevétel?

– Az éves költségvetésünk tizenkettő-tizennégymillió forint, annak a kétfélmillió háromszázezer körülbelül egy ötöde, nagyjából ennyit tudhatunk magunkénak a vállalkozói rétegtől, szponzori támogatásokból. És körülbelül ennyit a saját bevételekből. A saját bevételeink talán kicsit több. Az összes többi, az pályázat.

– Ezek szerint a pályázatokból jelentős pénz származik.

– Jelentős. Sehol nincs se barátom, se sógorom, egyetlen egy pályázati alpnál sem, de hetven százalékát a benyújtott pályázatoknak megnyerjük.

– Látnak talán, hogy egy ilyen szervezet mit tud, mit csinál, meg lehetnek győződve egy minőségtől, s nyer a pályázat?

– Jó ötletnek kell lenni, szerintem. Ez az alapvető. Nem hiszem, hogy túlságosan sokan ismernek bennünket, de talán hiteltelenség tűnik, amiről beszélünk. Én soha nem szélhámoskodtam, és öt forintot sem tettem zsebemre, soha senkitől. Inkább hozzátettem általában több százezer forintot. Aki kuratóriumi tag vagy bíráló, szerintem tudja, hogy amit leírunk egy pályázatban, az realitás vagy szélhámososság. Persze nem minden esetben derül ki. Mert tudnék ellenpéldát is mondani. De ha van az embernek fantáziája, valamilyenfajta következtetést magának tudhat, valamilyenfajta tapasztalatot már szedett össze, akkor a lépéseket, a buktatókkal együtt végigjárja. Azt lehet látni, hogy elindultunk valahonnan és elérkezünk valahová, és hogy ennek a valahová-nak nincs soha végpontja, mindig van mit hozzátenni.

– Amelyik hely adott már pénzt egyszer, általában ad újra?

– Újra is ad, hogyne. Mert ha kaptunk valahonnan segítséget, akkor tudjuk, hogy annak eredményét be is kell mutatni, hogy abból ezt állítottuk elő, ezt a rendezvényt tapsolta vissza a közönség, ezt a könyvet adtuk ki. Azon kívül teljesen korrekt elszámolást kell készíteni arról, hogy mit csináltunk. És olyan még velünk soha nem fordult elő, hogy mondjuk a Nemzeti Kulturális Alaphoz nem pályázhattunk újra, mert az előzőhöz még nincsenek ott a bizonylatok, meg a számlák. Erre nagyon oda kell figyelni. Nagyon sokan járnak hasonló cipőben, hogy a pályázat jelenti a fennmaradást, de a fejlődést mindenképpen. Ezt a lehetőséget nem szabad eljátszani. Egyszer kell kerülni ilyen helyzetbe, hogy úgy ítélnék meg, hogy elsumákolta, vagy nem úgy teljesítette, ahogy vállalta, utána, énszerintem, nem sok eséllyel indul az ember.

Még egy dolog jutott eszembe, amit a tevékenységeknél elefejtettem mondani. Kilencvennyolcban hoztunk létre egy alapfokú művészeti iskolát is. Akkorra sikerült a mindenféle jogi és egyéb útvesztőkön keresztülvinni az alapítást. Elégé furcsán nézett ránk az APEH, a társadalombiztosítás, meg a

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET MŰHELYÉBŐL

megyei önkormányzati hivatal is, hogy egy civil szervezet akar létrehozni művészeti iskolát.

– Talán nincs is az országban más ilyen?

– De már biztos van. Az elmúlt öt év alatt biztosan lett. Nekem akkor azt mondták, hogy csináljam vállalkozásban. Tudtam, hogy nem csinálom vállalkozásban, mert az erkölcsi és egyéb alapjai az egyesületben teremődnek meg. Nem mondom, hogy nem lett volna alapja a vállalkozási formában való alapításnak, mert én gyerekkorom óta kötődöm a néptánchoz, a művészeti vezetőinknek pedig a balett intézetben szerzett megfelelő végzettsége is van hozzá. Tehát végül is csinálhatta volna, akármelyikünk, de ezt így tartottuk helyesnek. Az addigi összes eredményt közösen tudtuk. A Matyó Együttesnek az utánpótlás-szervezését, mindent közösen csináltunk meg. És nem csak ketten, hanem ennél jóval szélesebb körben. Jogosultnak tartottuk a civil szervezetünket arra, ami akkor már hét-nyolcadik éve működött, hogy ez a szervezet hozza létre ezt a művészeti iskolát.

Ez egy teljesen újonnan alapított művészeti iskola. Mint ahogy az egyesület is önálló, ezt az iskolát is önkormányzattól, az oktatási intézményektől függetlenül hoztuk létre. Pillanatnyilag még csak néptánc oktatással foglalkozik a táncművészeti szakágon. Ebben is vannak még tartalékok, mert a kézművességet is szeretnénk majd oktatni. Ha a törvényi előírásoknak a feltételeihez minden rendelkezésre áll, akkor szeretnénk beindítani a kézműves szakágot, de azon belül a textilt, azt feltétlenül. Néptáncosaink 1998. szeptember elseje óta vesznek részt ennek az alapfokú művészeti iskolának a képzésében. Azóta már tizenkét osztályban tanítunk népi játékot, népi éneket, néptáncot és folklórismeretet Mezőkövesden. Tizenkét néptáncos osztályunk van. Az alsó tagozatosokhoz kijárunk az általános iskolákba, a nagyobbacsokáék – akik már képesek arra, hogy

anyukától, apukától függetlenül, önállóan is közlekedjenek – pedig ide jönnek néptáncórára a Népi Művészetek Háza nagytornéba.

– Még arról kérdeznék, hogy milyen múltira tekint vissza a képviselőség és a Kulturális, Turisztikai és Sportbizottsági munka.

– Én a Kulturális, Turisztikai és Sportbizottságnak tagja voltam a korábbi önkormányzatnál is. De nem voltam képviselő. Most a hetes választó kerület képviselője vagyok. És, mint ehhez a szakterülethez a leginkább közelálló embert választott meg végül is a képviselő testület a kulturális bizottság vezetőjének. Van egyébként másik népművelő kollega is a testületben. Ilyen nem volt még soha, hogy két közművelődésben jártas ember van a képviselőtestületben a tizenkilenc emberből.

– És mennyi plusz energia kell ehhez a feladathoz?

– Rengeteg. Az elején félttem, hogy ezt nem fogom tudni jól csinálni, nem vagyok elég felkészült. Egy hónap múlva lesz egy éve, hogy voltak a választások, de az elmúlt közel egy év már kicsit megnyugtatót.

De visszatérve a fő témánkhoz, azért vagyok biztos az elképzeléseink helyességében, mert számomra az eddigi tapasztalataim és a beszélgetés elején említett négy program igazolta, hogy lehet és érdemes a közművelődés terén a civil szférában gondolkodni hosszú távon is. Mezőkövesd kulturális életében kialakult egy sajátos helyzet, ami vélhetően nem egyedi, és én úgy gondolom, hogy újszerűnek tűnő „reformjaink” megoldást és fejlődést eredményeznek a jövőben. Ha az intézményünk közalapítványná történő átszervezése megtörténik, ha annak népművelői kihívásnak tekintik majd feladatukat, ha együttműködőkre találhatnak bennük a civilek és a város lakossága, akkor nagyon jó érzés lesz, hogy én ebben a döntésben benne voltam.

Mátyus Aliz

HALÁSZ PÉTER – KEMÉNY BERTALAN

A HAZAI FALUGONDNOK RENDSZER PARTIUMI ÉS ERDÉLYI BEVEZETÉSÉNEK CÉLSZERŰSÉGE ÉS LEHETŐSÉGEI

Két tanácskozás tapasztalatai

Amióta az 1990-es évek elején létrejött és folyamatosan épül ki a falugondnoki hálózat, azóta ismert az érdeklődés e célszerű intézmény iránt a határon túli magyarok részéről. Különösen Erdélyből vették fel többször is a szakmai kapcsolatot a falugondnok rendszer szellemi atyjával, Kemény Bertalannal, rendszeres és főleg hatékony együttműködésre azonban nem került sor. Indokolt volt tehát Kötő Józsefnek és Dáné Tibornak, az EMKE vezetőinek a Magyar Művelődési Intézet munkatársai előtt megfogalmazott javaslata: szervezzünk tájékoztató konzultációkat a romániai magyarok számára, amelyek során a kérdés iránt érdeklődők reális elméleti és gyakorlati ismereteket kaphatnak a rendszer lényegéről.

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Osztálya Közművelődési Tanácsának támogatásával megvalósított program során 2003. májusában a Magyar Művelődési Intézet és a Magyar Tanya- és Falugondnok Szövetsége – a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottsággal és az EMKE Maros megyei szervezetével – két helyszínen rendeztünk tanácskozást a magyarországi falugondnok rendszer működéséről, valamint az erdélyi apró- és szóránytelepüléseken való megvalósításának feltételeiről és lehetőségeiről. Tudjuk, hogy a Partium nem szerves része a történelmi Erdélynek, hanem a Tiszántúl keleti, a XVI-XVII. században az erdélyi fejedelemséghez csatolt része, sajátos sorssal és külön történelemmel; ismeretes továbbá, hogy Erdélyben és a Partiumon kívül Moldvában is vannak témánk szempontjából nagyon is fontos, csángómagyar települések, de mert Trianon óta a partiumi, az erdélyi és a moldvai részek magyarságának sorsa, ha nem is hasonló, de közös, és ezek a „részek” a köztudatban is mindinkább összemosódnak, írásunkban – a fentiek előrebocsátásával – a falugondnoki rendszer „erdélyi” bevezetésének lehetőségeivel foglalkozunk.

A májusi tanácskozásokat alapos szervezőmunka előzte meg. Ezek során Romhányi András, az MMI Határontúli Magyarok osztályának vezetője; Halász Péter, az osztály főmunkatársa; Kemény Bertalan, a Magyar Tanya- és Falugondnok Szövetség elnöke megbeszéléseket folytatott a tanácskozások lehetséges helyszíneiről, annak tartalmáról, s a meghívandók köréről Dukrát Gézával, a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság elnökével, dr. Bodó Barnával, a temesvári Szórvány Alapítvány elnökével; Kolozsvárott Vetési Lászlóval, az Erdélyi Református Egyházkerület szórványügyi elnökjével, továbbá Barabás Lászlóval, a marosvásárhelyi Kántorképző Iskola igazgatójával, valamint Ábrán Zoltánnal, az EMKE Maros megyei szervezete elnökével.

Az előzetes megbeszélések eredményeként végül is úgy döntöttünk, hogy két helyszínen rendezünk a hazai falugondnoki rendszerről ismeretterjesztő konzultációt: a Partium számára Székelyhídon, Belső-Erdély számára pedig Marosvásárhelyen.

1. A tanácskozások keretei

Székelyhídon nagytiszteletű Gabroncza Tibor tiszteletes úr református templomában tartottuk a tanácskozást május 8-án. A résztvevők elsősorban Bihar és Szatmár megyéből jöttek, de érkeztek Szilágy, Arad és Temes megyéből is. Előadók voltak:

Kemény Bertalan, dr. Bodó Barna, továbbá Katona Ágnes, a Hajdú-Bihar, a Szabolcs-Szatmár-Bereg, valamint a Nógrád megyei falugondnokok egyesületeinek koordinátora; Juhász István polgármester a Hajdú-Bihar megyei Vekerdiről; továbbá két falugondnok: Ferenc Nándor, a Nógrád megyei Zabar községből és Fényi István Debrecen-Halápból. Az előadásokat és a „korreferátumokat” beszélgetés, vita követte. A konzultációt Romhányi András vezette.

Marosvásárhelyen május 9-én, a Bod Péter Diakóniai Központban került sor a konzultációra. Ide elsősorban Maros, valamint Kolozs megyéből érkeztek az érdeklődők. Itt Kemény Bertalan és Kádár Magor tartott előadást, majd rendkívül termékeny eszmecsere alakult ki, amelyben elsősorban az erdélyiek számoltak be különböző, a falugondnoki szolgálathoz többé-kevésbé hasonló tevékenységükről. Részt vett a konzultáción Kerekes Károly országgyűlési képviselő úr is. A tanácskozást Halász Péter vezette.

2. Falu- és tanyagondnoki hálózat Magyarországon

A falugondnoki rendszer hazai kialakulásának folyamatát Kemény Bertalan beszámolójából ismerhették meg mindkét tanácskozás résztvevői. Az 1980-as években, amikor a pártállam megkezdte a „funkció nélküli”-nek nyilvánított falvak tervszerű elsorvasztását, mintegy ellenakcióként kibontakozott egy „falumentő” tevékenység is. Kemény Bertalan és munkatársai felismerték, hogy nincsenek „életképtelen”, csak „magukra hagyott” települések vannak.

Egy, a Somogy megyei kistelepülésekkel kapcsolatos kutatás során tűnt fel, hogy ritkán ugyan, de előfordul, hogy egy minden intézményétől, életfeltételétől megfosztott faluban akad egy ember, aki személyes ügyévé teszi a falu érdekét. „A falut valakinek fel kell vállalnia” – mondta egy ezek közül, és autóbusz forduló építését szervezte meg társadalmi munkából, hogy ne költözzön el az a néhány fiatal, gyermekes család, akik eljárak a városba.

Az említett kutatásban megfogalmazódott: azon túl, hogy a legkisebb falu sem nélkülözheti az autonómia bizonyos fokát, és hogy aprófalvas térségekben – ahol egyébként is nagyüzemi gazdálkodásra alkalmatlanok a mezőgazdasági földek – el kell hártani a háztáji gazdálkodás minden akadályát, valamint az, hogy kell egy ember, aki rendelkezik egy mikrobuszsal, és az a dolga, hogy a falut szolgálja: vigye be az embereket a bekörzetesített intézményekbe, vagy azok szolgáltatásait hozza el a faluba. Ezt az „általános mindenes” embert nevezte Kemény Bertalan – jobb híján – falugondnoknak.

A gondolat 1982-ben született, és 1989-90-ben vált valóssá. Az 1989-ben alakult Falufejlesztési Társaság javasolta a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tanácsnak, amely kísérletként 24 Barkas kisbusszal elindította az első falugondnoki szolgáltatásokat. Majd a Népjóléti Minisztérium vállalta fel országos ügyként. Elsősorban a 2003-ban elhunyt Szanyi Éva kitartó és az ügyért elkötelezetten dolgozó főosztályvezető helyettesnek köszönhetően ma már csaknem 800 település lakóinak életét könnyíti, teszi emberibbé a falugondnoki szolgálat.

2.1 Általános kép

Kicsoda hát a falugondnok? Tevékenységét úgy is meg lehet fogalmazni, hogy *szekularizált diakóniai szolgálat*. Általános mindezen, amit úgy kell érteni, hogy nem kívánunk tőle nyolc általánosnál több iskolát, mert nem kívánatos, hogy a szolgálat „szakma” legyen. De azért, mivel Magyarországon a Népjóléti Minisztérium vállalta föl a falugondnoki rendszer finanszírozását és a jogszabályok megalkotását, nem kell azt gondolnunk, hogy a falugondnok kizárólag szociális segítő feladatkörben forgolódik. A falugondnok a szociális alapellátást is végzi, ezért kapja az önkormányzat a támogatást a mikrobusz megvásárlására, és az évi 2 millió forintot a működtetésre, amiből fizetik a falugondnokot, javítják a kocsit és megvásárolják a benzint. Az egyes emberek segítségével, személyes problémáik megoldásán túl a falut – ha lehetséges – ismét működő közösséggé segítő tevékenysége ugyanolyan fontos.

Tehát, ha például egy nagyon jó polgármester vásárol nyolc bérletet a Miskolci Nemzeti Színházba, s a falugondnok – mindig más – nyolc-nyolc atyafit visz be a színházba, akkor az *kulturális közvetítés*. Ha segít megszervezni a falunapot, Szent Istvánnapot, kihozza a videotékából a videokazettát, vagy kicseréli a 150 könyvből álló községi könyvtár állományát a megyei könyvtárban, hogy az embereknek legyen mit olvasniuk, akkor a *népművelő* helyettesíti. És akkor ez már más, mint pusztán szociális ellátás.

Ezért kellene mindazon minisztériumoknak az érdekeltségét felkelteni, és figyelmét felhívni erre a rendszerre, amelyeknek valami közük van hozzá. A szociális, egészségügyi, gazdasági, kulturális, népművelői feladatok mellett a falugondnoknak kommunális, sőt mentális területeken is helyt kell állnia. „A falugondnok a faluközösség összetört cserepeit igyekszik összeilleszteni, amikor ismerve minden emberi nyomorúságot, sok esetben békebíró tisztet is fölállal.

„A falugondnoki kocsiiban – mondta Kemény Bertalan – mindig történik valami, amit közösségfejlesztésnek is lehet nevezni”.

A falugondnoknak nincs központi munkaköri leírása. A legtöbb helyen kihordja a szociális ebédeket azoknak, akik magányukban már nem tudják magukat ellátni. Kiváltja a recepteket a gyógyszerertárban, mert a gyógyszerertár húsz kilométerre van, és lehet, hogy közben háromszor is át kell szállni. Továbbá megigazítja vihar után a háztetőn a cserepet; megjavítja, ha tudja, a búvárszivattyút a kútban; tanácsot ad a hivatalos ügyek intézésében; behordja a diszkont áruházba hetente egyszer azokat, akik be akarnak menni. Ha pedig valaki nem akar, vagy nem tud bemenni, akkor a falugondnok fölírja egy cédulára és megvásárolja, kiviszi a sertéstápot és a műtrágyát, vagy a vetőmagot. Ugye, mindez már nem okvetlen szociális alapellátási feladat, de tágabban annak is értelmezhetjük.

Elhangzott, hogy a polgármester a falu esze, a falugondnok a falu szíve kell legyen. Nagyon fontos, hogy négyévenként, ha esetleg lecserélődik a választásokon a polgármester – a falugondnokot ne cseréljék le. Akkor teljesebben ki a falugondnoki munka, ha már kialakult, és megszerette a falu, ha minél tovább végzi a munkáját. Mint minden állampolgár, ő is részt vehet a képviselőtestületi ülésen, ha nem rendelnek el zárt ülést. Ezért is ajánlja a Magyar Tanya- és Falugondnokok Szövetsége az önkormányzatoknak, hogy hozzanak rendeletet, aminek alapján a falugondnok tanácskozási joggal vehet részt a testületi ülésen. Mint alsószintű ombudsman, képviseli a falu lakosságát, mert minden embert ő ismer a legjobban. A legjobb munkatársa lehet a falugondnok a polgármesternek, ha együtt tudnak dolgoz-

ni. Nem ritka, hogy a falugondnokot választják meg polgármestertnek. (Magyarországon minden falunak van polgármestere.) A polgármesterrel soha sem olyan őszinték az emberek, mint a falugondnokkal. Ezért titoktartó kell legyen a falugondnok, de ha ott van a testületi üléseken, meg tudja akadályozni, hogy kóssa, igaztalan vádaskodások, pletykák burjánozzanak el.

Mivel nincs két egyforma ember, úgy nincs két egyforma falu sem, hiszen a falu az ott élő emberek közössége. Minél jobb az ott élő emberek egymással való együttműködése, egymásra figyelése, annál inkább működik az, amit a falu közösségének lehet mondani. Régen nem volt szükség arra, hogy egyetlen ember éjt nappallá téve azon igyekezzék, hogy egybeszeresse az embereket, rá vegye őket, hogy jobban figyeljenek egymásra. Ez a falugondnok érdeke is, mert egyetlen ember sem tud mindent megtenni, az képtelenség. A jó falugondnok azon dolgozik, hogy minél hamarabb felesleges legyen. Ha „300 évig jól végzi a munkáját”, és beindul a falu természetes működése, akkor ő már felesleges. Adja Isten, hogy ez egyszer bekövetkezzék. Így talán már világos előttünk, hogy a falugondnokság mennyire sajátos elveken alapuló intézmény.

A falugondnok feladata hasonlít ahhoz, amikor a vízbe esett ember már fuldoklik, partra húzzák, szájon át lélegeztetik, abban a reményben, hogy beindul a légzés. Ezt csinálja a falugondnok a faluval, remélve, hogy az emberek közti bizalmatlanság elfogy, megszűnik, vagy legalábbis fölenged, és el kezd működni a falu, mint közösség.

„Nem tudom fölírni – mondta Kemény Bertalan –, hogy két év alatt mit lehet elérni, tíz év alatt mit lehet elérni egy ilyen rendszerrel, de azt biztosan merem állítani, hogy más lett az élet minősége azokban az elhagyott, intézményhiányos falvakban, ahol a falugondnok rendszer jól működik.”

2.2 Miként indul ma Magyarországon egy falugondnoki szolgálat?

Katona Ágnes röviden összefoglalta, hogy miként is indítanak Magyarországon egy falugondnoki szolgálatot? A Szociális- és Családügyi Minisztériumhoz kell benyújtani a pályázatot, amivel az önkormányzat első falugondnoki gépjárművét megvásárolja. Ha megkapta a támogatást a minisztériumtól, akkor indíthatja a szolgálatot. Ennek vannak kritériumai. 2002-ig úgy volt, hogy 600 lélekszámú település indíthatott falugondnoki szolgálatot, vagy pedig olyan 2000 lélekszám alatti település, ahol legalább 70 fő külterületi lakos van. A 2003. évi szociális törvény módosítása a tanyás településekre is kiterjesztette a szolgálatot. Ez azt jelenti, hogy tanyagondnokságot indíthat a 2000 fő fölötti település is, ha minimum 70 fő a külterületen élők száma.

Egy tanyagondnok mintegy 400 főt tud ellátni, csak hogy nagyon sok olyan tanyás település van, ahol mondjuk 1500 ember él a szórt tanyavilágban. Ez azt jelenti, hogy itt legalább 3 tanyagondnokra van szükség.

Ahol a megyében dolgozó falugondnokok száma elérte a 15-20 főt, létrehoztuk a falugondnoki egyesületet. Az egyesületek 2000 augusztusában szövetségébe tömörültek, ami nem érinti az önállóságukat, továbbra is önállóan pályáznak. Alulról építkező szervezet tehát, ahol előbb voltak az egyesületek, és aztán jött létre a Szövetség.

Van tehát egy segítő hálózat, ami a falugondnoki munkát körülveszi és segíti. Ennek a segítő, támogató hálózatnak vagyok én egy eleme, egy megyének vagyok teljes, főállású koordinátora, de két másik megyének is ellátom a koordinátori fel-

adatait. Tizenegy megyében működik jelenleg falugondnoki egyesület, és az országban nyolc ilyen koordinátor dolgozik. Ő az, aki kapcsolatot tart a falugondnokokkal, a falugondnokot alkalmazó önkormányzat polgármesterével, jegyzőjével, egyéb tisztviselőkkel, továbbá a társegyesületek koordinátoraiival; végül az Egészségügyi-, valamint a Szociális- és Családügyi Minisztériummal. De nem csak közvetítő szerepet vállalnak. A koordinátor általában ott van a falugondnokság születésének első pillanatától, amikor az önkormányzatok benyújtják a pályázataikat a minisztériumnak.

Ha van már kocsi és ember, akkor a falugondnokot be kell jelenteni háromszor öt napos képzésre, amit az önkormányzat fizet. Ha már van kocsi, van falugondnok, működéséről helyi rendelet¹ alkotott a képviselőtestület és van szakmai program, akkor fordulhat az önkormányzat működési engedélyért az illetékes városi jegyzőhöz. Ő ideiglenesen engedélyt ad, amíg a gondnok képzése befejeződik. Emellett kezdheti a munkát. Amikor megkapja a tanúsítványt, hogy elvégezte a tanfolyamot, akkor kap végleges működési engedélyt. A városi jegyző két évente ellenőrzést kell tartson, hogy minden rendben van-e, szabályosan működnek-e? Ez a dolog adminisztrációs része. Jelenleg a falugondnok közalkalmazottként az önkormányzat főállású munkavállalója. Ezt is rendelet szabályozza.

A koordinátorok tehát már a kezdetektől felveszik a kapcsolatot a leendő falugondnokokkal. A falugondnokot választó falugyűlésen – hivatalosan közmeghallgatásnak nevezzük – is lehetőleg részt vesznek. Jogszabályban nem lehet előírni, de ideális esetben, ahol a polgármester és a testület fontosnak tartja, az a személy kerül oda, akiben az egész közösség megbízik. Különben a képviselő testületnek kell kineveznie.

A következő körben a koordinátorok akkor találkoznak a falugondnokokkal, amikor a háromszor egy hétig tartó, kötelező alapképzésen vesznek részt. Szerencsés esetben a falugondnok nem sokkal munkába állását követő hetekben vesz részt első alkalommal ezen a tanfolyamon, mert ekkorra már van némi munkatapasztalata.

2. 3 Konkrét példák

A falugondnoki rendszer létrejöttének és működésének általános ismertetése után néhány „aktívan szolgáló” gondnok beszélt munkájáról.

Ferenc Nándor a Mátra háta mögött lévő Zabarból elmondta, hogy 2001-től működik, mint falugondnok. „A falu 560 lélekszámú – mondotta –, és itt elhangzott, hogy 500 fő fölött már módosul a falugondnoki szolgálat jellege és tartalma. Ezt én is tapasztaltam: úgy terveztem, hogy – főleg időssekkel – nap mint nap kialakítom a személyes kapcsolatot, de éreztem, hogy bizonyos idő után nem tudok mindennap elmenni, nem tudom hetente meglátogatni őket. Amint a munkámból telik, szakítok rá időt, gondolom, hogy kisebb lélekszámú településen, ez valóban így működik.

1994-től vagyok testületi tag. Már akkor jelentkezett községünkben az átalakulás: a fiatalok elmentek a faluból, érezhető

volt a település elöregedése. Munkahely nincs a községben, se a környéken, mezőgazdasági termelésre alkalmas területek nincsenek, amivel még foglalkoznak az emberek, egyedül az állattartás.

Gondolkodtam, hogyan lehetne a fiatalságot megtartani a faluban, mert 5–10 év, vagy később, teljesen ki fog halni a falu! Ezt a folyamatot meg kell állítani. Hallottam, hogy a szomszéd faluban indult falugondnoki szolgálat, meg kellene pályázni. Sajnos akkor a lélekszám miatt nem fértünk bele, mert 500 fő volt a felső határ. Mikor 2001-ben 600 főre emelték, akkor elnyertük és kaptunk támogatást gépkocsi vásárlásra és a szolgálat beindítására.

Hárman voltunk pályázók, mindhárman sikeres pályázatot írtunk, a helyi önkormányzat végül is falugyűlés elé vitte, népszavazásra, hogy a három fő közül ki legyen a falugondnok. Szerencsére megnyertem, és ez után az önkormányzat nyugodt szívvel kinevezett a falugondnoki munkakörbe, amit én nem munkakörnek, hanem hivatásnak neveznék. Nagy örömmre szolgál, hogy 'bevándorlóként' meg tudtam szerezni a bizalmat a tősgyökeres falubeliek előtt.

Terveim: a falu múltjának minél alaposabb megismerése, a jelene – hogy éppen melyek az időszerű teendőik –, és a jövője. Jövő kell a falunak, mert ha nem, akkor minden erőlködésünk hiábavaló. Két év alatt sikerült olyan egyéneket találnunk, akik ebben aktívan részt vesznek, és nem ül le a dolog.”

Juhász István Vekerd község polgármestere. Ez a 170 lelkes falu Hajdú-Bihar megye déli részén található. Mindjárt egy érdekes dologgal kezdte: a falugondnoki intézmény szerepe a megválasztásában. „Mikor már tisztában voltam azzal, hogy az előző polgármestert valójában főleg le szeretné váltani a falu, elmentem minden portára, és elbeszélgettem az emberekkel. Az esetek 90 %-ában elhangzott a kérdés, hogy mi lesz Sanyival, vagyis a falugondnokokkal. Aggódtak az emberek, hogy ha én leszek polgármester, akkor esetleg „Sanyi” elkertül a posztjáról. Megígértem, hogy semmi nem történik Sanyival, és meg is választottak. Ilyen jelentősége van már nálunk, a községben a falugondnoknak.

A falugondnok tevékenységi körei közül a mi specialitásunk a kallódó parasztemberek öntevékenységre történő szervezése. Ezt magyarul most úgy mondják, hogy Termelési és Értékesítési Szövetkezetek. Falugondnoki autóval már több esetben vittük a gazdákat ilyen eseményekre, hogy segítsük ebbéli lehetőségeiket. Ezen kívül ügyvédekhez szoktam vinni az embereket, ami korábban nem volt szokás, de több olyan probléma felmerült, ami egyértelműen ügyvédre tartozik. Egyenként nem mernek elindulni a nagyvárosba. Ha egy olyan ügyvédet fog ki, nem is biztos, hogy érdemben tud vele beszélgetni, de ha ott vagyok mellette, kap egy kis önbizalmat, illetve az ügyvéd is másként beszél vele. Temetésekre szoktuk még elvinni a környező falvakba a lakosságot, ahol a rokonság lakik, és természetes, hogy mindenben segítünk.

Vekerd kis 170 fős falu, és körjegyzőségben vagyunk a szomszédos Zsáka nevű községgel, ahol 1200 fő található. Ez azt jelenti, hogy Vekerden van egy polgármester, van egy falugondnok és van egy mindenes titkárnő, takarítónő. De a szakigazgatás előadói Zsákán vannak. Három alkalommal jönnek ki hozzánk a hét folyamán. Őket is a falugondnok szervezi, hozza és viszi. Ezen kívül, ha bárkinnek olyan problémája van és éppen nincs kint előadó, akkor beül az autóba, és átviszi az illetőt Zsákára.”

Fényi István Debrecen külterületéről, Halápról érkezett. „1997-ben kerültem kapcsolatba a falugondnoki rendszerrel,

¹ Ha az önkormányzat okosan akarja ezt a szabályzatot megteremteni, akkor a helyi szükségletek és a lakosság igényei alapján állítja össze, s akkor már nem tereinthet konfliktust a falugondnok tevékenysége, hiszen a helyi igényekre épül. Másrészt csatlólni kell egy szakmai programot, ami azt foglalja magában, hogy kinek, mikor, milyen feltételek és milyen térítés mellett vagy éppen térítésmentesen látja el ezt vagy azt a szolgálatot.

amikor három tevékeny civil szervezet pályázat segítségével tanyai segítő szolgálatot indított el. Mivel Debrecen – nagy város lévén – nem vehetett részt ezen a pályázaton, hogy gondnokságot indíthasson, olyan embereket keresett a külterületen, akik már ezelőtt is segítettek valamilyen szinten. Örömmel csatlakoztam, megismertem a munkájukat. 2000-ig pályázati pénzből működött a szolgálat, vártuk a lehetőséget, hogy nagyváros is indíthasson gondnokot. A külterületen indított szolgálatból, megélhetési gondok miatt, öten nem folytatták tovább a tevékenységet. Kemény Berci bácsi nagyon találóan és kedvesen nevez engem például, mezőtlábas tanyagondnoknak, mivel nekünk nincs gépkocsink. Egy kis saját mopedem van, azzal tudok kimenni a tanyákra.

Most jutottunk el odáig, hogy a szociális törvény lehetővé teszi, hogy a 2000 főnél nagyobb település – tehát akár Debrecen – külterületén is beinduljon a szolgálat, ezen dolgozunk most. Mivel Debrecen nagyobb közigazgatási egység, nincs napi kapcsolat a polgármester és a falugondnok között. A városnak – valljuk be – a külterület fél évben egyszer, ha eszébe jut, de inkább két évben egyszer. Ezért 2000-tól létrehoztunk egy civil szervezetet, ez a Debrecen-halápi Általános Polgári Egyesület.”

Mindkét helyszínen fölmerült a kérdés, hogy Magyarországon a falugondnoki szolgálat kiépítésében milyen szerepük volt, illetve van az egyházaknak, mennyire jó a falugondnoki rendszer viszonya a lelkészekkel?

Kemény Bertalan példaként felhozta: Csomós József egykori gabybátori református lelkésznek hervadhatatlan érdemei vannak abban, hogy az első 24 falugondnoki szolgálat Borsod megyében beindult, és Cserháton az első között volt falugondnoki szolgálat. Nem volt semmiféle tapasztalat, és a közös községi tanács tanácselnökei nagyon fel voltak háborodva, hogy miért a kis falu kapja a buszt, nekik is milyen jó lenne. Ezt a beindult birkózást a tiszteletes úr ki tudta védeni, de nem mint gabybátori lelkész, hanem mint a Cserháti Települési Szövetség elnöke.

A magyarországi falugondnoki rendszerben tehát számottevő, esetenként meghatározó szerepük volt egyházi személyiségeknek, de az egyház testületileg csak kevés részt vállalt ebből a feladatból. Az esetek többségében az egyházi emberek nem mint lelkészek, hanem mint világi tisztséget (is) betöltő személyek vállaltak szerepet a falugondnoki rendszerben. Kétségtelen, hogy Magyarországon részben a lanyhább hitélet, részben a nagyobb paphiány miatt az egyház kevesebbet vállalt ebből a szolgálatból. Másfelől – a jelentős állami támogatás miatt – nem is volt akkora szükség rá.

2. 4 Következtetések

Jelenleg 756 falugondnok működik Magyarországon. Összegzés, néhány megjegyzés és kérdés e „rendhagyó intézményről”.

(a) Először is az állás, mert valamiből a falugondnoknak is meg kell élnie. A szolgálatot nálunk szinte száz százalékban a helyi önkormányzat működteti, de nem kizárólagosan, mert lehetőség van arra is, hogy egyesület vagy alapítvány, tehát civil szervezet (van egy KFT is) működtesse. Az önkormányzat feladatátvállalási és átadási megállapodást kell kössön velük, mert hiszen elég szép normatív támogatást, ebben az évben 2 milliárd forintot kap a működtető a költségvetésből. „Nagyon fontos, hogy valóban demokratikusan választott ember legyen a falugondnok – mondta Kemény Bertalan –, tehát akít a falu elfogad.

Mert nálunk, ahol a Mohácsi vész óta csak rövid időnkig volt önálló az ország, a népek egész más viszonya van a hatalomhoz, mint általában Európában. Ott legalábbis nem tapasztaltam azt a szembenállást a helyi vezetéssel, mint nálunk.”

Négyévente nem kevés falugondnok úgy gondolja, hogy indul az önkormányzati választáson és bekerül a képviselőtestületbe. Nem biztos, hogy ez a legjobb megoldás, talán jobb, ha a testület olyan döntést hoz, hogy tanácskozási joggal meghívja a falugondnokot a testületi ülésekre. Mert ha hatalomba kerül a falugondnok, hamar visszahúzódik tőle a falu népe. Ott, ahol ez a probléma nem áll fenn, két-három éven belül a falugondnok minden emberi nyomorúság és titok tudójává válik. Óriási felelősség és hatalom, amivel nem szabad visszaélni. A polgármesterek hiába laknak ugyanúgy ott, lehet hogy kétszer olyan időssek, mint a falugondnok, de velük kapcsolatosan az emberekben ösztönösen kialakul a távolságtartás. *A polgármesternek bele kell nyugodnia abba, hogy ő legfeljebb a falu esze lehet, a falugondnoknak pedig a falu szívévé kell válnia.*

(b) Másik nagy fontos dolog: *nem lenne jó, ha a falugondnoki mesterség szakmává válnék.* Persze valamilyen képességre és tudásra szükség van. Ezért tartja a Magyar Tanya- és Falugondnokok Szövetsége azt a 120 órás képzést, amiről már kezd kiderülni, hogy nagyon szűk keret. De Kemény Bertalan szerint nem lenne jó a falugondnokoktól a nyolc általános iskola elvégzésénél többet megkövetelni. „Nem vagyok biztos – mondotta –, hogy a kijárt iskolai osztályok számával egyenes arányban növekszik a falugondnoki hivatás, munkavégzés minősége. Ha szakmává »süllyedne« a falugondnokság, akkor előbb-utóbb lenne szakiskola, az országnak mondjuk két helyén, és akkor ott kollégiumban tanulnának a falugondnokok, húszegynéhány évesen, jött-mentként kerülnének valamelyik faluba. *Helyben lakó kell, hogy legyen, és nem az számít, hogy mennyi iskolája van és milyen a szakmája.* Ismerem a magyar értelmiséget valamilyenre, higgyék el nekem, hogy az iskolázottság és a műveltség két dolog. Lehet valaki iskolázott, de műveletlen. Ismétlem, a mai falunak elsősorban nem szakemberre, hanem emberre van szüksége.”

(c) Persze a falugondnoki szolgálat rendszerében is adódnak kudarcok. Mint Kemény Bertalan elmondta, számára az a legnagyobb kudarc, „ha a polgármester a szemembe nevet, amikor mondom, hogy mit is kellene csinálni”. Ma már azonban nem csak az ő lelkiismeretükre van bízva a kérdés. A működési engedélyt kiadó jegyző kétvétenként köteles ellenőrizni a tevékenységet, és ha azt hallja vagy látja, hogy nem a szakmai programban megfogalmazott feladatokat látják el, ami alapján az önkormányzat elnyerte a támogatást, akkor közbe kell lépnie. Hiszen olyan is volt, hogy három éve működött már a rendszer, de amikor megkérdezték a falugondnokot, hogy ültél-e már a kocsin, azt válaszolta, hogy igen, kétszer is: egyszer, mikor a polgármester urat vittem a repülőtérré, és másodszor, mikor érte mentem, egyébként a polgármester használja, mint szolgálati kocsit. Ilyenkor, ha a városi jegyző nem formális rutin vizsgálatot végez, szankciókat alkalmazhat. *A falugondnok rendszerben tehát az a kudarc fő forrása, amikor az emberi gyarlóság, haszontalanság vagy önzés érvényesül, a szolgálat helyett.*

A magyarországi falugondnoki hálózat létrejöttének és tizenhárom esztendő „diadalútjának” nagyon lényeges eleme volt az emberi háttér. Szanyi Éva volt a Népjóléti Minisztériumban a falugondnoki rendszer referense, aki nemcsak közhivatalnokként foglalkozott ezzel, hanem aki szívvel-lélekkel mellé állt, és nyilvánvalóan a közigazgatási és anyagi háttérét is segí-

tett megteremteni. Romániában is jó volna gondolkodni, hogy ki vagy kik lehetnének az(ok) a képviselő(k), szenátor(ok), aki(k) a falugondnoki rendszer parlamenti képviselőjét teljes határozottsággal és hatékonysággal föl vállalná(k).

Kemény Bertalan figyelmeztette a jelenlévőket, hogy ne másolni akarják a magyarországi falugondnoki rendszert, hanem újra kitalálni. Erdélyben valakinek vagy valakiknek fel kell vállalniuk ezt a dolgot. Találják ki, és harcolják ki! Ne essenek abba az ördög által sugallt hibába, hogy elhiggyék: nincs pénz, nem lehet, nem tudunk semmit se csinálni. Hegyeket lehet mozgatni, mindent lehet, csak akarni kell; de ha úgy állunk hozzá, hogy nem lehet, akkor minek? Akkor természetesen nem lesz belőle semmi.

3. A falugondnoki rendszer lehetőségei és korlátai Erdélyben

3.1 A falugondnoki szolgálat csírái

A magyarországi falugondnoki hálózat kialakításának legfontosabb személyisége – a közelmúltban elhunyt Szanyi Éva – már több erdélyi találkozót szervezett annak érdekében, hogy itt is megismerhessék a módszert. Székelyszentistván gyülekezete és lelkipásztora megkérte és elhívta Kemény Bertalant és csapatát, hogy tájékoztassa a kérdés iránt érdeklődőket a magyarországi falugondnoki szolgálat lényegéről. Egy kisebb buszra való emberrel érkeztek, de az RMDSz ügyvezető elnöksége szervezési problémák miatt sajnos nem jött el. Az RMDSZ hivatalos küldöttsége 1999. október 24-26. között látogatott Magyarországra, hogy tájékozódjon a falugondnoki rendszer működéséről.

Ezek a kezdeményezések is mutatják, hogy Romániában a falugondnoki szolgáltatás szigorúan a szociális ellátás, a szociális gondozás területéhez tartozik. A szociális ellátás – mondotta Kerekes Károly marosvásárhelyi képviselő – minden gazdasági nehézségekkel küszködő országban gondot jelent. Náluk a nem kellő odafigyelés miatt, továbbá tapasztalatok, pénzalapok, meg elképzelés hiányában is, nagyon megkésett a dolog. Ezért nagyon fontos, hogy a magyarországi tapasztalatokból minél többet hasznosítsanak.

Erdély tehát nem első alkalommal találkozik a magyarországi falugondnoki szolgálattal. A májusi tanácskozáson pedig, az elméleti ismeretekon kívül, már néhány gyakorlati formával is megismerkedhettek. Ezek akár a csírái is lehetnek a romániai viszonyokra célszerűen adaptált, erdélyi falugondnoki rendszernek. A megoldások négy változatról hallottunk beszámolót.

(a) „Nem is tudtam, hogy ez a falugondnokság?!”

Sóváradról Süveg Katalin elmondta, hogy egy hete alkalmazták a szovátai önkormányzat referenseként, de eddig nem tudta, hogy ő tulajdonképpen falugondnok! A helyzete anyiban sajátos, hogy Sóvárád kétezres lélekszámú falu, négy másik faluval együtt a szovátai önkormányzathoz tartozik. Sóvárád és a székhelyközség Szováta között nem igazán működik a szükséges kommunikációs híd. Most, hogy hallotta a falugondnoki rendszerről szóló beszámolókat, kezdi érteni, hogy mit kellene csinálnia, és nagy tervekkel indul haza.

(b) „Valami olyasmí...”

A Kisküküllő-menti Társulás 38 Balavásár és Szováta közötti települést fog össze. Vezetője Borbély Emma, aki egyesületek falugondnoksághoz hasonló tevékenységéről, a szociális háló kiépítéséről beszélt. Elmondta, hogy 2002-ben a Mocsáry Lajos Alapítványnál megnyertek egy pályázatot szociális munkás képzésre. Azt tartják ugyanis, hogy az iskolázottság és a

szakmai ismeret feltétlenül alapfeltétele annak, hogy valaki ilyen jellegű munkát végezzen. A szociális munkás és a falugondnok nem ugyanaz, de valami olyasmí, különben is Romániában „falugondnok”-i munkakör még nem létezik. Ezért keresniük kellett egy olyan besorolást, ami már akkreditációt nyert a Munkaügyi Minisztériumnál. Eddig 17 fiatal képeztek ki, két ember már munkahelyet is talált, mint szociális referens. Remélhetőleg hamarosan még egy személynek lesz munkahelye ebben a munkakörben, ha sikerül a román munkatüggyel elintéznük, hogy az általuk indított képzés országosan elismert diplomát jelentsen.

Ezt követően olyan pályázatokat szeretnének benyújtani, amely regionális szinten Maros, Hargita és Kovászna megyét összefogva szolgálná a szociális képzési hálózat indítását. Ugyancsak pályázatok segítségével kívánják megteremteni az alapot a szociális referensek költségeinek megtérítésére. Természetesen tudják, hogy mindez nem fedi teljesen a magyarországi falugondnokság fogalmát, de mint szociális megsegítő program, az adott falvakban nagyon sok mindent el tudnak majd érni.

(c) Az összekötő ember

A Partiumban fekvő, mindössze 260 házból álló Hegykövescsin már legalább tíz esztendeje tevékenykedik a polgármesteri hivatal és a falu között egy „összekötő ember”, jelenleg Balogh József. Ha valami probléma van a faluban, megy a polgármesteri hivatalhoz, s ha tudnak, segítenek. De legtöbbször arra törekszik, hogy a falu a maga erejéből oldja meg az utak, a hidak rendben tartását, az árkok tisztítását, az utcán a fák lemeszelését, az iskola és az óvoda kezdés előtti nagytakarítását, legeltakarítást. Ha megkapják az önkormányzattól a hozzávaló anyagot, közmunkával megvalósítják. Ha két ember összevessz valamin, „a falugazda ad mind a kettőnek igazat”, mert itt így nevezik a falugondnokot.

(d) „Szinte már falugondnok...”

A Nyárád-menti Szentgericén 2001 óta szinte a magyarországihoz hasonló formában működik Sánta József falugondnok. A Tibódi Alapítvány külföldi egyházi segítséggel vásárolt iskolabusszal végzi a szolgálatot. Télen-nyáron huszonhárom gyermeket szállít Szentgericéről Backamadarasra, rendes programmal. Ezen kívül más alkalmakra is használják a buszt: temetésre viszi a gyászolókat, vagy betegeket szállít a kórházba.

3.2. A sajátos erdélyi (romániai) helyzet

A falugondnok rendszer erdélyi bevezetésének lehetőségeivel foglalkozó tanácskozásnak a magyarországi gyakorlat megismertetése mellett a másik fő célkitűzése a romániai lehetőségek fölmérése volt. Ezzel kapcsolatosan elsősorban a törvényi szabályozásról, az intézményi háttérről, az etnikai sajátosságokról és az egyházak szerepéről esett szó.

3.2.1 A törvényi szabályozás

A magyarországi Falugondnok Szövetség korábban megbízta a temesvári Szórvány Alapítványt, közelebbről dr. Bodó Barnát és munkatársait, mérjék fel, miként lenne illeszthető ez a rendszer a romániai pénzügyi és közigazgatási szabályozórendszerbe, vagyis milyen jogi és közigazgatási lehetőség kínálkozik Romániában arra, hogy bevezessék a falugondnoki szolgálatot. A székellyhídi, illetve a marosvásárhelyi tanácskozáson Bodó Barna, valamint munkatársa, Kádár Magor számolt be vizsgálataik eredményéről.

A romániai törvénykezés kidolgozta azt az „eurokomform” szociális rendszert, amivel elméletileg nincsen semmi gond, a gyakorlatban azonban érezhetőek a problémák. Létezik te-

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET MŰHELYÉBŐL

hát az egyént megcélzó szociális rendszer, ezt románul úgy hívják: *asistenje sociale*. Bodó Barna javasolta, hogy ennek mintájára „amit mi most falugondnoknak nevezünk az anyanyelvünkön, azt románul nevezzük *asistenje comunicale*-nak, vagyis „közösségnek szánt gondnokság”-nak.

Romániában három törvény van, amely közvetlenül szabályozza a helyi szociális gondozást. Az egyik a *szociális törvény*, ami 2001. decemberében jelent meg. A másik a *helyi közigazgatási törvény*, ami 2001. áprilisában látott napvilágot. A harmadik pedig az 1998. évi *helyi közpénzügyi törvény*. Ennek a három törvénynek van közvetlen hatása arra, hogy miként vezethető be a falugondnoki rendszer, illetve milyen rendszert építhetünk fel egyáltalán.

A szociális ellátás 2001-ben született törvényének második cikkelye kimondja, hogy „a szociális ellátás mindazon intézmények és intézkedések összességét jelenti, amelyek révén az állam, a helyi közigazgatás szervei és a civil társadalom, olyan helyzetek ideiglenes vagy állandó hatását kívánja megelőzni, korlátozni vagy megszüntetni, amelyek az egyes személyek társadalmi marginalizálódását vagy kizárását eredményezhetik”. Egyértelműnek látszik, hogy ebbe a falugondnoki rendszer beilleszthető, annyi különbséggel, hogy amikor azt mondja, „egyes személyek”, akkor nyilvánvalóan a falu teljes közössége értenőd, hiszen mindazok, akik az elzárt településen laknak, valamilyen módon marginalizálódnak.

Kérdés, milyen felelősséget állapít meg a törvény, hova helyezi azokat a jogosítványokat, amelyek ennek a helyzetnek a kezelését, illetve a célkitűzés megvalósítását szolgálják? Azt mondja a következő cikkely, hogy „a szociális ellátás megvalósításáért a felelősséget az állam viseli, amely átutalja a feladatkörét, a szükséges pénzforrásokat a helyi közigazgatásnak, és figyelemmel van a civil társadalomra.” Romániában tehát – és ez nagyon fontos! – *civil társadalmi intézményrendszerként létrehozható ugyanaz a falugondnoki szolgálat, amely Magyarországon működik*. Hiszen a feladat átutalható, és az intézmény a törvény alapján megszervezhető. A hatos cikkely „d” pontja azt is kimondja, hogy a közigazgatás és a civil szervezetek között partnerségi kapcsolatok építhetők ki, tehát a két rendszer szerződő viszonyba kerülhet egymással.

A tanácskozásokon többször is elhangzott: nem szabad lemásolni a magyarországi falugondnoki hálózatot. De nem is nagyon lehet, hiszen több ponton eltérőek a törvénykezelések. A cél természetesen mindkét országban a *falu társadalmi rehabilitációja*. Az elnéptelenedő falvakat igyekszik segíteni, azokat hozná vissza a társadalom vérkeringésébe. Nem romániai sajátosság, de ott még inkább számolni kell a kisteleplülések intézmény nélküliségével.

Pénzügyi és közigazgatási szempontból van tehát lehetőség arra, hogy a falugondnoki hálózat kiépüljön Erdélyben. Amivel több gond lehet, az a centralizálás, meg a decentralizálás kérdése, mi marad a központnál, és mi jön helyi szintre. A feladatokat és a pénzforrásokat elviekben a helyi önkormányzatoknak delegálja a romániai szociális ellátás törvénye. Az önkormányzatok azonban általában több feladatot kapnak, mint amennyi pénzkeretet mellérendelnek. A szubszidaritás – vagyis a feladatok helyi szinten történő intézésének – elve érvényesül ugyan a törvényekben, mivel a helyi tanácsoknak kellene meghatározniuk, melyek azok a feladatok, amikkel elsődlegesen foglalkozniuk kellene. Ezekből a településszintű prioritásokból készülné el – a megye szintjén – a fontossági lista. A megyei tanácsoknak ki kellene dolgozniuk a szociális ellátási tervet, amely alapján

működniük kellene a költségvetés függvényében, részben az éves, részben pedig a hosszabb távú stratégia szerint. A legtöbb megyei tanács azonban nem végzi el ezt a feladatot. Prioritásokat megjelöl, pénzeket delegál, de átfogó tervek nem nagyon léteznek.

Fontos szempontként a törvény előírja a helyi igényeknek megfelelő szolgáltatások szervezését, továbbá hogy a *községi tanácsok megfelelő személyeket kötelesek alkalmazni a szociális feladatok ellátására*, felhatalmazva őket a zonális szociális szolgáltatások alakításának jogával. A törvény értelmében tehát olyan személyeket lehetne alkalmazni, akik *szociális feladatokat látnak el*, vagyis gyakorlatilag *falugondnokok*. A törvény ugyanakkor kimondja, hogy ez „*testre szabott*” is lehet: a szociális szolgáltatásokat az igénylőhöz, illetve a lehetőségekhez lehet igazítani. Tehát, nem szükséges átalakítani a megyei vagy az állami szinten kidolgozott keretet, hanem a helyi igényeknek megfelelően tevékenykedhetnek.

A decentralizálási rész legutolsó pontja lehetőséget enged a *civil szférával való partnerség* kialakítására. Ez egyébként megjelenik a helyi közigazgatási törvényben is, amikor kimondja: a helyi önkormányzatoknak *joguk van arra, hogy együttműködjenek, társuljanak, egyezményeket kössenek*, közösen vegyenek részt különböző tevékenységekben, beleértve pénzalapok kiutalását és bizonyos *regionális, fejlesztési programok kezdeményezését és megvalósítását*. Tehát lehetőség van a partnerségre, ami alapvető dolog, hiszen törvényben jelenik meg, nem kell törni az utat, csak utalni kell a törvényre: most ezzel vagy azzal a civil szervezettel vagy szociális intézménnyel szeretnénk dolgozni.

Bodó Barna és Kádár Magor szerint a romániai törvények tehát meglehetősen nyitottak a falugondnoki rendszer létrehozását szolgáló kezdeményezésre. A törvényi keret azonban hiába létezik, mert ezeket vagy nem ismerik, vagy a legtöbb esetben nem alkalmazzák. Részben azért, mert nem tudják, hogyan kell: *nincsen metodológia, módszer, végrehajtási utasítás*; részben pedig, mert *nincsen hozzá pénz*; de leginkább azért, mert *nincsen rá közösségi igény*.

Azonban van már arra is példa, hogy olyan közösségekben, ahol nyomást gyakoroltak a helyi tanácsra, vagy éppen a polgármesterek találtak módot arra, hogy partnerségi szerződések kössenek civil szervezetekkel, megvalósítottak valami, a falugondnoksághoz hasonló intézményt.

Ami a szabályozás központosított részét illeti, az Romániában az új szociális rendszerek megszervezésére és kidolgozására vonatkozik. Ugyanis, ha rendszerben képzeljük el a falugondnoki hálózatot, és ha egyszerre indítanák el több tucat településet, akkor ehhez már kormányhatározat volna szükséges. A kormány a felelős azért, hogy ennek mércéit kidolgozza, ellenőrizze a hálózat működését, megvalósítsa a rendszerhez tartozó szakemberek képzését és továbbképzését. A magyarországi normáktól eltérően ugyanis Romániában szabályozva van, hogy ki lehet „falugondnok”. A szociális törvény negyedik fejezet előírja a szociális ellátás területén dolgozó személyek felsőfokú képzettségét. Emellett más oktatási formákat és lehetőségeket is előír.

Falugondnok képzés. Romániában persze nem létezik, de a Magyarországon működő oktatási forma adaptálható lenne. A kormány a felelős azért is, hogy akkreditálja ezeket a rendszereket. Ha a falugondnok hálózat már működik, akkor egy idő múlva, amikor ennek a hasznossága bizonyított, ezeket akkreditálni lehetne, vagyis hivatalosan el lehet ismerni. A hivatalos

elismerés előnye, hogy könnyebben lehet rá alapot szerezni, sokkal könnyebben lehet beilleszteni a későbbi törvényekbe.

2003 márciusában megjelent ugyan Romániában egy törvény, mely szerint minden polgármesteri hivatal alkalmazhat szociális munkára embereket, de ebben a keretben a falugondnok nem szerepel. Mint Kerekes Károly marosvásárhelyi országgyűlési képviselő kifejtette, a szociális gondozás 2001-ből való, 705-ös számú kerettörvénye csak feladatokat szab, megmondja, hogy mit honnan fognak finanszírozni; de, hogy milyen szolgáltatások lesznek, azt nem határozta meg. Kimondja, hogy majd külön törvénnyel fogják szabályozni a szociális szolgáltatások rendszerét, de az eltelt két év erre nem volt elég.

Kerekes képviselő úr – mint elmondatta – már javasolta a romániai kormánynak, hogy a falugondnoki intézmény szervezsen épüljön be a szociális ellátásba, mert ha külön törvénnyel szabályozzuk, nem fog menni. Ezt a közösségi szolgáltatás rendszerére vonatkozó törvény keretében kell megvalósítani. Ebben meg lehet határozni, hogy mit kell tegyen az önkormányzat, mit tehet a civil szervezet, milyen támogatást kap az államtól, és milyen típusú szolgáltatások lesznek.

3. 2. 2 Az intézményi háttér

„Ha a polgármester mellett szükséges, és helye van a falugondnoknak – hangsúlyozta Bodó Barna –, mennyire helye van ott, ahol nincs helyi közigazgatás, nincs polgármester, tehát a közösség még inkább magára hagyatott. Ahol két-háromszáz lelkes települések a legtöbb esetben még lelkesül sem rendelkeznek. Itt helyi értelmiségről beszélünk túlzás, hiszen ha van egy osztatlan iskolánk egy tanerővel, akkor már boldogok vagyunk.”

Szörvány vidékeken az amúgy is meglévő intézményhiányt súlyosbítja, hogy a szűkösen meglévő oktatási, kulturális, művelődési intézmények a többségi nemzetiség kezén vannak, vagy legalábbis az ő befolyásuk érvényesül elsősorban.

Az általános intézményhiányon, pénzügyi és eszközhiányon a falugondnoki rendszer eséllyel változtathat. A szolgálat kiépítésekor fontos, hogy milyen az önkormányzati rendszer. Biztos, hogy, a magyarországi falugondnoki rendszer minden elemét nem lehet átvenni, mert több autonómiát kellene belevinni a szolgálatba ahhoz, hogy működjön.

3. 2. 3 Az etnikai sajátosságok szerepe

A tanácskozások során újra és újra előkerült Erdély etnikai sokszínűségének témája, mint a falugondnoki rendszer közjót szolgáló működésére leselkedő veszély. Szinte általános volt az a nézet, hogy az etnikai törésvonal nagyon komoly figyelmet követel azoktól, akik a rendszert át szeretnék plántálni Romániába. A tanácskozások résztvevői egyetértettek abban, hogy szociális kérdésekben az etnikai törésvonalnak nem szabad megnyilvánulnia. Nincs a világon, mondták többen is – mintha nem tudnák, hogy bizony van! – olyan rendszer, amely azt mondja, hogy az ezen a nyelven beszélő, ezen a hiten élő embernek meg kell adni a szociális támogatást, a másoknak nem kell megadni. Kedvező esetben a szociális rendszer nem etnikai, hitbéli közösségeket szolgál ki, hanem mindannyiunkat ki kell szolgálnia.

Megfogalmazódtak az aggodalmak, hogy ez viszont újabb feszültséget vihet a rendszerbe. Ahol vegyes, két, vagy három nyelvet beszél a közösség és vallásilag talán még szórtabb, ott igen nehéz lehet olyan falugondnokot választani, akiben mindenki egyformán megbízik, aki egyformán tudja szolgálni ezt a közösséget, meg a másik közösséget is. Vegyes etnikai közössé-

gek esetében, és ahol a falugondnok az egyedüli hivatalosság, nagyon nehéz lesz kezelni a kérdés etnikai dimenzióját. A vegyes lakosságú településeken ugyanis hajlamosak az emberek arra, hogy csak az egyik vagy csak a másik etnikum szervezetét, kezdeményezését támogassák. Aki ilyen környezetben kezd tevékenykedni, annak kétszeresen oda kell figyelnie arra, hogy összefogja a különböző etnikumokat.

Fodor Sándor, a marosvásárhelyi „Kántorképző” nyugalmazott tanára tovább árnyalta a kérdést, megfogalmazva, hogy az etnikumon, nevezetesen a magyar etnikumon belül is húzódnak „törésvonalak”. Romániában létezik a tömbmagyarság, van az úgynevezett szörvány-magyarság, beleértve a Mezőség, a Dél-Erdély vidékeit, harmadsorban pedig ott vannak a moldvai csángók, földrajzilag, meg sajátos történelmük következtében identitásukban is elkülönülve. Mindegyik területen más-más formában lehet megközelíteni a falugondnokság témáját. A vegyes lakosságú falvakban megtörténik, hogy akármilyen kezdeményezés érkezik magyar részről, az a románok körében bizalmatlanságot kelt, ellenállásba ütközik. A szörvány vidékeken a falu felelősök helyzete nehéz lesz. Ha magyar kerül oda, akkor biztos, hogy támadásoknak lesz kitéve, ha pedig román lesz, az nem törődik a magyarsággal.

Ugyanakkor elhangzott olyan vélemény is, miszerint nem kell félni, hogy a román többség nem fogadja el, ezt az egészséges és nagyon szükséges magyar kezdeményezést. 1989 nyarán valaki merete-e azt gondolni – hangzott az érvelés –, hogy pont egy magyar kezdeményezésre történik decemberben az, ami történik. Nem! És a többségi románságnak is jó lett. Azon, hogy miként fogadja a többségi románság a falugondnoki szolgálatot, egyáltalán nem szabad tépelődni.

3. 2. 4 Az egyházak szerepe

Erdélyben, különösképpen a szörvány vidékeken mindig nagyobb feladatok hárultak az egyházakra, mint a maradék Magyarországon, így a falugondnoki rendszer kiépítéséből és működtetéséből is nagyobb szerepet kell vállalniuk. Nem véletlen, hogy a szentgericei, Erdélyben a leginkább falugondok-szerűen működő intézmény is az unitárius felekezet égisze alatt, az unitárius lelkész kezdeményezésére, az unitárius egyház hollandiai és amerikai kapcsolataira alapozott anyagiakkal valósult meg.

A tanácskozásokon résztvevő papok úgy fogalmaztak, hogy a lelkészeknek – különösen kisebbségi sorsban – nem elég elvgezniük az egyházi szolgálatot, *ki kell venniük részüket a falu minden gondjából, bajából is*. Vetési Lászlónak, az Erdélyi Református Egyházkerület kolozsvári, szörványügyi előadójának is az volt a véleménye, hogy a falugondnoki rendszernek be kell épülnie az egyházak és az RMDSZ közös szörvány-stratégiájába. A helyi közösség megmaradása és rehabilitációja három pilléren nyugszik: biztosítani kell a lelkészt, az oktatást végző tanítót, és – mindegy, hogy minek nevezzük – a *diakónust*, vagy a *szociális feladatokat felvállaló személyt*.

Az egyházak nélkül erről a kérdésről egészen biztosan nem lehet beszélni. A falugondnoki rendszert csakis az egyházak, akár az ortodox román egyház bevonásával lehet Erdélyben kifejleszteni.

4. Tanulságok és feladatok

A partiumi és az erdélyi tanácskozás résztvevői egyöntetűen úgy ítélték meg, hogy a Magyarországon több mint tíz esztendeje kiépülő falugondnoki rendszer fő elemeiben alkalmas arra, hogy hozzájáruljon a hasonlóképpen pusztulóban lévő romániai kistelepülések leépülésének feltartóztatásában, s javítsa az ott

lakó emberek életfeltételeit, hozzájáruljon e települések társadalmának rehabilitációjához.

Ugyanakkor megfogalmazódtak azok a sajátosságok is, amelyek miatt szó sem lehet a rendszer mechanikus átültetéséről. A témával kapcsolatos további feladatok elsősorban az adaptációs lehetőségek feltárására és kidolgozására vonatkoznak.

4.1 A tájékoztatás folytatása

(a) Általánosan kialakult vélemény szerint kívánatos lenne, hogy még az ősz folyamán, de minél előbb, hasonló tanácskozási kerülmény sor a Székelyföldön, amelyen természetesen részt vennének a moldvai csángók is. A helyszín kiválasztásának fő szempontja a Székelyföld minden részéről való jó elérhetőség legyen. Itt már fel lehet majd használni az eddigi tanácskozások tapasztalatait, elsősorban abban a tekintetben, hogy a résztvevők – például ennek az összefoglalónak segítségével – előzetesen részletesebb tájékoztatást kaphassanak a falugondnoki rendszer lényegéről.

(b) Ezt az összefoglalót megkapják a májusi tanácskozások résztvevői, elsősorban annak érdekében, hogy a saját területeiken – önkormányzat, egyház, civil szféra – terjesszék a gondolatot és továbbgondolják a témát. Megkapják továbbá azok az egyházi és civil szervezetek, valamint személyek, akik valamilyen formában érdeklődnek a falugondnoki szolgálat iránt.

(c) A Kárpát-medencei Kisebbségi Magyar Közművelődési Civil Szervezetek Fórumának III. Budakalászi találkozóján a Magyar Művelődési Intézet munkatársai tájékoztatják a jelenlévőket a két erdélyi tanácskozás eredményéről és a felmerült kérdésekről. Ennek alapján a délvidéki, a felvidéki valamint a kárpátaljai magyarok is gondolkozhatnak a rendszer náluk történő bevezetésének lehetőségeiről (ez megtörtént).

4. 2 Az Erdélyben való megvalósítás feladatai

4. 2. 1 A törvényi előkészítéssel kapcsolatos teendők

A magyarországi falugondnoki rendszer fő vonásaiban már jelenleg is beilleszthető a román törvénykezés közigazgatási, pénzügyi és szociális témájú rendszerébe. Remélhetőleg még 2003-ban elkészül a szociális ellátásról szóló törvény végrehajtási utasítása. Fontos, hogy ebben már a falugondnoki hálózat főbb elemeinek megvalósítását szolgáló elemek is megfogalmazódnak.

Romániában ugyanis a szociális ellátás stratégiai kérdéseiben, a prioritásokat illetően központi, miniszteriális szinten döntenek, ezért szükséges a falugondnokság egyrészt mint problémakör, másrészt mint struktúra megjelenítése. Amíg az országos stratégiában a falugondnokság nem jelenik meg, addig azok a pénzügyi alapok, amelyeket el kell különíteni a szervezet kiépítésére, nem kerülhetnek be a költségvetésbe. Tehát *a rendszert stratégiai, és nem törvénykezési kérdéssé kell tenni.*

A romániai törvényhozásnak, valamint a kormánynak nincsenek megfelelő ismeretei arról, hogyan működik a falugondnoki intézmény. Ezért a *téma magyarországi szakemberei mielőbb készítsenek egy rövid, a falugondnoki rendszer lényegét tartalmazó szöveget, amely tartalmazza a konkrét magyarországi és romániai tapasztalatokat is. Ez románra fordítva felhasználható lesz a törvényhozásban szükséges lobbizás érdekében.*

Megfogalmazódott az a felismerés, hogy a falugondnoki rendszer romániai megvalósítása elsősorban azon múlik: miként lehet ezt az egész ország rászoruló vidékeire kiterjeszteni. Ennek érdekében *fontos a szolgálat minél szélesebb körű, a magyar mellett román nyelven is történő propagálása.* Lehet – mondták –, hogy

éppen Olténiában Máramarosban, vagy az Avasban fog megszületni a hálózat első eleme. Hiszen amelyik pillanatban a románság rá fog jönni arra, hogy a saját szociális kérdéseit – legalábbis részben – ennek a hálózatnak a rendszerén keresztül meg lehet oldani, abban a pillanatban a magyarok is győztek.

4.2.2 Az oktatási háttér létrehozása

Meg kell teremteni a falugondnoki hálózat oktatási hátterét, mert ez semmilyen formában nem szerepel a román oktatási rendszerben. A marosvásárhelyi „Kántorképző”-ben már készült egy tervezet olyan kulturális menedzser képzésére, amelyben a falugondnoksághoz szükséges ismeretek is helyet kaphatnak. A Magyar Művelődési Intézet Székelyudvarhelyen induló közművelődési szakemberképzésében is helyet kaphat ez a téma.

4.2.3 A támogatás és a fenntartás lehetőségei

A falugondnoki rendszer létrehozásához és működtetéséhez szükséges források lehetnek *államiak, civil szervezetek számára rendelkezésre álló alapok, helyi önkormányzatból származók, egyházak, továbbá bármilyen más bevonható forrás.* A helyzet Magyarországon is hasonló: minisztériumi forrásokból, helyi önkormányzatok költségvetéséből, továbbá a szolgálat hasznélvezőinek személyes hozzájárulásaiból tartható fenn a szolgálat. Ez a két törvény nagyjából tehát megegyezik.

Szórvány területeken azonban a szolgálat anyagi támogatása csak részben lehetséges hazai (értsd: romániai) forrásokból. Itt egyértelműen *magyarországi támogatásra* lesz szükség. Nem nagy mennyiségben, de nagy szórásban kell megjelennie. Amire sajnos jelenleg nem igen jók a kilátások.

Támogatási forrásként szóba jöhetnek még *a nyugati egyházak,* amelyek már eddig is sokat segítettek az erdélyi kisközösségeknek. Felhasználhatók lehetnek ilyen konkrét feladatok segítésére a különböző jellegű *testvértelepülési, testvérgyülekezeti kapcsolatok* is.

Nyilvánvaló, hogy a szabályozórendszer mellett az anyagi alapok jelentik a rendszer legfontosabb feltételét. Mert az igény megvan, az önkormányzatok, az egyházak és a civil szféra is készen áll a rendszer bevezetésére. Bár létezik Romániában az 1998. évi 34. számú törvény, amely szubvencionálja a szociális úton tevékenykedő civil szervezetek pályázatait, de a pénzügyi alapok szegényesek. E téren *a román államnak* kell valamit tennie, ha azt akarja, hogy jól működjön a közösségi szociális gondozás.

*

Mindkét tanácskozás résztvevői hasznosnak ítélték a magyarországi tanya és falugondnoki hálózat Erdélyben való megismertetését szolgáló tanácskozásokat. A legtöbben úgy fogalmaztak, hogy már sokat hallottak az aprófalvak megmentéséről a „magyar modell”-jéről, de eddig csak alkalmi, részinformációik voltak. Egyetértettek abban is, hogy most már a konkrét romániai lépéseknek kell következnük a módszer és szerű, átgondolt, s a helyi viszonyokhoz igazított adaptációja során, mind a törvénykezés, mind pedig a helyi önkormányzatok, egyházak és civil szervezetek együttműködése tekintetében. Elhangzott az a javaslat is, hogy fontos lenne legalább egy ilyen jellegű, ismeretterjesztő konzultációt szerveznünk a közeljövőben a Székelyföldön is.

BORBÁS GYÖRGY

A MILLENNIUM KULTUSZMINISZTERE WLIASSICS GYULA

(1852–1937)

„...én nem az ünnepegyességeknek, de a dologtevő napoknak vagyok a híve és talán szabad mondanom, kora ifjúságomtól igénytelen napszámosa”

(Wlassics Gyula, 1895)

Zala megyében két egykori kultuszminister bölcsője ringott. Keresztury Dezső 1946–47 között a koalíciós kormányban, Wlassics Gyula pedig a Millennium idején, ugyancsak tehetséget és embert próbáló, mozgalmas időkben, 1895–1903-ig állt a kultusztárca élén. Keresztury Dezső költő, irodalomtörténész, akadémikus közéleti munkásságát még életében – illetve hét éve bekövetkezett halála óta – széles körben kutatták és tárták az érdeklődő közönség elé. Azonban Wlassics Gyulának, a büntetőjogászból lett kultúrpolitikusnak jobbára csak a szakmai tudományos, illetve az egyház- és oktatáspolitikai tevékenysége kutatott és ismert. Ez derült ki a nagyhatású politikai születésének 150. évfordulója alkalmával a Zala megyei Levéltárnak számos intézmény támogatásával megrendezett – kiváló kutatókat és előadókat felvonultató – tudományos emlékülésen elhangzott előadásából is. Talán, ez a csak részlegesen feltárt és hiányosan ismert arcél lehetett az oka, hogy a millennium kultuszminisztere nem kaphatott helyet az igen szép, műves és tartalmas Millenniumi arcképcsarnok című reprezentatív panteonban. A sikeresen induló közoktatásiügyi miniszter életéről, tanári működéséről és politikai szerepléséről „Dr. Wlassics Gyula élet és jellemrajza” címmel, 1896-ban Györfly János nagykanizsai ügyvéd közölt először részletes adatokat. Újabban pedig Mann Miklós: Wlassics Gyula című munkáját 1994-ben az Új Pedagógiai Közlemények sorozatban adták ki.

Elkészült és kiadásra vár a családi levelezésre alapozott, Wlassics Gyula és a művészetek, levelek a XIX. századvégről címen szerkesztett dokumentumkötet (Benczúr Gyula, Csertán Károly, Deák Lajos, Feszty Árpád, Feszty Árpádné Jókai Róza, Goldmark Károly, Gyulai Pál, Herman Ottó, Hóman Bálint, Jókai Mór, Kossuth Ferenc, Malonyay Dezső, Mikszáth Kálmán, Szekfű Gyula és Szmercsányi Miklós leveleiből).

A Millennium előtt egy évvel, az 1895. január 15-én megalakult, Bánffy Dezső¹ vezette kabinet legfiatalabb tagjaként követte báró Eötvös Lorándot a vallás- és közoktatásiügyi miniszteri bársonyszékben a Zalaegerszegen született, Nagykanizsán felserdült Wlassics Gyula.² Aki ezután nyolc évig állt a tárca élén. A kortársak tanúsága szerint a büntetőjogász igen rövid idő alatt vált kultúrpolitikussá. Kinevezése kilencedik napján nagy tetszéssel fogadott programbeszédben ismertette

éves programját.³ Ehhez minisztersége idején végig hű maradt. Parlamenti szereplései közül az 1898. április 16-i Pösch-estet, majd az 1900. november 23-i az ifjúsági irodalom tárgyában, valamint az 1901. február 23-i, „kereszt-ügyben” benyújtott interpellációkra adott szabadelvű válaszai arattak sikert. Az első magyar szépművészeti miniszterként emlegették. Sokat fáradozott azért, hogy felkeltse az érdeklődést a „kultúra virágja” iránt, különös tekintettel lévén a szabadkézi rajz bővebb tanítására, s a művészi és esztétikai képzésre.⁴

Működése idején alakult a Nagybányai, a Fonyódi és a Szolnoki művésztelep; létesült a magyar művészeti Szabadiskola, a festészeti és szobrászati mesteriskola, az országos iparművészeti iskola, s az Országos Színművészeti Akadémia; nyílt meg az Iparművészeti Múzeum, a Nagyváradi és a Szombathelyi Múzeum; jelent meg Huszka József: Magyar ornamentika és A magyar iparművészet könyve. Wlassics Gyula intézkedett a köteles példányok gyűjtésére és előadások rendszeresítésére a Nemzeti Múzeumban és az Országos Képtárban.⁵

Programbeszédében így fogalmazott: „T. Ház! Még csak a múzeumokról és a művészetről akarok szólni, (Halljuk! Halljuk!) és ezzel zárni fogom a vitát, megnyitóbeszédemet.

A múzeumokra vonatkozólag legyen szabad a t. Ház figyelmét arra felhívnom, hogy a felekezeti, törvényhatósági, szóval a vidéki múzeumokra vonatkozólag szabályzatot adtam ki; remélem, hogy annak segítségével ezen múzeumok életképességét csak emelni fogom. Viszont a t. Ház, amit itt e házban annyiszor sürgettek: a Nemzeti múzeum igazgatósága mellé múzeumi tanácsot szerveztem; ma vagy holnap adom ki az új szabályzatot és a Nemzeti múzeum mellett működésre hivatott ezen tanácsnak remélhetőleg szintén meg lesz a jó eredménye. Gondoskodom arról, hogy a múzeumi tanácsnak úgy a képviselőházból, mint a főrendiházból két-két tagja legyen. Továbbá gondoskodom arról is, hogy a múzeumok és képtárak ne csak nyitva legyenek, hanem ott előadások is tartassanak az intelligens közönség számára s így neveljük a műtőlést. Erre nézve is megtettem az intézkedéseket és remélem, hogy a jövő évi budgetben (kötségvetésben) erről a dologról már sokkal részletesebben szólhatok.⁶ (Helyeslés jobb felől.)

¹ Bánffy Dezső (Kolozsvár 1843. október 28 – Bp. 1911. május 23) miniszterelnök. Szabadelvű Párt tagja. 1875 Főispán, 1892–95 a képviselőház alelnöke. 1895. január 14. – 1899. február 26-ig miniszterelnök. Bukása után főudvarmester. A magyar nemzetiségi politika (1902); A horvát kérdéstről (1907).

² Wlassics Gyula (Zalaegerszeg, 1852. március 17. – Budapest, 1937. március 30.) Középkolai tanulmányait a piaristák nagykanizsai, majd pedig budapesti gimnáziumaiban végezte. A zalavári apátság történetéről ez időben írott tanulmányát a Századok c. folyóirat közölte. Jogi diplomát szerzett. 1890-től egyetemi tanár. 1892-től Csáktornya országgyűlési képviselője. A politikus 1916-ban bárói címet kapott. 1927-től a főrendi ház elnöke. 1895–1903 között vallás- és közoktatásiügyi miniszter. Kultúrpolitikai kérdések (1909).

³ W. Gy. művészeti programja Műcsarnok 1898. december 4. p. 168. MTA Művészettörténeti Kutatóintézet (továbbiakban MKI) MDK-C 1–1/221. 5. – III. sz. melléklet.

⁴ A miniszter Beöthy Zsolt művészettörténész társaságában részt vett a szabadkézi rajztanításról Drezdában megrendezett nemzetközi konferencián. = Nadler Róbert: Művészeti nevelés Egyetértés Tanúgy melléklet 1901. november 10.

⁵ Wlassics kormányzásának külső története MOL K 721–5–1903.

⁶ „... Ez előadások sorát e hónap 13-án már meg is kezdi a Nemzeti Múzeum, ahol vasárnaponként... tíz előadás lesz a régiségtudomány köréből. Az előadások: Hampel József dr. az antik szobrászatról; Posta Béla dr. a Nemzeti Múzeum őskori gyűjteményéről; Éber László dr. a hazai szobrászat történetéről.”

... Hanem nekünk közönséget is kell nevelnünk, (Igaz! Úgy van!) és e célra meg is ragadok minden rendelkezésre álló eszközt, azért hoztam be a művészeti intézetekbe a fölolvadásokat. Ismétlem, műértő és műpártoló közönséget neveljünk, mert az mégsem lehet, hogy a magyar művész kizárólag csak az államra támaszkodjék, az állam küldje ki külföldre a művészeket, az állam hozza vissza, vegye meg a képét, egyszóval: mindig csak az állam legyen az, mely a művészetért tesz, áldoz, működik. A magyar társadalomnak, a magyar közönségnek e tekintetben való nevelése meg fogja hozni a jó eredményt, mert ha egyszer érzi, hogy a művészet szükséglet, fogja keresni a műtárgyakat, és akkor a művészet föllendül.

Ajánlom a tételt elfogadásra. (Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon.)⁷

Ekkor már évek óta folytak az előkészületek a Millennium méltó megünneplésére, a nemzet épített örökségének feltárására, szellemi és kulturális kincseinek ápolására, hagyományainak megőrzésére. Erre az időre esett többek között a visegrádi ásatás,⁸ a garamszentbenedeki, körmöcbányai, jáki templom és a keszthelyi rk. plébániatemplom restaurálása. Ekkor jelent meg a hazai műemlékek 1901. évben készített jegyzéke, amely „magában foglalta az 1872. és 1885. évi lajstromot is”. Működése idején közel-ezeregyszáz népiskola⁹ és számos vidéki világi (közük a szentgotthárdi, zalaegerszegi) gimnázium létesült. Wlassics Gyulát az ország több városa díszpolgárává választotta.

A miniszter támogatta az Alsó-lendvai Állami Polgári Fiúiskola felépítését is.¹⁰ Az építők jó munkáját, szorgalmát dicséri, hogy az impozáns épület alig egy év alatt elkészült.

„Az építkezési munkálatok az 1895. év szeptember havában kezdődtek meg, s az 1896. évi október elején nyertek befejezést. Az épület egyike városunk legnagyobb s legimpozánsabb épületeinek... Hálás elismeréssel kell megemlékeznünk dr. Wlassics Gyula miniszter ír ő Excellenciájáról is, aki intézetünket a millenniumot megőrkítő iskolák sorába iktatta s az épület berendezésére szükséges költséget engedélyezni kegyes volt.”

A kor jeles művészei, festők, írók, zeneszerzők és politikusok készséggel támogatták a miniszter korszakos kezdeményezéseit az oktatásban és közművelődésben.¹¹ A családi levelezésben megőrzött, hozzá frott levelekből közreadott válogatásban, mint tükörben egyaránt kirajzolódik a politikus és a levelek küldőinek portréja, egyben a kor formálódó művészeti közléte. Nemcsak

⁷ Wlassics Gyula művészeti programja Műcsarnok 1898. december 4. p.168 MTA MKCs – C-I-1/221. 5.

⁸ MTA MKI Levéltári gyűjtemény VKM-1895-V-6 10519

⁹ Wlassics Gyula: „Kisdédovodai és népiskolai építkezési mintaterv, építkezési utasítások” (1897) – 1899-ben kiváló tudósokat, pedagógusokat bízott meg a népiskolák számára kiadandó, művészi kivitelű szemléltető képsorozatok tárgyának meghatározásával; 1900-ban angol, francia, német szemléltető képekből az Országos Képtár termeiben kiállítást rendeztek.

¹⁰ Kiss Dénes: Az alsó-lendvai M. kir. Állami Polgári Fiúiskola története = ALSÓ-LENDVA NAGYKÖZSÉG MILLENNIUMI EMLÉK-KÖNYVE 1896 szerk.: Füss Nándor és Pataky Kálmán Nagykanizsa 1898 p. 39 Reprint kiadás 1996.

¹¹ A sikeresen induló közoktatásügyi miniszter életéről, tanári működéséről és politikai szerepléséről „Dr. Wlassics Gyula élet és jellemrajza” címmel, Györfly János nagykanizsai ügyvéd közölt először részletes adatokat. A füzet ifj. Wajdits József könyvnyomdájából került ki. = Vasárnapi Újság 1896 16. sz. p 252 - újabban Mann Miklós: Wlassics Gyula, Budapest 1994. Új pedagógiai közlemények.

azok tartalma, olykor meglepően nyílt, őszinte hangvétele, hanem a megszólítások és elköszönések is a szeizmográf finom érzékenységevel közvetítik a kapcsolatok hőfokát, annak változásait.¹²

Budapest, 1896. december 30.

Kegyelmes Uram! Tisztelet Bayátom!

Addig is, amíg személyesen jelenhetnék meg színed előtt, engedd meg, hogy ebben a pár sorban szoríthassam hálámat és köszönetemet ügyem rendezéséért s azért a gyöngélségért, amellyel ezt velem közölni méltóztattál. Magyarország kultúrügyeinek vezérével szemben én, mint munkás, nem csengő szóval, hanem eredményekkel fogok helytállni. Fogadd, kérlek, igaz tiszteletem kifejezését

Váltig híved Herman Ottó¹³

Ekkortájt számos művésznök dolgozott külföldön: Madarász Viktor, Munkácsy Mihály Párizsban, többen Münchenben, Zichy Mihály pedig az orosz cárok udvarában. De akkoriban szabadon, gyakran utazhattak tanulmányútra, nemzetközi kiállításra, pályázatra, vagy kerekedtek fel utazási céllal az itthon dolgozó alkotók és politikusok is. Erre utalhat az alábbi levélváltás, illetve Benczúr Gyulának¹⁴ a miniszterhez írt válaszevele is.

Am Ambach Am Starnbergersee Bayern

Kegyelmes Uram!

Folyó hó 7-ről Semmeringről kelt becses soraid által irántam tanúsított kitüntető figyelmed, meghatott. Hogy a párisi világkiállításra a mi kis művészcsoporthozunknak is jutott a „Grand Prix”-ből, s így e téren sem állunk hátrább a többi nemzeteknél, hazafias örömmel tölt el. Bizom kollégáimban, hogy ez az elismerés, mellyel miniket a nemzetközi versenyen kitüntettek: a magyar művészet továbbfejlesztésére, munkára és összetartásra fogja ösztönözni! Irántam való becses jóindulatodnak, leveled által adott újabb jeléért pedig fogadd hálás köszönetemet. Mély tisztelettel vagyok Kegyelmes Uramnak Igaz híved Benczúr Gyula

1900. augusztus 12-én¹⁶

¹² Wlassics család levéltára=MOL Kisebb családi fondok III. kötet p. 335 P 1445. 5.d. 26 tétel közül Benczúr Gyula, Csertán Károly, Deák Lajos, Feszy Árpád és Feszy Árpádné Jókai Róza, Goldmark Károly, Gyulai Pál, Herman Ottó, Hóman Bálint, Jókai Mór, Kossuth Ferenc, Malonyay Dezső, Mikszáth Kálmán, Szekfű Gyula és Szemcsányi Miklós leveleiből adunk közre válogatást.

¹³ Herman Ottó (Brezsnóbánya 1836. június 26.–Bp. 1914. december 27.) természettudós, néprajzkutató, polihisztor. A Magyar Ornitológiai Központ létrehozója. (1893) A millenniumi kiállítás néprajzi anyagának rendezője. A kiállítás területén egy falusi utcát építettek, amelynek minden háza más-más megye jellegzetesnek tartott építéssel volt. A házakat a kiállítási bizottság kérésére a megyék építették föl és rendezték be úgy, hogy az ország valamennyi nemzetisége képviselve legyen. Herman Ottó levelei W. Gy.-hoz MOL P 1445

¹⁴ Benczúr Gyula (Nyíregyháza 1844. január 28.–Szécsény 1920), festőművész. A müncheni akadémián K. Piloty tanítványa, majd az akadémia tanára. 1883-ban költözött Budapestre. 1883-tól a Mesteriskola igazgatója. Kitűnő képmásfestő. Leghíresebb munkái: Hunyadi László búcsúja (1866), Vajk megkeresztelése (1875), Budavár bevétele (1896).

¹⁵ A magyar művészet nagy sikerét hozta ez a bemutató. Grand Prix-t kapott: Benczúr Gyula festő, Zala György szobrász műve, a Gabriell arkangyal, Stróbl Alajos Anyánk című alkotása, Fadrusz János Mátyás király lovas szobra, bútoraiért: Faragó József; a pavilon tervezéséért Bálint Zoltán és Jámbor Lajos építészek, a budai királyi várak építési terveit: Hauszmann Alajos. Róna József szobrait és Csók István festményeit aranyéremmel díjazták.

¹⁶ Benczúr Gyula levelei W. Gy.-hoz. MOL P 1445

A Millennium évei során a megbízatások – köztéri emlékművek, történelmi festmények – sokaságát kínálták a kor ismert vezető művészeinek. Széll Kálmán¹⁷ miniszterelnök 1900 októberében, a költségvetés előterjesztésében számolt be az állami támogatással létesülő székesfővárosi szobrokról. Többek között Zala György¹⁸ elkészítette a Millenniumi Emlékmű Gábriel arkangyalának végleges mintáját, és gróf Andrássy Gyula lovas-szobrának egy az egyes változatát; Stróbl Alajos¹⁹ pedig a Halászbástyán felállítandó, Szent István budai szobrán dolgozott.

Három új szobormű létesítésének munkálatai folynak ez idő szerint a székesfővárosban. Az egyik a gróf Andrássy Gyula emlékszobra, melynek államköltségen leendő fölállítását az 1890. III. tc. rendelte el, s melyet alkalmasint az új országház egyik oldalánál fognak elhelyezni. Erre a szoborműre eddig 32.000 forintot használtak föl.²⁰ A másik a honalapító Árpádot, s a nemzet történelmi múltját megőrkítő millenáris emlékmű, amelynek építészeti munkálatait az Andrássy-út városligeti torkolatánál az idén kezdték meg. Az emlékműre a törvényhozás 800.000 forintot engedélyezett, amelynek negyedrészt, kétszázezer forintot, a jövő évben felhasználják. A harmadik Szent Istvánnak, az 1896. VIII. tc. rendelkezéséhez képest a budai Halászbástyán felállítandó lovas-szobra, melynek összes költségeire 300.000 forint van engedélyezve. Ebből a jövő esztendőben a szobor, illetőleg a talapzat költségeire negyvenötezer forintot, a Halászbástya déli részének rendezésére pedig kétamnyit, vagyis 90.000 forintot fordítanak.

Wlassics Gyula a nemzet ügyének elkötelezett híve, élénk figyelemmel kísérte a nagyvilág hasznosítható üzeneteit. 1897 júliusában Erdélyi Pált, a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának segédőrtét a Londonban megrendezett Nemzetközi Könyvtári Konferenciára küldte, hogy tájékozódjon a könyvtárfejlesztés lehetséges irányairól.²¹

¹⁷ Széll Kálmán (Gasztony 1843. június 8–Rátót 1915. augusztus 16), politikus, miniszterelnök. Vörösmarty Mihály leányát, Deák Ferenc nevelt lányát vette feleségül. 1867. Vas megyei szolgabíró. 1869–1911 Szentgotthárd körzet képviselője. 1899. február 26–1903. június 27.-ig miniszterelnök. A kilences albizottság jelentése... (1874).

¹⁸ Zala György, 1883-ig Mayer (Alsólendva 1858. április 16–Bp. 1937. július 31), szobrász. Mintarajziskola. 1879. Bécs E. Hellmer. 1880. München J. Knabl, W. Wittmann, M. Wagmüller, E. Sirius tanítványa. Mária és Magdolna (1884) Hazatér Budapestre. Aradi vértanúk (Arad, 1889), Honvédszobor (Buda Dísz tér, 1893), gr. Andrássy Gyula lovas-szobra (1906), Millenniumi Emlékmű (1894–1929), Erzsébet királyné (1932).

¹⁹ Stróbl Alajos (Liptóújvár 1856. június 21–Bp. 1926. december 13), szobrász. 1876–80 Bécs, K. Zumbusch tanítványa. Közel negyven éven át a Képzőművészeti Főiskola tanára. Arany János (Magyar Nemzeti Múzeum, 1904), Mátyás-kút (Budai vár), Szt. István (Halászbástya, 1893–1906), Jókai Mór (1921). Porrrék: Lotz Károly, Liszt Ferenc, Schickedanz Albert, Vajda János, Kosztolányi Dezső.

²⁰ Szeptember 6-án aztán Széll Kálmán miniszterelnök, Wlassics Gyula közoktatásügyi, Darányi Ignác földművelésügyi miniszterek, báró Podmaniczky Frigyes, Márkus József főpolgármester, Hauszmann Alajos műegyetemi tanár és gróf Klebelsberg Kunó miniszteri fogalmazó, jegyző már az életnagyságú szobrot tekinthette meg. Zala György a Millennium szobrása p. 41.

²¹ „...alkalmazhatók-e nők a könyvtári szolgálatban?... a mi disciplinánk haladása és fejlődése ma az angol és amerikai szertárakra és embereire van bízva, a reformoknak, újításoknak csak egy-egy részletét célozhatjuk meg; magazin rendszer: a könyvek raktárban; a katalógus tanulmányozásra.” Dr. Erdélyi Pál, a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtári segédőrének jelentése a második Nemzetközi Könyvtári Konferencia lefolyásáról. Palics, 1897. augusztus 7-én. MOL K 721

Ő maga, a Múzeumok és Könyvtárak Szövetségének közgyűlésein 1905 és 1911 között évről-évre elnöki beszédeiben országszerte érvelt a könyvtárak és gyűjtemények fontos szerepe mellett.²²

A fiatal miniszter a kormány elismert, megbecsült tagja volt. Egyaránt bírta miniszterelnöke, miniszter társai és a király bizalmát, derül ki már minisztersége első hónapjaiban Bánffy Dezső leveiből.

Ischl VIII/ 1895

Édes Barátom!

Ma a felségnél voltam, ügyeim előadása után figyelmeztetett, hogy a német nyelvre vonatkozó rendeleted nem volt helyes, ő azt rossz néven veszi és legalább is minisztertanácsba hozandó, és neki előzetesen bejelentendő lett volna. Jó lesz alkalomszerűleg hangulatát megjavítani.

Öszinte barátod

Bánffy Dezső²³

A századfordulón magára találó, gyarapodó és öntudatosodó kisvárosok ismert politikusok, honatyák patronálásával, közbenjárásával is igyekeztek iskolákat létesíteni. Kossuth Ferenc²⁴ lobbizása méltán kapcsolódott és nyomott sokat a latban a becses történelmi érdemekkel, hagyományokkal büszkélkedő ceglédiek óhajának támogatásában.

Budapest, József körút 47. 1897. szept. 28

Kegyelmes Uram!

Légy kegyes megengedni, hogy írásban is emlékeztesselek nagy mérvű elfoglaltságod közt a Ceglédi gimnázium ügyére, és arra a becses ígéretedre, hogy kiküldesz ez ügyet megvizsgáltatni.

Oly óriási összeggel, illetőleg az összeg kamatával járulna hozzá Cegléd a gimnázium felállításához, mely páratlanul mondható. Továbbá a gimnáziumnak oly szükségét érzi e virágzó – tősgyökeres magyar város, hogy reményem, és bízom abban, hogy ismert hazafiságod és a közoktatás iránti buzgalmad, mely neked az ellenzék rokonszenvét is megszerezte, rá fognak téged vezetni Kegyelmes Uram, hogy Cegléd városának hő óhaját teljesíted.

A Ceglédi gimnáziumnak legalább is 400 hallgató ifjúsága lenne; Cegléd sokkal nagyobb pótdótot fizet, mint akár Körös akár Kecskemét; továbbá úgy tudom, hogy az építkezési vagy épület átalakítási költségekhez is hajlandó hozzájárulni, úgy hogy a magyarság e tősgyökeres fészke mindent kész megtenni, hogy a közoktatás Cegléden oly mederbe tereltesse, amely ily fontos magyar várost méltán megilleti.

Ha nem vennéd tolokodásnak Kegyelmes uram, kérmélek még arra, légy kegyes velem tudatni, mikor elhatározod azt, hogy egy illetékes közegedet kiküldöd az ügy megvizsgálására. Bocsánatot kér-

²² A magyar felsőbbség (Temesvár 1905); A vidéki város a közművelődésben (Pécs 1907); A szabadoktatás és a könyvtár (Szombathely 1908); Az erdélyi magyarság és a nemzetiségi kérdés (Nagyenyed 1909); A felsőoktatás társadalmi jelentősége (Szeged 1910). A hét előadást magába foglaló kötet előszavát Ferenczi Zoltán írta. Franklin 1913. Magyar Nemzeti Galéria Könyvtára A 1885. sz.

²³ Bánffy Dezső levele W. Gy.-hoz MOL P 1445 Hátoldalon Wlassics megjegyzése: „A fővárosi elemi iskolára vonatkozó, tudtomon kívül kiadott rendelet, Ó Felsője nagyon kegyesen fogadott és minden aggályt eloszlatam.”

²⁴ Kossuth Ferenc (Pest 1841. november 16–Bp. 1914. május 25.), K. Lajos idősebb fia. Politikus, mérnök, miniszter. 1850-től emigrációban nőtt fel. 1894-ben apja temetésekor telepedett haza. 1895-től országgyűlési képviselő. A Függetlenségi Párt elnöke.

ve az alkalmatlankodásért, maradok
Ószinte tisztelőd Kossuth Ferenc²⁵

A művészetek önzetlen támogatójának igazi szívügye azonban mindvégig a magyar népoktatás megszervezése és megbízható, teljesítményképes működése maradt. Ehhez is bátran támaszkodott a szakmát és a helyi viszonyokat jól ismerő, megbecsült szakemberek, tanférfiak, pl. **Thaly Kálmán** véleményére.²⁶

Budapesten, 1895. évi július hó 27-én
Kedves Barátom!

A középiskolai hatóságokról szóló, 1876. évi XXVIII. t. cz. 3. §-a értelmében a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter felhatalmazást nyert arra, hogy a népiskolák működésének nagyobb felügyelete végett önként vállalkozó és ahhoz értő egyéneket bízasson meg a népiskolák meglátogatásával.

A törvény ezen rendelkezése alapján az iskolalátogatók intézményét a legszelesebb alapon újra szervezni kívánom oly módon, hogy lehetőleg minden népiskolának lenne általam bizonyos időre és díjtalanul megbízott iskolalátogatója, aki az iskolában időnként megjelenne és tapasztalatairól a kir. tanfelügyelőt értesítené.²⁷

Említett szándékom sikeres végrehajtása céljából Hozzád fordulok, és tisztelettel felkérek, hogy a hazai közoktatás ügyének előmozdítása érdekében szíveskedjél nekem a helyi viszonyokat ismerő, alkalmas egyéneket ajánlani, kiket név szerint megjelölt községek, illetőleg elemi népiskolák számára iskolalátogatóként megbízhatnék, s akik készséggel teljesítenék ezen teendőket.

Mielőbbi szíves értesítésetet kéri
Igaz híved: Wlassics Gyula²⁸

A miniszter sokat fáradozott a tanulóifjúság művészetszeretetének fejlesztéséért. Ehhez természetesen szükségesnek tartotta a tanárok művészettörténeti képzésének megszervezését.

Wlassics Gyula dr. vallás- és közoktatásügyi miniszter a művészet minden igaz barátjának nagy örömeire erős kézzel folytatja általános elismeréssel fogadott művészi programjának megvalósítását. Nemrégiben a tanulóifjúság műzslésének és művészetszeretetének fejlesztése érdekében bocsátott ki nevezetes rendeleteket, most pedig említett rendeletének nagyobb fogantatja érdekében azon fáradozik, hogy elsősorban az ifjúság nevelésére hivatott tanároknak felkeltse az

érelklődést e fontos kulturális tényező iránt, és oda fejlessze az állapotokat, hogy a jövőben tanárok is kellő elméleti képzettséget, beletlátást nyerjenek a művészet történelmi fejlődésének főbb irányai dolgában. Ebből a szempontból elkerülhetetlenül szükséges, hogy az ifjúság leendő oktatói, a tanárjelöltek is, már a tanárképzés időszakában lehetőleg megismerkedjenek a művészettörténelem alapvonalival.²⁹ Örömmel jelentjük tehát, hogy a miniszter legújabb rendeletében úgy a budapesti, mint a kolozsvári tanítóképző intézetben már a folyó iskolai év második felében elkezdik a művészettörténeti előadásokat.³⁰

Munkácsy Mihálynéhoz írott, 1898. július 26-án kelt köszönő levele egyik szép példája művészet iránti személyes érdeklődésének és támogatására szívesen vállalt alázatos szolgálatai gazdag sorozatának.³¹

„Méltóságos Asszonyom!

A folyó hó 11.-én kelt nagybecsű soraival tudomásomra méltóztatott hozni azon nagylelkű elhatározását, hogy férjének, a nagy Mesternek három kiváló becsű művét, úgy mint a „Krisztus Pilátus előtt” és „Krisztus a keresztfán” című festményének kantonjait és a híres Mester első festményét Méltóságod, a szépművészeti múzeum számára felajánlja.³² Ezen fényes és Méltóságod nemes szívéről tanúskodó ajándék biztosítja Méltóságodnak az egész magyar nemzet háláját. Ezen nagyszerű alkotások nemcsak a nagy Mester dicsőségének legszebb emlékei maradnak, de nagyon becsült közkinccsei lesznek hazájának, mely mindenkor büszke lesz nagy fiára.

Amidőn az egész nemzet háláját tolmácsolni szerencsés vagyok, örömmel ragadom meg a magam részéről is az alkalmat, hogy Méltóságodnak legőszintébb köszönetemet fejezzem ki.

Egyúttal azon tiszteletteljes kéréssel fordulok Méltóságodhoz, hogy a felajánlott képeket az országos képtárhoz (Akadémia palotája) megküldeni méltóztatssék.

Fogadja Méltóságod legőszintébb tiszteletem kifejezését.”

Wlassics Gyula

Wlassics Gyula még 1886-tól lett az Akadémia tagja.³³ Két évvel korábban tudományos munkájával elnyerte a Sztrókey Antal-díjat.³⁴

1930. október 21-én az első között – Dohnányi Ernő, Herczeg Ferenc, Zala György, Hubay Jenő, Klebelsberg Kuno társaságában – részesült a Corvin-lánc kitüntetésben. A megalakuló Magyar Corvin-lánc és a Magyar Corvin-koszorú Tulajdonosai Egyesület az 1931. II. 23. – 1936. II. 22. közötti, első ciklus ide-

²⁹ A millennium alkalmával hazánkban megtartott nemzetközi művészettörténet kongresszuson a nemzeti egyéniség, kifejezés és önálló formakincséről francia nyelven tartotta meg előadását. Vas. Újs. 40. sz. 1896. október 4. p. 670.

³⁰ „... beviszük a szépérzék fejlesztését a népiskoláktól kezdve a felsőoktatásig, és gondosan megválasztott eszközökkel iparkodunk a jövő nemzedékek világnézetének kincsét az igaz aranyértékkel, a szép idealizmusának nemes kultuszával gazdagítani.” W. Gy.: A művészeti oktatás érdekében Műcsarnok 1898. december 25. I. évf. 21. sz. p. 202

³¹ W. Gy. levele Munkácsy Mihály feleségéhez 1898. július 26. = Magyar Nemzeti Galéria adattára (MNG a) 2519/1929

³² A Szépművészeti Múzeum épülete majd csak 1900–1906 között épül fel, Shickedanz Albert és Herzog Fülöp tervei szerint.

³³ Értesítés W. Gy. akadémiai tagságáról MTAK 349/1886.

³⁴ Sztrókey Antal (Solfa 1780. december 20–Pest 1850. július 9), ügyvéd, jogi író. Jogi tanulmányai után Festetics Györgynek a Georgikon alapítójának írnoka. Befejezte a Törvénytudományi szótárt. Halála után örökösei alapítványt tettek az MTA-n jogtudományi munkák jutalmazására: Sztrókey-díj.

²⁵ u. o.

²⁶ Thaly Kálmán (Csép 1839. január 3.–Zablát 1909. szeptember 26), politikus, történész, költő. 1860-tól a Pesti Napló munkatársa. 1878-tól országgyűlési képviselő. Magyar Történelmi Társulat egyik megalapítója. A Századok első szerkesztője. Főleg a Rákóczi-korral foglalkozott. Ne bántsd a magyart (versek 1857), Rákóczi emlékek Törökországban

²⁷ „Megdöbbenve láttam, midőn felelősségteljes állásomat elfoglaltam, hogy az „iskolázás” területén a magyar faj az arányszámban harmadik helyen van. Mit jelent ez? Azt jelenti, hogy az 1895/96. tanév statisztikai adatait vizsgáltam, azt láttam, hogy a német nyelvű tankötelesek közül 91,8 %, a tót nyelvű tankötelesek közül 84,8 % és a magyar nyelvű tankötelesek közül 83,2 % volt a népiskola látogatója. Ez az arányszám indított engem arra, hogy jövőre az állami népoktatási intézeteink szervezésénél a magyar lakosságra helyezjük a súlypontot. Különben az állam jellegét alkotó magyarság érdekei súlyos sérelmet szenvednek, ha a törvényhozástól rendelkezésünkre adott különben sem nagy összeget főként a nemzetiségi vidékeken felállítandó iskolákra fordítjuk. Népoktatási politikám vezérelvévé tettem, hogy a magyar fajra helyezem a súlypontot...” Részlet W. Gy. Temesváron, 1905-ben elmondott beszédéből. Borbás György: „Kulturpolitikai kérdések” a Millennium idején – „Közeledni pedig kell!” Zalai Hírlap 1996. szeptember 14.

²⁸ W. Gy. levele Thaly Kálmánhoz OSzK Levelestár

jére a tisztikar elnökévé választotta. A testület jegyzői: Csathó Kálmán és Zilahi Lajos voltak.

Az idősödő Wlassics Gyula betegsége miatti lemondása után **Hóman Bálint**³⁵ lett az Egyesület elnöke. A társaság nevében ő ismerte el, és köszönte meg a kiváló közéleti férfiú eredményes közoktatási és közművelődési munkásságát. Levelét a neves kultúrpolitikus munkássága sommázatának is tekinthetjük.

A MAGYAR CORVIN-LÁNC ÉS A MAGYAR CORVIN-KOSZORÚ TULAJDONOSAINAK TESTÜLETE

5-1936. sz.

Nagyméltóságú Elnök Úr!

A Magyar Corvin-lánc és a Magyar Corvin-koszorú tulajdonosainak testülete folyó évi február 24-én tartott tisztújító ülésén, mely sajnálattal fogadta Nagyméltóságod azon elhatározását, mely szerint Nagyméltóságod, magas kor, gyenge egészségi állapot folytán, a Testület életében tevékeny részt nem kíván. Megemlékezve Nagyméltóságod nagy közélet múltjáról s ebben arról a vezető szerepről, melyet Nagyméltóságod úgy a közművelődés terén évek hosszú során vitt s külön emlékezve meg arról, a Testület Nagyméltóságod személyében az első elnökét tisztelhetette: a Testület alként határozott, hogy most, amikor Nagyméltóságod a Testület elnöki székétől megváltik, Nagyméltóságod érdemeit jegyzőkönyvileg örökíti meg, s erről Nagyméltóságodat értesíti.

Midőn a Testület e határozatának eleget teszek, mint a Testület elnöki székében Nagyméltóságod hivatali utóda a Testület határoza-

tához azt a kérését fűzöm, hogy Nagyméltóságod nagybecsű érdeklődését a Testület iránt továbbra is megtartani méltóztassék.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.
Budapest, 1936. március hó 12-én.³⁶

Hóman Bálint
a Testület elnöke

Wlassics Gyula nyolcvanöt éves korában, 1937. március 30-án hunyt el. A Pesti Hírlap nekrológiájában így méltatta:

„A békebeli Nagy-Magyarország egyik legjellegzetesebb alakja távozott el örökre közülünk. Báró Wlassics Gyula neve egy egész korszakot jelez a legújabb magyar történelemben: a ferencjózsefi korszak lendületes magyar fejlődését. Kultuszminiszter, az Akadémia másodelnöke, egyetemi tanár, a Közigazgatási Bíróság és a Főrendiház elnöke volt, de kivette részét a háború utáni újjáalakító munkából is és csak két évvel ezelőtt, 83 éves korában vonult vissza a közéleti munkából.”

³⁵ Hóman Bálint (Bp. 1885. december 29.–Vác 1953), történétíró, egyetemi tanár; 1915. Egyetemi Könyvtár, 1922. Országos Széchényi Könyvtár igazgatója, 1923. a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója; 1932–1942 vallás- és közoktatási miniszter. A magyar városok az Árpádok korában (1908)

³⁶ Hóman Bálint levelei W. Gy.-hoz MOL P 1445

³⁷ Pesti Hírlap 1937. április 4. Képes Vasárnap melléklet p. 5. MKCs-C-I-59/13

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY-DÍJAS

Debreczeni Tibor

– Nemrégiben Frankfurtban lépett fel. Különbéke című önálló estjével hívta meg az ottani német-magyar egyesület. Ki Debreczeni Tibor? Kezdjük egy írással!

Önéletrajz, harmadik személyben

Beregi református tanítócsalád sarja. Apai ágon. Az anyain szepességi cipszereké. Az apa szabolcsi, pontosabban anarcsi, majd nyiregyházi tanító.

Tibor, három fiú közül a legidősebb, születési éve 1928, születési helye Vári. Mikor a világra jött, ez a beregi falu Csehszlovákiához tartozott – az apa a kisebbségi lét elől települ át Magyarországra –, később a Szovjetunió birtokolta, ma Ukrajna mondja magáénak. Debreczeni Tibor iskoláit *Anarcsion, Kisvárdán, Nyiregyházán*, az egyetemet *Debrecenben* végzi. Magyar-történelem szakos tanár.

Az 1945 utáni tanulói évekből öt meghatározó élmény rak-tározódik el.

1. Hísz abban, hogy a szocializmus fejlettebb társadalmi forma a kapitalizmusnál. Lelkes marxista és népi kollégista.
2. Találkozik Karácsony Sándorral, s az ő reformpedagógiája egy életre meghatározza nevelési elveit és nevelői munkásságát.
3. Találkozik a szerelemmel, s 900 forint keresetre, még egyetemistaként, elveszi bölcsész társát feleségül. (A házasság még tart. Eredménye: két gyerek, három unoka, két dédunoka.)
4. Feleségéről kiderítik, hogy kulák származású, róla pedig, hogy rés a bástya fokán. A még egyetemista feleséget végül is nem rúgják ki, csak fegyelmit kap, Debreczenit, a tudósjelöltert a magyar intézeti demonstrátori állásból kiteszik. Egy életre megtanulja, mi az a diktatúra, s mi az a szocializmus.

5. Még ezután is bizakodik; a világ reformálható és javítható. Ezért vállal szerepet majd az 56-os forradalomban.

Feleségével együtt az egyetemi városban tanít, gimnáziumban. 1957-ben, mivel az 1956-os októberi események alatt az iskolai forradalmi bizottság elnöke, majd november 4-e után az iskolai sztrájk vezetője, fegyelmeivel más iskolába helyezik. 1957-1966 között *irodalmi színpadot vezet* Debrecenben, maga szerkeszt és rendez, a műfaj adta metaforikus nyelven fogalmazza meg a renddel szembeni elégedetlenségét. Játsszók és nézők értik egymást. A baráti újságrókról is szemet hunynak. Országos sikereket érnek el.

1966-ban, erre figyelve, meghívják Budapestre a *Népművelési Intézetbe* – családotól felköltöznek – az amatőr művészeti ügyek metodikusának. Később osztályvezetőt csinálnak belőle. Debreczeni szárnyakat kap. Új, korszerű képzési formák indulnak el. Kidolgozza a pódiumi színjátékok dramaturgiáját, mozgalmak útját egyengeti. Országos fesztiválokat, máig működőket segít elindítani. Felismeri a drámapedagógia korszakos jelentőségét, maga is kísérletezik vele, tanfolyamokat szervez. A drámapedagógiától megújul a gyermekszínjátás, megfrissül a diákszínjátás. Közreműködik az európai avantgárd módszereinek hazai népszerűsítésében (kap is érte), mindent megtesz azért, hogy a dramatikus magyar népművészet eredményei beépüljenek az amatőr magas művészetbe. Híve a komplexitásnak, a különböző művészeti ágak közötti együttműködésnek.

Ehhez a munkához megtalálja a jó szakembereket, s az általa vezetett osztályokon jó szellemű csapatmunkát igyekszik meghonosítani.

Debreczeni 1966-1978 között érzi jól magát az Intézetben. A munkálkodásának ezt az időszakát írja meg az 1980-as évek második felében, egy memoár jellegű könyvben, az *Egy amatőr emlékezéseiben*. A nyugdíjazásáig terjedő időszakban a vezetés igyekszik elszigetelni, s kedvét szegni. Ekkor kezd színjátásztörténettel, módszertani foglalkozás-leírásokkal s drámapedagógiával foglalkozni.

Budapesten is rendez. 1970-ben megalapítja a műegyetemistákkal a *Vári színpadot*. Megteremt – hazai szertartások s európai avantgard ötvözetből – egy olyan színpadi nyelvet, amely megkülönbözteti őket másoktól, egyszersmind országos rangot is biztosít nekik. Legjobb előadásai forgatókönyve önálló kötetben is olvasható. *Perlő ének* címmel a Felsőmagyarország Kiadó jelentette meg. A színpad akkor szűnik meg, amikor intézeti munkássága befejeződik.

Mikor 60 éves lesz, 1988 végén, elküldik nyugdíjba.

Debreczeni nekikeresedik, ám új energiákkal is feltöltődik. Ekkor kezdeményezi a *Magyar Drámapedagógiai Társaság* megalakítását. Ennek öt éven át elnöke, mindmáig tiszteletbeli elnöke. Az általa alapított *Drámapedagógiai Magazin* pedig alapító szerkesztője. Ekkor kezdik el azt a nagy ívű munkát, melynek eredményeként a drámapedagógia bekerül az oktatás áramába s tantervébe. 1995-ben barátaival létrehozza az *Academia Ludi et Artis művészetpedagógiai egyesületet*, ennek máig elnöke.

Debreczeni Tibor ekkor találja ki magát, mint előadóművész. *Öt egyórás önálló estje van*, műsorainak szerkesztője, szerzője és rendezője. Minden színjátéka megjelent és olvasható is.

A református Károli Egyetem Tanítóképző Főiskolai Karának – nyugdíjba vonulásától kezdve – tanára, reformpedagógiát és drámát oktat, színpadot vezet. Lelkiismeret ébresztő előadásaival bejárja a református egyházközségek nagy részét, a határon túli magyar településeket és a nyugati magyar közösségeket is. Írásai sorra megjelennek.

Volt tanítványai létrehozták a *Játszó Ember Alapítványt*, ennek kurátora. Feleségével együtt működtetik a lakásukon az úgynevezett *Kuckót*, kéthetenkénti programmal. Ez egyúttal az Alapítványnak is, az Academia Ludi et Artisnak is telephelye. Tiszakürti falusi házuk portáján a tanítványok szabadtéri színpadot, *Keretszínpadot* építettek, ahol nyaranta összejönnek, s a falusiaknak is, előadásokat tartanak.

Debreczeni Tibor önmagát mindenekelőtt pedagógusnak tartja. Legjobban tanítványai és volt tanítványai körében érzi magát. A nevelőszándék munkál benne akkor is, amikor rendez, s akkor is, amikor előadóművész minőségben jelenik meg a közönség előtt. Megrendelésre nem tud dolgozni, ezért nem ment hivatásos színházi területre.

Pedagógiai munkásságáért 2001-ben *Karácsony Sándor díjat*, előadóművészi tevékenységéért 2003-ban *Csokonai díjat* kapott.

– *A Csokonai díj adta az alkalmat a beszélgetésekhez, melyek a vároldal egyik macskaköves, lépcsős utcácskájából nyíló lakásukban, s a két emelettel lejjebb lévő lakásnyi kuckóban, összejöveteleik színhelyén zajlottak. Izgatottan vártam a találkozást. Nem tudtam, emlékszik-e még rám, hiszen ez előtt tíz-tizenöt évvel láttuk egymást, akkor is futólag. A fogadtatás kedves és baráti volt. Egy finom kávé*

után máris feltehettem kérdéseimet. Mit jelent neked ez a Csokonai díj?

– Mindenekelőtt afeletti örömet, hogy észre vett a lap szerkesztősége, s most általad beszélgetést kezdeményez velem. Tizenöt évvel ezelőtt, amikor Vitányi Iván az akkori főigazgató és Benkő Éva az akkori fősztályvezető – csak engem – nyugdíjba küldött – valamiért fontos volt nekik –, ők is tudták, én is, hogy a munkámat, melyet akkor még nem zártam le, jól végeztem. Nagy határfokkal, talán túl nagygal is. S azt is tudták, mivel nem olyan fából faragtak, hogy azt valamiféleképpen ne folytatnám. Nos, az azóta eltelt tizenöt év alatt – noha azóta már a harmadik igazgató fungál – a cégtől soha senki nem érdeklődött utánam, nem is elemezték addig végzett munkámat, arra sem voltak kíváncsiak, élek-e, halok-e. Tizenöt év után először jelenek meg intézeti orgánumban, rendezvényen.

De hogy folytassam a kérdésre a választ, ha nem haragszol, elolvasom, mit feleltem egy főiskolás riporternek, mikor ezt kérdezte: Milyen rangot képvisel ez az elismerés? Mennyire fontos ez a mesternek?

„Amennyire fontos egy tudós főiskolai tanárnak – válaszoltam –, hogy elnyerte a doktori, kandidátusi címet. Az újonnan alapított Csokonai alkotói díjat kiemelkedő művészeti munkáért adják, s az indoklásból kiderült, hogy azt előadóművészi munkásságom s az amatőr mozgalomban elért rendezéseim elismerése gyanánt kaptam, szakterületemről elsőként. Többek között azokért az alkotásokért, melyeket veletek együtt hoztam létre itt Kőrösön, a *Karácsony Sándor Színpadon*. Emlékeztetül, a *Tiszaladányi jeremiáéért*, a *Hol vagy most Isteniért*, a *Kiválasztottért*, a *Pont, pont, vesszőcskéért*, a *Krónikás énekért* s a többi pedagógiai vonzatú alkotásért.”

Elmondom neked, úgyis esnék szó erről is, hogy az elmúlt év októbere óta *Dété naplója* címen napi, heti reflexiókat közlök a *Játszó Ember Alapítvány honlapján* (<http://vnet.hu/jatszo>). A díj átadása után ezt írtam.

„Délelőtt 11 órakor adta át Görgey kultuszminiszter a Csokonai díjat az Iparművészeti Múzeumban rendezett ünnepségen. Az alkotói jelző kapcsolódik a díj szóhoz, nagyon helyesen. Az amatőr mozgalomban elért eredményeket ismerik el ezzel. Most osztották ki első ízben. Valamire régen rászolgáltam már – nem hiszem, hogy túlértékelem a munkásságomat –, de vagy díj nem volt eddig, vagy aki felterjessen. Az önreklámozáshoz meg nem értek.

Ugy tudom, a *Magyar Versmondók Egyesülete* terjesztett fel, s a konferencia egységes döntése tett a hét kitüntetett közé. Láthatóan minden ismerős örült annak, hogy örülök. Többeknek akár lelki-furdalása is lehetett már, hogy annyi mindent csinált ez az ember a népművelésben, a művészeti mozgalomban, feldobhatja bármikor a talpát, hiszen ugye benne van az időben, és mégsem juttatta senki semmiféle szerény elismeréshez. Pedig mi mindent csinált! S mégis csak kínos volna, ha a nekrológban nem lehetne említést tenni arról, miként is ismer-te el a társadalom az ő áldásos működését, és így tovább....

A miniszter nem készült, a veszprémi kórus szépen énekelt, az oklevél és a bronzplakett készítője művészi munkát végzett, *Mohai Gábor* remekül, jól értelmezve mondotta el a Himnusz-t, a Hí-TV riportere megszólaltatott a kamera előtt (az este során láttam is magamat a képernyőn, olyan ijedt képem volt, mint szegény Béla öcsémnek, amikor váratlanul kellett szövegelnie). *Mohai Gabi*, aki a díjátadó szertartást is vezette, a nevem említésénél megállt, s azt mondotta, hogy ez a férfiú, azon túlmenően, hogy jeles alkotó, tessék ránézni, neki még magyar-

tanára és osztályfőnöke is volt, ami egyébként igaz, erre aztán igencsak megtapsoltak, – úgy látszik mindenki szereti, ha a magyartanárát kitüntetik. Az állófogadáson minden volt, mi szem-szájnak ingere, étel is, ital is. Maradt is jócskán. Száz csövező jóllakhatott volna belőle.”

– *Ha jól érzeltem, megbántódva jöttél el az Intézetből 1988-ban, 60 évesen.*

– Jól érted. Nem tartoztam a Vitányi Iván kedvencei közé, olykor szembe is kerültem vele, de nem hittem, hogy tud ennyire – hogy is mondjam – nem nagyvonalúnak lenni. Benkő Éva volt a „kibobó leánya”, vele bonyolította le a nyugdíjaztatásomat. Fájt, hogy csak engem küldtek el, Máté Lajost, aki például korombéli volt, őt hagyták. Sőt a helyemre nevezték ki. Nem tudom megbocsátani magamnak, hogy könyörögtem Benkőnek, tartson még meg, akár előadóként, egy fél évre – akkor emelték fel a fizetéseket az intézetben –, hadd legyen kicsivel több a nyugdíjam, ha már minden áron azt akarnak belőlem csinálni, nyugdíjast. Hajthatatlannak bizonyult. Megaláztatottan kullogtam ki tőle.

– *Az én férjem Wilpert Imre, aki egyidőben az osztályod munkatársa volt, mindig arról beszélt, hogy milyen alkotó, jó hangulatú éveket töltött veled együtt ama előadóművészeti osztályon, s milyen jó érzékkel fedezted fel azokat a társadalmi igényt jelző művészeti mozgalmakat, melyeket segíteni, támogatni kell. Az Intézetben végzett munkából, amihez személyesen vagy áttételesen közöd volt, mit emelnél ki. Másként kérdezve, mi az, amire a majdani kutatók is felfigyelhetnek?*

– Ahol dolgoztam, ott tényleg jó szellemű munka folyt. Az én szakmai és irányítói tevékenységemet nem érte kritika soha, politikai jellegű igen. Nacionalista bélyegünk is volt. Ragasztották, ha nem volt kellő az arány a magyar és a nemzetiségi néptánc között, amikor támogattuk a táncház mozgalmat. A másik vád – konkrétan engem magamat támadtak a sajtóban, a minisztériumban –, hogy fellazító vagyok, mivel engedem behatolni az európai avantgárdot, az abszurdot, a szegény színház formanyelvét, s népszerűsítjük a wroclavi színjátszó találkozót. (De hát erről is írtam a *Kapuban*, *Lehettem volna besúgó* című emlékezésemben.)

De hogy a kérdésre válaszoljak. Pódiumi körülmények között játszottak az amatőr színjátszók. Nem színpadon. Kialakult az oratóriumnak és a pódiumi játéknak többféle variációja. Ezek azóta is horosok a gyermek és ifjúsági művészeti mozgalmakban. Ekkor dolgoztuk ki ennek a dramaturgióját. Tankönyv formában ma is használják a *Pódiumi dramaturgia* című könyvem.

Az első egyikeként kísérleteztem a drámapedagógiával, adaptálván az angol technikát a magyar hagyományba. Ez a metodika termékenyítette meg a magyar gyermekszínházzal és tette az iskolai nevelés máig ható fontos eszközévé. Számos dolgozat, esetleírás olvasható tőlem. S a *Kreatív játékok* című ma is használt játék könyv.

Az ekkor kezdett drámapedagógiai tevékenységnek lett az eredménye, hogy mára ez a reformpedagógiai módszer bekerült az iskolák oktatási és nevelési programjába.

Az avantgárd támogatása, amiért támadtak. E nélkül ma nincs korszerű magyar színjátszás. A professzionistát is beleértve. Akik a magyar színházat Európához közelítették, azok a rendezők mind a hetvenes évek amatőr mozgalomban kezdtek. Azoknak mind közük volt Nancyhoz és Wroclavhoz. S azoknak, akik oda nem jutottak el, azoknak ezt az avantgárd szín-

ARCKÉPEK

padi nyelvet továbbképzéseinken mi is oktattuk. Egyébként az avantgárdal emelkedett a magyar amatőr színhátság az európai élvonalba – a pesti és a szegedi egyetemi színpad mindenek előtt, Ruszt Józseffel és Pál Istvánnal az élen –, s lettek ők meghívottjai a nemzetközi fesztiváloknak.

A művelődéstörténet számon tarthatja, ha akarja, becses személyem volt az első Magyarországon, aki felelős metodikai intézményben gazdája, előadója, szervezője, módszertanosa volt az amatőr vers- és prózamondásnak. Munkásságomhoz kapcsolódik néhány számon tartott országos verseny elindulása, említtem a Radnóti, Ady, József Attila, Illyés, Nagy László nevéhez fűződőket. (Ezt a bekezdést szó szerint vettem át egy a Versmondóban közölt interjúból, melyet Kiss László készített.)

Intézeti évcím utolsó szakaszában jelent meg az *Egy amatőr emlékezése* című memoár jellegű könyvem. Máig egyetlen, amely a művelődéspolitikának s az intézeti életnek ezzel a tizenkét évével foglalkozik. 1966–1978. Kutatóknak megkerülhetetlen.

– Az *Egy amatőr emlékezéséből, melyet olvastam, az derül ki, hogy téged azért hívtak meg Debrecenből Pestre, mert akkorra már ismert amatőr rendező voltál. Tényleg páratlan, hogy valaki se nem párttag, se nem ismerője bennfenteknek, még ötvenhatal is pörkölődött, mégis kap egy ilyen lehetőséget, hogy gimnáziumi tanárból országos hatókörű metodikus legyen. Az érdekelne, miért kezd egy tanár rendezni 1957-ben, s hogy sikerül tíz év munkájával országos rangra emelni egy jobbára diákokból álló társaságot?*

– Hogy Pestre kerültem, az véletlen. Az akkori intézeti igazgató, akit én nem ismertem előtte – Kiss Imrének hívták –, debreceni férfiú volt. Ő vinni akart valakit az Intézetbe, s Debrecenben érdeklődött ismerősétől, az oktatási osztályvezetőtől, hogy nem tud-e alkalmas személyt, aki oda való volna. Így kerültem a látószögbe. Aztán kiderült, hogy a szakma előtt jól cseng a nevem, s már csak az én döntésem a múlt, jövőké.

„Miért kellett nekem ez a színpad? – ez a kérdésed. Elmondom, hogy egykori színpadosaim, mára már ötvenen túliak, Debrecenben *Volt egyszer egy színpad* címmel egy sorozatot hoztak létre. (Valamikor 1000 néző is járt az estjeinkre, s ma is sokan vannak régiek, akik megjelennek ott, és ahol régi józsef-attilások lépnek fel.) Engemet is hívtak, de lévén az előadások épp szerdán, amely napon nekem óráim volt, tanítottam aznap, egy szöveget küldtem magam helyett, hogy olvassák fel. Egy részlet belőle, amely egyúttal válasz a kérdésedre is.

„Írhatnám, hogy ezt találtam az egyetlen kitörési lehetőségnek az iskolai malomból, amelyben kedvvel vagy kedvetlenül, végeztem a dolgomat. Tisztességgel mindazonáltal. 1957-ben vagyunk. Ötvenhatos ténykedés miatt fegyelmevel kerültem a Tóth Árpád gimnáziumba. Nem lehettem tanítóképző főiskolai tanár, s nem lehettem gyakorló vezető tanár sem, noha szerettem volna. Mégsem ez az igazi ok. Kibeszéletlen maradt bennem az ötvenhatos vereség, s kibeszéletlen feleségem s a magam drámája, melyet az ötvenes években éltünk meg. Kellott a színpad, hogy meg ne fulladjak. Az irodalom, az előadóművészet, színpadi szerkesztettséggel új lehetőséget kínált. Metaforikus módon, mintegy rejtekezve, lehetett beszélni arról, ami az alkotó, alkotók meg a korszak értelmiségének, fiatalságának a problémája. Tökéletesen működött a „Nem mondhatom el senkinek, elmondom hát mindenkinek” kommunikációs forma.

Magam komponáltam az irodalmi színpadi színhátékokat. S ahogy lenni szokott, mindegyikben volt nagyon fontos és ke-

vésbé fontos szöveg. Ám hogy nekem mi volt a fontos, arról sohasem beszéltem, a színpadtagoknak sem. Most szólok erről. Kicsipentve egy-egy szemet a sokból.

1957 decemberében *Szabó Lőrinc esttel* kezdtünk. Képzeld el kedves olvasó, hogy hathattak az alábbi sorok: Ha egyszerre tudok meg mindent,/ Hogy itt mi van,/ Egész biztosan felkötöttem/ Volna magam. (Szabó Lőrinc: Különbéke)

A régi magyar estünkön – 1958 – Zrínyit szólaltattam meg. Az *török áfiummal* így vallottunk: „Magyarok tinéktek szólok! Ez a rettenetes sárkány a török, Váradot, Jenőt tőlünk elvette, sok ezer magyar lelket rabságra vitt, sokat a kardnak élivel emésztett meg. Erdélt, koronánknak egy legszebbik boglárát felpredálta, zavarta, fejedelmét eltiporta, gázolja nemzetünket, országunkat, mint egy erdei kan a szépen plántált szőlőt.”

A *Svejkékben* – ez már a hatvanas évek, a Bika előadóteremben tartottuk – így beszél Svejk a derék katona: „Manapság kész passzió a letartóztatás. Nincsen spanyolcsizma, nincsen felnégyelés, priccstünk van, lócánk van, levest kapunk, a kübli mindjárt itt van az orrunk előtt. Mindenben láthatjuk a haladást.”

A magam csalódottságát is megfogalmaztam a *József Attila estünkön* a *Levegőt* című verssel „Én nem ilyennek képzeltem a rendet.”

Radnóti Oly korban életem én e földön kezdetű versében a legázolt ötvenhatos forradalom is benne volt.

És Illyés Gyula *Bartókjában* az én élményeimet mondattam: „Mert olyanokat éltünk meg, amire ma sincs ige.

Picasso kétorrú hajadonai,

Hatlábú ménjei

Tudták volna csak eljajongani,

vágtatva kinyeríteni,

amit mi elviseltünk, emberek,

amit nem érthet, aki nem érte meg,

amire ma sincs szó s tán az nem is lehet már...”

És Ladányi Mihály *Öreges* című verse? Arról szolt, amiről hangosan nem beszélünk.

„Példaképek nélkül maradtunk, fiúk,

most mennek el az utolsók is.

Megfáradtan vonulnak el szemünk elől,

Alig köszönnek valakinek.

Kinek köszönnének, fiúk, kinek köszönnének

A szegény vacogó öregek? „

S itt van Juhász Ferenc *Tékozló országa*. Nemcsak számomra volt üzenet értékű. Ezt a sikerből is kiérezhettük: „Ó, ember, a hitedet ne veszítsd el, őrizd meg a lélek nagy hitét! Ki volna nálad nagyobb, nem lehetsz vágytalan, ne tőrj a szenvedést./ Ha kell, hát százszor újakezdjük, vállalva ezt a legszebb küldetést./ Mert a szabadság a legtöbb, amit adhat önmagának az emberiség!”

A vers mindig másként szól, és másról szól. Az életkortól és a korszakoktól függően. Ám mindig rólunk.

– *Alig melegegettél meg Pesten, máris rendeztél. A művelődésműködésből álló Vári Színpad, az 1960-as évek végétől a nyolcvanas évek második feléig működött. Olvastam a Perlő ének című kötetet, melyben színhátékaidat, rendezéseidet szerkesztette egybe az egyik tanítványod, Torma Mária, s amelyből kiderül, hogy előadásaitokat az amatőr mozgalom emlékezetes eseményei között tartja számon a jeles kritikus, Nánay István is. Mi volt a jellemző Debreczeni színpadára?*

– Ha már voltál kedves említeni a *Perlő éneket*, hadd válaszoljak azzal, amivel *Dobozi Eszternek* válaszoltam, mikor hasonló kérdést tett fel az említett könyvben megjelent interjúban.

„A szakemberek szívesen nevezték előadásainkat szertartás-játéknak. S valóban, a koreográfiájuk legtöbbször a szertartásra emlékeztetett. Az Artaud-féle vagy a Grotowski-féle színház is ezt tette. Csak míg a magyar amatőr mozgalom más alkotói a modernség európai változataival keresték a rokonságot, magam úgy gondoltam, hogy meg kell találni a magyar folklórban azokat a mozzanatok, amelyek a legmodernebb lírai és más alkotásokkal ötvözve adhatnak egy sajátosan magyar színházi játékot. Így kerültek az általam rendezett művekbe ősi típusú népdalok, olyan jellegű koreográfiák, melyeket a néptáncból, a dramatis-kus népi gyermekjátékoktól kölcsönöztünk, olyan mozgásformák, melyeket az ősi rítusokból vagy a protestáns egyházi rítus-világból vettünk át.

Metaforákban gondolkodtunk. A korszak kényszerítette ránk, amelyikben éltünk, a puha diktatúra. Minthogy nyíltabban nem beszélhettünk, kellett találnunk egy olyan színpadi nyelvet és drámai formát, amellyel a minket izgató gondolat közvetíthetővé vált.

Ennek ellenére is éltünk meg kínos, félelmes helyzeteket. Az *Azután* című darabunkban felépítettünk egy emlékinövet embertestekből. A szobor aztán leomlik. A közönség tapsviharban tör ki, minket meg másnap a szakszervezeti zsűri kivégez. A kollégák elkerülnek, nem mernek velem kezét fogni. Az előadást utóbb képmagnóra kellett venni, s főrangú elvtársak vizsgálják a pártközpontból s az Intézetből, hogy nem ellenséges-e?”

– *Azt írod a bevezető életrajzban, hogy életre szólóan volt meghatározó számodra a Karácsony Sándorral, az ő reformpedagógiájával való találkozás? Életre szóló, nincs ebben a kifejezésben némi túlzás, némi retorika?*

– Gondold el! Tízennyolc éves vagy, hallgatsz egy karizmatikus szónokot, aki olyasmiről beszél, ami akkor téged minden-nél jobban izgat – hogyan kell élni. Aztán ez a férfi professzorod lesz az egyetlen. Pedagógiát ad elő, s azt tapasztalod, hogy ugyanolyan izgalmasan beszél a nevelésről, mint korábban a „hogyan éljünkéről”. Azt tanítja, hogy a nevelőnek el kell szakadnia a katedrától, s hogy a pedagógus van a gyerekért, s nem fordítva, hogy önkormányzatra van szükség az osztályban, s arra, hogy a tanár az udvaron, a kiránduláson, fehér asztalnál, szóval minden tantermen kívüli helyen együtt legyen a tanítványaival.

Leírtam egy hosszabb dolgozatban, hogy én az ötvenes-hatvan-as években is így próbáltam tanítani. Amiként ezek az elvek s az ennek nyomán kialakult gyakorlat szabályozta színpad-vezetői munkámat is. S az osztályvezetést az Intézetben megint csak ekként végeztem. A másikra figyelés és a közös döntés irányítói módszereim leglényegéhez tartozik.

A drámapedagógiához is Karácsony Sándor vezetett el. Hasonlóságot véltem felfedezni az ő nevelési elvei meg a nyugatról jött drámapedagógia szemlélete és módszere között.

Irtózom az autokratáktól, s magamban is gyűlölöm az ilyen jellegű megnyilvánulásokat. Karácsony Sándor pedagógiájában, miként a drámapedagógiában, a demokráciára, a demokratikus életvezetésre irányuló nevelés lehetőségét láttam. Ezért vonzott mindkettő, ezért igyekeztem kialakítani s a gyakorlatban működtetni a módszert, melyet segítségükkel magamhoz formáltam.

Nagykőrösön, a tanítóképzőben, ahol tanítók, színpadot is vezetnek. Kiről is nevezhettük volna el! Nem másról, Karácsony Sándorról.

– *Tiszteled a drámapedagógia atyjának is szoktak nevezni.*

– A magyarországi születése körül tényleg bábáskodtam. Még a rendszerváltás előtt. Amikor a drámapedagógia nem tartozott a támogatott pedagógiák közé, akkor ez az apaság bizony kockázatosnak tetszett. Sokat kellett dolgozni ezért a gyerekért, még a Magyar Drámapedagógiai Társaság létrehozása után is.

Mára már nagyapja lettem a drámapedagógiának, aki szeretheti a növekedőt, de a formálásába nem szólhat bele. Meghívtak a nyáron egy drámapedagógiai tanfolyamra pedagógusok közé. Előadást tartottam. Jól sikerült. Csak az volt a kínos, hogy nekem kellett magyarázni a bizonyítványomat, hogy ki is vagyok. A könyveimet – egy-kettő szerepel a szakjegyzékben – vagy olvassák, vagy nem. Előadóként már nem engem hallgatnak.

Tudomásul veszem. Nem könnyen.

Tiszteletbeli elnökként semmi jogköröm.

– *Az Academia Ludi et Artis művészetpedagógiai társaságnak nemcsak alapító, de valóságos elnöke is vagy. Miért hozták létre ezt az egyesületet, és mit csináltak benne? Olvastam a Kútbanézők című periodikákat, melynek szerkesztője hol Trencsényi László, hol te, s abból én azt olvastam ki, hogy azok, akik a lapba írnak, mindenekelőtt az Academia tagjai, mind elkötelezettjei a reformpedagógiának, de nem egyetlenegy módszernek. Valamennyi művészeti ág képviselői jelen vannak a folyóiratban.*

– 1995-ben alakultunk. Az volt a szándékunk, hogy olyan szakember gárdát tömörítsünk magunk köré, akik jelesei valamely művészeti tevékenységnek, foglalkoztatja őket a művészettel való nevelés hogyanja, és kíváncsiak a többi művészeti terület metodikai eredményeire. Hadd termékenyüljenek egymástól és egymásból a szakemberek, a zenész a drámástól, a bá-bos a képzőművésztől, és így tovább! Arra is gondoltunk, hogy van jövője a művészeti komplexitásnak az iskolai nevelő munkában. Készítettünk egy integrált tantervet Kútbanézők címmel, akkreditálták is, de be kell vallani, nincs sikere. A gyakorlatban alig alkalmazzák. Feltétele, hogy együtt tudjon dolgozni irodalmár, zenész, képzőművész, drámás egy a tantervben megfogalmazott szakmai-nevelési programért. Naivak voltunk. Mindenesetre a tanterv kész, mellékletekkel együtt. Akkredita-ltattott, s az internetről is leolvasható. Egyszer majd csak felfe-dezik!

Időközönként táborokat is csinálunk. Mindenek előtt szakmai műhely vagyunk.

– *Az életrajzodban olvasható, hogy nyugdíjazásod után tanítási kezdted, s máig a tanítasz a Károli Egyetem Tanítóképző Főiskolai karán, Nagykőrösön. Mért tanítasz, mit tanítasz? Az már világos, hogy nem hagytad abba a rendezést sem, a főiskolásokkal színpadot alakítottál, de mik a tanítandó tárgyaid?*

– Ismételen ott kell kezdenem, hogy az intézeti vezetők nyugdíjba küldtek. Ez akkor sokkhatásszerűen ért. Ám nem akartam elhinni, hogy felesleges vagyok. Csaknem húsz éves munkám volt a drámapedagógiában. Legyen vége? Kerüljön ebek harmincadjára? Rögvest megszületett a Drámapedagógiai Társaság megalapításának gondolata. Működési szabályzatot készítettem, alapítókat verbuváltam, közgyűlést hívtam össze, az egyesületnek nevet találtam, bejegyeztettem, elnöke lettem. Folytatódhatott a munka.

Már az alapidokumentumban megfogalmaztuk a legfontosabb feladatok egyikeként, hogy a drámapedagógiának – tárgy-ként vagy módszerként – be kell kerülnie a pedagógusképző főiskolák oktatási, nevelési tervébe. Magam is munkálkodtam ezen, az egyesület tisztségviselőjeként, a Magazin szerkesztője-ként, s kiderül, tanárként.

Óraadóként először a Kecskeméti Tanítóképző Főiskolán tanítottam, aztán a Nagykőrösön. Drámapedagógiát. Az utóbbin alkalmazott pedagógia címen – az első évfolyamon kötelezőként – komplex művészetpedagógiát is.

A kérdésed egyik felére, hogy mit tanítok, tehát válaszoltam. Arra, hogy miért tanítok, csak részben. Ki kellett próbálnom a módszert, s folyamatosan gyakorlatozni vele. A főiskolásaim tanítójelölték. Hozzájuk kellett igazítanom a metodikai gyakorlatot, ők hogy csinálják, ők hogy alkalmazzák. Csak az ő visszaigazolásuk után győződhettem meg arról, hogy jó nyomon vagyok-e. Tehát a tanítás számomra a drámapedagógiai szemlélet és módszer kontrollja is. Munkálkodásomat, tapasztalataimat meg is írtam a *Drámapedagógiai órák* című foglalkozás leírásokat tartalmazó könyvemben.

Mostanában az élményközpontú irodalmi nevelés foglalkoztat, miként lehet reformpedagógiai eszközökkel az irodalmi művekben rejtőzködő üzenetet a tanulókhöz közel vinni. Ilyen jellegű írásaimat közölte a Magyartanítás, a Versmondó, a Kútbanézők. Most készül egy különszáma a Drámapedagógiai Magazinnak. Ebbe újabb elemzéseimet válogatja össze Kaposi László.

Meg hát szeretek tanítani. Úgy meg különösen, hogy a főiskolások választanak. Már mint engem. A drámapedagógia nem kötelező. Szakkollégium formájában van jelen a tantervben.

S akkor már hadd szóljak a *Karácsony Sándor Színpadról* is! Öröömöm telik abban, ahogy ezekkel a mindig cserélődő főiskolás színjátszókkal dolgozom. Tudom, hogy ezeken a próbákon épp úgy nevelődünk – a munkától és egymástól –, mint egy-egy sikeres tanórán. És sokat tájolóunk, határon innen és túl, s akkor aztán igazán közel kerülünk egymáshoz.

Persze, mire a próbákra kerül a sor, én már túl vagyok a dramaturgiai munkán. Ugyanis a színjátékokat magam szerkesztem, komponálom. Igaz, élvezem. A bemutatott színjátékok sorra meg is jelennek. Te ezekben bele is olvashattál. Említem a *Művészet és nevelés*, a *Pont*, *pont vesszőcske*, s a *Két műsor* című köteteket, füzeteket.

– *Debreczeni Tibor nemcsak tanár, nemcsak népművelő, nemcsak rendező, nemcsak szakíró, hanem előadóművész is. Hallottam a legutolsó önálló műsorodat, a Különbékét, igazán megrendítettél. Honnan érkezett a készítés, hogy kiállj egyedül a közönség elé?*

– Megint csak szükséges említenem azt a bizonyos kényszer-nyugdíjaztatást. Ugyanis bizonyítanom kellett. Magamnak. Hogy nem bennem van a hiba. S ekkor húzták ki a színpadot is, a Várit, a talpam alól. Magamat viszont rendezhettem. Hát így. *Az öreg ácsot palira vették.* Ezzel kezdődött. Több mint száz előadást csináltam belőle. Ez a mostani, valószínűleg az utolsó, sorrendben az ötödik. A tehetség a szólásra, mindig megvolt bennem. Aztán fiatal koromban legátus is voltam. Sokszor. S a tanítványokkal magam is felleptem, ha szükségeltetett. S hát a tanári munka, az is művészet. Fiatalon verset is mondtam. Ezzel váltam ki annak idején a kisvárdai gimnáziumban.

Minden önálló estem önmeghatározás. Hol vagyok ebben a világban. Ám az is meggyőződésem, hogy amikor magamon átszűrve mondom a műveket, nézőim, hallgatóim léthelyzetéről is szólok. Üzenetet közvetítek.

– *Most, hogy készültel belőled, olvasgatásra ideadtad a *Levelek a Kuckóból* című nyolc oldalas publikációd, melyeket 2000-től évente két alkalommal megkapják azok, akik a Kuckóba járnak, aztán azok, akik nem tudnak járni, de tagjai illetve támogatói a Játzó Ember Alapítványnak meg az Academia Laudi et Artisnak, és meg-*

kapják azok, akik fellépnek a Kuckóban és támogatják a kuckót, és barátai a Debreczeni házaspárnak. Ezt sikerült elmondanom. Ehhez már csak annyit kell hozzátenni, hogy ezekben a levelekben eseményekről, történésekről éppúgy olvashatunk, mint arról, hogy a levélíró miként értékeli, jellemez, kommentál. Dokumentum és esszé keveredik eme élvezetes írásokban.

– A feleségemmel, Kósa Vilmával úgy gondoltuk, ne maradjunk mi elszigetelődve magunknak meg a családnak. Hadd legyenek körülünkben azok is, akiket hozzátartozóinkon kívül szeretünk, tanítványaink, színpadtársaink, barátaink. Teremtünk egy agórát, ahol össze lehet jönni, ahol eszmét lehet cserélni, ahol ki lehet lazulni, ahol beszélni lehet önmagunkról, ahol előre tervezett programhoz készíthetjük magunkat, ahol kamaraestet lehet tartani, ahol találkozhatunk olyanokkal, akiknek adunk a véleményére.

Úgy adódott, hogy vásárolhattunk egy lakást. Ez a *Kuckó*. *Kuckó*, mert 53 négyzetéter. De elférünk benne, három hetes rendszerességgel, 35-en is. Nem lett belőle bevételi forrás, mint javasolták egyesek. Önmagunk megújításának, karbantartásának viszont tere. S ezt így gondolják azok is, akik idejárnak. Nem fogyunk. De hát te is tapasztaltad.

A *Levelek*et meg később találtam ki. Jó visszaidézni, hogy mi minden történt a *Kuckóban* meg a környékén, s nekem meg jó mindezt rögzíteni, s a történésekhez önmagamhoz hozzáadni. Olyasféle kielégülés ez, mint az előadóművészetem. Hangosan megfogalmazom önmagamot, abban a reményben, hogy más is benne találja magát.

– *S a kihelyezett Kuckó, a Tiszakiúrti Kertszínpad! Ez is hozzád, hozzátok tartozik. Erről is szólni kellene.*

– Ami itt történik, a *Nyárköszöntő* és a *Nyárbúcsúztató*, táborozással, programokkal. Erről is írok a *Levelekben*.

Tiszakiúrtón vettünk tágas portával együtt egy szép parasztházat, nádtetőset, tornácosat. Aztán, mert kétszintes az udvar, a rézsúbe vájva kialakítottunk egy játszó- és nézőteret. Először a magam önálló estjeit mutattam be a falusiaknak meg az ottani barátainknak, majd a pestieknek. Rendszeresítettük az előadásokat s hozzá a táborozást is, mégpedig június és augusztus végére.

Mit mondjak? Itt már volt pantomim bemutató, zenés irodalmi est. Hogy el ne felejtsem, a földszínpad helyére a tanítványok, a kuckósok színpadot építettek, fából konstruáltak, rekettyét, tartókat. *Mányi István Ybl díjas* építész tervei szerint, anyagi áldozatával és a többiek kétkezi munkájával. Azóta néptánc csoport is fellép.

A nézőtér 120 személyes, de voltak már itt 240-en is. Álltak persze. Most már híre van. Annak is, hogy nincs belépődíj. Most legutóbb *Fehér Bélával*, a *kitűnő regényíróval* találkozott a közönség. Másfél órás műsort kerekítettünk köréje. Annak külön örültünk, hogy mi voltunk az országban az elsők – ez a mi a kuckósokat, a régi színpados tanítványaimat jelenti –, akik *Fehér Béla* műveket mondtunk. Az író most hallotta először – mint mondotta – önmagát.

A *Kertszínpad* építőit emlékoszlop örökíti meg – *Németh György faragása* – a bejáratnál. Ha arra jársz, utazó, tekintsd meg! *Tiszakiúrt, Rózsa utca 20.*

– *Úgy tudom, túl vagytok a félévszázados házassági évfordulón is. Hogy sikerült?*

– Ezt *Kósa Vilmától* kellene megkérdezned. Hogy tudott, és mért tudott elviselni? Nem lehetett könnyű. S a leglényegesebb kérdésekben egy véleményen voltunk. Ez a világnézetre is vonatkozik. Partner volt a szakmában, meg az én művészeti tö-

rekvéseimben. Ahogy én is a családépítésben és nevelésben. Viszont ő volt a gazdasági szakember, ő kezelte a családi kasszákat. Ő vásárolt telket Nagykovácsiban, majd házat Tiszakürtön, az ő jelleménye a kuckó. Ő vette a kocsit, ő tanult meg vezetni, ő tud villanyt szerelni, befőzni, ő dolgozta bele magát a dramatikus néphagyományokba, ő tud kenyeret és kóttest sütni, gyógypálinkát készíteni, neki van külön útja az unokák és dédunokák szívéhez, hadd ne folytassam. S ha ráér, a kedvemben jár.

– *Hogy élted meg a rendszerváltozást?*

– Mit mondjak, tanár néni? Eufóriával és csalódással. Nem hittem, hogy a kapitalizmusnak ennyi a hibája, s hogy ennyire szájalmas az ember.

– *Akkor miért dolgozol ennyit? Hetvenöt évesen már meg lehetne nyugodni.*

– Ezt mondják időnként a gyermekeim is. Mit csináljak, szeretek dolgozni. S a szájalmas embert is szeretem.

– *Mire készülsz?*

– Arra, hogy Tiszakürtön leverjem és összeszedjem a diót, míg el nem lopják, hogy somfát ültessek, hogy jól felkészítsem a színpad új gárdáját azokra az előadásokra, melyekkel „tájozni” megyünk Pápára, Budára és Németországba. Hogy sikeresen állítsam össze a *Drámapedagógiai Magazin* különszámát irodalmi elemzéseimmel, hogy felújítsam a *Különbéke* című önálló estemet, mellyel október végén Debrecenben lépek fel, hogy sikerüljön előkészíteni a Kuckó évadot, hogy jól érezzék magukat a barátaim a programokon, hogy folytassam a Naplómát s a Leveleket, s új kötet kerekedjék frissebb frásaimból.

– *Kikre gondolsz hálával?*

– Ez kiderült – gondolom – a beszélgetésből. De azokra mindenképpen, akik úgy adtak, hogy nem vártak viszonzást, akik szeretetükkel hozzá segítettek ehhez a hetvenöt évhez. Én egyébként is hálás természetű vagyok, ha olykor morcosnak, szigorúnak és indulatosnak is látszom. Ám most, hogy tovább tűnök a kérdéseden, nem esett szó róluk, bizony én a szüleimről szólok. Igen, mindenképp előtt és legfőképp nekik vagyok hálás. Szerettek, példát mutatva neveltek, jó génekkel indítottak útnak. Egyébként gondolatban mindig velem vannak.

– *Érdeemesnek látszik egy megrajzolt pályakép végén megjeleníteni az elérhető műveket. Következzen tehát Debreczeni Tibor műveinek bibliográfiája!*

Önálló kötetek:

Naggyá lenni. Húsz irodalmi műsor. 1965. Debrecen
Az ember legendája. Tíz irodalmi műsor. Népművelési Propaganda Iroda, 1966. Budapest.

Pódiumi színjátéktípusok dramaturgiája NPI 1969. Budapest
Játék pedagógusokkal. Fővárosi Művelődési Ház, 1978. Budapest.
Szín-kör játék, NPI. 1982. Budapest.

A pódiumi rendezés dramaturgiája, Múzsák Könyvkiadó, 1985. Bp.
Hálóban. Reform- és drámapedagógiai írások. 1988. Budapest.
Egy amatőr emlékezése. Országos Közművelődési Központ, 1989. Bp.

Kreatív játékok. A Szín-kör játék rövidített változata. 1992. Bp.
Drámapedagógiai órák. Magyar Drámapedagógiai Társaság és a Kecskeméti Tanítóképző Főiskola, 1994. Budapest.

Perlő ének. Tíz színjáték. Felsőmagyarországi Könyvkiadó, 1994. Miskolc.

Művészet és nevelés – foglalkozás-leírások, színjátékok – 2000. Nagykovács. Pedagógia és dramaturgia. Pont, vesszőcske – szerkesztett színjáték – 2001. Nagykovács.

Novelláskönyv – szavalóknak, szülőknak, nevelőknek – 42 rövidpróza – 2001. Bp.

Két műsor. Egy huszadik századi krónikás ének, Húsvétkarácsony 2002. Nagykovács.

Tanulmányok, foglalkozás-leírások, esszék

Bízattatás tiszteletre. Esszé a versmondásról. Versmondók könyve 1971.

Főiskolai képzési terv tanító-drámapedagógiai szakcsoportosításra DPM. 1993.

A korszerű gyermekszínjátszásról. Gyermekekdramaturgia 1976. Bp.

Gyermekszínjátszás 1974-78-ig. Az amatőr színjátszás cikkekben. 1979. Budapest.

Folklor ihletésű színjátékok, Kultúra és Közösség 1980. Bp.

Játék, alkotás, közösség, Napjaink, Miskolc. 1980.

A diákszínjátszás története 1957-86-ig. Kézirat. OKK. 1986. Bp.

Drámajáték és pedagógia. Pedagógiai Szemle. 1986. Budapest.

Szocio-dráma tábor Mezőhegyesen. Drámapedagógiai Magazin, 1992. Budapest

Pedagógiai módszer a drámapedagógia. DPM. 1992. Budapest

Drámapedagógia Magyarországon, Reformpedagógiai olvasókönyv 1993.

Drámapedagógia és az Óvodai nevelés, DPM. 1994. Bp.

Gyermekszínjátszás és pedagógia, Játékos, 1997. Budapest

Vers- és prózamonó tanterv, művészetoktató intézmények számára. Művelődési Minisztérium, 1997.

Iskolát alapítunk. Drámapedagógia alkalmazása a pedagógus továbbképzésben. Iskolakultúra. 1997/1

Hogyan elemezzünk? Versmondó, 1996. Budapest.

Nevelési lehetőségek a mesenovellában. Kútbanézők II. 1997. Bp.

Nevelés novellával. Versmondó, 1997. Budapest.

A művészetpszichológia és a drámapedagógia, DPM. 1998. Bp.

Művészetpedagógia Magyarországon, Pedagógia és iskolaügy, Nagykovács, 1998.

Élményközpontú műelemzés. A közvetítő szerepe az irodalmi nevelésben. KOMA pályázat, 1996.

A versmondás mint pedagógiai hatású tevékenység. Versmondó, 2000. március

Nevelés irodalommal – befogadó-központú műelemzések – Kútbanézők VI- VII Budapest, 2001

Levelek a kuckóból, 1-8. Kútbanézők VIII. Budapest, 2002

Hajónapló Kútbanézők VIII. Budapest, 2002

Dété naplója <http://vnet.hu/jatsz>

Dété naplójából – válogatás – Kútbanézők IX. Budapest, 2003

Szerkesztett színjátékok, műhelytanulmányok:

Engedjétek hozzám jönni a szavakat. Nyelvünk és Kultúránk 1978.

Az öreg ácsot palira vették. Egyszemélyes színjáték. NYÉK. 1988.

Várd ki a véged. Egyszemélyes színjáték. NYÉK. 1990.

Tiszaladányi jeremiád. Dokumentum-oratórium NYÉK. 1992.

Most a harang égen lóg. Egyszemélyes színjáték Weöres Sándor verseiből NYÉK. 1996.

És ki az a Pál? Monodráma. Kútbanézők I. 1995.

Hol vagy most Istenúr? Szertartásjáték. NYÉK. 1997.

Különbéke. Egyszemélyes szerkesztett játék. Kútbanézők XI. 2003. Bp.

Szerkesztői munka:

Tíz év a pódiumon, 1966. Debrecen

Gyermekekdramaturgia I. II. Népművelési Intézet, 1976 és 1982.

Repülj fecském! Szavalók könyve. Anyanyelvi konferencia 1975.

A kritika mérlegén. Elemzések. Múzsák, 1983.

Így rendeztem gyerekeknek. Színjátékok. Múzsák, 1984.

Nyitva van az aranykapu. Studológia. Múzsák, 1985.

Sorozatok, periodikák:

Színlap, 1964-69-ig. NPI Bp.

Színházi évkönyve, 1971., 1972., 1973., NPI. Budapest

Kuckószínház, 1984-88-ig (nyolc kötet) Móra Kiadó Bp.

Drámapedagógiai Magazin 1991-95-ig.

Kútbanézők II. Academia Ludi et Artis 1997.

Kútbanézők III. (Közösen Trencsényi Lászlóval) 1998.

Kútbanézők VI-VII Bp. 2001

Jankó Ágnes

WLASSICS GYULA-DÍJAS

Tóth Zsuzsanna

Monológ. Lépderek felfelé a lépcsőn. Amikor tele a kezem valami süllyel, ...utálom. Valamikor itt oldalt egy ház volt, romos, dűledező, a kertje teli burjánzó virágokkal, elvadult bokrokkal. Az ablakkeret kicsit megroggyant, néhány repedésen át ki-kiszökösött a foszlott függöny... Reggelente, és estefelé is, mikor elmentem mellette, mindig különféle embereket képzeltem a házba, különféle sorokat... Már-már titokzatos volt. Aztán egy napon lebontották. És mire felépült az új, a minden igényt kielégítő, igényes anyagokból készült nagy és szépséges, rendezett kertű ház, ahol olyan a fű, hogy mintaként döngölöm minden újrafüvesítési kísérletkor az iram orra alá (igaz, ezt kertészek gondozzák láthatatlanul!) -- addigra szinte elfeledtem azt a régi házat. Csak néha kap bele emlékeimbe a szél, hogy elsodorjon egy függönyfoszlányt.

Interjú egy friss Wlassics-díjossal, aki az Intézet munkatársa. Ez volna a tét. Merthogy szokás bemutatni a díjazottakat. Megtudni valamivel többet róla, aki most, lám, kitüntetett lett. Mert van, akiről eddig is sokat tudtak, van, aki rejtőzködőbb volt.

Elgondolkodtam én is, vajon mit tudnak rólam azok, akikkel lassan tíz éve lépek be egyazon épület ajtaján, akikkel találkozom a folyósón, meg az értekezleteken. Ez egyúttal azt is jelenti, mit tudok én magamról – és mi látszik belőlem?

Mindig törzsvendég szerettem volna lenni. Kocsmában, újságárúsnál, fodrásznál –bárhol. Valaki, akinek azt mondják, jó reggelt, máris hozom a szokásost! Vagy: ma is azt kéred? Vagy – féltettem magácskánkat! De soha sehol nem lettem törzsvendég. Akivel sokszor találkoztam, annak is mindig el kellett magyaráznom, hogy ki vagyok. Hogy tudod, már találkoztunk... Soha senki nem hitte el nekem ezt. Pedig igaz. Van, akinek a feleségét úgy hívják, mint engem (nem ritka név) – mégis kb. nyolcszor kellett elmondanom, hol találkoztunk, hol dolgoztunk együtt, míg végleg beazonosított.

Interjút készíteni nem könnyű mulatság. Jó újságíró ismeri az alanyt, olyan kérdéseket tesz fel neki, ami megnyit benne valamit, ami, ha nem is titkokat fed fel, de nem elragott csontot dob az olvasó elé. Nyilvánvalóan nem eldöntendő kérdéseket kell fogalmazni, hanem kutakba-nézni. (Kifejezés kölcsönvéve Debreczeni Tibortól!) Nem biztos, hogy magamnak tudnék ilyeneket feltenni. Épp ezért megkértem néhány kollégámat, mondanák, írják le, mit szeretnének tudni rólam. Megtették. Volt, aki brilliáns kérdéseket fogalmazott, lehet, jobban jártam volna, ha mégiscsak ő írja meg ezeket a sorokat. De szinte mindegyikben benne volt egy kötelező kánon, amire valahogy válaszolni illenék... És ehhez nem nagyon fűlött a fogam.

József Attila azt írta, Öcsödön rossz volt. Nekem úgy rémlik, szép, sugaras gyerekkorom volt. Ugyanakkor máig emlékszem a szégyenre, amit akkor éreztem, mikor rámpírtottak szegénységünk miatt. Mégis jóféle van a számban minden egykori, „szegényes” étkünknek. Gyakorta próbálkozom utánozni őket. Sokat bántottam olyasféle tévedések miatt is, amit félhangos szóbeszédnek terjesztettek holmi kéményt tévesztett golyáról. Ez azért is bántott, mert igazolta, hogy anyámat csak ritkán, apámat pedig egyáltalán nem láttam. Ez

a számomra soha nem létező apa valószínűleg komolyabb sérüléseket okozott, mint józanul bevallom, nem volt könnyű elfogadnom, hogy nem kellek. Nagymamának viszont puha, meleg húsa és vaníliaszagú kontya volt, ami sok mindenért kárpótolt. Kár, hogy korán elvesztettem, mint támaszt, miatta tudom, mi a kötelesség. Kilencéves voltam, mikor szél ütötte, emelgettem, főztem, tettem, ami kell – és megtanultam lemondani sok kőlyökboldogságról. Miatta tudom azt is, mi az, ha megszakad az ember szíve a bánattól – és mégis élni kell. De azt is tudom, hogy már itt van velem, mint minden kedves, aki odaát él.

A Magyar Művelődési Intézetben 1995. január elseje óta dolgozom. Igaz, munkaviszonyomban némi törés állt be, így sokkal fiatalabb dolgozónak vagyok „anyakönyvezve” – mivel 2001-ben felmondtam. Pontosan két hónap távollét után álltam ismét munkába – kecségtetően nehéz feladatok ígérétében. Szakterületem a színházi versmondás, újbóli beállásom óta a Művészeti Osztály vezetője vagyok, megtartva az előző (kettős) munkakört is.

Íme most kívánczokra egy curriculum vitae. Íme. 1953-ban születtem Sátoraljaújhelyen. Itt kezdtem meg általános iskolai tanulmányaimat, aztán Komlón, ahová anyám férjhez ment (mostohaapám vajúr volt, anyám htb.), folytattam azt, zenei tagozaton (kalandos úton kerültem oda, de ezt hosszú lenne itt elmesélni). Komlón érettségiztem, a változatosság kedvéért matematika-kémia szakosított tantervű osztályban. Irma néni, a matektanárnőm, szeretne volna, ha követem a pályán. Tóth Feri bácsi (a kórusvezetőm) viszont meg volt győződve arról, hogy nem leszek „a zürkék hegedűse”... A szegedi egyetemre jelentkeztem magyar-filozófia szakra, megfelelő pontszámmal helyhiány miatt elutasítottak. Közel egy évig óvónőként dolgoztam – mennyi élmény és tapasztalat! – közben játszottam a Komlói Bányász Színpadon. A barátnőm Szombathelyen járt főiskolára, így másodjára oda adtam be a jelentkezést, magyar-könyvtár szakra. A főiskolai évek szembesítettek azzal, hogy nem vagyok igazán kiváló – mások legalább olyan jól mondtak verset, legalább olyan jól énekeltek, legalább olyan szépen fogalmaztak, legalább olyan jó matematikusok voltak (erre soha többé nem volt szükségem) – igaz, kevesen tették ezt egyszerre – de mégis. Csalódás volt. Viszont találkoztam Kiss Gyula bácsival, Nagy Árpádné Ági néniel, Benke Évával – utóbbi meghatározó ember lett további életemre nézve.

Nem olyan régen népművelő találkozó volt Szombathelyen. Éppen akkor kellett beszélmem valamiért Török Gáborral, aki a főiskolán tanít, Csáder tanár úr vette fel a telefont, és rögtön érdeklődött, jövök-e. Én nem vagyok népművelő mondtam. Komolyan? És ekkor ő volt csalódott.

A főiskolán talán helyemen voltam. (Ahogy egyszer kiderült, még az a fiú is tudta a nevem, akiért a fél főiskola odavolt – a lányok fele, de ez majdnem ugyanaz –, s magam is remegő tórddel csodáltam.) Benke Éva, szigorú, néha már-már kegyetlen, de csodálatos pedagógus, volt a színpadvezetőm, aki el-

mondhatatlanul sokat segített abban, hogy versmondóként, színjátszóként igazán felfedeztem magamat. Annyira hatott rám, hogy sokan azt hitték, utánozom. Soha egy pillanatig nem állt szándékomban utánozni, reménytelennek éreztem. Ma is így érzem, amikor néha találkozunk – és változatlanul csodálom őt.

A főiskola után Budapestre kerültem – nagy mázli, sokan protekciónak hitték – akkoriban pályázat útján lehetett csak elhelyezkedni, s én, a vidéki lány, szemben sok budapesti lakossal, megkaptam a sokak által pályázott állást: a Művelt Nép Könyvterjesztő Vállalat propagandaosztályán kezdtem dolgozni. Szerveztem író-olvasó találkozót, könyvkiállítást, kitaláltam országos kvízzjátékot gyerekeknek, jártam az országot. És kerestem a helyemet. Meg is találtam, kis kitérővel, az Eötvös Klub Hordójában – ott próbált a Katona Imre vezette Universitas Együttes. Az első találkozás után a rendezőasszisztens lány – szombathelyi barát – azt mondta: Imre megtalálta a második női főszereplőjét. És ez a jóslat hosszúúdon át igazolódott...

Nem volt könnyű ezzel a csapattal dolgozni. Nem is értettem néha, miért. Sokat gyötörődtem, és kerestem a megoldásokat – és nagyon rosszul viseltem, amikor olyasmit kellett játszanom, amivel nehezen tudtam azonosulni. Furcsa időszak volt. Színházat csináltunk, sokszor úgy éreztem, nagyszerű színházat, miközben alig-alig voltunk elismertek. Éjjel-nappal próbáltunk, játszottunk, szinte csak együtt voltunk, az életünk és a bőrünk volt a színház. Szép volt.

A munkahelyemen elégedettek voltak velem, van bennem valami teljesítéskényszer, próbálok megfelelni. Így aztán „beiskoláztak”, és három éven át tanultam esztétikát Ancsel Évától,

Poszler Györgytől. Ez persze ma már nem számít. („Foxi-Maxi” szakosító.) Mégis úgy érzem, soha nem fogom elfelejteni azt a szellemi nyitást, amit Ancsel Éva jelentett. Ma már a bizonyítványom sincs meg, mert ahogy befejeztem a három évet, azonnal beiratkoztam a színházesztétikai szakosítóra, de közbeszólt az élet – a bizonyítvány ott maradt, nem mentem utána. És el kellett hagynom a Művelt Népet is (remélem persze, ezt soha nem tettem meg a szó szoros értelmében, sőt!) – mert erkölcsileg már nem tudtam vállalni a sok hiányzást. Olyan sokat jártunk akkoriban a színházunkkal külföldre, hogy nem tudtam a normál munkával egyeztetni az elfoglaltságokat.

Az ELTE Kulturális Titkárságán, egész pontosan az Eötvös Klubban kaptam „sportállást”. Így „ügyeltem” a Klubban – Old Boys koncerteken például –, különben próbáltunk, játszottunk, fesztiválokra jártunk, és megalakítottuk, szerjintem az első között, a hazai félprofesszionális, ahogy ma mondanánk, alternatív színházat; a Grópius Társulatot. Ez tagozódott be végül a Rock Színházba – mint annak prózai tagozata – és ért rövidesen véget is. Sok szép szerep után, sok-sok munka és lemondás után, személyi csődök és küzdelmek közepette bedobtam a törülközőt. Talán rosszkor. Talán ez volt az utolsó csepp, amitől minden szétesett. A társulat széthullott, Katona évekre külföldre távozott. Tíz év, számtalan nagyszerű darab, szépséges szerepekkel: Petőfi: Tigris és hiéna, Voltaire: Zadig, avagy a végzet, Teleki: Kegyenc, Misztérium a szent születésről, Picasso: A telibe viszonzott vágyakozás, mesejátékok, s végül a Nagy Feró-féle Hamlet. Az Egyetemi Színpad, a Hordó, a Gyulai Várszínház – ismétlődő helyszínek. Tíz év. S a tapasztalat, hogy hogyan lehet voltaképpen belehalni abba, hogy vége, miközben nem lehet tovább csinálni se.

Ülök a buszon, bámulok kifelé az ablakon, talán nem egészen így kellene megoldanom ezt a feladatot. Végül is itt a kollégák a példát akarják látni, a szorgos munkást, aki, lám elnyerte... De ki va-

gyok én? Miért lettem az, aki, mitől figyelt rám valaki egyáltalán? Szorgalmas vagyok, alkalmazkodó? Sokat gondolkodtam azon, kitől örököltem a bennem lévő tehetséget – de nem tudom, kitől van. Talán a mára kissé meghűbbant nagynénikémtől, akinek nem tudok segíteni, miközben ő hetente panasolja, hogy kikészíti a kávékat anyámnak, aki sose issza meg. „De hát négyszáz kilométerre van tőled! Ugyan, valaki mondta, hogy itt dolgozik Újhelyben.” Gyerekkoromban egyszerre csodáltam és idegesített halálra, amíg elszánta magát az öltözködésre, arra, hogy felmenjünk a főutcára – imádtam végigmenni rajta, ma is nagyon szeretek menni, és nézni az embereket... Órákig készülődött, de amikor végigsétáltunk az utcán, türelmetlenségemben is lenyűgözött, ahogy oda-odaköszönt valakinek, pá kedveském, jól van a mamája? Feküdt a lefüggönyözött szobában, sóhajtozott, hogy micsoda élet jutott neki (segédmunkás volt a vasúton), de mikor összeszedte magát, rúzs, kesztyű, mint egy úrnő... Elhitegte bárkivel, hogy gróf Kóbor Koháry vére csörge-dez az ereiben. Sokáig én is hittem. Pedig dehogyan.

A színház (és a magam) összeomlása után az Egyetemi Színpadra mentem vissza, mint a Kulturális Titkárság munkatársa. Vasy Géza, az akkori vezető tartotta bennem a lelket, rengeteg író-olvasó találkozóra vitt el előadóművészként – már előtte is sokat dolgoztunk együtt az Egyetemi Színpad Ezredvég estjein. Mert – bár ez a Grópius Társulaton belül inkább bűnnek, mint erénynek számított, hivatásos előadóművészi engedélyem is volt, amit olyan emberektől kaptam, mint Jancsó Adrienn, Nagy Attila, Tatay Éva. (Főiskolai éveim alatt rendszeresen vettem részt nagy versenyek országos döntőiben, szép eredménnyel, soha nem lettem viszont „első három”.) Akkor, 1978-ban, ezért a papírrért egészen komoly vizsgát kellett tenni, és sokat kellett bizonyítanom utána is, mert „számontartottak”. Sok köszönettel tartozom Jancsó Adriennek, Szentpál Moni-kának – mindenért, Kiss Annának, akinek a verseit első önálló estem óta mondom.

Vasy Gézával, Tarján Tamással sok rendhagyó órát csináltunk – a kortárs költőket, illetve az éppen eltávozottakat éppúgy népszerűsítve, mint a klasszikusokat. Életem egyik legszebb dicséretét az Egyetemi Színpad megszűntekor Géza foglalta versbe; rímbevezette ugyanis a Színpad munkatársait – s ezt írta rólam: „Nyüzsgött itt német, burján, vizigót, de egy se mondott verset úgy, mint ahogy mondott kicsi Tóth.”

Nem sokáig voltam alkalmazott a Színpadon. A Kispesti TV-hez hívtak, ott lettem szerkesztő-riporter, miközben persze valamennyien tanultuk a televíziózást. Félreértelmezett gesztusok és nagylelkű marhaság miatt hagytam ott Kispestet. Egy akkori felhívó ágba lévő utazási irodába kerültem – vezetője látott bennem fantáziát, és ez a hite olyan képességeket is kihozott belőlem, amikről egyáltalán nem tudtam; rendezvényeket – orvos-találkozót, tojásfestő versenyt egyaránt – szerveztem, aztán egyéni üzleti utazásokat külföldre, részt vettem az arculat és a reklám alakításában, majd általános menedzser lettem. Aztán egyszer csak már nem okozott akkora örömet ez az egész; túl nagy lett minden, már nem tudtam mindenről, nem tudtam minden utasnak biztosan állítani, hogy így meg így néz ki a szoba, amit kiválasztott – túlságosan sok lett benne az üzlet. (Olyan fizetést, amit akkor ajánlott egy másik iroda vezetője, ha hozzá mennék – láss csodát, éttermet vezetni! – azóta se hallottam. Sajnos, nem fogadtam el.) Helyette szabadúszó újságíró lettem, egyórás élő műsort vezettem hetente a Bridzs Rádióban – a Konyhaművészet c. gasztronómiai magazin megbízásából. PR-cikkeket írtam a Konyhaművészetnek, recept-összeállításokat készítettem, híreket gyűjtöttem – és megint egy másik világban

ARCKÉPEK

voltam. (Pazar fogadások luxus szállodákban, sajtóreggelik, study-tor-ok, hm!...) Mikor egy év után a rádió-műsört lehetetlen időpontba helyezték át – szakács vendéget előlben behívni vasárnap reggel fél nyolcra lehetetlen! – ismét váltottam. Szerencsém volt. Egy barátom beajánlott a Magyar Művelődési Intézet Kortárs Művészeti Osztályára színjátszó-versmondo referensnek. Máté Lajos „vizsgáztatott” – és úgy tűnt, megfeleltem. És egyelőre itt a történet vége. Vagy a jelenleginek kezdete. Aztán már csak a Színházművészeti Egyetem jött, a színházelmélet-drámapedagógia szak, tanítás Zsámbékon, színházi tárgyak. Meg és folyton a versek.

Ahogy visszanézem, egyre rosszabb a dolog... pedig igyekeztem tényszerű lenni.

Ma kaptam egy e-mailt, mi a boldogság szerintem, írám le.

Nem is tudom. Sokféleképpen képzeltem már. Emlékszem pillanatokra, amikor valóban meg akartam állítani az időt, de nem tudom megmondani, pontosan miért. Valami szívűfűdtő szépség miatt. Egy augusztusi délután ötlik fel bennem először, amikor az új helyi ablakunk előtti, gömbformára nyírott akácok kókadtan voltak a napsütéstől, és finom por nehezítette légzésüket. Az utcában hihetetlen béke sodródott – egybevegyült a Szűkúldi szűnek... rádióhangjaival, az ebéd utáni mosogatások zöreivel, és Dili Erzszi tífarsarkának utánozhatatlanul billegő kopogásával. Akkor tudtam, hogy erre mindig emlékezni fogok.

De boldogság volt az is, amikor állva, mert nem értem el rendszeren az ülést, hajtottam a biciklit, és közben itvöltöttem bele a világba a slágert; „Nem, nem, az nem lehet, hogy nem kellek senkinek...”

Illene talán komolyan is beszélni. Szikáran. Köszönetet mondani azoknak, akik baráti módon segítettek, és azoknak is, akikről ilyen-olyan okok miatt leváltam. Talán elnézést kéne kérnem mindazon barátaimtól, akikre soha nem maradt elég időm a kötelességeim miatt, s akiknek szeretete mégis erőt ad. El kéne mondani, hogy jó, hogy vannak hivatalnokok, akik nem hivatalnokok, és jó, hogy vannak művészek, akik tudnak pontosak és megbízhatóak lenni. Hogy milyen rengeteg ember dolgozik szerte az országban, akik már nem csak nevek, de arcok, mosolyok, segítő gesztusok is. S akiknek talán én is ez vagyok. El kéne mondani, hogy milyen sokan vagyunk, akik jó dolgokért élünk. Nem divatos Vácit idézni, de van egy verse, ami nagy kedvencem volt: „A lobogás a fontos, a láz szép áramai, a szemben égő szándék... s hogy érezzék egy kézfogásról rólad, jót akarsz, és te is tiszta s jó vagy, s egy tekintetük elhitesse véled, szép dologért élsz, és érdemes élned.” Ha ez igaz, nem számít bőrszín, vallás és politikai szimpátia. Számítatlan színjátszó fesztivál előadásai, zsűri-beszélgetések, versmondo versenyek izgalma villanyoz fel – akár ha csak nézem az egyforma szándékú, nem egyforma színvonalú produkciókat, s mindig a jobbítás szándéka, a tenniakarás feszültsége vezet, ha megfogalmazom gondolataimat a látottakról. Néha talán szigorúan, de hitem szerint őszintén és remélem hitelesen.

Amikor összegzést készít ember, mindig kiderül, sokkal többen vannak azok, akik segítettek, mint azok, akik gátolták. Eutól azt is hihetnénk, hogy alapjában könnyű dolgunk van itt a földön. De azt hiszem, nem így van. Nehéz megtalálni azokat, akikből sugárzik a jó, és sokan vagyunk, akik hamarabb érezzük meg az ártó gondolatokat, a rosszat, a kicsinyességet. Pedig mosolyognom kell, ha arra gondolok, valahányszor direktben bántottak, nem gondolták, hogy én magam vagyok önmön legkeményebb bírám. Másnak voltaképpen könnyen megbocsátok, bár vannak dolgok – főként ordító osto-

*baságok –, amit évek múlva is képes vagyok, igaz, anekdotikusan, felelegetni. De magamnak nehezen bocsátom meg, ha hibázom. Akármiben. Már gyöttelelem, ahogy képes vagyok ostorozni magam a saját hibáim miatt. És mindig csodálkozom, hogy mások sokkal elnézőbbek önmagukkal szemben. Minimális tévedés, maximális teljesítés. Nehéz. Miközben legszívesebben tülnek egy könyvvel, akárha padláson, porszűrte fények között gyerekként, elmerülve, elvárás-
szólvá.*

Türelmetlen vagyok, és nem tudok elégszer dicsérni, mert mindenkítől túl sokat várok el. Nehéz velem élni. (Nem csak az irodában. Szegény, szegény családom.) Pedig már bölcsőbb vagyok, mint hajdanán. És úgy gondolom, ha jól mennek a dolgok, akkor általában derús vagyok; szeretek nevetni, pedig hízlal.

Igazándiból azt kéne megírni, mit is szeretnék. Jó volna, ha lenne annyi pénzem, hogy megengedhetnék magamnak utazásokat, olyan helyekre, ahol még soha sem jártam, és olyanokra is, ahová szívesen visszamennék. Szeretnék sokat nézelődni; felhőt, csillagot, embereket, villamosokat. A világot szemlélni. Elolvasni azokat a könyveket, amiket legalább évente egyszer rendszeresen leporolok, de mindig félreteszek, mert fontosabb dologra kell az idő.

Ablakot tisztítok, látványos, jó munka. Ráadásul így, hogy új az ablak, könnyű sikert ígér. Ez persze tévedésnek bizonyul, az ablakcserét végző munkások minden lehetséges anyagot rákentek, sehogy se akar lejönni, nem hat rá aceton, lakkbenzín, szintetikus higító – ezeket találok itthon. Sehol egy borotvapenge, mint főiskolás korom építkezési „ablakpucevaín”... Rojtosya kopik a körmöm, míg ragyogni kezd. De a munka segít, csitítja a lelket. Persze, bosszankodom – hogy lehet így dolgozni. Miért nem büszke ez az ember a munkájára? Ha nem lenne öröm abban, ami időnként kijön a kéz alól, csak csavargónak szabadna lenni – szemlélődő, szélfúttá bámésznak.

Ha választanom kéne, nem tudom, mit is szeretnék jobban; tenni tovább az itteni, intézeti dolgom – talán kicsit jobb körülmények között; vagy „csak” feleség lenni, egyszer tán nagymama (remélhetőleg nem túl öregem!, bár már akkor se voltam fiatal, mikor igazi társra leltem!), mosni-főzni, rendben tartani a lakást; vagy tanítani – amit nagyon szeretek. Gyerekkoromban forradalmár akartam lenni, aki feláldozza magát az igazságért.

Ma már talán csak tanítani (mindenféle formában), verset mondani szeretnék igazán – ha már a színház magam számára is az irrealitás – csak mondani a verseket, mert tudom, hogy közlendőm van velük, és bízom abban, hogy ezzel teljesítem a dolgomat a világban.

Meg énekelni is jó volna... Meg újból nagyon fiatalnak lenni, amikor még minden lehettem volna...

*kútnak lenni volna jó
utas-ítatónak
diófának vagy a fán
fűtyölő rigónak*

*rigófiuttynek volna jó
lenni bár egy hangnak
jönni-menni volna jó
akárcsak a harmat*

(Kányádi Sándor: Sólhajtás)

M. TÓTH ANTAL

MI A TITKUK?

Elmélkedés Veszprém Város Vegyeskarának múltjáról, jelenéről és remélt jövőjéről

„Mint hogy a művészet gyakorlati megnyilvánulásai, a művészeti alkotások életfeltételeiket a társadalom életéből merítik, az egyes kultúrák és kultúrkorszakok művészete legszorosabb összefüggésben van a társadalom életével.”

Molnár Antalnak az új zenéről szóló, 1925-ben megjelent könyvében olvasható ez a gondolat, amely valószínűleg kulcsot ad annak megértéséhez, hogy mi volt a titka az elmúlt fél évszázad egyik legsikeresebb hazai amatőr kórusának, Veszprém Város Vegyeskarának, amelyet a kulturális miniszter idén a Magyar Kultúra Napján kimagasló kórusművészeti tevékenységéért Csokonai Vitéz Mihály Közösségi Díjjal jutalmazott.

Az idézett bölcs mondatot elemezve talán magyarázatot kapunk az együttes gazdag múltjára és jelenére. Hogyan tudott jelentősebb hullámvölgyek nélkül közel öt évtizeden át kimagasló szakmai színvonalat biztosítani? Hogyan tudott tartósan „összefüggésben” maradni közönségével, az öt körülvevő szűkebb és tágabb társadalmi közzel? Mennyire tudott beágyazódni környezetébe, azt is mondhatjuk, mennyire tudta az egyes időszakokban „eladni magát”?

I. A gyökerekről

Veszprém zenei élete már a középkorban is jelentős volt. Az egyik első hazai felsőoktatási intézményben, az 1276-ban elpusztított, méltán híres veszprémi káptalani főiskolában nemcsak zeneelméletet, de gyakorlati zenei ismereteket is oktattak. A mohácsi vést követően, majd a törökök kiűzése után és a Rákóczi-féle szabadságharc alatt sokat szenvedett a város, szinte teljesen elpusztult.

Veszprém mai képe nemcsak építészeti, de kulturálisan is a 18. század nagy városépítő püspökeinek tevékenysége eredményeként alakult ki. A század végén és az 1800-as évek elején Kemény Ferenc és Ruzicska Ignác székesegyházi karnagyoknak köszönhetően Veszprém élénk zenei életű várossá vált, ahol a zenetörténet legnagyobb alkotásai kerültek bemutatásra. Ennek alapját az itt élő, főleg külföldi muzikusokból álló zenekar és a Veszprémi Énekiskola (Scola Cantorum Vesprimiensis) tagjaiból álló kórus jelentette. Utóbbi már az 1780-as években működött. Első tanára Kollovratek János volt.

1843-ban Herrnberger (Úrhegyi) Alajos lett a székesegyház regens chorija. Rendkívül gazdag oratórium-kultuszt teremtett, amely fejlett kóruskultúrát tételez fel. Negyedszázados zeneigazgatói munkássága alatt, 1867-ig 230 alkalommal hangzott el Veszprémben teljes Mozart mise, és Joseph Haydn majdnem mindegyik miséjét előadták. De másoron voltak Palestrina, Gallus, Pergolesi, Scarlatti, Gabrielli, Cherubini, Paisiello, Michael Haydn, Schubert és mások, köztük a 18-19. századi legjelentősebb magyar és magyarországi mesterek (Istvánffy, Werner, Bengráf, Lickl, Fusz) oratorikus művei is.

Az egyházzenei gyakorlat századvégi változása eredményeként egyre ritkábban adtak elő a székesegyházban nagy együttest igénylő zenekaros miséket, és a kóruséneklés mindinkább a polgári élet részévé vált. A piarista gimnázium kórusa rendszeresen adott hangversenyeket. A Liedertafel-típusú dalárdák közös éneklései a társadalmi érintkezés fontos formáivá és lehetőségeivé váltak. Művészi színvonaluk feltehetően nem volt

túl magas, hiszen Veszprém kórusait hiába keressük az 1870-es évektől két évente megrendezett országos „dalárünnepélyek” résztvevői között.

Valószínű, hogy a 19. századvégi veszprémi dalárdák inkább énekelgető, baráti, munkatársi közösségek voltak, mint mai mércével értékelhető művészi színvonalú zenei együttesek. Mégis ezekből nőtt ki Veszprémben a 20. század elején az amatőr kórusmozgalom, amely a későbbiekben a zenei továbblépést biztosította. Ezekben a (Breuer János által egyszerűen „bőmböldének” nevezett) társaságokban alakultak ki a kórus-egyesületi életnek az együtvé tartozást hangsúlyozó formái és kellékei (a tisztviselés megválasztása, a kóruszászló, a kórusjelvény, az egyenruha – esetleg csak egyensapka – elkészíttetése, a kórus szabálykönyv megalkotása, stb.). Dicsőség volt, ha valakit rendes tagként „véglegesítettek”, különösen, ha valaki zászlóánya, zászlótartó, kottatáros, esetleg pénztáros lehetett. (Veszprém Város Vegyeskarának dokumentumai között még 1957-ben is megtalálhatjuk a háznagy és a zászlóánya, sőt 1965-ben a zászlótartó nevét is.) Mindezek ma talán megmosolyogtató ódságnak tűnnek. Tudnunk kell azonban, hogy ezek a formások fontos elemei voltak az adott társaság együtt maradásának.

Az együtvé tartozás és az együttműködés vágyát felismerve alapozta meg, majd fejlesztette országos hírű Veszprém kóruskultúráját a 20. század első évtizedeiben Gaal Sándor karnagy, zeneiskolai igazgató, aki 1903-ban kórust szervezett, amely 1925-ben a legmagasabb hazai kórusminősítést, az „első osztályú dalárdák első díját” is elnyerte, sőt 1927-ben megkapta „minden magyar dalosok álmát”, a Királydíjat is.

A városban egymás után alakultak a dalárdák, természetesen valamennyinek volt saját szokásrendje, zászlaja, jelvénye, egyensapkája, zászlótartója és egyéb fontosnak tartott kelléke. A kóruséneklés hozzátartozott a város mindennapi életének létketéséhez. A kórustagság szinte apáról fiúra szállt, és gyakran fordult elő, hogy egy-egy kórusban ugyanabból a családból több generáció tagjai énekeltek. Dívat, sőt elismerés volt a jobb kórusokba bekerülni. Az egész város büszke volt az eredményekre. Hangversenyek társadalmi események voltak.

Mindez megváltozott a II. világháború után, főleg az 1950-es évek elejétől. A kórusok körül „elfogyott a levegő”. A több generációs hagyományként kóruséletre vágyó városlakók azonban csak az alkalmat várták, hogy felkészült karnagy vezetésével összeálljanak, maguk és mások örömeire ismét énekeljenek.

Ez az időpont jött el 1956. szeptemberében.

II. Veszprém Város Vegyeskarának rövid története

1. Az alakulástól 1989-ig

1956 nyarán a korábban Veszprémben érettségizett Zámbo István frissen végzett zeneakadémiai diplomával visszajött a városba, és óriási ambícióval, fiatalos lendülettel, világmegváltó tervekkel kórust szervezett. Az énekkar létrejött az önszerveződés csodálatos példája volt. Szinte polgári típusú kezdeményezésre került sor, ehhez koránt sem optimális társadalmi-politikai időszakban: barátokból, családtagokból, az időközben megszűnt, vagy megszüntetett kórusok tagjaiból az első felhí-

A SZAKMA ÜNNEPEI

vásra közel 80-an jelentkeztek. Valamennyien tapasztalt, rutinos dalosok voltak. (Az alakulásról az egyik alapító tag, akit későbbiekben a kórus elnökévé is megválasztottak, így emlékezett vissza: „Az időközben felnőtt kistesztvérek vagy szülők, barátok és új városlakók nagy számban jelentkeztek az alakuló egyesületbe. Én két testvéremmel, Kovács László iskolatársam négy testvérel és édesapjával lépett be az énekkarba.”) Az alapítók között volt az akkor már 81 éves Gaal Sándor is, aki mintegy stafétabotként átadta a jelképes karnagyai pálcát fiatal kollégájának.

A munka ténylegesen csak 1957 elején indult el rendkívül tudatosan, célratorősen és páratlan fegyvellemmel. A kórustagok olyan „belsőből vezérelt” viselkedési normarendszert alakítottak ki, amely kizárta a fegyelmezetlenséget, a „nem közénk valókat”, és amely talaján a karnagy meg tudta valósítani szakmai elképzeléseit.

Az együttes néhány év alatt jó művészi színvonalat ért el. Mind gyakoribbá váltak a megyén belüli, majd országos szintű szerepléseik. 1958 decemberében Budapesten, Kodály Zoltán 76. születésnapja alkalmából a Zenekadémián rendezett ünnepi hangversenyen már a veszprémi vegyeskar is részt vett. 1959-ben Csehszlovákiában volt az első külföldi hangversenykörútjuk, 1963-ban Dániában a második. A szakmai elismerés első, figyelmet felkeltő jele az 1961-es debreceni Bartók Béla Nemzetközi Kórusversenyen elért ötödik helyezéstük volt. (A debreceni kórusversenyt már akkor is az egyik legnehezebb nemzetközi zenei versenynek tekintették.)

1964-ben a kórus elérte a legmagasabb országos minősítési fokozatot, az aranykoszorút. Egy év múlva, 1965. augusztusában hazánk képviselőjeként részt vett a XIII. Nemzetközi Arezzo Kórusversenyen, ahol szinte berobbant a nemzetközi élvonalba: első díjat kapott az együttes a női, a folklór, sőt a vegyeskari kategóriában is. Ezek után az ország egyik legjobb amatőr vegyeskaraként mind nagyobb szerepet vállalhattak a hazai hangversenyéletben. 1967 és 1971 között több alkalommal képviselték hazánkat az „Europa Cantat” mozgalom találkozóiin a belgiumi Namurben, a németországi Brémában és az ausztriai Grazban. A kórus közreműködésével, két alkalommal (1968-ban és 1971-ben) rendezték meg Veszprémben a Nemzetközi Éneklő Hetet.

Az együttes első 15 évének egyik legjelentősebb szakmai sikere az 1970-es debreceni IV. Bartók Béla Nemzetközi Kórusversenyen a vegyeskari és folklór kategóriában elért első helyezés volt. 1971-ben a vegyeskari kategóriában a kórus elnyerte a BBC Nemzetközi Kórusversenyének első díját.

Ezután többéves hazai és nemzetközi sikersorozat kezdődött, amelynek jelentősebb külföldi állomásai Halle, Merseburg, Drezda, Weimar, Barcelona, Nis, Helsinki, Praga, Koppenhaga voltak. Sikeres hazai szerepléseik a veszprémi és Veszprém megyei fellépéseik mellett Budapesten, Nyírbátorban, Kecskeméten, Győrben, Pécsen, Tihanyban, Szombathelyen, stb. történtek.

A kórus gazdag a cappella műsor mellett több oratorikus művet is bemutatott. Kodály Psalmusa, Budavári Te Deuma, Kállai kettőse, Sugár Hósi éneke, Szervánszky, Petrovics és más magyar szerzők kantátái mellett Schütz, J. S. Bach kantátáit, Beethoven IX. szimfóniáját, Vivaldi, Ph. E. Bach, Händel, Pergolesi, Donizetti, Joseph és Michael Haydn, Charpantier, Franck, Mozart, Beethoven nagy együttesre írt miséit, egyéb egyházzenei alkotásait tartották szinte állandóan műsoron. Az együttes részvételével mutatták be Mozart és Paisiello egy-egy kisoperáját is.

1974-ben részt vettek a XIII. Gorizai Nemzetközi Kórusversenyen, ahol nemzetközi sikereik számát két első (vegyeskar, folklór női kari kategóriában) és két második (női kari és folklór vegyeskari kategóriában elért) díjjal szaporították.

1975-ben a VIII. Várnai Nemzetközi Kórusversenyen a Bolgár Zeneművészek Szövetségének első díját kapta a kórus. 1976-ban Walesben, a XXX. Nemzetközi Llangolleni Zenei Versenyen a vegyeskari kategóriában első díjat, a folklór kategóriában harmadik díjat nyertek. 1977-ben ismét első díjas lett az együttes a BBC kórusversenyén, a modern művek kategóriájában. 1980-ban döntőbe került a kórus a vegyeskari kategóriában a IX. debreceni Bartók Béla Nemzetközi Kórusversenyen.

Egy kislemez és Szervánszky Endre szerzői hanglemezen való közreműködés után 1977-ben jelent meg az együttes első önálló nagylemeze, amelyen M. A. Charpantier Te Deumát és J. S. Bach 50. kantátáját adták elő. Az Országos Filharmónia, a Magyar Rádió és Televízió rendszeres szereplőjévé váltak.

1982-ben Zámbo István Budapestre távozott, és Katona Tibor lett a kórus vezetője. Irányítása alatt az együttes megtartotta a legmagasabb hazai minősítést, új oratorikus műveket mutatott be és gazdagította a cappella műsorát. Jelentős hazai zenei eseményeken (a XIII. Esztergomi Nemzetközi Gitárfesztiválon, az 1984. évi Budapesti Tavasz Fesztiválon, az 1986-os Szegedi Nemzetközi Liszt Ferenc Kórustalálkozón) vettek részt. A németországi Moersben és Suhlban volt külföldi hangversenyük.

2. 1989-től napjainkig

Az 1980-as évek végén az együttesben belső ellentétek alakultak ki. 1989-ben Katona Tibor távozása után Erdélyi Ágnes vette át a kórus művészeti vezetését. Az új karnagy belépésével szinte azonnal kemény munka kezdődött. A régi kórustagok visszatértek, újak jöttek. Repertoárjukat főleg olyan zenei kórok (a 19. század második fele és a 20. század) műveivel gazdagították, amelyekből az együttes korábban kevésbé énekelt. Az eddigi alapművek rendszeres előadása mellett megjelentek Brahms, Britten, Bruckner, Fauré, Gershwin, Mahler, Martinů, Orff, Bernstein, Carl Nielsen, John Rutter, Liszt és mások oratorikus alkotásai, spirituálék, jazz-kórusok. Hangversenyek programját széles skálájú, változatos műfajú a cappella művekből állították össze.

A hazai zeneszerzők gyakran ajánlották műveiket Veszprém Város Vegyeskarának. A kórus tudatosan felvállalta a kortárs kórusművek előadását és népszerűsítését: Karai József, Halmos László, Borlói Rudolf, Orbán György, Csemiczky Miklós műveinek ősbemutatója fűződik az együtteshez. A hagyományos karácsonyi műveket tartalmazó CD-jük után 2002-ben a vegyeskar Kocsát és Orbán egyházzenei alkotásait és Csemiczky, felkérésükre írt Veszprémi Te Deumát énekelte hanglemeze.

Az évtizedek óta hagyományosnak tekinthető Karácsonyi Koncertek új színt kaptak az angol, német, magyar karácsonyi megrendezésével, oratorikus alkotások és színes a cappella művek mellett a feldolgozás nélküli népzene és az ünneppel kapcsolatos népi játékok előadásával. A Tavasz Ének mind inkább a veszprémi kórusok nagy találkozójaivá vált.

Ma már hagyománynak tekinthető az 1990-es évek közepe óta minden évben megrendezett Halottak Napi Requiem Koncert, amelyre Veszprém lakói tömegesen zárandokolnak. Eddig Mozart, Verdi, Donizetti, Rutter, Werner, Fauré és Brahms gyászmiséit adták elő.

Éveken át szervezték a „Vasárnapi Orgona-és Kórusmuzsika a Megyeházán” elnevezésű hangversenysorozatot, amely kon-

certjein a kórus saját hordozható orgonáját használták. Rendszeresen részt vett az együttes a Zenei Világnapon, a Magyar Kultúra Napján, a Gizella Napokon, a nemzeti ünnepek keretében tartott hangversenyeken, templomi koncerteken, városi és megyei kórustalálkozókon. Állandó kapcsolatot alakítottak ki a város iskoláival, kórusaival.

1992 óta minden nyáron nemzetközi kórusfesztivál megrendezését vállalta fel a Vegyeskar, a Városi Művelődési Központtal közösen. Ezek házigazdája az énekkar, művészeti vezetője Erdélyi Ágnes, az együttes karnagya, a szervezőmunka C. Szalai Ágnesre hárul. 1992-ben és 1996-ban (közel 20 éves szünet után) ismét Nemzetközi Éneklő Hét volt Veszprémben. 1993-ban, 1994-ben és 1995-ben az Amerikai-Magyar Kórusnapokat rendezték meg. 1997-ben az Europa Cantat Európai Ifjúsági Kórus és Karnagyi Akadémia kurzusaira jöttek az ősi városba a különböző országok karvezetői. 1999-ben Vox Juventutis fesztivál, 2000-től évente a Vivace Kórusfesztivál volt Veszprémben a nyári hónapok egyik legfontosabb zenei eseménye.

1994-ben (szintén több mint 20 éves szünet után) a dániai Herningben ismét Europa Cantat résztvevője lehetett a vegyeskar. Külföldi hangversenykörútjaikon Erdélyben, Észtországban, Finnországban, Belgiumban, Ausztriában, Németországban, Svájcban, Franciaországban, Szlovéniában, Szlovákiában, Horvátországban képviselhették a magyar kóruskultúrát. Oratórium hangversenyeiken – többnyire a Filharmónia szervezésében – Budapest, Győr, Szombathely, Pécs, Székesfehérvár szimfonikus zenekaraival és a Veszprémi Mendelssohn Kamarazenekarral léptek fel.

1993-ban a IV. Budapesti Nemzetközi Kórusversenyen (legjobb magyar együttesként) aranydiplomát nyertek, a kórus művészeti vezetője karnagyi különdíjat kapott. 1996-ban megerősítették a kórus korábbi (legmagasabb hazai) minősítését, 1997-ben a Kodály Zoltán I. Magyar Kórusverseny 2. helyezettei lettek, Erdélyi Ágnes munkáját a zsűri ezúttal is a karnagyi különdíj átadásával értékelte. 1997-ben a franciaországi Tourban bekerültek a döntőbe, 2003-ban a horvátországi Zadarban bronzdiplomát kaptak.

1995-ben Veszprém város az együttes munkáját a Pro Urbe díj odaítélésével ismerte el. 2003-ban a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma a hazai amatőr kórusok közül elsőként Veszprém Város Vegyeskarának adományozta az újonnan alapított Csokonai Vitéz Mihály Közösségi Díjat.

A Vegyeskar rendszeres résztvevője a Bartók Rádió Kóruspódium című műsorának. Szakmai elismerést, egyúttal különleges és megtisztelő kihívást jelentenek a Magyar Rádiónak a kórusral készített, élő, egyenes adásként közvetített stúdióhangversenyei.

III. A kórus, mint közösség

Már a gyökerek tárgyalásánál is hangsúlyoztuk, hogy időszakról függetlenül az amatőr kórusok életének fontos eleme – a mindenkori művészeti vezetők képessége és felkészültsége által meghatározott korrekt szakmaiság mellett – a közösség. Az eredmény attól függ, hogy mi a domináló szándék: a „szórakozásért” való éneklés, vagy a „muzsikáért” való együttlét.

Ezt a kettőséget Zámbo István egy a „Kórusvezetőknek ajánljuk” című írásában – amely művészeti hitvallásának is tekinthető – így fejezte ki: „A legkisebb lazítást sem szabad megengednünk, amikor koncentrációra van szükség. Viszont feltétlenül adjunk menetközben feloldódási lehetőséget is.”

Ugyanezt a hasznos tanácsot humoros, populáris, közérthető formában a kórus 1978-as szokásos éves „szólam-buliján” előadott „A kórusember tragédiája” című drámaparódia szerzői így fejezték ki:

„Szabadon lázadni és szót fogadni.”

Mily nagy eszme,
S tudni mégis, hogy felettünk
Pajzsul áll a karnagy kegyelme.
Énekelj és a hülyeségből csak
Annyit, akkor és ott eressz meg,
Amennyit, amikor és ahol a töltés
Megenged, sőt meg is kíván
Ez élő orgona fújtatásához,
Melyen Mestered csodákat hallatván
Bővül, és téged is új világba hoz”

És erre a Kórusok Ura így válaszol: „Mondottam ember: Küzdj, és a koncert előtt meg ne fázzál!”

A közösség szerepét jól példázza, hogy a kórus alakuló közgyűlése után alig egy héttel, 1956. október 2-án már ez olvasható a vezetőségi jegyzőkönyvben: „A szólamfelelősök tartsák nyilván a tagok megjelenését. E célból füzet rendszeresítendő.” Tehát a fegyelem fenntartását, ami nélkül nincs teljesítmény, a tagok által választott vezetőség az első pillanattól egyik legfontosabb feladatának tekintette.

1957. március 2-án ez áll a jegyzőkönyvben: „Az elnök ismerteti tervét, amely szerint célszerű volna a veszprémi bemutatkozó koncert előtt Fűzfő-gyártelepen és az ajkai bányánál bemutatni a teljes műsort. Ez némi bevételt jelentene” (és „jó néven venné a hatalom” – természetesen hozzá utólag).

Itt köszön vissza Molnár Antal bevezetőben idézett bölcsesége a társadalom életével való összefüggésről. Ha elvárja tőlünk az adott kor társadalma (a közeg, amiben élünk), ezen belül a létezéshez szükséges anyagi bázist biztosító hatalom (ma úgy mondanánk: „szponzor”, vagy „főszponzor”), hogy feleljünk meg kulturpolitikai elvárásainak, és ez összeegyeztethető belülről vezérelt erkölcsi normáinkkal, szakmai-művészeti célkitűzéseinkkel, akkor a jó zenét olyan körülmények között kell terjesztenünk, amelyekre lehetőséget kaptunk. Ha ezt jó színvonalon meg tudjuk tenni, kiderül, valóban mesterei vagyunk annak, amihez szeretnénk érteni.

A felismert társadalmi igénynek (nevezhetjük „kötelezettségnek” is) megcélulva énekelte a kórus 1958. júliusában (micsoda idők!) a Ganz Vagon és Gépgyár Kulturtertermében Gastoldi, Schütz, Petrovics művei mellett Kodály Kállai kettősét. Vagy (csak példaként említve) 1959-61 között 15 úgynevezett „egész estés” hangversenyt adott a zenetörténelem legnagyobbjainak műveiből gyári munkásközösségekben, bányákban, TSZ-ek zárszamadó közgyűlésén, vagy a jutasi szovjet laktanya csapatgyűlésén.

Ezt a mai gondolkodásunk szerint nehezen érthető ellenmondásos helyzetet jól mutatja a kórus egyik „klasszikus” fényképfelvétele, amely 1965. május 23-án, a Veszprémi Egyetem aulájában készült az I. Országos Kamarazenekari Fesztivál záróhangversenyén, amelyen a kórus Mozart gyászmiséjét, az élete utolsó évében írt d-moll Requiemet mutatta be. Óriási apparátus, az ország vezető énekművészei, lelkes, elérékenyült közönség, emelkedett lélek – mindez Lenin mellszobra körül. Megfértek egymás mellett. A kórus tette, ami tehető volt.

A fennmaradáshoz nélkülözhetetlen, érzékeny (sokszor nem veszélytelen) egyensúlyozás, taktikázás, manőverezés nagyrészt

ünnepi külsővel és tiszta lélekkel a színpadra áll, hogy a zeneszerzőt megidézte? Mennyi minden van, amit nem tudunk megtenni, sem befolyásolni, amely azonban mégis meghatározza egész munkánkat?" – teszi fel a nagyon is indokolt kérdést egyik írásában Veszprém Város Vegyeskarának karnagya, Erdélyi Ágnes.

Kell álmodnunk a jövőről. Szokolay Sándor „A zengő csudaerdő balladája” című vegyeskari művének szép gondolatát idézve: „erdő gyászba nem borul, inkább csak tovább virul, mindig csak megifjúl.” A dal azért született, hogy az ember kiénekelhesse magából a bánatot, az örömet, a feszültséget. Ez a vágy remélhetőleg örökre megmarad az emberekben.

A fennmaradásban döntő a kóruskarnagy szerepe, ami nem merülhet ki a hangok rendezgetésében és a művek pontos elvezénylésében. Fő feladata – emberi és zenei értelemben egyaránt – a nevelés. A régi dalosoké azért, hogy meg tudjanak felelni a művészi kihívásoknak, örömük és sikerélményük legyen az új művek előadásában, és megtalálják a számukra addig esetleg idegen zenei világban is az örök szépet. Az utánpótlás nevelése létkérdés, a megújulás, a továbblépés záloga és kulcsa.

Ismét Erdélyi Ágnestől idézek: „Aki belép a próbaterelem ajtaján, az már valamennyire megérintett. De vajon mindig lesz-e, aki magától átlépi a küszöböt?” A költő szavával „ki viszi át fogában tartva a Szerelmet a túlsó partra?”. Milyen lehetőségek vannak Veszprém-ben, hogy a kórus megtalálja azokat, akik alkalmasakká válhatnak a gazdag hagyomány folytatására?

2002-ben Veszprém Város Vegyeskara (VVV) művészeti vezetése létrehozott egy fiatalokból álló kamarakórust, a „VVV

Vokált”. Ez a „nagykórusnál” mobilisabb együttes, amely alkalmas könnyedebb, az ifjú kórustagokhoz stílusban, hangvételtben közelebb álló művek előadására. Emellett a vegyeskar és a Városi Csermák Antal Zeneiskola közös fenntartásba vette a Csermák Gyermekkórust. Itt valódi utánpótlás nevelés történhet, hangképzéssel, közös hangversenyekkel, a gyermekdalosok táboroztatásával és egyéb módon is.

Fontos fejlemény, hogy a kórus egyesület kérte Veszprém Város Önkormányzatát, hogy a két utánpótlás énekkart is vegye fel a rendszeresen támogatásban részesített együttesek közé. Vállalták.

Itt tartunk most. A kórus él, fejlődik, tervez, bízik a jövőben. Új művekkel gazdagítja műsorát, új bemutatkozási lehetőségeket keres. Veszi a környezete üzeneteit, és megpróbál azokra – örömünkre és épülésünkre – zenével, énekkel válaszolni.

Kívánjuk nekik, hogy még sokáig legyen mindehhez erejük és hitük.

Befejezéstül álljon itt egy szép és megszívlelendő gondolat a kórus leghosszabb ideig társadalmi elnökként is tevékenykedő tagjától, Papp Sándor egyetemi tanártól, aki a vegyeskar 25 éves jubileumi ünnepségén, 1982-ben az együttes feladatát és küldetését így határozta meg: „Kell az ének! Mert a múltat a jelen pillanatélményén át a termékeny jövőbe ívelteti. Kell, hogy embernek is, népnek is teljesebbek, a szépre és nemesre jó szívvvel és tiszta értelemmel kitárulkozzók lehessünk.”

TÁM LÁSZLÓ

Csokonai Vitéz Mihály-díjas diaporáma szerző

Január 22-én, a Magyar Kultúra Napján, Görgey Gábor a nemzeti kulturális örökség minisztere Csokonai Vitéz Mihály alkotói díjjal tüntette ki Tám László fotóművészt, diaporámaszerzőt.

Tám László egyik legmarkánsabb képviselője a magyar diaporáma-művészetnek. Magas ívelésű alkotói útja a mai napig törtetlen. Sajátos diaporáma kultúrát teremtett Pécsen. 1978-ban a maga köré gyűjtött fiatalokból olyan alkotói team-et alakított ki, mely egyik reprezentáns kollektívája volt a magyar diaporáma-művészetnek. Az általa rendezett Pécsi Nemzetközi Diaporáma Fesztiválok megrendezésével hozzájárult a magyar audiovizuális művészet elismertetéséhez. Külföldön rendezett nemzetközi diaporáma fesztiválok állandó szereplőjeként számtalan értékes díjat nyert. Az eredményes nemzetközi szerepléséért 1988-ban elnyerte a Nemzetközi Fotóművész Szövetség (Fédération Internationale de l'Art Photographique) AFIAP (Artiste FIAP azaz A FIAP Fotóművésze) címet, 1992-ben pedig az EFIAP (Excellence FIAP = a FIAP Kiválósága) címet. A Nemzetközi Fotóművész Szövetség által 1998-ban kiadott évkönyv szerint a diaporáma világranglista 4. helyezettje volt. 1982-ben megalakult Magyar Diaporáma és Multivízió Egyesület (MADIME) alapító tagja.

Tám László 1940-ben született Egyházfán. 1954-től középiskolai tanulmányait végzi a Pécsi Nagy Lajos Gimnáziumban. 1958-tól a Pécsi Tanárképző Főiskolán folytatja tanulmányait. Itt szerez biológia-testnevelés szakos tanári diplomát. 1963-tól

fényképez rendszeresen, és szerepel hazai és külföldi kiállításokon. 1970-től foglalkozik behatóan az audiovizuális művészetekkel, ezen belül a diaporámával. Ez évben készül el első audiovizuális sorozata „Évszakok” címmel. Ettől az évtől kezdődően szerepel rendszeresen hazai és nemzetközi diaporáma fesztiválokon. 1978-ban megalapítja és 1987-ig vezetője a Pécsi Ifjúsági Ház diaporáma csoportjának. Ez alatt elindítja és rendezi a Pécsi Nemzetközi Diaporáma Fesztiválokat.

1979-ben a Hamburgi DC tagjai sorába választja. Ez évben felvételt nyer a Magyar Fotóművészek Szövetségébe. Ő az első magyar fotóművész, aki diaporáma műveivel nyer felvételt a szövetség tagjai sorába.

1981-től az Új Tükör munkatársa. 10 éven keresztül havi rendszerességgel jelennek meg képes riportjai a színes heti kulturális magazinban.

1982-ben a Magyar Diaporáma Egyesület alapító tagja. 1888-ban AFIAP kitüntetésben részesül. 1990-től 8 éven át a pécsi Mecsek Fotóklub elnöke. 1991-től műveit rendszeresen vetíti az MTV 1., az MTV 2., és a Duna TV.

1992-ben elnyeri az EFIAP minősítést, 1994-ben pedig a Sartorius kitüntetést (a legmagasabb külföldinek adható fotókitüntetés Ausztriában) 1995-ben az Osztrák Fotográfiai Társaság Hon. ÖGPh minősítéssel tagjai sorába választja.

1996-tól a Magyar Rádió RT Körzeti és Nemzetiségi (Pécs) Rádió Emelér Galéria vezetője. Szervezésében kiállításokat láthatnak az érdeklődők. Eddig 14 kiállítás lebonyolítása történt meg, hazai és külföldi résztvevőkkel.

A SZAKMA ÜNNEPEI

1997 óta a Lovas Nemzet havonta megjelenő lovasújság szerkesztőségének tagja, a lap állandó munkatársa.

1998-ban a FIAP által kiadott Diaporáma Évkönyv szerinti világranglista 4. helyezette. Ebben az esztendőben az Angol Királyi Fotóstársaság (Royal Photographic Society) meghívott vendége, előadója, és fesztiváljuk zsűrijének tagja.

1998-tól kezdődően a kéthetente megjelenő Héthatár közérdekű magazin állandó munkatársaként, állandó kétoldalas rovatot szerkeszt. Képriporttal mutat be alkotókat és alkotó közösségeket, kritikákat munkásságukról, tevékenységükről, ezzel is népszerűsítve a vizuális művészetet.

1999-ben jelent meg „Keresztek, szentek, kálváriák, temetők” címmel első könyve, mely a magyarországi németek népi szakrális emlékeit örökíti meg. A könyv részt vett a Frankfurti Könyvvásáron.

2002-ben az Osztrák ÖGÖPh évkönyvében két fotójával szerepel.

2002. szeptember 21-én állandó fotókiállítása nyílt a pécsi Világörökségről, a pécsi Világörökség „Korsós” sírkamrájában. A kiállítást Máyer Mihály püspök és Újvári Jenő alpolgármester nyitotta meg ünnepélyes keretek között.

10 éve minden nyáron a Pécsi Nyári Színház rendezésében audiovizuális illetve diaporáma programokkal gazdagítja Pécs kulturális életét és programjait.

Több mint 100 hazai és nemzetközi fotós díj tulajdonosa.

A legkiemelkedőbb díjai:

1978 – VIII. Nemzetközi Diaporáma Biennálé – Vác – Trófea.

1980 – IX. Nemzetközi Diaporáma Biennálé – Vác – Trófea.

1982 – Angouleme (Franciaország) Nemzetközi Diaporáma Fesztivál – Trófea (Oscar International Angorama)

Diaporáma fesztiváldíjakat a következő országokban nyert: Anglia, Ausztrália, Belgium, Franciaország, Hollandia, Magyarország, Németország, Románia, Új-Zéland.

Önálló előadói esteket tartott: Angliában, Ausztriában, Bulgáriában, Finnországban, Franciaországban, Horvátországban, Jugoszláviában, Kubában, Lengyelországban, Magyarországon, Németországban, Oroszországban, Romániában, Szlovákiában.

Önálló estjein igyekeznek mindig bemutatni Magyarországot, annak természeti szépségeit, tájait, embereit, nemzeti kulturális örökségét.

Számtalan prospektust, lemezborítót, naptárt, könyvillusztrációt, könyvborítót készített eddigi munkássága során.

Önálló fotókiállításai Magyarországon kívül Szlovákiában, Ausztriában és Németországban voltak.

Az utóbbi 10-15 évben rendszeresen szerepel hazai és nemzetközi fotókiállítások, dia- és diaporáma fesztiválok zsűrijeiben.

Kocsis Iván

„40 éves a Kis Jankó Bori Országos Hímzőpályázat” című kiállítás

Mezőkövesd, 2003. július 12 – október 19.

1962 szeptemberében a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Tanács V. B. Művelődési osztálya, a Háziipari és Népi Iparművészeti Szövetkezetek Országos Szövetsége, a Népi Iparművészeti Tanács és a Népművelési Intézet – Mezőkövesd országos hírű mintázó és hímző asszonyának emlékére – „Kis Jankó Bori országos hímzőpályázatot” hirdetett, melyből első alkalommal 1963. augusztus 20-án nyílt kiállítás Mezőkövesden, a Művelődési Központban.

A rendezvény névadójaként Kis Jankó Borira (1876-1954) esett a választás, hiszen az ő alkotó tehetségét valamennyi mezőkövesdi írónasszony elismerte, s méltán kapta meg elsőként 1953-ban az akkor létrehozott „Népművészet Mestere” kiténtetést.

A rendező szervek ugyan az idők során némi átalakuláson mentek át, de fő kiírói a pályázatnak ma is a hajdani Népi Iparművészeti Tanács jogutódja, a Magyar Művelődési Intézet Népi Iparművészeti Titkársága (1992-től) és a mezőkövesdi Közösségi Ház.

A pályázat és kiállítás megrendezésére eleinte évente, később kétfévente, majd 1988 óta háromévente került sor, eddig 23 alkalommal. A 23. pályázat 2001-ben volt, a 24.-et 2004-ben hirdetjük meg.

Ez a rendezvény az elmúlt évtizedek során komoly rangot vívott ki magának nemcsak városi-intézményi, hanem országos, sőt nyugodtan mondhatjuk, hogy nemzetközi szinten is, s a hímzők legrangosabb országos megmérettetésévé vált.

A pályázat célja mindig a magyar népi hímzések és viseletek hagyományainak megőrzése és továbbfejlesztése, a régebbi, kevésbé ismert stílusok felkutatása és feldolgozása, továbbá olyan népi iparművészeti hímzések készítése, amelyek mind művésze-

ti, mind használati érték szempontjából megfelelnek a kor követelményeinek.

A kiállításokon azok a pályamunkák kerültek mindenkor kiállításra, amelyek megfeleltek ezeknek a kritériumoknak, valamint azoknak a szempontoknak, melyeket az évtizedek tapasztalata során a NIT Bíráló Bizottságában tevékenykedő szakemberek dolgoztak ki, s noha az adott kor igénye eredményezett is változásokat – hiszen a népi iparművészet, mint minden művészeti ág nem statikus, hanem folyamatosan alakul, változik –, alapjaiban napjainkban is érvényesek.

Alapjára mindig hármast: a hagyomány, a funkció és az alkalmazott technika, a kivétel, s ehhez minden korban ragaszkodni kell. Különösen egy ilyen rangos országos pályázaton, ahol a kiállításra kerülő tárgyaknak valóban hibátlannak kell lennie, hiszen az mindenki számára mintául szolgál, ezek jelölik ki a következő évekre a követendő irányt. Ráadásul az a tárgy, ami itt kiállításra kerül, egyúttal zsűriszámot is kap, ami szerzői jogi védelmet von maga után. Tehát a mércét mindenképp magasra kell tenni. Hiszen a hímzésekre is érvényes lehet Kodály Zoltán megállapítása a dalokról: „Száz jól megválasztott dal életre szóló kincs lehet. Ösztönző útravaló a magyarság és műveltség nagy értékei felé. Száz rossz dal pedig butító teher, útilapu a magyartalanság, a hamis értékek világába is.”

Ezért kell a zsűrinek minden pályázaton, minden tárgynál feltenni a következő kérdéseket: az adott hímzés köthető-e valamely népi hímzéstípushoz? Megfelel-e a képviselt stílus szerkesztési, színezési és egyéb szabályainak? Milyen az alapanyag? Milyen a kompozíció? A kivitelezés nem hagy-e kívánnivalót maga után? Tudott-e az alkotó egyéni ízt, stílust bevinni munkájába úgy, hogy azzal nem borította fel a hímzéstípus alapvető

követelményeit? Tudott-e a hagyomány megőrzése mellett valami újat, ma is használhatót adni?

Hisz a hagyományhoz való ragaszkodás alapvető a magyar népi iparművészetben. Ahogy Kodály Zoltán írja a Magyar Népzene című könyvében: „A hagyomány külső formái változhatnak, de a lényege ugyanaz marad, míg él a nép, melynek lelkét kifejezi.” De a tétel fordítva is igaz: addig él egy nép, amíg hagyományait el nem dobja, sőt a megváltozott körülmények között újra használja. S ez különösen globalizálódó világunkban rendkívül fontos, amikor mindent ellep az olcsó tömegkultúra. Ezért is van nagy szerepe ennek a pályázatnak, amely 4 évtized után is él, és remélhetőleg sokáig élni fog. Hiszen ha egy kiállításon végignézünk, láthatjuk, hogy a magyar hímzőkultúra – mely a kultúrának szerves része – minden nehézség, gátló körülmény ellenére is él. Örömet szerez ma is, és ott van a helye az új évezredben is. A mindenkori alkotók kezében olyan kincs van, amelyet mind az itthoniakkal, mind a külföldiekkel meg kell ismertetnünk, erre szolgál ez a fórum. Biztos vagyok benne, hogy aki a Kis Jankó Bori kiállításokat meglátogatja, az a magyar ember alkotó tehetségéből kap csodálatos ízelítőt, amely minden nehézség ellenére is mindig képes megújulni és maradandó értékeket létrehozni. Íppen a kultúra és a teremtő erő az, amiben maradandót tehetünk le az Európai Unió asztalára is. Nagy néprajztudósunk, Györffy István 1939-ben papírra vetett szavait ma is igaznak érzem:

„Valami alacsonyrendűség érzése vett erőt rajtunk. Nem becstüljük azt, ami a miénk. Kapva-kapunk mindenben, ami idegen, ami európai. Pedig Európa nem arra kíváncsi, hogy átvettünk-e mindent, amit az európai műveltség nyújt, hanem arra, hogy a magunkéból mivel gazdagítottuk az európai művelődést! Európa az egyéniséget keresi bennünk, nem a tanulékonyságot.”

A Kis Jankó Bori pályázatokon számos egyéniség (közülük sajnos, már nagyon sokan nincsenek közöttünk) alkotott maradandó értékeket. Ennek illusztrálására rendeztük meg a kiállítást. Ahogy az egyes pályázatokon, itt is jól lemérhető a népi iparművészetben, így a hímzésekben is jelentkező tendenciák, korszakok, ízlésváltozások. Többségük azonban máig maradandó érték.

A kiállított tárgyakat a kezdetektől fogva a Népi Iparművészeti Tanács vásárolta meg a Kis Jankó Bori pályázatok díjazott alkotásaiából. A többi szakág reprezentánsaival együtt ezekből az alkotásokból jött létre közel 10 ezer darabos gyűjteménye, mely 1990 óta Népi Iparművészeti Múzeum néven országos szakmúzeumként működik, s jelenleg a Magyar Művelődési Intézet birtokában van. A kiállítás anyagát az említett intézmény bocsátotta rendelkezésre.

A válogatás táji elrendezésben mutatja be a különböző stílusokat, hímzéstípusokat, technikákat, műfajokat. Többségében ma is funkcionáló lakástextíliák láthatók, hiszen a pályázatokon is mindig ezek vannak túlsúlyban, de kiállításra kerültek szép számmal az öltözetek is, melyek az 1980-as években éltek virágkorukat (de ma is hordhatók lennének). A nagytájakon belül (Észak-Magyarország, Dunántúl, Alföld) a legtöbb kistájhoz kötődő hímzőstílus képviselteti magát a kiállításon, Mezőkövesdtől Baranyáig, Nógrádtól Dél-Alföldig.

Mezőkövesd, lévén a székhelye mindegyik rendezvénynek, most is hangsúlyos szerep jutott a matyó hímzéseknek. Sajnos, mindegyikük korábbi pályázaton szerepelt, hiszen – mint a 23., 2001-es megmérettetésén kiderült (ahol nem került kiállításra egy mezőkövesdi hímzés sem) –, a matyó hímzés válságos hely-

zetbe került. Ez nem először fordult elő a matyó hímzés története során, annak ellenére, hogy ez a páratlan kincs tette Mezőkövesdet világhírűvé. A kereskedelemben elszaporodtak a hamis értékek, eltűnt a kontroll, de hál'istennek, az utolsó pályázat óta eltelt két évben sok minden megmozdult Mezőkövesden, több területen komoly előrelépés történt.

Ezen a kiállításon sok matyó hímzést szerető mezőkövesdi asszony láthatja, mi mindent tudtak eleik. Olyan szépségei láthatók itt a matyó hímzések gazdag tárházának, melyek kövendő példák, és méltóak a továbbörökítésre. Kívánom, hogy 2004-ben a 24. pályázaton újra örvendhessünk a megújult matyó hímzéseknek!

A tárlaton természetesen nem csak a legszebb hímzéseknek szenteltünk figyelmet. Hímzésekkel, rajzokkal, egyéb tárgyakkal és dokumentumokkal tiszteltünk Kis Jankó Bori emléke előtt. Fényképekkel, plakátokkal, meghívókkal, újságcikkkel villantottuk fel 40 év 23 pályázatának legemlékezetesebb pillanatait.

A tárlatot, melyet 2003. október 19-ig lehet megtekinteni a mezőkövesdi Közösségi Házban, minden, a hímzést, a magyar népi iparművészetet és a magyar kultúrát szerető ember számára készítettük! Sok tanulsággal szolgál. Sokan vagyunk még a XXI. század elején is, akik magunkénak érezzük Kodály Zoltán következő szavait is: „Mi azt mondjuk a népnek: amit tudsz, nagy érték, az ősök hagyománya, a magad lelke igaz kifejezése. Olyan érték, hogy mi műveltek is tőled tanuljuk el, mert már elfedtük idegen szellemi javak utáni kalandozásainkban. Becsüld meg, mert ha többre akarsz menni, csak erre építhetsz!” (A zene mindenkié Bp. 1954)

A kiállítás ösztönözni kíván, hogy minél többen építsenek az itt felsorakoztatott értékekre.

Barsi Hajna

LÁTOGATÁS A PRÁGAI ÉS A POZSONYI INTÉZETEKNEL

2003. július 8-10.

Dr. Balipap Ferenc és Tóth Erzsébet igazgatóhelyettesek, valamint a Közösségfejlesztési osztály Prágában végzett munkatársának, a csehül kiválóan beszélő Radnai Johannának társaságában 2003. július 8-9-én Prágában, július 10-én Pozsonyban jártunk, hogy az ottani Népművelési intézetek utódszervezeteivel újra felvegyük a szervezeti és szakmai kapcsolatokat, több mint évtized múltán. Erről a szándékról írtam a Szín 2003 áprilisi (8/2-es) számában „Köztes-Európa” címen. A bevezető frást a 8/3-as számtól kezdődően egy új rovat követte, Visegrádi négyek elnevezéssel.

A prágai utódintézmény IPOS (*Informační a Poradenské Středisko pro Místní Kulturu*) néven Praha 2. kerületében a Blanická 4. sz. alatti épületben működik František Zborník igazgatósága alatt. A különböző néven és rövidítésekkel dolgozó szekciók az amatőr-művészeti élet, az információszervezés-információbiztosítás (statisztika), a jogi-gazdálkodási tanácsadás és a szakmai kiadványozás területén fejtik ki leginkább tevékenységüket. Az intézmény különféle adatokat, struktúra-leírást, alapszabályt, működési mód elemzést és kiadványokat hoztunk. Ezeket eredetiben (és részben fordításban) elkülönítetten kezdjük gyűjteni Szakkönyvtárunkban.

A kétszer fél napos megbeszélés során (amiben az igazgatónak társa volt Lenka Láznovská, az IPOS *artama* rövidítéssel szekciójának = Útvar pro neprofesionální umení a dětské estetické aktivity igazgatója) egymás intézeteit ismertük meg kölcsönösen. Így egyrészt a költségvetés részleteit, a bevételek arányát; másrészt a működés jellegét, formáit, a terveket. Megismertük a kulturális intézmények decentralizálásával járó gondjait (amely szerint náluk most került megyei és települési működtetésbe a kulturális intézmények döntő többsége, az eddigi közvetlen minisztériumi működtetés helyett). Megtudtuk, hogy a művelődéshálózatokkal csak akkor van feladatunk, ha azok vagy a települési önkormányzatok kéri; az autonóm települések felnőtt módon maguk végzik intézményeik irányítását, ebben tehát „hálózati” vagy bármiféle más felelősségük nincs, és feladatuk is csak kérésre van.

Megállapodtunk vezető munkatársaik 2003 szeptemberi budapesti látogatásában, és addig is honlapjaink kölcsönös kibővítésében – kapcsolatfelvételünket illusztrálандó.

Egyetértettek egy, a V4-es országok (és talán Szlovénia, Horvátország?) intézeteinek vezető munkatársait érintő talál-

kozásban, később közös pályázatokban az EU lehetőségei felé. Egyetértettünk abban, hogy alapításuk 2005-ben esedékes 100. évfordulójára rendezett konferencián az állam szerepe a helyi kulturális fejlesztésben témában eszmét cseréljünk. A konferencia kísérő programjaként egy 2004-ben közösen meghirdetendő fotópályázat kiállítását is fölvezeltük, valamint lehetséges együttműködéseinket a művészeti műfajok területén.

Prágai tartózkodásunk utolsó óráiban látogatást tettünk a Cseh- és Morvaországi Magyarok Szövetségének Irodájában, ahol találkoztunk több önkéntes munkatárssal és az ugyancsak önkéntesként dolgozó Végő István elnök úrral. Vele részben az Intézettel kapcsolatos együttműködésekről, részben különféle pályázati lehetőségekről beszélünk.

Pozsonyban a már Budapestről korábban megismert Dr. József Kvarda államtitkár várt bennünket a Kulturális Minisztériumban (vele a Szín 8/3-as számában közöltünk interjút). Tájékoztattott bennünket arról az erőfeszítéséről, amelyet a V4-es országok kulturális minisztériumainak együttműködése tárgyában eddig kifejtett, illetőleg, hogy ellát minket egy olyan együttműködési javaslat-szöveggel, amelyet az év végét megelőzően még aláírnának. Javasoltuk, hogy ennek aláírása kapcsán találkozzanak az intézeti igazgatók és vezető munkatársak, illetőleg, hogy ebbe a szövegbe a közművelődési (képzési, kutatási, intézményfejlesztési konferenciák és fesztiválok szervezése stb.) feladatköröket is rögzítsenek.

Ezt követően látogatást tettünk a pozsonyi Népművelési Intézetben (Národné Osvetové Centrum), ahol találkoztunk – a 2002. őszén már Budapesten járt – Eva Pernecká igazgatóhelyetessel, és Stefán Zimával, a Szlovák Folklor Unió elnökével. Ők beszámoltak egy korábbi rendezvényükről, amelyet V4-es folklor-találkozóvá fejlesztettek, egyidejűleg felvetették, hogy valamennyi V4-es országban ki kéne alakítani a különféle amatőr művészeti ágak évenkénti visegrádi fesztiváljait. Megbeszél-tük, hogy erre még az ősz folyamán visszatérünk, s az épp külföldön tartózkodó igazgatójukkal pontosítjuk. Mindezeket Martin Kováč főigazgató úrral, a Szlovák Kulturális Minisztérium helyettes államtitkári rangban lévő munkatársával is megerősítettük, egy vele való rövid találkozás alkalmával. Megjegyzem, hogy szlovákiai szándékainkról egyidejűleg személyesen tájékoztattuk Czibalmosné Molnár Évát, a Magyar Köztársaság Kulturális Intézete igazgatóját.

Beke Pál

A POZSONYI FOLYÓIRATRÓL

A *Národná osveta*-t, a pozsonyi Népművelés-t a *Národné osvetové centrum* (NOC), a Nemzeti Művelődési Központ, azaz a Népművelési Intézet havonta megjelenő folyóiratát a XIII. évfolyamának 1-4. számai alapján mutatom be.

A *Národná osveta* A hagyomány és a jelen melléklettel az alkotó művészet és a helyi kultúra fejlesztésének havi lapja.

A folyóirat több mint tíz éve fordítja figyelmét a helyi és regionális lehetőségek adta közművelődésre, az amatőr művészeti tevékenységre, a kulturális turizmusra, a vidék fejlesztésére, a hagyományos és népi kultúra megőrzésére, a folklórhagyomá-

nyokra és a krónikára. A kiadvány érdekes riportokat, kulturális rendezvények és fesztiválok szakmai értékelését, monográfiák recenzióját, valamint a szlovák regionális és helyi kultúrák fejlődési lehetőségeit mutatja be. Éppen ezért ez a folyóirat nem hiányozhat egyetlen településről sem, ahol a kultúrára időt fordítanak, ahol bármilyen együttes vagy hagyományörzés létezik, illetve ahol foglalkoznak a turizmus fejlesztésével.

Felhívom az érdeklődő figyelmét a folyóirat állandó rovatairra, mely eligazításul szolgál a maga állandóságával.

A tartalomjegyzék mellett található a **BEVEZETŐ** – *Úvodník*, –

melyben a lap főszerkesztője az 1/2003 számban szólítja meg olvasóit a *Kultúra gyógyír a lélekre* címmel, míg a 2/2003 számban Vladimír Blaho, a NOC munkatársa a közelmúltban elhunyt karmesternek, a zenei élet kiemelkedő egyéniségének, Viktor Málkának állít emléket. A 3/2003 számban Jozef Buric NOC munkatárs elmélkedik az amatőr együttesek anyagi gondjairól, és a fesztiválokon való részvétel nehézségeiről. A 4/2003 számban dr. Bakos Samuel a Közművelődési Dolgozók Egyesületének tiszteletbeli elnöke, a NOC és elődje – 50 éves múltja – eredményeit, gondjait vázolja.

A BESZÉLGETÉS Rozhovor rovatban egy-egy rendkívül érdekes interjú található. A 1/2003 számban például arról, hogy növekedett az érdeklődés a szimbólumok iránt. (Ezt tükrözi a folyóiratok hátsó borítóján található vármegyék címerkiállítása is.

Ebben a rovatban olvashatók a helyi együttesek rendezvényeiről szóló tudósítások, a nemzetiségek kultúráját bemutató írások, valamint a honvédség fúvós zenekaráról írott cikk.

A KALENDÁRIUM Személyiségek – események rovatban a Szlovák Kultúrtörténeti naptár alapján tömören jellemzik az adott hónapban kerek évfordulót ünneplő, kiemelkedő kultúrtörténeti személyiség életútját.

A 4/2003 számban a keresztény hagyomány gyökereiről Szlovákiában Dr. Miroslav Holecko *A szlovák egyházi provincia független negyed százada* címmel ír.

A NEVEZETES NAPOK Mozaik – az adott hónapban a szlovák állami, egyházi, nemzetközi eseményekről tudósít, illetve kiemelkedő személyiségek foglalkozik – évfordulójuk kapcsán.

A SZLOVÁK VIDÉK a következő alcímek alatt közöl cikkeket: Vidéki turizmus – Idegenforgalom – Tudomány és kutatás – Vidékfejlesztés.

A 2/2003 számban *A vidék társadalmi fejlődésének lehetőségei* – címmel szociológiai felmérésre alapozott tanulmány jelent meg.

A 3/2003 számban *Néhány észrevétel a Slovakia-tours Pozsonyi 9. Nemzetközi Vásár Idegenforgalmi Kiállításáról*.

A FOLKLÓR a Hagományos népi kultúrának és a Keresztény népszokásoknak ad teret.

A 4/2003 számban *Tavaszi keresztény ünnepek költészete – a Görögkatolikus Húsvét Felső-Szepesben*.

A 3/2003 számban olvashatunk a Dragovská ruža – népdal versenyről, amelyet – Kassa és vidéke számára – immár 33. éve rendezik meg Svinica községben. Ebben a számban olvashatunk a Nové mesto nad Váhom-ban 6. alkalommal megrendezett regionális kulturális seregszemlével egybekötött ünnepségről, amelyen elismerő oklevéllel értékelték a régióban kiemelkedő teljesítményt nyújtó közművelődési szakemberek munkáját.

A 2/2003 számban a Kassa vidéki Seň községben megrendezett Roma Ifjúsági Népdal versenyről informálható az olvasó. A 3/2003 számban *Az amatőr népművészeti kiállításokról tudósítanak*.

REFLEXIÓ annak a rovatnak a címe, amelyben az 1/2003 számban Ing. Danuša Moraviková írása található *A kulturális örökség felismerése és felhasználása – Az etnológia feladata* címmel.

A 2/2003 számban Ingrid Hupková, a Kultúra és Közvéleménykutató Intézet munkatársának cikke olvasható *A leghatékonyabb út a prevenció* – címmel.

A 3/2003 számban Jozef Nôra ír *Örökségünk felélesztése – A Detvai faragott kapuk jelene és múltja* címmel. A cikkből megtudhatjuk, hogy 2002. szeptember 14-én Detván a Római Katolikus templom mellett felállították a múltat visszaidéző faragott kaput.

ELŐ MÚZEUM – Az elmúlt idők levegője

A 4/2003 számban Anna Holtmanová, a Sariši Múzeum munkatársa beszámol a 100 éves évfordulóját ünneplő Barde-

jovské Kúpele, azaz Bártfafürdő skanzen, Népi Architektúra Múzeum kiállításairól és tevékenységéről.

Az 1/2003 számban Katarína Babiová, a Trencsén Múzeum munkatársa, a múzeum kulturális-turisztikai rendezvényeiről ad hírt. Programokkal indítják meg a fantáziát és növelik az érdeklődést, így éjszakai várlátogatást, vándorjátékokat szerveznek.

A 2/2003 számban Mgr. Tatiana Figurová, a Detvai Múzeum munkatársa, a Poľana vidék Múzeumának 2002 évi tevékenységéről ad tudósítást.

A 3/2003 számban dr. Michal Hvizd tájékoztatja az olvasót a Svidník Ukrán-Ruszin Kultúra Múzeumának rendezvény programjáról. 1956 óta ez a skanzen ad otthont a ruszin és ukrán nemzetiségek hagyományos kulturális ünnepségeiknek.

KAMERA – amatőr fotó – film – videó

Az 1/2003 számban Vladimír Melek ad hírt a Ružomborský/Rózsahegy-i fotóklub 2002 évi nemzetközi sikeréről, Ivana Lešková tudósít a Zihlavai filmszemléről, Rudolf Bihary írásában olvashatunk a Diák Fotóverseny 4. évfordulójának eredményeiről is. Ebben a számban mutatja be Mgr. Soňa Žabková Rastislav Bero Besztercebánya és Prága építészetét bemutató fotókiállítását.

RÖVIDEN ugyanebben a témakörben, a 2/2003 számban Zuzana Školudová, az Amatőr Művészeti Alkotók Intézete munkatársa ad hírt a szlovák fotózásról, filmezésről, videózásról. A 4/2003 számban ugyancsak ő informálja az olvasót a 2002. évi Országos Amatőr Fotópályázat és Diapozitív pályázat értékeléséről.

A 4/2003 számban Bibiana Tauberová – *Fotóalkotások 2003 Szepesi Szalonja* címmel közöl írást, Andrea Jármayová a Családi videó amatőr filmesek versenyéről és az eredményekről tájékoztatja az olvasót, Vladimír Melek a Ružomberok Fotószalon és Nemzetközi Szalon közös szervezésében 18. alkalommal megrendezett fotóművészeti kiállításról tájékoztatja az olvasóközönséget.

Az **ETÜD** rovatban az olvasó a zenei- és kórusmozgalom életéről, valamint azok nemzetközi kapcsolatairól kap tájékoztatást.

A 4/2003 számban dr. Alexander Móži népzeneész, a Szlovák Zenei Egyesület népzene mérlegét készíti el, a szervezet tevékenységéről, terveiről, céljairól számol be.

Az 1/2003 számban Vilma Krauspeová Vranov nad Topľou Művészeti Magániskola jubileumi ünnepi koncertjéről tudósít.

És **RÖVIDEN** – a kórusok, a kamara- és szimfonikus zenekarok programajánlatát fűzték csokorba Dagmar Oenášová és Vladimír Blaho.

Az **EGY SZÓRA**: Hírek – információk a régiók fontos közművelődési eseményeiről.

A 3/2003 számban Mgr. Soňa Žabková híre, hogy Besztercebánya Állami Tudományos Könyvtárában a rekonstrukció után átadták a 3. évezred tanulószobáját.

KÖNYVAJÁNLÓ rovat ismerteti az újdonságokat.

Az 1/2003 számban Kliment Ondrejka etnográfus, folklorista bemutatja Ondrej Krupa magyarországi szlovák etnográfus könyvét – a magyarországi szlovákok gyermekfolklorjának gyűjteményét „Omrinky detského folklóru a hier našich Slovákov” címmel.

A **RECEPTTÁR**-ban, ahány falu, annyi konyha alcímen nagymamák ételreceptjeinek gyűjteményét találhatja az olvasó. Különböző tájegységek ételkülönlegességei kerülnek bemutatásra.

A **PROGRAMNAPTÁR** nem más, mint Szlovákia helyi kulturális rendezvényeinek havi programnaptára.

Hollósy Tiborné

KISS GY. CSABA

MAGYARORSZÁG KELET ÉS NYUGAT KÖZÖTT

Hol van Magyarország? Szükség van-e egyáltalán erre a kérdésre, kérdezhetik vissza. Néha úgy látszik, külföldinek egyszerűbb rá a válasz, mint magyaroknak. Könnyen megszülethet a felelet, de korántsem bizonyos, hogy kívülről és belülről nézve azonos lesz a válasz... A kérdésnek az igazi értelme az, hogy történelmi múltat, kultúrát, mentalitást, társadalmi viszonyokat, politikai struktúrákat tekintve milyen helyet foglal el a magyar nép Európában. Ez pedig, ha nem kívánunk a fölületen megragadni, meglehetősen bonyolult probléma. A következőkben ennek az összetett kérdéskomplexumnak néhány vetületét szeretném megvilágítani.

Az utóbbi években sok szó esett arról Magyarországon, hogy Európa melyik övezetéhez tartozott, illetőleg tartozik hazánk, hogy milyen sajátosságok alapján lehet a kontinens keleti, nyugati vagy középső régiójához sorolni. Olyan kérdésekről van szó, amelyekben nincs közmegegyezés, érdemes sorra venni a kritériumokat, a besorolás szempontjait. Ami persze összefügg azzal is, hogyan tagoljuk Európát, nem véletlen, hogy nálunk is akkora kíváncsiság kíséri figyelemmel a Milan Kundera nevezetes esszéje (*Az elrabolt Európa*) nyomán kibontakozó Közép-Európa vitát. A középső Duna-tájon egy igényről és szándékról van szó ezzel kapcsolatban: a magyar társadalom a helyét keresi Európában előrenézve a 21. századra. A magyar nép, vagy mondjuk szerényebben, az esélyeit kutató értelmiségiek újra kívánják fogalmazni európai kapcsolataikat, fölleveníteni hagyományokat, nyitottsággal fordulni mind a négy égtáj felé, a magyar identitás és európaiság új összhangját megteremteni. Nem új ez a törekvés, szinte nemzedékenként nekigyürköztek ennek a feladatnak a magyar szellem képviselői. Mégis sok bennünk a bizonytalanság, mivel a mi tájainkon a történelemnek gyakran volt kedve megszakítani a folyamatosságot, ázsiai pusztává változtatván az európai kerteket. Így azután nemegyszer előfordult, hogy Európa vágykép volt csupán és mivolta, követelmény, aminek a magunk vagy a körülmények hibájából nem tudtunk megfelelni.

Pedig Európának mélyek bennünk a gyökerei: annak, hogy a magyar nyelvet beszélők közössége megszervezte saját politikai és kulturális formáit, hogy fenn tudott maradni több mint ezer esztendőn keresztül, talán elsősorban az európaivá válás a magyarázata. A keletről jövő magyar népet, nem minden fájdalom nélkül, Szent István a nyugati kereszténységgel oltotta be. Magyarország a latin és feudális európai univerzum teljes jogú részévé vált, keleti határai évszázadokon keresztül megegyeztek ennek a világnak a keleti határaival, olyannyira, hogy ezen a vonalon gyakran csapott össze Európa és nem Európa, nem jogtalanul kapta meg Magyarország is az „antemurale christianitatis” (kereszténység védőpajzsa) kitüntető jelzőt, amiben egyébként a magyarok a térség népeivel együtt osztoztak, hiszen ha csupán a törökellenes harcok évszázadait említjük, ott találjuk a védőfal bástyáin a lengyeleket éppúgy, mint az osztrákokat, szlovákokat, horvátokat, szerbeket és a románokat is. A határvidéken élve egyre nehezebb volt teljesíteni a modernizáció európai feladatait, így alakult ki az a sajátos kettősség, amely Magyarországra – és szomszédaira is, az Adriai- és a Balti-tenger között – jellemző: az Európával való azonosság és a tőle való különbözőség egyidejű megléte. Az alapvető európai értékek követése, de megvalósításuk hatalmas akadályai. A következmény: a civi-

zációs elmaradottság, a gazdasági és kulturális fejlődésben tapasztalható fáziskésések, az újabb és újabb nekirugaszkodások Európa utolérésére.

Ezért tekintettek magyar értelmiségiek gyakran úgy a kontinens élenjáró országaira, mint utánzandó vagy elérhetetlen példákra. Kicsit kívülről és kicsit belülről. Vágyakozva, kisebbrendűségi érzéssel, szegény rokonként: vagy pedig daccal és göggel, a különbségekből kompenzáló ideológiákat fabrikálva. Egyszer fölnéznek Európára, másszor elfordulnak tőle. Ha pedig valaki úgy fogalmaz, hogy Európa és mi, akkor ez az és a különbségre utal, óhatatlanul a másságot hangsúlyozza. Azt hiszem, a túlzásokat kell elkerülni a véleményalkotásban, nem lehet figyelmen kívül hagyni az eltéréseket, de nem szabad belőlük mítoszokat csinálni. Bizonyára mások vagyunk, de tulajdonképpen minden nép „más”, épp a sokféleség az egyik alapvető európai tulajdonság.

Ha a magyar önszemlélet ambivalens jellegére utaltunk, nem vesztethetjük szem elől, rólunk is igen különféleképpen gondolkodtak és gondolkodnak Európában. Ne csöppörjük félre az a sztereotípiákat, hogy egyszerűsítenek és torzítanak. Életképességük ugyanis gyakran meglehetősen nagy, szívósak, és ha föl akarjuk számolni őket, annál inkább megmaradnak. Ezért jobb harag nélkül közeledni hozzájuk, megismerni keletkezésük történetét és továbbélésük okait. Nem kívánok ezért itt sem hadakozni azokkal a képekkel, amelyeket rólunk, magyarokról készítették Európában, jól tudom, minden népről festettek szomszédai, barátai és ellenségei efféléket, sértőket és hízogókat, sem teljesen komolyan venni nem szabad őket, sem legyintve elháritani. Érdemes inkább azzal az önmiróniával közeledni feléjük, amely a közép-európai múlt egyik értékes hagyománya, amely arra tanított meg bennünket Európa e széles fertályán, hogy kellőképpen gyanakvóak legyünk minden általánosítással, doktrínával szemben és tudjuk saját magunkat is kívülről látni. Így jobb pillanatainkban szórakoztatónak találjuk, miként vélekednek rólunk, hiszen gyakran annyira ellentmondanak egymásnak ezek a képek, gyökeresen az ellenkezőjét állítják, hogy a kontraszt már-már föloldást kínál. Így látjuk egymás mellett a szabadságszerető magyart, az önfeláldozó nemes lelkű vitézt és a fennhéjázó urat, aki megvetően néz le a más nyelven beszélő csöcselékre.

Három-négy évtizedes tapasztalatom szerint a világ szívesen képzelet el magát kettéosztottnak. Így beszélnek gyakran Keletről és Nyugatról, párbeszédéről és enyhüléséről, a kölcsönös megértés szükségességéről. A tömegtájékoztató, a nemzetközi közvélemény megszokta ezt a fölosztást; a manicheisztikus sémát, amely hajlamos a két oldalt értéktartalommal fölruházni, ami itt van, az pozitív, ami ott, az negatív – és megfordítva. A német, francia, angol világlapok időjárás-jelentései az európai körképéből gyakran kihagyják Prágát, Varsót és Budapestet. A közkeletű felfogás szerint mi afféle „másik” Európa vagyunk. Őszintén szólva, mint magyar, ebben a kétpólusú sémában én meglehetősen idegenként forgok, nem tudom megfogalmazni a magyar identitást. Azt érzem, hogy valamiféle senkiföldjén élek.

Akkor most kelet-európai volnék vagy pedig nyugat-európai? Magam részéről Münchenben és Leningrádban például, noha mindkét város nagyon rokonszenves számomra, nem érzem

annyira otthonosan magam, mint Prágában, Krakkóban vagy Zágrábban. Természetesen nem idegen számomra sem az orosz, sem a német város kulturális öröksége, Dosztojevszkij és Thomas Mann nélkül nem tudom elképzelni az európai kultúrát. De amikor Kelet és Nyugat készül egymással párbeszédet folytatni, mindig az az érzésem, hogy félreszorulok, mint egy szegény rokon, akit azért meghívnak a vendégségbe, és kap egy helyet az asztal szélén, néhanapján még egy pohár borral is megkínálják, de inkább csak hallgatója a párbeszédnek, nem teljes jogú résztvevő, aki saját nevében megszólalhat.

Ez a helyzet egy csehszlovák anekdotára emlékeztet engem, éppen húsz évvel ezelőtt hallottam, amikor szóba került Morvaország autonómiája is. Mint tudjuk, Morvaország Csehország és Szlovákia között található, és viszonylag erős regionális tradícióval bír. Nos, az anekdotában azt kérdezik meg: miben mutatkozik meg a morva identitás? Erre az volt a válasz: a csehszlovák állami himnuszban, mivelhogy először elhangzik a cseh himnusz, és a szlovák himnusz előtt van egy lélegzétvételnyi szünet, és ez a két himnusz közötti egy-két másodperces szünet a morváké, ez a pillanatnyi csönd fejezi ki a morva identitást. Talán így vagyunk mi is, az európai kontinens középső részének a lakói, Gdansktól az Adriai-tengerig és a Fekete-tengerig.

Akkor hát közép-európai volnánk? Természetesen nekem ez a megnevezés tetszik a legjobban, de ehhez a fogalomhoz is sok félreértés tapadt, történelmileg elavult jelentések árnyéka, sőt egy bizonyos fokú szűkítést is érzek benne. Közép-Európát a leggyakrabban Béccsel és a századfordulóval kapcsolják össze, a szecesszióval (Jugendstil), olyan nevekkkel, mint Freud, Kafka és Wittgenstein, egyszóval az Osztrák-Magyar Monarchia hagyományával. Közép-Európa arcának másik fele viszont homályban marad. Közép-Európa fogalma, maga a Mitteleurópa kifejezés az európai köztes mezőt leszűkíti. Egy történelmi és egy földrajzi szűkítésről is szó van. Ha a régi dunai monarchiáról beszélünk, szívesen emlegetünk olyan értékeket, mint tolerancia, nyelvek és kultúrák együttélése. Ezeknek a hagyományoknak a gyökerei megtalálhatók a mi Európánk más tájain is, például az egykori Lengyel-Litván Nemesi Köztársaságban, csak a felekezeti tolerancia példáját említtem a 17. századi Lengyelországból és Erdélyből. A dunai monarchiát joggal tekinthetjük az egykori Csehország, Lengyelország és Magyarország utódállamának is. Ebben az európai köztes mezőben évszázadokon keresztül elkecseregett küzdelem folyt az autonómiáért, a nemzeti függetlenségért – gyakran egy központosító nagyhatalom ellen. Ennek a régióknak igen fontos közös öröksége a helyi önkormányzat, az autonómia és a függetlenség. Az autonómiáért és a függetlenségért vívott harcok a feudalizmus kései korszakától szinte folyamatosnak tekinthetők, és nem egy tekintetben e küzdelmek folytatásának számítottak a 19. és 20. századi demokratikus és liberális mozgalmak, forradalmak és szabadságharcok. Ezeknek a törekvéseknek egy jellegzetes sajátossága volt viszont az a tény, hogy a nyílt ellenállás formáját öltő harcok rendre vereséget szenvedtek. De az önrendelkezés igénye tovább öröklődött nemzedékről nemzedékre, hiába nem létezett mintegy 123 évig Európa térképén Lengyelország, 1918-ban készek voltak a lengyelek önálló államiségüket újraépíteni. Ennek a Kelet és Nyugat között fekvő területnek, megközelítőleg az orosz és német nyelvterület által határolva, egy másik sajátossága a többnyelvűség, az etnikai és kulturális sokféleség. Ebben a térségben viszonylag korán igen érdekes példák jöttek létre a kulturális szimbiózisnak. Sorolhatjuk tájak és városok példáit, Kelet-Galiciát a lengyel-ukrán-zsidó, a magyar-román-német Erdélyt, a katolikus, pra-

voszláv és mohamedán Boszniát. A városok közül hadt említsem itt Budapestét; a múlt századi Pest és Buda – csak 1872 óta tartoznak közigazgatásilag össze – színes kulturális mozaikokból állt, nemcsak a magyar kultúrának voltak központjai, az 1812-ben fölépült pesti német színház a német nyelvterület egyik legnagyobb színházi épülete volt, ebben a városban volt először szerb nyelven színházi előadás, itt működött evangélikus lelkészként a cseh és szlovák kultúrának egyik meghatározó alakja, Ján Kollár. Ma is látható a Belvárosban a barokk stílusú szerb ortodox templom és a Dohány utcában Európa egyik legnagyobb zsinagógája.

Turcsa paradoxona a legújabb kor történelmének, hogy a mi térségünkben a modern nacionalizmus mégis mennyire elterjedt, sőt nemcsak klasszikus idejének, a 19. századnak a jelensége, hanem áthúzódott a mi századunkba is. Pedig ez a nacionalizmus egy Nyugatról származó kulturális és politikai jelenség volt, és igen súlyos következményekkel járt az itt élő népek számára. Az egységes, homogén nemzeti állam kimerája mélyen beleivódott a gondolkodásba, a kirekesztés, az intolerancia fölerősödött. A történelem a 19. és a 20. században szinte mindig egyik népnek megadta a lehetőséget, hogy szomszédjai rovására építsen egységes nemzetállamot, és sajnos mindig voltak olyanok, akik éltek ezzel a lehetőséggel. Magyarok éppúgy, mint csehek, lengyelek éppúgy, mint románok.

A nagyhatalmi törekvések árnyékában a viszonylag csekély számú közép-európai népek gyakran írók és tudósok szavával fejezték ki magukat, professzionális politikusok és nagyhatalmi pozíciók híján az irodalom és a tudomány közegében jelentek meg a politikai vágyak, fogalmazódtak meg a célok és a tervlatok. Ebből következik a kimondott és leírt szónak tulajdonított jelentőség a mi térségünkben. A magyar márciusi forradalom 1848-ban Petőfi egy versével kezdődött, írónak lenni ma is mást jelent Lengyelországban, Csehszlovákiában és Magyarországon, mint másutt Európában. Nagyobb az írók felelőssége a szóért, a szó tisztaságáért. Lehetséges, hogy a távközlési forradalom korában ez anakronisztikusnak látszik, nekünk mindenesetre fontos tapasztalat, és talán a hírközlési manipulációk világában egyre védtelenebbé váló embernek is reményt nyújt az autentikus önkifejezésért vívott küzdelem. A mi Köztes Európánk polgárai mindenesetre gyanakvóak az átmítás különféle formáival szemben, és jó okuk van rá, hiszen errefelé az európai átlagnál jóval hosszabb ideig lehetett megtapasztalni a totalitarizmusok valóságát.

Összefoglalva: úgy hiszem, van okunk azt érezni a mi tájainkon, hogy sem a Nyugathoz, sem a Kelethez nem tartozunk teljes joggal, bár ide és oda is eltéphetetlen szálak fűznek. A mi hazánk közöttük van. Ez a haza lehet senkiföldje, hallgató pusztaság, de lehet olyan közvetítő terület is, ahol az értékes tapasztalatokat innen és onnan is sajátos minőségű formálják. Hatások kereszteződtek itt évszázadok óta, nem föltétlenül szükséges, hogy kioltás egymást a hatások és mi, idevalósiak arc nélküliek legyünk, az impulzusok erősíthetik is egymást, ha mi is készek leszünk arra, hogy megformáljuk ennek a köztes térségnek az önálló karakterét.

Az egész kontinens számára én mindenekelőtt abban látom a mi Köztes Európánk jelentőségét, hogy létezésével tagadja a bipolaritást, a vagy-vagy logikáját.

(1989)

(Részlet a szerző *Közép-Európa, nemzetek, kisebbségek* címen – a Pesti Szalon Könyvkiadónál 1993-ban – megjelent könyvének írásából.)

ANDRÁSSY MÁRIA

ÖZVEGYEK DÍCSÉRETE – AVAGY AZ „ÁLLAMI SZAMIZDAT” SORSA

Kovalcsik József: *A kultúra csarnokai*

A Népművelési Intézetben (illetve jogutódaiban) 1964-től 1990-ig dolgoztam, az utolsó húsz évben annak – szintén változó nevű – kutatási részlegében. Könyvtáros végzettségemet nem tudván megtagadni, kényszeresen gyűjtöttem kiadványainkat. Mígnem a szó szoros értelmében véve rámszakadt a könyvespolc. Szerencsére jókora kék foltokkal megúsztam, csontom nem törött. Hirtelen felindulásban kidobtam könyveim egy részét, így kerültek szemétre az intézeti kiadványok. Saját dolgozataim mellett egyetlen művet tartottam meg, Kovalcsik József munkájának három kötetes első kiadását, besorolva azt „szociológiai gyűjteményembe”. A megjelenés óta eltelt közel két évtized már majd-majd történelmi távlat, de mindenképpen elegendő ahhoz, hogy az idő rostáján fennmaradjon a minőség. Úgy vélem, hogy Kovalcsik könyve az Intézet kutatási részlegének kimagasló (ha nem a legjobb) terméke. Másutt, mondjuk egy tanszéken, egy kutatás hasonló végtermékével nem is „csak” kandidátusi, de nagydoktori címet lehetett volna szerezni.

Miről szól ez a csaknem ezer oldalas könyv? Alcíme szerint a téma *a közösségi művelődés szinterei – utópiák, mozgalmak, társadalomszervezés: a művelődési otthonok kialakulása*. Módszere szerint egyszerre a művelődés legátfogóbb társadalmi, gazdasági, politikai összefüggéseit feltáró nagyszabású történelmi analízis és a korszakok, osztályok, rétegek, csoportok életformáját, szellemi arculatát, művelődési szokásait, viselkedésformáit felvillantó kortörténelmi dokumentumok tárháza.

Az első rész *Nemzetközi áttekintés*. Ebben felvázolja azokat a történelmi folyamatokat, politikai irányzatokat, ideológiai és szervezeti törekvéseket, melyek a polgári társadalom kibontakozásától napjainkig ezeknek a kulturális intézményeknek szerveződését meghatározták, s jelzi a nemzetközi és a magyar fejlődés érintkező pontjait.

A második rész *A magyarországi társadalmi-kulturális intézmények története 1945-ig*. A szerző bevallottan nem vállalkozott a magyar népművelés történetének teljes körű ismertetésére, elemzésére. Nem törekedett a különböző közművelődési-, és társadalmi-kulturális intézmények, társaságok, egyesületek sokaságának, a társas élet sokféle színterének (kávéházak, vendéglők, kocsmák) szerepének részletes elemzésére sem. E vonatkozásban ugyanis a kutatások a hetvenes-nyolcvanas években nem tették lehetővé az összegző feldolgozást. Tipológiai jellegű ismertetését olyan intézményekre korlátozta, amelyek szervezeti jellegükénél fogva a mai művelődési otthonok különböző típusainak közvetlenebb előképének foghatók fel. Részletesebben foglalkozik a munkásotthonokkal, mint olyan közösségi művelődési intézményekkel, amelyeket a „szocialista kultúrpolitika” a művelődési otthonokkal kapcsolatban – időszakonként változó nyomatékkal – haladó hagyománynak deklarálta. De részletesen foglalkozik csek ellenpólusával, a Horthy-korszak állami népművelési szervezetében, vagy a gyári szabadidő-szervezetek keretében létrejött kultúrházakkal, népházakkal, a különböző elnevezésű, de hasonló jellegű intézmények típusainak jellemzésével. Bemutatja az ezekkel kapcsolatos koncepciókat, és az intézményhálózat infrastrukturális fejlődését.

A harmadik rész *A társadalmi-kulturális tevékenységek szinterei a felszabadulás után*, amelyben ismerteti a társadalmi-kultu-

rális intézmények helyzetében bekövetkezett változásokat, a koalíciós időszak jellegzetességeit, a pártok, a szakszervezetek és az ifjúsági szervezetek törekvéseit, majd az 1949 óta eltelt időszakban létrehozott művelődési otthonok történetét.

A munka mögött húzódó óriási tudományos teljesítményt jelzi, hogy a kötetben összesen mintegy ezeröttszáz lábjegyzet, utalás, hivatkozás szerepel.

A kötetet Beke Pál utószava, s függeléként Kovalcsik József 1989-ben írt, s az évben a *Kultúra és Közösség* című folyóiratban megjelent, *A közművelődéstől a szabadművelődésig* című tanulmánya egészíti ki, amelyben a szerző tulajdonképpen a kulturális rendszerváltozás szükségességét elemzi. Fejezetei: *Miért kell kulturális reform? Miért kell új kulturális törvény? Miért van szükség új szabadművelődési rendszerre? Társadalmi-politika és szabadművelődés. A szabadművelődési tanácsok helye a politikai intézményrendszerben.*

És Beke Pál kissé keserű végzavával: „Aztán jöttek a választások, s aztán kialakult az a felemás rendszerváltozás, amiben éppen a közösségi művelődés szerkezete és tevékenysége maradt ugyanolyan, mint korábban volt. Kezdeményezéseink, javaslatunk elhaltak, és Kovalcsik József javaslatai sem találtak meghallgatásra. ... Tanulmányát sem fontolta meg, vélhetően nem olvasta senki. Már úgy értem, senki illetékes.”

*

Joggal kérdezheti a nyájas olvasó, honnan e recenzió furcsa címe?

Pár hónappal ezelőtt volt szerencsém háziasszonyként közreműködni Bauer György: *A születő új tiszta pillanata* című könyvének sajtóbemutatóján. Ő szintén kollégánk volt 1962-1968 között a Népművelési Intézetben. 1998-ban meghalt. Özvegye, B. Müller Magda szedre össze kézíratos vagy a nyilvánosság kizárásával itt-ott napvilágot látott írásait, és adta közre azokat.

Akkor fogalmaztam meg hozzászólásomban, hogy a hatvanas-hetvenes nyolcvanas években néhol létezhetek a „szabadság kis körei”, dolgozhattunk (státusban, vagy fél-legálisan) és írhattunk. Írhattunk, de nem publikálhattunk. Minden munkánk megjelent, de nem kapott nyilvánosságot, szép lassan elcsúszott az intézeti kiadványok sorában, mintegy „állami szamizdatként”. Így történt ez Kovalcsik József nagyszabású munkájával is. Megjelent, visszhangtalan maradt, elfelejtődött. A könyv szerkesztője ma úgy emlékszik, hogy például könyvesbolti forgalomba soha nem került. A situációra jellemző az is, hogy Bali-pap Ferenc 1989-ben, egy akkori pécsi egyetemi lap szerkesztőjének felkérésére ismertetőt készített Kovalcsik könyvéről, amely azonban általa ismeretlen okból nem jelent meg, s csak 2002-ben került közlésre a *Színben*.

A Magyar Művelődési Intézet igazgatója Beke Pál szorgalmazta a *Kultúra csarnokai* újra megjelenését, sőt ösztönözte a szerzőt a folytatásra, kiegészítésre. Sajnos a sors másként döntött. Kovalcsik József a múlt évben meghalt, életművéről a *Szín* 7/3. száma emlékezett.

A könyv megjelenése pedig ismét az özvegy, Edit asszony

energiáját dicséri. Köszönet neki érte!

De mi lesz velünk, akiknek nem lesz özvegye?

Jó lenne átnézni a Corvin téri könyvtárat, hátha akad még benne olyan írás, amely ma is megérdemelné a megjelenést!

MÁTYUS ALIZ

A TÁRSAS ÉLET ÉS INTÉZMÉNYEI: A KULTÚRA CSARNOKAI*

Annak, hogy az emberek társasági lényként csoportokba szerveződnek – többek között: érdeklődés, elkötelezettség és célok szerint – ugyanúgy története van, mint például a nyelv kialakulásának vagy az alumínium-gyártásnak. De Kovalcsik József *A kultúra csarnokai* című könyvéig nem volt ember, aki ennek a történetnek útjába eredt volna, majd medret talált volna hozzá, hogy azon azt a nem kis mondandót végighömpölygethesse. Minden bizonnyal a legnehezebb medret találni volt. S ennek okai között elég megemlíteni, hogy ehhez az enciklopédikus tudáson és a nagy affinitású ismeretgyűjtő tevékenységen túl sajátosságosan lecsapódni tudó tapasztalat és olyan rendszerező képesség kell, amely abban igazít el a legpontosabban, hogy mikor miről érdemes szólni, mely országban és mely cselekvési-történeti zónában.

„Az, hogy a hasonló foglalkozású, érdeklődésű vagy műveltségű embereknek a társadalmi élet, a közös szórakozás, ismeretszerzés céljára való egyesülésnek legáltalánosabb elnevezése angol eredetű, jelzi, hogy bár a modern Európa bölcsője az angol ipari forradalom és a francia társadalmi-politikai forradalom volt, Anglia már az ipari forradalom kibontakozása előtt sok tekintetben a polgári fejlődés mintájává vált. Már a felvilágosodás innen kapta a döntő lökést. A „club” angolul (egyéb jelentései mellett) főleg társas intézményeket jelöl: irodalmi, politikai klub, társaság, társas kör, zárt kör, kaszinó helyisége, háza, egyesület, szövetség...”

A „klubszerű” szabad társulásokban rejlő lehetőségek jelentőségét példázza a Royal Society megalakulása a XVII. században... Thomas Sprat (későbbi rochesteri püspök) már öt évvel a megalakulás után megírja a *History of Royal Society* című művét, melyben följegyezi, hogy kezdetben: A fő cél tulajdonképpen csak az a kielégülés volt, amit a résztvevők a szabadabb levegő belélegzéséből és az egymással való nyugodalmas társalgásból nyerhettek, anélkül, hogy bele kellett volna merülniük ama zord idők szenvedélyeibe és eszelősségeibe. S ha e társulás létrejötté semmi más előny nem járt volna, már azt is elégnak tekinthetnők, hogy egybegyűjtötte az ifjak egy új fajtáját, akik az elkövetkezendő kor elméi számára a józan és tág keblű tudás első benyomásait nyújtották, legyőzhetetlenül felvértezve őket a vakbuzgalom minden bűbája ellen.”

Ami tehát az országokat illeti, a könyvben vezető helyen Anglia áll, majd jönnek más-más szempontok miatt Németország, a skandináv országok, Oroszország és Franciaország. Aztán pedig a könyv következő két nagy egységében Magyarország. De valamelyest – ehhez képest is – van előtörténet. Ilyen vonzó okfejtéssel:

„Mélységes mély a múltnak kútja” – e méltán szállóigévé vált mondattal indítja Thomas Mann monumentális regényét, a *József és testvéreit*, jelezve, hogy az „előzmények körét nagyon nehéz megszabni. Az egymásra épülő mozzanatok láncolatát világítja meg Johan Huizinga, mikor megállapítja, hogy: Valahányszor határvonalakat akartak húzni a középkor és a rene-

száns között, ez a határvonal mindig hátrább került. Egyre több, a reneszánszra jellemzőnek tartott eszméről és formáról derült ki, hogy már a XIII. században létezett. De rögtön hozzátesszi: Másrészt viszont, ha elfogulatlanul tanulmányozzuk a reneszánszt, azt találjuk, hogy tele van olyan elemekkel, amelyek a középkori szellem virágkorát jellemzik.

Munkám érdemben az európai polgári társadalom kibontakozásától követi nyomon a társadalmi-kulturális intézmények történetét, s így csak felvillanthatja a megelőző korszakokat, az ókori keleti, a görög és a római antikvitás fejlett városi civilizációját, kultúráját, közösségi és szabadidő-intézményeit, az agórákat, fórumokat, színházakat, stadionokat, ünnepi játékokat, melyek a népvándorlás viharaiiban elpusztultak, illetve a kereszténység és a naturális gazdálkodáson alapuló korai feudális viszonyok között funkciójukat veszítették, de teljesen nem enyésztek el, hiszen nemcsak az antik városok épületeinek kövei épültek bele a középkori és reneszánsz városokba, hanem a mindennapi életet keretbe fogó szokások, tapasztalatok és hiedelmek is tartós építőkövekként szolgálták az egymást követő nemzedékeket.”

Így tehát a könyv az agóráktól a settlement mozgalmakig, a népfőiskoláktól a szovjet művelődési klubokig; és nálunk, a polgári nyilvánosság kezdeteitől (céhek, lövöldék, kocsmák, kávéházak, népkert, szabadkőműves páholyok) a reformkori kaszinókon, olvasóköri körökön, egyesületeken, társaságokon keresztül a későbbi szintén egyesületekig, közben a kultúrpalotákig, népotthonokig, népházakig, kultúrházakig vonultatja fel az intézményesült vagy szervezettként megmaradt csoportosulásokat.

A vállalkozás nagyigényű, a teljesítmény ennek megfelelő. Valójában elkápráztató. Kis híján ezer oldalon olvashatunk egy területről, amelynek szegmensei voltak már könyvek témái (pl. a szabadkőművesség vagy a szabadművelődés, stb.), de egy könyvegység részei nem. S ettől van, hogy összefüggések hálójából bomlik ki egy-egy jelenség gazdaság és társadalomtörténete, s válik világossá, mi miért intézményesült, s mit miért intézményesítettek. A könyv nagy jegyzetapparátussal, tárgy, helynév és névmutatóval, és Beke Pál utószavával jelent meg.

(Kovalcsik József: *A kultúra csarnokai. A közösségi művelődés színterei. Utópiák, mozgalmak, társadalomszervezés: A művelődési otthonok kialakulása. editio plurilingua 938 p.*)

*Az írás megjelent az Új Könyvpiac 2003. júniusi számában.

KOVALCSIK JÓZSEF MŰVELŐDÉSTÖRTÉNÉS MŰVEINEK BIBLIOGRÁFIÁJA

- KOVALCSIK József (felelős szerk.)
Mutató a Hadtörténelmi Közlemények 1888-1943. évfolyamaihoz. 1-44. évfolyam (Összeáll. a Hadtudományi Könyvtár munkaközössége: Kovalcsik József, Rázsó Gyula, Vinczai István, Windisch Aladárné.) – Bp. : Hadtörténelmi Intézet, 1956. 311. p.
- KOVALCSIK József
Védelmező nincsen fölöttünk. [Elbeszélés.] – In: Tizenketten : Katonai elbeszélők antológiája. – Bp. : Zrínyi Kiadó, 1962. 95-114. p.
- KÓCZÁN László – KOVALCSIK József
A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat történetéből. = Népművelési Értesítő 1965. 1-2. 62-95. p.
- BALOGH István – KOVALCSIK József – TÖRÖK Iván (szerk.)
Munka és művelődés : II. Nemzetközi Iskolán Kívüli Felnőttoktatási Konferencia : Budapest, 1966. – [Bp.] : TIT Országos Titkársága : SZOT Kulturális, Agitációs és Propagandaosztálya, 1967. 382. p.
- KOVALCSIK József
A tudományos ismeretterjesztés gondolatai és feladatai : Küldöttgyűlés előtt. = Valóság 1968. 9. 9-20. p.
- KOVALCSIK József
Napirenden közművelődésünk. = Élet és Tudomány 1970. 20. 915-918. p.
- KOVALCSIK József
A franciaországi népművelés néhány problémája. (Beszámoló egy tanulmányútról.) A művelődéspolitikai helyzet és az iskolán kívüli kulturális tevékenység. = Népművelési Értesítő 1971. 2. 149-162. p.
- KOVALCSIK József
Közművelődési kutatások. = Népművelés 1971. 5. 18-19. p.
- KOVALCSIK József
Hatvan művelődési otthon. A művelődési otthon jellegű intézmények reprezentatív felmérése. A felmérést vezette és a zárótanulmányt írta: Kovalcsik József. – Bp. : Népművelési Intézet, 1971. 1. köt.: Előzetes jelentések – 199. p., 2. köt.: Függelék, mellékletek 175 p.
- KOVALCSIK József – SIPOS Zsuzsanna – SZÁSZ János
Művelődés és közösség : Hatvan művelődési otthon. 1970-1971. – Bp. : Népművelési Propaganda Iroda, 1972. 306 p. Ismertette: Ágh István (Valóság, 1972. 8. 97-101. p. (Ua.: Szín, 2002. jún., 38-40. p.))
- KOVALCSIK József – TIHANYI József (szerk.)
A Szocialista Országok Népművelési Intézetei igazgatóinak tanácskozási : Budapest, 1970. szeptember 5-12. p. – Bp. Népművelési Propaganda Iroda, 1972. 240 p. [Borítócím: A Népművelési Intézetek Igazgatóinak Tanácskozása.]
- KOVALCSIK József
A tudományos-technikai forradalom kibontakozása és a közművelődés. (A Népművelési Intézet tevékenységének néhány vonásáról.) – In: A Szocialista Országok Népművelési Intézetei igazgatóinak tanácskozása : Budapest, 1970. szeptember 5-12. p. – Bp. Népművelési Propaganda Iroda, 1972. 50-60. p.
- KOVALCSIK József – SIPOS Zsuzsanna – SZÁSZ János
Népművelők közléről. = Szociológia 1973. 4. 461-477. p.
- KOVALCSIK József
Közművelődés Budapesten. = Valóság 1974. 1. 1-15. p.
- KOVALCSIK József
A művelődés és a kulturális élet változásai Budapesten (1945-1973.) [Előadás.] – In: Tanulmányok Budapest múltjából : A Budapesti Történelmi Múzeum Várostarténelmi évkönyve 20. [köt.] – Bp. : Budapesti Történelmi Múzeum (Statistikai Kiadó soksz.) 1974. 202-221. p. – Hozzászólások az előadáshoz: 221-228. p.
- KOVALCSIK József
A művelődés és a kulturális élet változásai Budapesten (1945-1973.) – Bp. : Népművelési Propaganda Iroda, 1974. 53. p. Bibliogr. 48-52. p.
- KOVALCSIK József
Roland Leroy: A kultúra napjainkban. [Recenzió.] = Valóság 1974. 4. 113-114. p.
- MIKLÓS Pál – KAMARÁS István – KOVALCSIK József
Jelentés az MTA Művelődéskutató Bizottságának a hazai művelődéskutatásokról. – Bp. 1974. soksz. 15 p.
- KAMARÁS István – KOVALCSIK József – MIKLÓS Pál (összeáll.)
Áttekintés a hazai művelődéskutatás műhelyeiről. = Kultúra és Közösség 1975. 1. 27-32. p.
- KOVALCSIK József (összeáll.)
Tájékoztató a magyar Népművelési Intézet kutatásairól. – Bp. : Népművelési Intézet, 1975. 51 p. (Közművelődési dokumentumok 1.)
- KOVALCSIK József (szoszt.)
Obzor iszszledovatel'szkih rabot provodinnüh v Insztitute kul'turü Vengrii. (Perev. Vladimir Klepko.) – Bp. : Insztitut Kul'turü, 1975. 63 p. (Documenta culturae publicae dedita 1.)
- KOVALCSIK József – VITÁNYI Iván (összeáll.)
The cultural artistic behavior of the youth in Hungary. (A Comprehensive study for UNESCO compiled by the Hungarian Inst. for culture.) Relaying on the studies of Antal Baranyi – Péter Józsa – et al. = Az ifjúság kulturális-művészeti magatartása Magyarországon. (Az UNESCO részére készült átfogó tanulmány a Népművelési Intézet összeállításában.) Baranyi Antal – Józsa Péter és mások tanulmányai alapján. – Bp. Inst. for Culture, 1974. [1976.] [4], 108 p. Bibliogr.: 94-108. p.
- KOVALCSIK József
Közművelődés Budapesten. – In: Munkásművelődés, szocialista kultúra. [Írták Aczél György, Köpeczi Béla et al.] – Bp. : Kossuth Könyvkiadó, 1976. 126-154. p. [Újraközlés. Első megjelenés: Valóság 1974.]
- KOVALCSIK József
Egy egyetemes kulturális politika felé. UNESCO-ajánlástervezet a néptömegeknek a kultúrához való demokratikus hozzáférhetőségét és a társadalom kulturális életében való aktív részvételük biztosítását célzó intézkedések érdekében. = Kultúra és Közösség 1976. 4. 92-100. p.

KOVALCSIK József

Access to culture for all. = New Hungarian Quarterly
18. 1977. No. 65. 119-123. p.

KOVALCSIK József

Józsa Péter dr., kandidátus. [Nekrológ.] = Kultúra és
Közösség 1979. 1. 5-6. p.

KOVALCSIK József

In memoriam Peter Joza. [Nekrológ.] = Kultúra (Jugo-
szláv) 1979. 45-46. 293-295. p.

KOVALCSIK József

Köszönöm az értő figyelmet. [Bevezető tanulmány.] –
In: Minden kedden : Dokumentumok a csepeli Olvasó Munkás
Klub életéből. Egy közösség két évtizede. (Szerk. Tamási Lajos.)
Bp. : Tánács, 1981. 5-21. p.

KOVALCSIK József

A koalíciós időszak művelődéstörténetéhez : a „sza-
badművelődés” szervezetének, intézményeinek helyzete a népi
demokratikus átalakulás idején 1945-1947. – In: Tanulmányok a
közművelődés helyzetéről és fejlődéséről távlati címmel kutatási
főirány 1978-80. évi vizsgálatairól. (Összeáll. Tímár Györgyné.)
Bp. : Művelődéskutató Intézet, 1982. 54-72. p.

KOVALCSIK József

A közösségi művelődés színtereiről. (Előzmények, lehe-
tőségek.) = Kultúra és Közösség 1984. 4. 79-97. p. (Részlet a
szerző A kultúra csarnokai [...] c. készülő monográfiájából.)

KOVALCSIK József

A közösségi művelődés színterei a felszabadulás után.
= Kultúra és Közösség 1985. 2. 14-37. p. (Részlet a szerző A
kultúra csarnokai [...] c. készülő monográfiájából.)

KOVALCSIK József

Rigmusköltészet – csasztuska. = Valóság 1986. 3. 66-86. p.

KOVALCSIK József

A kultúra csarnokai. (A közösségi művelődés színterei
– utópiák, mozgalmak, társadalomszervezés: a művelődési ott-
honok kialakulása) 1-3. [köt.] – Bp. : Művelődéskutató Intézet,
1986. [Utánnymomás: 1987.]

1. [köt.] Nemzetközi áttekintés. – 544 p. (Bibliogr. A
jegyzetekben 389-544.)

2. [köt.] A magyarországi társadalmi-kulturális intéz-
mények története 1945-ig. – 504. p. (Bibliogr. a jegyzetekben
423-504. p.)

3. [köt.] A társadalmi-kulturális tevékenységek színter-
ei a felszabadulás után. (Bibliogr. a jegyzetekben 241-280. p.) –
Mutatók az I-III. kötethez 281-358. p., 359-370. p.

A művet ismertette: Kővágó Sarolta (Párttörténeti Közlemé-
nyek 1987. 3. 235-236. p.), Kamarás István (Olvasó Nép 1988.
3. 105-108. p.), Csoma Gyula (Pedagógiai Szemle 1987. 4. 402-
403. p.), Zsíkó János (Népművelés 1987. 3. 43-44. p.), Havas
Gábor (Kultúra és Közösség 1987. 2. 104-108. p., Szín 2002.
június, 41-44. p.) B. Kiss Tamás (Ifjúsági Szemle 1987. 3. 96-
100. p.), Futala Tibor (Könyvtáros 1987. 11. 695-696. p.),
Varsányi Gyula (Népszabadság 1986. szept. 8. 7. p.), Balipap
Ferenc (Dunatáj 1989. 3. 74-77. p., Szín 2002. június, 45-48. p.)

KOVALCSIK József

Comeniustól a bakterházig. [Bevezető tanulmány.] –
In: Harsányi István: A Magyar Népi Művelődési Intézet 1946-
1948 : Történet és dokumentumok. – Bp. : Országos Közmű-
velődési Központ, 1988. 9-17. p.

KOVALCSIK József (összeáll., bibliogr. készítette)

A közművelődéstől a szabadművelődésig. (Az Orszá-
gos Közművelődési Központ TDDSZ-csoportjainak vitaanyaga.
– Bp. : Művelődéskutató Intézet, 1989. 22 p.

Megjelent még:

= Kultúra és Közösség 1989. 5. 52-67. p.

= Magyar Nemzet 1989. jún. 27., Emberkép melléklet 2. p.

In: Dokumentumok, vitairatok és vélemények. – Bp.
1992. 13-18. p. = Szín, 2002. június, 32-35. p. (A „Miért kell
kulturális reform c. rész)

In: Kovalcsik József: A kultúra csarnokai 2. kiad. Bp.
2003. „Utószavak”: 868-880. p., + Bibliogr.: 883-885. p.

In: A szabadművelődéstől a közművelődésig : Tanul-
mánygyűjtemény. (Szerk. Beke Pál, Deme Tamás.) Bp.:
Széphalom Könyvműhely, 2003. 346-365. p.

KOVALCSIK József

Kormánypárti III. Richárd és a gittegyletek. = Hítel
1989. 5. (márc. 1.) 45-46. p.

KOVÁCS Sándor – KOVALCSIK József – KOVÁTS Flórián (szerk.)

Dokumentumok, vitairatok és vélemények : Egy műve-
lődési törvény előkészítéséhez. – Bp. : Műv. és Közokt. Miniszte-
rium Közműv. Főoszt., 1992. [2], 123 p. (Bibliogr. a lábjegyzetekben)

KOVALCSIK József – MÁTYUS Aliz (szerk.)

Szín : A Magyar Művelődési Intézet folyóirata 2001.
december : Tematikus szám az 1901-es francia egyesülési törvény
százéves évfordulójára. Bp. 2001. 24 p.

KOVALCSIK József

A kultúra csarnokai : A közösségi művelődés színterei
– utópiák, mozgalmak, társadalomszervezés: a művelődési ott-
honok kialakulása. (2. kiad.) – Bp. : epl, 2003. 938 p. – Bibliogr
a jegyzetekben: 276-342. p., 643-684. p., 849-865. p. – Mutatók
az I-III. részhez: 887-929. p. – Rezümék magyar, francia, angol
és orosz nyelven: 931-938. p.

KOVALCSIK József

Elhatárolódni – de mitől? = Szín 2002. június, 31. p.

KOVALCSIK József

Válogatás – fiatalkori írásaiból. [El nem küldött levél
Kassák Lajoshoz (1955). – 1954. november 6. Babits Mihály
síremléke. – Feljegyzések a szegedi könyvtárosi gyakorlaton
(1953). – Valami az idegrendszer furcsaságairól és a filozófiáról
(1959). – Pillanatfelvétel : Egy költő, Végh György arcképe. –
Illyés Gyula naplói. – Honoráriusz napi esték : Adalékok leg-
újabb kori népszokásainkról.] = Szín 2002. június 4-15. p.

KOVALCSIK József

KOVALCSIK József. [Önéletrajzi interjú – szerkesztett
változat.] – Közreadta: Mátyus Aliz. = Szín 2002. június, 16-30. p.

Folyóiratszerkesztői tevékenység:

Valóság. A szerk. biz. Tagja 1964. 7. számtól 1969. 4.
számig bezárólag.

Nekrológ:

Deme Tamás: Kovalcsik József halálára. = Heti Válasz
2002. 23.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK:

Kovalcsik Józsefné adatközlése, könyvtári és CD-Rom
adatházisok (VOCAL, Magyar Könyvészet, MNB Folyóiratok
Rep., Szociológiai Információ, PRESSDOK, MATARKA)
Valóság rep., A magyar közművelődési szakirod. bibl.

Bánfai József

KUTATÁSI TERVEK

Magyar Művelődési Intézet Kutatási Osztály

Nem szokásszerű ugyan, de az érdeklődésre való tekintettel elhatároztuk, hogy közzé tesszük a Magyar Művelődési Intézet Kutatási Osztályán folyó jelentősebb empirikus kutatások publikus változatát.

A jelenlegi számunkban a következő három kutatásról olvashatnak:

A közművelődési feladat ellátás törvényessége és formái falun.

A kutatás vezetője: Lipp Márta Kutatási Osztály vezető.

A kultúra finanszírozása városokban.

A kutatás vezetője: Zavarkó Mihály külső munkatárs.

A közművelődésre ható jogszabályok hatásvizsgálata.

A kutatás vezetője: G. Furulyás Katalin tudományos kutató.

A következő számunkban az alábbi kutatások tervét adjuk közre:

A fiatalok érdeklődésének és művelődésének vizsgálata, az intézményes közművelődésbe való bevonásuk lehetőségei.

Művelődés gazdaságtani kutatás.

Közművelődési intézmények, közösségi színterek igénybevételeinek kutatása.

Lipp Márta

Kutatási terv

„A közművelődési feladat ellátás törvényessége és formái falun” című kutatáshoz

Magyar Művelődési Intézet

Kutatási Osztály

Készítette: Lipp Márta

A korábbi kutatásaink (5 megye művelődési házainak tevékenység vizsgálata, a közművelődési feladatokat is ellátó összevont önkormányzati intézmények szervezeti típusai, teljes körű ÁMK- és teljes körű klubkönyvtár kutatás, az intézmény nélküli települések kulturális ellátásának vizsgálatához készült előkutatás*) rendre felhívták a figyelmet, hogy az intézményi működés 4 alapvető szempont mentén differenciálódik:

- a (megfelelő számú) szakember megléte vagy hiánya
- az intézmény típusa
- e kettővel szoros összefüggésben a település nagysága és
- a megye határokat átlépő, hasonló szemléleti hagyományokat is ötvöző földrajzi-regionális elhelyezkedés.

A szakember hiány az intézmény hiányánál is leküzdhetetlenebbnek látszó hátrányokat jelent.

A 820 intézmény nélküli településen rendelkezésre álló kulturális kínálat nem tér el lényegesen az intézményekkel rendelkező településektől. Ugyanakkor lélekszámtól csaknem függetlenül a vezető nélkül működő művelődési házak 40%-a csak névleg létezik, ritkán vagy soha nem nyit ki, s csak 1/3 részükben van tulajdonképpeni művelődési program (is). Az iskolával szervezettelileg összevont ÁMK-típusú működés rendezettebb, valamilyen program mindenütt van, ám a munka nem lakossági, hanem iskolai szempontokat követ.

Az összevont intézményekre vonatkozó vizsgálat jelezte, hogy a szervezeti megoldások szabályozatlansága nem annyira a sokszínűséget, mint az áttekinthetetlen káosz és a közművelődés más területekben való föloldódásának tendenciáját hozza magával. Terjed a közművelődés immanens logikáját nélkülöző

u.n. alkalmazott közművelődés, és nőnek a fehér foltok, ahol valójában kulturális ellátás nincs, a közművelődés a rokon szférák tevékenységének fedőnevévé válik. E tekintetben a regionális elhelyezkedés jelentős alakító tényező.

Mindez egyenes következménye a terület definiálatlanságának és szabályozatlanságának, s annak, hogy a törvényt követően az állam az „állampolgári jog” biztosításának analógiájára „települési jogon” vállal minimál finanszírozási garanciát, **normatív elvárás rendszer kifejezésre juttatása nélkül**. Magyarán: nem egyértelmű, hogy mire szeretné, és nemcsak hogy nem világos, hanem nehezen is tisztázható, hogy mire fordítja valójában a pénzt. Ez lehetetlenné teszi művelődéspolitikai preferenciák érvényesítését.

Az 1999-ben a NKÖM által indított szakfelügyeleti vizsgálati program az önkormányzatok közművelődési feladatellátása törvényességi felügyeletének kíván eleget tenni, így az ebből született dokumentumok, mint erre a problémakörre egyedülálló információs forrás, az eredeti iniciatíváknak megfelelően kutatási célokat is szolgálnak.

Kutatásunk közvetlen célja az, hogy átfogó képet kapjunk az ország településeinek közművelődési helyzetéről, az önkormányzatok és az állam településenkénti kultúra finanszírozó szerepéről, hogy a különböző nagyságrendű és regionális elhelyezkedésű településeken milyen szervezeti keretben milyen művelődési lehetőséget biztosít az önkormányzat a lakosság számára, s ők maguk hogyan kapcsolódnak be a kulturális tevékenységekbe, s azok feltételeinek megteremtésébe. Milyen arányban és hatékonysággal vannak jelen a közművelődési civil szerveződések e terület hivatalos és nem hivatalos szereplői közt, s rájuk eltérően hatnak-e az intézményi működést befolyásoló szociológiai tényezők.

Kutatási egységünk tehát nem az intézmény, hanem a település. Ez lehetőséget ad arra, hogy a települési hátrányokat és előnyöket a kulturális folyamatokkal és a helyi kultúrafejlesztési lehetőségekkel összefüggésben vizsgáljuk. Fontosnak tartjuk az önkormányzati elképzelések, a közművelődésről alkotott fogalmi és szemléleti keretek feltárását is, hisz ma elsősorban az önkormányzatokon múlik, hogy mit értenek és finanszíroznak a közművelődési feladatellátás fogalma alatt. Nagy súlyt helye-

*A kutatási eredményekről lásd az alábbi tanulmányokat:

Andrássy Mária: A klubkönyvtárak országos teljes körű vizsgálata = Szín 2001. 6. sz.

Andrássy Mária: Kutatási terv az intézmény nélküli települések kulturális ellátásának vizsgálatához. 2002. Kézirat. Kutatási Osztály

Lipp Márta: Közművelődési jelenségek és jelentések. Bp. 2001. MMI - Novák József Alapítvány

zünk az előremutató kezdeményezések feltérképezésre is. A kutatás eredményeképp szeretnénk létrehozni:

1. egy közművelődési feladat ellátási tipológiát a különböző ellátási szintek leírásával, ahogy az a valóságban szerveződik.

2. a progresszív tendenciákat figyelembe véve egy előreivő, ám a napi gyakorlatban elemeiben már benne lévő, megvalósítható normatív elvárás rendszert, amely az ellátási szintek problémáját is figyelembe veszi.

A kutatásra alapozva ajánlásokat szeretnénk tenni egy – a települések kulturális hátrányainak enyhítésére alkalmasabb – állami támogatási szisztéma kidolgozására.

A már meglévő dokumentumokat tekintettük vizsgálati nyersanyagnak, elsősorban a NKÖM által lefolytatott szakfelügyeleti jelentéseket, melyek mindegyikét esettanulmányként fogtunk fel. Kiegészítésként az egyedi statisztikai adatlapokat és kontrollként a 4 nagy NKA pályázat (revitalizációs, többfunkciós, új intézmény, érdekelttség növelő) nyerteseinek listáját használtuk.

Az e dokumentumokra épített kutatás sok – technikai és módszertani – nehézséget vet föl. Elsősorban a rendkívül eltérő színvonal, a heterogén információs kör és információ mélység problémáját, valamint a kiválasztott települések mintavételi szabályokkal való megfeleltetésének nehézségeit, s hogy eleve adott és lehatárolt, hogy milyen témákat tudunk egyáltalán, s milyen mutatók segítségével érinteni. Nehezítő körülmény az is, hogy nagyszámú jelentés elolvasása után lesz csak eldönthető, hogy mely információk számszerűsíthetők. Továbbá úgy a

szakfelügyelői mulasztás, mint a minta torzulásainak korrigálása végett adat, illetve település kiegészítést kell végeztünk. Ez utóbbit (új települések bevonását) a minta-arány pontosításának rovására is igyekeztünk a minimumra szorítani. Gazdaságosági okok mellett technikai okokból is, hisz az új települések bevonásánál nem szinkron, hanem retrospektív – 2000-re és 2001-re vonatkozó tény rekonstrukcióra van szükség.

Ugyanakkor nagy előnye, hogy matematikai statisztikai eszközökkel is értelmezhető mennyiségű településről áll rendelkezésre a szokásosnál mélyebb – szemléleti kutatásra is alkalmas – anyag.

Az alap mintát a 2001 végéig elkészült szakfelügyeleti jelentésekből állítottuk össze, az addig elkészült összes jelentés 70%-os mintáján. Nem használhattuk az addig elkészült összes (364 db) jelentést. Ki kellett hagynunk részint minőségi okokból a számunkra használhatatlan, nagyon hiányos jelentéseket. Másrészt arányosítanunk kellett a mintát, hisz a települések kiválasztása a szakfelügyelet esetében természetesen nem a reprezentativitás szem előtt tartásával történt. A minta arányosításánál regionális és településnagyság szerinti szempontot érvényesítettünk. A régiók szerinti arányokat megpróbáltuk a lehetőség szerint minél inkább figyelembe venni. A települési kategóriánál azonban – lévén kis elemszám – nem a reprezentativitásra, hanem arra törekedtünk, hogy közel azonos számú település kerüljön egy kategóriába. Ez 257 települést jelent régióként, település nagyságrend szerint reprezentálva a hazai falvakat, azok mintegy 9%-a alapján.

A minta településnagyság és régiók szerinti megoszlása

Település nagyság	100 fő alatt			1000-1999 fő			2000 fő fölött			Összesen		
	Össz.	jelentés	minta	Össz.	Jelentés	minta	Össz.	jelentés	minta	Össz.	jelentés	minta
Pest (Közép M. o.)	22	9 41%	2 9%	39	14 36%	5 9%	96	56 58%	14 15%	157	79 50%	21 13%
Fejér megye	25	1	1	33	3	3	40	6	6	98	10 10%	10 10%
Komárom-Esztergom	20	18	5	23	4	4	24	5	4	67	27 40%	13 19%
Veszprém	160	11	4	37	4	4	14	2	2	211	17 8%	10 5%
Közép Dunántúl	205	39 15%	10 5%	93	11 12%	11 12%	78	13 17%	12 15%	376	63 17%	33 9%
Győr-Moson-Sopron	95	-	2	50	2	2	23	1	3	168	3 2%	7 3%
Vas	182	9	9	19	3	3	7	-	1	208	12 6%	13 6%
Zala	211	13	13	33	8	8	4	-	1	248	21 8%	22 9%
Nyugat Dunántúl	488	22 5%	24 5%	102	13 13%	13 19%	34	1 3%	5 15%	624	36 6%	42 7%
Baranya	253	15	15	28	4	4	8	1	1	289	20 7%	20 7%
Somogy	175	8	8	43	3	3	14	1	2	232	12 5%	13 6%
Tolna	53	3	3	30	6	6	16	3	3	99	12 12%	12 12%
Dél Dunántúl	481	26 5%	26 5%	101	13 13%	13 13%	38	5 13%	6 16%	620	44 7%	45 7%
BAZ	215	17	10	80	14	10	45	6	5	340	37 11%	25 7%
Heves	36	-	-	37	6	5	38	6	6	111	12 11%	11 10%
Nógrád	71	6	6	38	9	5	13	4	4	122	19 16%	15 12%
Észak Magyarország	322	23 7%	16 5%	155	29 19%	20 13%	96	16 17%	15 16%	573	68 12%	51 9%
Hajdú-Bihar	19	1	1	20	4	3	25	5	5	65	10 15%	9 14%
Jász-Nagyk.-Szolnok	15	1	1	20	5	2	26	4	4	61	10 16%	7 18%
Szabolcs-Sz.-Bereg	97	19	5	53	8	7	59	12	9	209	39 19%	21 10%
Észak Alföld	131	21 16%	7 5%	93	17 18%	12 13%	110	21 19%	18 16%	335	59 18%	37 11%
Bács-Kiskun	23	2	2	34	4	4	45	6	6	102	12 12%	12 12%
Békés	16	5	1	18	5	3	25	5	5	59	15 15%	9 15%
Csongrád	14	3	1	11	2	2	27	2	4	52	7 13%	7 13%
Dél Alföld	53	10 19%	4 7%	63	11 17%	9 14%	97	13 13%	15 15%	213	34 16%	28 3%
Mindösszesen	1702	141 8%	89 5%	646	108 17%	83 13%	541	115 21%	86 16%	2898	364 13%	257 9%

SZAKMAI BESZÁMOLÓK

Noha a jelentések elemzésénél nem az extenzitásra, hanem a dokumentumból nyerhető ismeretek mélységére törekedtünk, a kutatásba bevont települések száma elég nagy ahhoz, hogy a tendenciákról érvényes következtetéseket vonhassunk le az ország egészére nézve.

A szakfelüyleti jelentések előzetes elolvasása után kialakítottuk a kutatóandó témák körét, s azon belül egy részletes mutató rendszert, amelyhez rendelt információkat a jelentésekből az elemzőknek ki kell gyűjteni. Minden egyes településről kompendiumot készítünk, mely egy lekódolható, nyitott kérdéseket tartalmazó kérdőívnek felel meg. A település általános jellemzésére szolgáló mutatókat KSH adatokból egészítjük ki, s használjuk a KSH területi számjelrendszerének egyes mutatóit, melyek számunkra hasznos és könnyen értelmezhető információkat közölnek. A szempont rendszer a következő:

Település azonosító törzsszám:

Területi jelzőszám:

Körjegyzőségi kód:

Üdülő körzet kód:

Agglomerációs kód:

Kistérség:

Mezőgazdasági övezet kód:

Régió kód:

Vállalkozási övezet kód:

A szakfelüylelet éve:

A település neve:

Megye:

Lakosság szám:

Településtípus:

I. Demográfiai jellemzők

1. A lakosság szám alakulása:

2. A lakosság korösszetétele:

II. Etnikai jellemzők

1. A településen élő nemzetiségek:

1.1. Van-e nemzetiségi önkormányzat:

2. A nemzetiségi összetételből adódó esetleges kulturális / művelődési jellegzetességek:

III. Felekezetek, hitélet

1. Felekezeti arányok:

2. A hitélettel kapcsolatos esetleges kulturális települési jellegzetességek:

IV. Iskolázottság

Az aktív korúak legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása: 8 általános vagy kevesebb; szakmunkásképző; érettségi; felsőfokú:

V. Gazdasági – foglalkozási jellemzők

1. Gazdálkodási hagyományok, speciális termelési kultúrák:

2. Jellegzetes munkahelyek, foglalkozások:

3. Munkanélküliségi jellemzők:

4. A szociális juttatásra szoruló aránya:

5. Az infrastruktúra kiépítettsége:

6. A település rendezettsége:

7. A település általános gazdasági, életszínvonalbeli állapotának jellemzése:

VI. Közigazgatás

1. A rendszerváltás előtt székhely község volt-e:

2. Települési státusz:

3. A polgármester főállású vagy tiszteletdíjas:

4. Vannak-e bizottságok/kulturális bizottság:

5. A települési költségvetés főösszege:

VII. Helyi médiák

1. Helyi lap:

2. Kábel TV:

VIII. Internet

1. Van-e Internet hozzáférés a településen:

2. Van-e nyilvános számítógép/Internet hozzáférés, ha van, hol:

IX. Intézmények

1. Oktatási intézmények. Van-e helyben óvoda, általános iskola, alapfokú művészetoktatási intézmény, egyéb oktatási intézmény (felsorolásuk, jellemzőik):

1.1. Önállóan vagy társulásban tartják-e fenn:

1.2. Kulturális/művelődési lehetőségek biztosítása az oktatási intézményekben:

2. Milyen közművelődési-, közgyűjteményi és egyéb kulturális intézmények vannak:

2.1. Községi Könyvtár:

Szervezeti kerete:

Fenntartása (társulások, önálló):

Vezetője: (végzettsége; alkalmazásának minősége)

Kötetek száma:..... Folyóiratok száma:.....

Napilapok száma:.....

A forgalom általános jellemzése:

A könyvtárban folyó közművelődési tevékenység:

2.2. Teleház:

2.2.1. Alapításának éve, ki/mely szerv kezdeményezte:

2.2.2. Szervezeti kerete:

2.3. Művelődési ház:

2.3.1. A pontos neve, típusa:

2.3.2. Intézmény történet:

2.3.3. Volt-e bezárva, ha igen, mettől meddig miért:

2.3.4. Az utolsó felújítás éve:

2.3.4.1. A felújítás összege:

2.3.4.2. Ebből pályázati pénz:

2.3.4.3. Milyen felújítási munkákat végeztek belőle:

2.3.5. Az épület általános jellemzése:

2.3.6. Komfortja:

2.3.7. Bútorzata és felszereltsége:

2.3.8. Nyitva tartási idő:

2.3.9. Van-e vezetője:

2.3.9.1. Ha van, alkalmazásának minősége, beosztása:

2.3.9.2. Kap-e vezetői pótlékot:

2.3.10. Az intézmény szakalkalmazottainak jogviszonya, szakképzettsége, munkaköre:

2.3.11. A kisegítők jogviszonya és munkaköre:

2.3.12. Az intézmény szervezeti egységei:

2.3.13. Működési, fenntartási formája (pl. KHT, önkormányzati társulással stb):

X. A település egyedi kulturális arculata

1. Épített örökség:

2. Természeti örökség:

3. Szellemi örökség:

3.1. Népi/kulturális hagyományok:

3.2. Neves szülöttek, történelmi szereplők/események:

3.3. Speciális helyi tudások:

4. A településen élő hírességek/nevezetes kulturális teljesítmények/amatőr csoportok:

5. Rendszeressé vált kulturális kapcsolatok más településekkel, különös tekintettel a volt társulásokra és a testvér-településekre:

6. Idegenforgalom, kulturális turizmus:

XI. Civil szerveződések

1. Alapítványok(név, tevékenység, alapító, az alapítás éve):
 - 1.1. Lát-e el közművelődési feladatokat:
 2. Egyesületek: (név, tevékenység, alapító, az alapítás éve)
 - 2.1. Végez-e közművelődési tevékenységet:

XII. Települési problémák

1. A szakfelügyelő által jelzett települési problémák:
2. A szakfelügyelő által nem jelzett, de a jelentésből kikövetkeztethető települési problémák:

XIII. A vizsgált évben a közművelődésre fordított összeg:

1. A teljes közművelődési ráfordítás:
2. A közművelődésre fordított összeg az önkormányzati költségvetés hány %-a:
3. Az önkormányzati támogatás az önkormányzati költségvetés hány %-a:
4. A normatíva összege a tárgy évben:
5. A teljes összegnek hány százaléka az állami normatív támogatás:
 - 5.1. a pályázati forrás:
 - 5.2. a normatíván túli önkormányzati támogatás:
6. Meghatározható-e, hogy a normatív támogatásból milyen arányban költöttek közművelődési- és közgyűjteményi feladatokra:
7. A közművelődési kiadások hány %-át fordították programokra:
 - 7.1. Bér jellegű kiadásokra/tiszteletdíjakra:
 - 7.2. Fönntartásra/állagmegóvásra/főljújtásra:
8. ÁMK esetében elkülöníthető-e a közművelődési- és az oktatási kiadások:
9. Más forrásokból is finanszírozza-e az önkormányzat a közművelődést:

- 9.1. Ha igen, mit:

XIV. Pályázatokban való részvétel:

1. Pályázati bevételek: (milyen közművelődési célú/kihatású pályázatokon mennyi pénzt nyertek, mire)
 - 1.1. Még el nem bírált, beadott pályázatok:

XV. A kulturális kínálat a településen a vizsgált évben

1. Alkalmi rendezvények felsorolása, jellegük szerint:
 - 1.1. Ebből település szintű nagyrendezvény:

2. Amatőr művészeti csoportok:

Jellege	Korosztály	Helye	Taglétszám	Tagdíj	Csoportvezető (van-e, díjazása)	Bemutakozások

3. Ismeretszerző csoportok/klubok/körök:

Jellege	Korosztály	Helye	Taglétszám	Tagdíj	Csop. vez.	Díjazása	Bemutakozások

4. Tanfolyamok felsorolása:
 5. Lakossági szolgáltatások:
 6. A településen kívülre szervezett programok (pl. színházlátogatás):
 7. Más, típusba nehezen sorolható társadalmiszervező tevékenység:
 8. Egyéb önkormányzati hozzájárulás, kulturális lehetőség biztosítása (pl. gyakorló hangszer biztosítása gyerekeknek):
- XVI. A közművelődési feladat ellátás szervezeti keretei**

1. Mi a településen az önkormányzat által biztosított közművelődési szintér (színterek):

2. Az önkormányzat szerepvállalása a feladat ellátásban:
 - 2.1. Az önkormányzat munkatársa (polgármester) közvetlenül szervezi-e a programokat, vagy van külön felelőse a területnek:

3. A feladat ellátást végző szervezet /intézmény /személy:
 - 3.1. Az önkormányzati feladat ellátás szervezeti jellemzése:

XVII. A közművelődési munkát végző személyi állomány (nemcsak az intézményben)

- 1.1. Szakképzettséggel rendelkezők; beosztás, munkakör, jogviszony:
- 1.2. Szakképesítéssel nem rendelkező közművelődési szakfeladatot végzők (beosztás, munkakör, jogviszony):
- 1.3. Kisegítők: munkakör, jogviszony:
 - 2.1. A közművelődés egyéb hivatalos szereplői (szerződéssel, megállapodással):
 - 2.2. Nem hivatalos szereplői (szerződés, megállapodás nélkül):

XVIII. A település művelődési hagyományai

1. A település kulturális életének meghatározó korszakai a települési folyamatokkal összefüggésben:
 - a. Mikor volt a legszínesebb a közművelődés a településen, mire emlékeznek pozitívan:
 - 1.2. Mikor fulladt ki a közművelődés:
 - 1.3. Melyik korszakból (korszakokból) szeretnének programokat újra feleleveníteni:

XIX. A közművelődési feladat ellátás dokumentálása

1. Van-e az önkormányzatnak közművelődési koncepciója, helyi kultúra fejlesztési elképzelése:
 - 2.1. Van-e helyi rendelet; ha van, a minősítése:
 - 2.2. Van-e alapító okirat:
 - 2.3. SZMSZ:
 - 2.4. Munkaterv, beszámoló:
 - 2.5. Munkanaplók, nyilvántartások:
 - 2.6. Töltenek-e ki statisztikai adatlapot:

3. Az elmúlt 5 évben tárgyalt-e a képviselő testület közművelődési témákat, ha igen, mikor, melyeket:

4. Van-e közművelődési megállapodás keretében végzett tevékenység, ha igen, mi; kivel kötöttek megállapodást:

5. Van-e társulási formában finanszírozott feladat. Ha igen, mi, kivel:

6. Szervezeti / munkaköri / munkajogi tisztázatlanságok:

XX. A szakfelügyelő által jelzett hiányosságok

- 1.1. Szakmai problémák:
 - 1.2. Szakfelügyelői javaslatok:
- XXI. Az elemző által észlelt anomáliák:**

XXII. Előremutató kezdeményezések, pozitív példák

XIII. A jövőre vonatkozó önkormányzati elképzelések, tervek: (konkrét felsorolás)

XXIV. A település közművelődési karakterére vonatkozó elemzői reflexiók:

A 2002-2003-ban elkészült jelentésekből, csökkentett mintával, kevesebb területre kiterjedő szempontrendszerrel kontroll vizsgálatot tervezünk az elmozdulások követésére. Ennek ütemezését és költségeit később tervezzük.

- A munka ütemezése:
- Kompendiumok a vizsgálatba bevont településekről: 2003. október vége
- Adatbevitel: 2003. november vége
- Földolgozás: 2004. január vége
- Zárótanulmány: 2004. május 31.

Kutatási terv

a kultúra finanszírozása városokban című kutatáshoz

Magyar Művelődési Intézet
Kutatási Osztály
Készítette: Zavarkó Mihály

Kutatásunk a városi önkormányzatok kulturális preferenciáit, s azon belül a közművelődésre fordított összegek arányát vizsgálja, s azt, hogy a ráfordítások milyen kínálatot eredményeznek. Célunk feltárni az önkormányzatok finanszírozásban megnyilvánuló kulturális szerepvállalását a különböző nagyságrendű és regionális elhelyezkedésű városok esetében.

Szándékunkban áll azt is megismerni, hogy az önkormányzatok milyen mértékben felelnek meg a törvényekben, rendeletekben meghatározott kulturális/közművelődési feladataiknak, a saját maguk elé tűzött céloknak, kulturális jövőképüknek és lakosságuk művelődési igényeinek. Ezt elsősorban a városi kulturális, és ezen belül közművelődési ráfordításaikkal mérjük, vagyis azzal, hogy mit milyen mértékig finanszíroznak. Azért ezzel, mert a helyi kulturális irányítás és befolyásolás legitím, formális és un. adminisztratív eszközei közül (intézmények esetében pl. vezetői pályázat, kinevezés, vezetői program jóváhagyása, alapító okirat kiadása, SZMSZ jóváhagyása, éves munkaterv elfogadása) a leghatékonyabb az éves költségvetéssel, a pénzügyi feltételekkel való szabályozás. Ide tartozik az adott intézmény költségvetési szervei besorolása, jogállása, a kiadási – bevételi nemek tervezése, a költségvetési rendeletben meghatározott előirányzatok ütemezett biztosítása, azok esetleges módosítása, átcsoportosítása, az előirányzatok felhasználásának ellenőrzése.

Szeretnénk megtudni azt is, milyen koncepciók, elvek szerint támogatnak vagy nem támogatnak kulturális feladatokat, mi határozza meg az egyes feladatok közötti rangsort, a finanszírozás mértékét, arányait, mit értenek és mire költenek a közművelődés címszó alatt.

Kíváncsiak vagyunk arra is, hogy befolyásolja-e a város mérete és gazdaság-földrajzi elhelyezkedése a képviselő-testület által támogatott és a kötelezőkön túl vállalt önkormányzati feladatellátás közötti hangsúlyokat.

A kutatást a szakfelügyeleti jelentések elemzésére alapozzuk. Ezek hiányosságai miatt azonban ki kell egészítenünk az adatokat az adott település önkormányzatától és az Államháztartási Hivataltól (Magyar Államkincstár) megszerezhető költségvetési adatokkal (mérlegbeszámoló, szakfeladatankénti bontások, intézménysoros költségvetési rendeletek, az előirányzatok felhasználásról, a költségvetés végrehajtásáról készült beszámoló) ahhoz, hogy mindegyik településre vonatkozóan homogén költségvetési adataink legyenek.

A mintába 40 város került be (Magyarország városainak 18%-a) a következők szerint: 12 megyei jogú város és 28 – régióként átlag 3-4 – különböző nagyságú város.

Vizsgáljuk az alábbi források település szintű felhasználását:

- közművelődési és közgyűjteményi állami normatíva;
- kisebbségi önkormányzatoktól származó források;
- kulturális befektetők /szponzorok, mecénások/ által nyújtott támogatások;
- kulturális szakfeladatokra szánt költségvetési előirányzatok képzése, ezek mértéke, melyeken belül:

- a saját fenntartású kulturális /közművelődési, közgyűjteményi, művészeti, integrált és többfunkciós/ intézmények, közösségi színterek támogatása;
- az egyéb /pl. megyei, egyházi, egyesületi, alapítványi, szakszervezeti, vállalati/ fenntartású intézmények, közművelődési feladatellátást végző szervezeti keretek támogatása;
- közművelődési megállapodáson, támogatási szerződésen, együttműködési megállapodáson alapuló kulturális feladat-finanszírozás;
- művelődési, művészeti közösségek, autonóm kulturális szervezetek, a helyi képző-és alkotóművészeti élet, kulturális célú kiadványok, programok, rendezvények finanszírozása;
- kulturális céltartalék képzése és szerkezete (testületi vagy bizottsági ill. egyéb diszpozíció, tematikus pályázat vagy ad hoc, eseti jellegű támogatások)
- az intézmények és az önkormányzat központi, regionális és egyéb szubvenciók csatornákból, pályázatok szervektől elnyert céltámogatásainak és pályázati pénzeszközöknek az elosztása, szakfeladatankénti bontása;
- az intézményi költségvetés szerkezete, kiadási-bevételi nemei, azok aránya, az intézmény, mint költségvetési szerv Áht. szerinti besorolása, jogállása;

A szakfelügyeleti jelentéseket és a kiegészítő adatokat ket-tős szinten dolgozzuk fel: „kemény változók” képzésével kvantitatív és elemzési háló segítségével kvalitatív elemzést végzünk.

Kvantitatív mutatók:

A települési önkormányzat költségvetése a kulturális ráfordítások szemszögéből

A költségvetés főösszege: eFt 100%

Ezen belül:

A kulturális kiadások összege: eFt %

A kulturális kiadásokon belül

Az állami normatívából: eFt (ez a ktsgv. %-a)
(ez a kult. kiad. %-a)

Saját forrásból: eFt, (ez a ktsgv. %-a)
(ez a kult. kiad. %-a)

(Ebből pályázatra elkülönített önrész: eFt)

Önkormányzati pályázati bevételekből: eFt,
(ez a ktsgv. %-a)
(ez a kult. kiad. %-a)

Intézményi bevételekből: eFt

(Ezen belül:

Intézményi pályázati bevételekből: eFt

Intézményi működési bevételekből: eFt)

+ pénzmaradvány (ha van): eFt)

Egyéb támogatásokból: eFt

Kiadási célok, feladatok:

Intézményi összkiadás: eFt

Intézményi támogatás/fenntartás összesen: eFt 100 %

(Közművelődési intézmények: eFt)

(Közgyűjtemények, művészeti intézmények: eFt)

Ezen belül

„Klasszikus” közművelődési (művelődési otthon típusú – pl.

művelődési ház, műv. központ) intézmények	eFt	%
Integrált, többcélú intézmények (pl. ÁMK, Klubkönyvtár)		
Összevont, többfunkciós, közös igazgatású (pl. művelődési ház + könyvtár, művelődési ház + oktatási intézmény, művelődési ház + minden egyéb) intézmények		
Közgyűjtemények, művészeti intézmények	eFt	%
Intézményeknél összesítve:	eFt	%
<u>Működési kiadások</u>		
Személyi, bérjellegű + járulékok	eFt	%
Dologi, tárgyi, állóeszköz-fenntartási költségek, közüzemi díjak, felhalmozási kiadások, szolgáltatások vásárlása, immateriális javak költségei tartalmi, kulturális szakmai munka támogatása	eFt	%
Felújítás, fejlesztés, beruházás	eFt	
Közművelődési megállapodáson keresztül történő feladatellátás (támogatási, együttműködési- és közhasznú szerződéses tevékenységi forma is, ha szerepel a feladatellátásban és kultúra-finanszírozásban)	eFt	Össz: %
		Kult: %
Államháztartáson kívülre átadott pénz, közösségek működésének, programjainak támogatása	eFt	Össz: %
		Kult: %
A település kulturális rendezvényeinek támogatása	eFt	Össz: %
		Kult: %
Kisebbség önkormányzatok kulturális kiadásai	eFt	
Egyéb kulturális szereplők (az önkormányzat költségvetését nem érintő szponzorok, mecénások) kiadásai	eFt	
A település – a fentiekben túlmenően – rendelkezik-e <u>kulturális céltartalékkal</u> ?	Igen	Nem
Saját hatáskörben vagy bizottsági hatáskörben történt-e az átruházás?		
Milyen mértékű a céltartalék összege?	eFt	Össz: %
Bevételek		
Ezen belül		
<u>Kulturális intézmények bevételei:</u>	eFt	100 %
Intézmények önkormányzati támogatása	eFt	%
Működési bevételek		
Intézmények alap- járulékos és kiegészítő tevékenységeiből származó bevételei	eFt	%
Intézmények vállalkozási tevékenységből származó bevételei	eFt	%
Intézmények pályázati bevételei és egyéb támogatások	eFt	%
Előző évi pénzaradvány	eFt	%
ÁFA vissza térítés	eFt	%
<u>Művelődési közösségek és egyéb kulturális szereplők bevételei</u>	eFt	

A kvalitatív elemzés dimenziói:

1. Az ágazatra használja-e fel a települési önkormányzat az állami normatívát? A lakosság/fogyasztók kulturális alapellátására, művelődési- szórakozási igényeik kielégítésére fordítja vagy más célokra?

2. Az állami normatívánál többet fordít-e az önkormányzat kulturális feladataira? Ha igen, mennyivel, és mire fordítja azokat?

3. Az önkormányzat tart-e fenn kulturális intézményt, működtet-e közösségi színteret? Milyen szervezeti kereteket preferál?

4. Az önkormányzat egyedül vagy más önkormányzattal/

fenntartó szervvel működteti kulturális intézményeit? Ha nem egyedül, milyen megállapodási, feladat-megosztási és finanszírozási feltételekkel? Ez hogyan jelenik meg a költségvetésben?

5. Az intézmények részben vagy teljes egészében önállóan gazdálkodó költségvetési szervek-e? Az adott intézményre vonatkozó gazdálkodási jogkör előnyei és hátrányai.

6. Mire elegendőek az önkormányzat intézményi kiadásai? Milyen mértékben finanszírozza a közművelődési feladatellátás feltételrendszerét (bér+ járulékok, állagmegóvás, felújítás, eszközpótlás stb.), nyújt-e támogatást a tartalmi munkához, ad-e közvetlenül pénzt a kulturális értékteremtésre- közvetítésre?

7. Van-e az önkormányzatnak az ágazatra költségvetéssel ellátott fejlesztési terve? Ha igen, milyen feladatokkal, prioritásokkal?

8. Történt-e a vizsgált időszakban fejlesztés, bővítés, eszközbeszerzés, beruházás, létszám-bővítés az ágazatban? Ha igen, milyen forrásokból és milyen mértékben?

9. Az önkormányzat mennyire figyel az ágazat fejlesztéseire, beruházásaira irányuló pályázatokra, komolyan veszi-e azokat, él-e a lehetőségekkel?

10. Milyen irányú feladatokra, milyen mértékű támogatásokat nyert el az önkormányzat?

11. Törvényesen használja-e fel az elnyert támogatásokat, célirányosan használja-e fel azokat?

12. Az önkormányzat ír-e ki a helyi közművelődést serkentő pályázatokat céltartalékból, elkülönített alapból vagy eseti jelleggel finanszíroz-e kulturális programokat? Ha igen, ezek típusa, jellege, a sportrendezvények és a többi rendezvény egymáshoz viszonyított aránya.

13. Az önkormányzat intézményei – és a jogi személyiségű civil kulturális szervezetek milyen mértékben élnek a számukra kiírt pályázati lehetőségekkel, milyen feladatokra mekkora támogatást kaptak a vizsgált időszakban?

14. Szervez-e az önkormányzat hivatala rendezvényeket, programokat? Ha igen, melyek ezek, és hogyan finanszírozza őket? Bíz-e meg „külsős” szervezetet – eseti jelleggel vagy rendszeresen – programok szervezésére, lebonyolítására? Ha igen, milyen feltételekkel?

15. Támogat-e helyi közművelődési, művészeti civil kezdeményezéseket, autonóm közösségeket és sport-szervezeteket? Ha igen, milyen mértékben, milyen feltételekkel, milyen rendszerességgel, és működéshez, programhoz vagy esetleg mindkettőhöz nyújt-e támogatást?

16. Köt-e az önkormányzat kötelező vagy fakultatív, vállalt közművelődési feladatainak ellátására közművelődési megállapodásokat? Ha igen, milyen szervezetekkel, milyen feladatokra és milyen feltételekkel?

17. A kisebbségi önkormányzatok végeznek-e kulturális értékközvetítő feladatokat? Ha igen, melyek ezek, és milyen finansziális keretek között látják el azokat?

18. Milyen területen, műfajokban van szponzori, mecénáriális önkormányzati tevékenység a településen?

19. A kiadási – bevételi arányok értékelése az alábbiak szerint:
a, költségvetés – kulturális kiadások,
b, kulturális kiadások – állami normatíva,
c, állami normatíva – saját forrás,
d, saját forrás – kulturális céltartalék,
e, saját forrás – pályázati bevételek,
f, kulturális kiadások – intézményi támogatás,
g, intézményi támogatás – közművelődési megállapodás szerinti feladatellátás finanszírozása,

- h, kulturális kiadások – művelődési, tudományos közösségek finanszírozása,
- i, kulturális közösségek – sportszervezetek finanszírozása,
- j, kulturális kiadások – rendezvények finanszírozása,
- k, kulturális rendezvények - sportrendezvények finanszírozása,
- l, kulturális kiadások – fejlesztések, beruházások aránya,
- m, önkormányzati pályázati támogatások-fejlesztések, beruházások aránya,
- n, intézményi támogatás – intézményi vállalkozói bevétel aránya,
- o, intézményi támogatás – intézményi alap-, és kiegészítő

- tevékenységből származó bevétel aránya,
- p, intézményi pályázati bevétel – önkormányzati pályázati bevétel aránya,
- q, az önkormányzati intézmények alap-, és kiegészítő tevékenységekből származó bevételek – a kulturális ráfordítások aránya,
- 20. Az önkormányzat kultúratámogató szerepvállalásának értékelő összegzése.

A munka ütemezése:

Elemzés: 2003. október vége

Záró tanulmány: 2003. december 15.

Kutatási terv

a közművelődésre ható jogszabályok hatásvizsgálata című kutatáshoz

Magyar Művelődési Intézet
Kutatási Osztály
Készítette: G. Furulyás Katalin

A közművelődés jelenlegi jogszabályi környezetét legjelentősebben az Önkormányzati törvény és a Kulturális törvény¹ határozza meg. **A helyi önkormányzatok jog biztosította mozgástere igen megnövekedett**, lehetőségeiknek sokkal inkább a pénzügyi források hiánya szab határt. Elméletileg a települések közművelődési feladatellátásuknak a legelterjedtebb módokon tehetnek eleget, a szakfelügyeleti jelentések tanulságai nem igazolják ezt a sokszínűséget.

Nagyon hasonló problémákat gyűjthetünk szinte földrajzi meghatározottság nélkül, településtípustól függetlenül. Ez a kutatás most a jogi környezetre fókuszál, arra keresi a választ, megteremtődött-e az a „rugalmas szabályozórendszer”², amely a „szervezett rendtelenséget” felszámolja, ugyanakkor minden innovációt képes befogadni.³

A kutatás alcíme: a joghézagok föltárása, a túlszabályozottságból, ill. a szabályozatlanságból eredő anomáliák meghatározása, a napi gyakorlat szintjét emelő vagy visszahúzó elemek leírása.

A kutatás célja szűkebben: a jogi környezet bemutatása, a belőle fakadó következmények körülírása, pozitív és negatív hatásuk vizsgálata a területre.

A kutatás céljának meghatározása bővebben:

A közművelődésre ható jogszabályok vizsgálata munkacím pontosabb meghatározása során – különös tekintettel a szakmában folyó vizsgálatok logikájára – meg kell állapítanunk:

1. a) A kutatás nem az önkormányzatok feladatellátásának törvényességére irányul.

b) Másodsorban le kell szögeznünk, nem az „intézmények” jogszabályszerű működését kívánjuk vizsgálni, még kevésbé ellenőrizni.

2. A feladat annak a jogi környezetnek a vázolója, amely a közművelődést, mint a társadalom működő szféráját körülveszi.

A kutatás elkülönülő fázisa kell, hogy legyen annak elemzése, hogy ezt a szférát önállóan magasabb szintű jogszabály nem kezeli. Több oldalról és több szinten kerül meghatározásra. Az állampolgárok, magánszemélyek oldaláról, mint alkotmányos jogot ismerhetjük meg. A civil szervezetek és kezdeményezések szintjén, mint egyesülési jogként közelíthetjük meg a szabályozást. Más szinten önkormányzati feladatellátásként formálódik, nem meghatározottan intézményi működésként, majd elérkezhetünk az önkormányzati fenntartású és nem önkormányzati intézmények szabályozásainak kérdéseire.

Ebben a kutatási fázisban számolnunk kell azzal, hogy közelebbről meg kell vizsgálnunk, a jog mit ért közművelődésen, hogyan kívánja azt szabályozni. Folyamatosan szem előtt tartva azt, hogy a szféra alapvető fogalmai nem konzekvensen definiáltak vagy definiálatlanok esetleg definiálhatatlanok.

I. A vizsgálandó fogalmak meghatározása

A vizsgálandó fogalmaink a települések közművelődése, mint a társadalom működésének egy szegmense; a közművelődési feladatellátás; a szféra intézményei, az intézményeket weberi értelemben véve⁴. A feladatellátás nem jelent intézményi fenntartási kötelezettséget minden településtípus esetében. (Ettől függetlenül a magyar művelődési otthoni „hálózat” működik, tehát az intézményeket a kutatás alapvető fogalmaként kell kezelnünk.) Azontúl azonban hogy a hagyományosnak tekintett intézmények körét megszabjuk, a közművelődés szférájának egyéb szereplőit is a vizsgálat látókörébe kell emelnünk. Így természetesen a civil szervezeteket, majd mindazokat az intézményeket, amelyek részei a közművelődési feladatellátásnak, de nem művelődési ház típusú intézmények, és azokat a működő közművelődési intézményeket, amelyek nem részei a közművelődési feladatellátásnak.

Feladatunk tehát a hagyományosnak tekintett intézmények körét megszabni, majd körülírni azokat a jogi környezetet befolyásoló tényezőket, amelyek a meghatározott körbe tartozó intézményeket érinthetik.

Ez a kutatás tehát nem csupán a közművelődés intézményeinek „hagyományos” típusait veszi számba. Az innovatív finanszírozású, kvázi piaci formák jogszabályi környezetének leírása további kutatás témája kell, hogy legyen, bár a minta összeállít-

¹ 1990. évi LXV. tv. A helyi önkormányzatokról
1997. évi CXL. Tv. A kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről
² Mezei András: Ilyen gazdagok vagyunk? Bp., 1981, Magvető Könyvkiadó
³ Koncz Gábor: Komplex elemzés a művelődési otthonokról (1945-1985) In: A szabadművelődéstől a közösségi művelődésig. Szerk.: Beke Pál és Deme Tamás Bp., 2003., Széphalom Könyvműhely

⁴ Intézmény alatt értem minden olyan szervezett működést, amelyre meghatározott működési területen meghatározott rend érvényes, amely meghatározott cselekvéseket involvál.

tása kitekintéssel lesz rájuk is. Hiszen a hagyományosnak tekintett intézményi formák tipizálhatatlan sokszínűsége is nehéz helyzet elé állít minket a vizsgálati szempontok meghatározása során.⁵

II. Szempontok a mintavételhez

A minta kidolgozásánál két rétegezési szempontot tartunk szem előtt. Rétegzéző változóink: a településtípus és az intézmények jellege.

A települések kategorizálásához a Kutatási Osztály keretében folyó korábbi és párhuzamosan futó kutatások kategóriarendszerét használjuk, amely rendszer (falvak esetében) az 1000 fő alatti településeket, az 1000 és 2000 fő közötti és a 2000 fő feletti településeket különbözteti meg, számolva a megyei és a régióbeli sajátosságokkal.⁶ Városoknál ez a kategóriarendszer a következő: kisvárosok (15 000 fő alatti városok); közepes városok; továbbá a megyei jogú városok, megyeszékhelyek, nagyvárosok.⁷ Jelen kutatásunk nem terjedhet ki a főváros, Budapest közművelődésére.

A minta kidolgozásához tehát az „intézményeket” is tipizálnunk kell. Az intézmények tipizálásánál, a rendező ismérvet mindenképpen a gyakorlat kell hogy szolgáltassa, nem az őket leíró, sőt meghatározó, nevesítő törvényi logika kell hogy érvényesüljön.⁸

A különféle intézménytípusokat az éves közművelődési statisztikai jelentésekből és a NKÖM által irányított szakfelületi vizsgálatok jelentéseiből határozzuk meg, ez tehát a mintavételi keret.

Természetes, hogy az esettanulmányok felvételénél, a módszer jellegéből adódóan, a leírások az „intézményi” szférán túl fognak mutatni.

III. A vizsgálat módszere

Vizsgálatunk módszerül a résztvevő megfigyelésen, interjúkon és tartalomelemzésen alapuló esettanulmányokat választottuk.

Az interjúkat elsősorban népművelőkkel⁹ és polgármesterekkel, továbbá a különféle feladatellátókkal, civil szervezetek képviselőivel vesszük fel. Lehetőség szerint a helyi közművelődést meghatározó minden szereplővel, de mindig külön-külön.

IV. Az esettanulmányokhoz készítendő interjúk elővázlata

(Azon témakörök összefoglalása, amely témákat az interjúkban mindenképpen érinteni kell.)

Az interjúvázlatot a próbakérdés után a szakértői teammel konzultálva újradolgozzuk.

1. A települések közművelődésének meghatározó szereplőinek leírása

– a kooperáció szintje, a kompetencia határok kérdése

– a szervezeti szintek leírása
2. A közművelődési rendeletek, közművelődési megállapodások

– ki a kidolgozójuk, ki alkotta ezeket
– hatásuk az intézményiek tevékenységére

3. Közművelődési bizottságok, tanácsnokok

– ki határozza meg feladataikat

– jogköreiket hogyan alakítják ki

4. Közművelődési tanácsok

– kik a tagjai

– mennyiben tudnak hatást gyakorolni a helyi közművelődésre

– hatásuk az önkormányzatok működésére, döntéseikre

5. A munkavállalással kapcsolatos jogi helyzetek

– a kinevezés/ek feltételei, alkalmazási feltételek

– vezetői és egyéb munkaköröket érintő pályázatok elbírálása

– az ezekről való döntés előkészítésének körülményei

– a státusok kialakításának és jóváhagyásának módja

– a besorolás rendje

– a képesítési rendelet hatásai

– a szerződések, megbízások rendje

– a pótlékok rendje

6. A munkarenddel kapcsolatos kérdéskörök

– a munkaidő kötetlen, rugalmas kezelése

– az esti, hétvégi munkavégzés díjazása

– különféle megjelenési kötelezettségek kompenzálása munkaidőben vagy bérben

7. Döntési jogkörök

– miben születhet önálló, intézményen belüli döntés, meddig terjed a szakmai kompetencia

– ki/ kik hozza/ák meg a döntéseket a területre vonatkozóan

– jellemzően milyen kérdéskörökben ragadja magához a

fenntartó a döntést

– szakmai kérdésekre is gyakorol-e hatást a fenntartó

8. A finanszírozással kapcsolatos jogi kérdések

– a gazdálkodással összefüggő kérdések

– az önálló gazdálkodás feltételrendszere

– a nem önálló gazdálkodás típusai

– (a korlátozás módjai, az önállóság mértékének meghatározói)

– a részben önálló gazdálkodás logikája

– a költségvetés előkészítésének módja

– mi alapján dönt az önkormányzat az intézménye/i költségvetéséről

– az intézményeket nem működtető önkormányzatok „kulturális fejkvótája” hogyan kerül hasznosításra

– a költségvetéssel lehetséges-e tartalékolni, átcsoportosítani

– a költségvetés felhasználásának ütemezése

– a pályázatok rendszere; ki a pályázó fél; ki dönti el, mely

pályázatokon indul az intézmény; ki állja a pályázati önrészt; ki a pályázati pénzek feletti rendelkezés joga

9. Minősítés, értékelés, visszajelzések

– van a minősítésnek, értékelésnek kialakult rendje

– van-e igény az értékelésre

– ki végzi az értékelést

– az értékelésnek milyen formái vannak

– milyen visszajelzéseknek van súlya a valós megítélés

szempontjából

10. Ellenőrzés

– történik-e, a fenntartó részéről vagy a felhasználók oldaláról

⁵ G. Furulyás Katalin: Elemző vizsgálat az összevont intézmények körében. MMI, Bp. 1999. (kézirat)

⁶ Lipp Márta: Kutatási terv „A közművelődési feladatellátás törvényessége és formái falun” című kutatáshoz

⁷ Zavarkó Mihály: Kutatási terv „A kultúra finanszírozása városokban” című kutatáshoz

⁸ 1997. évi CXL. törvény A kulturális javak védelméről és a múzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről

⁹ Földiák András: Egy hivatás szakmai esélye Kultúra és közösség 1990/3.

Bujdosó Dezső: Szeressétek a kulturális menedzsereket Kultúra és közösség 1994.

SZAKMAI BESZÁMOLÓK

ról ellenőrzés a szakmai munka minőségével kapcsolatban

– gazdaságossági szempontból

11. Szakmai kapcsolatok, a kapcsolattartás formái

– mely szervezetekkel kell egyeztetnie az intézményeknek tevékenységük során

– van-e valamifajta kötelező együttműködése más intézményekkel, esetleg civil szervezetekkel

12. Intézményszervezeti kérdések

– az átalakítások, összevonások, integrálások, megszüntetések logikája és jogszerűsége

13. A szervezett képzésben való részvétel kérdései

14. A nem hagyományos pályázati / innovációs lehetősé-

gekben való részvétel

– területfejlesztési programok, kistérségi egyesületek lehetőségei

– a települések határainak új dimenziói

V. A munka ütemezése

Kutatási terv: 2003. szeptember vége

Interjúterv, próbainterjúk alapján: 2003. október 10.

A szakértői team állásfoglalásának kialakítása: 2003. október 20.

Adatfelvétel és az esettanulmányok elkészítése: 2003. december 15-ig az első 15 db.

PÉTERFI FERENC

HOGYAN FAKASSZUNK FORRÁSOKAT?

Beszámoló a királdi közösségfejlesztő kísérletről

A 2000-es évek nagy társadalmi feszültségét az Ózd-Putnok kistérségben a bányák bezárása okozta. Ezeknek a gondoknak az enyhítésére indított a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Közművelődési Intézet a volt bányásztelepülések térségében közösségfejlesztési programot, amelyhez megnyerte hazai és nemzetközi szakmai szervezetek együttműködését is.

A megyei intézmény a Magyar Művelődési Intézet Közösségfejlesztési Osztályával és a Civil Kollégium Alapítvánnyal együttműködve tervezte meg a „Közösségfejlesztés az ózdi kistérségben” című programját 2001 őszétől. A programhoz szükséges költségek egy részét (utazás, képzések szervezése, konferencia költségei) a Civil Kollégium Alapítvány egy PHARE programból pályázta és nyerte el. Az Ózd-Putnok kistérségben elkezdődött közösségfejlesztő folyamat kulcstelepülése Királd, ahol 2000 szeptemberében zárták be a bányát. Mi egy évvel később 2001 szeptemberében, majd 2002 januárjában kezdtük a közös munkát ezen a településen.

Ezzel párhuzamosan zajlott egy másik folyamat is, a kistérség valamennyi településére kiterjedő tájékozdó munka, amelynek során két részben ellátogattunk a térség valamennyi falujába. Megkerestük az érintett önkormányzatok egy-egy képviselőjét (lehetőség szerint a polgármestert), s beszélgettünk mindenütt a helyi civil szervezetnek vagy a helyi társadalomnak egy-két meghatározó személyiséggel is.

Kistérségi tapasztalatainkat – melyeket elsősorban a térségben élők véleményeiből, közérzetéből, az általuk látott problémáik és a lehetőségek megnevezéséből állítottunk össze – egy másik, hosszabb összegzésbe foglaltuk.

Munkánk célja:

Királdon a közösségfejlesztés módszereivel a helyi viszonyok közösségi feltárását és a lakosság aktivizálását indítottuk el. Megpróbáltunk mozgásokat létrehozni és a lakosság cselekvési készenlétét, kedvét megerősíteni. Ráébrcsíteni a helyi közösséget, hogyan keresse meg és használja ki a saját erőforrásait és szervezze meg önmagát. Önszervező folyamatokat kezdeményeztünk, s igyekszünk segíteni a helyi közösségnek, hogy képessé váljon az általa elindított cselekvések fenntartására is.

Mindvégig hangsúlyozzuk, hogy a közösségfejlesztés módszere és eszközei a helyi változások kezdeményezésében és alakításában korlátozottak, alapvető strukturális problémák megoldásához, kezeléséhez kormányzati, regionális források és eszközök

szükségesek – bár ezek hatékonyságát is megsokszorozhatja a közösségfejlesztés során aktivizált, a civil öntevékenységre felkészült helyi társadalom.

Az első feladatok a szerepek és felelősök pontos kijelölése és a térségi kapcsolatok aktivizálása voltak. Budapesten Péterfi Ferenc vette át a program vezetését, Miskolcon a helyi programfelelős Molnár Aranka lett, aki tagja egy szakmai műhelyünknek és a terepismeret mellett rendelkezik már közösségfejlesztői gyakorlattal is. A program vezetője és a helyi felelős mindvégig napi kapcsolatban irányította és szervezte a munkát.

A feltáró munka első szakaszaként, az elhúzódló indulás miatt, újra pontosítottuk a program tervét, azonosítottuk azokat a településeket, amelyek a program szerinti kistérségben érintettek. Együttal felkerestük a modellként kiválasztott települést Királdot, s ott a helyi önkormányzattal és néhány aktív személlyel egyeztetttük az itteni településen tervezett munkafolyamatot.

Ezzel egyidejűleg megkezdődött a térség és Királd falu általános jellemzőinek feltérképezése. A részletesebb tájékozdást segítette néhány helyi dokumentum és a Közművelődési Intézet megyei adattára is.

Feltáró beszélgetéseket indítottunk a modellként választott faluban, Királdon. Felkerestük a településen hangadónak, meghatározónak számító személyeket a saját környezetükben, és interjúkat készítettünk velük. A településhez való viszonyokról faggattuk őket, arról, mit tartanak a falu értékeinek, milyen problémákat látnak, milyen ügyek- változásokat tartanak fontosnak és főként, hogy mi az, amiben ők maguk is szívesen részt vennének, amibe bekapcsolódnának.

Összesen ebben a folyamatban 50 db interjú készült a falubeliekkel. A munkában a Közösségfejlesztők Műhelyének fiatal szakemberei segítettek (13 fő), akiknek a saját szakmai felkészülésükben fontos szerepe volt ebben a feltáró folyamatban való közreműködés. Az 50 interjú tapasztalatait összefoglaltuk egy 5 oldalas lakossági tájékoztatóba, és minden megkeresett helyi embernek személyesen, vagy postai úton visszajuttattuk azokat.

A személyes megkeresések további lehetőséget kínáltak a helyi programfelelősnek a kapcsolatok szorosabbá tételére az aktív emberekkel, és terveink részletesebb kifejtésére, valamint az ezeket követő nyilvános beszélgetések előkészítésére.

A feltáró munka következő állomásai Királdon a nyilvános beszélgetések voltak.

Meg kell jegyezzük, hogy már az interjú értékelése során

megfogalmazódott a külső szakemberekben, hogy mivel földrajzilag elnyúló, több km hosszú településről van szó, valamilyen módon tagolni kellene ezt a nagy falut. A település létrejöttét is elemezve 3 különálló szomszédságot tudunk körülhatárolni, amelyek a helyiek tudarában, a beszélgetésekben természetes élettérként amúgy is megfogalmazódtak. A nyilvános beszélgetések előkészítése három külön szomszédságban történt, s a találkozókra az így aktivizált lakosok jobban mozgósíthatók voltak.

Ebben a szakaszban összesen 6 nyilvános beszélgetést kezdeményeztünk. Ezekre 12-25 fős létszámban jöttek el a királdiak. A társaság magja szinte minden alkalommal jelen volt, néhányan – főként a tavaszi elfoglaltságok miatt – alkalmilag voltak velünk. Ezekben az összejöveteleken az interjúkban megfogalmazott kérdésekről, de mindig a falu dolgairól volt szó. Eleinte szokatlan volt a helyieknek, hogy szervezett nyilvánosság előtt a település dolgairól önállóan beszéljenek. A bátortalanság fokozatosan oldódott, s egyre határozottabban körvonalazódtak az önálló elképzeléseket megfogalmazók személyei és a lehetséges közösségi cselekvések tartalmai.

Első igazi közös cselekvésként május 24-ére, egy Családi napot szerveztek az eddig aktivizált lakosok. Együttműködésben a helyi óvoda, valamint az általános iskola szülői munkaközösségével. A rendezvénynek nagy sikere lett, a közreműködők megerősödtek aktív szerepeikben, de emellett természetesen konfliktusok is felszínre kerültek az együttműködés kapcsán.

Már a Családi nap szervezése, s azzal egyidejűleg egy helyi közösségi újság: a Királdi Futár megalapítása és első megjelentetése gyakorlati cselekvéseket, mozgásokat indított el a településen. A lap megjelenése a helyi nyilvánosság jelentős szélesedését is hozta. Társadalmi szerkesztés, közös sokszorosítás 350 példányban, majd a terjesztés megszervezése – fontos események voltak a közösség megerősödésében.

Egyidejűleg, a nyilvános beszélgetéseken megfogalmazták az aktivizálódott helyi lakosok, hogy valamilyen formalizált keretet kellene adni ennek a cselekvő és szélesedő csoportnak. „Alakítsunk egyesületet!” mondták. Közreműködésünkkel 2002. május 28-án 27 taggal megalakult egy helyi egyesület Királdi Közösségéért névvel. Külső segítők a jogi procedúra lebonyolítását, az együttműködők közötti barátságos kommunikációt és a bírósági bejegyeztetés körüli ügyintéztést segítették.

Az egyesület alakulása kapcsán még az alakuló ülésen – ajánlásunkra – elhatározták a helyiek, hogy egy 3 napos program és szervezetépítő képzést tartunk. Június 7-9-éig Kunbáonyban nagyon aktív és termékeny hétvégi képzést szerveztünk 18 fő részvételével. Az együttlét során minden tervezett feladatot maradéktalanul elvégeztünk: részletesen elemeztük a lehetséges saját erőforrásait. A környezet, az itt élők tudása és készségei, tehetsége; valamint a környezettel kiépítendő együttműködések lehetséges forrásait vettük számba. A találkozók végére egy részletes lépéstervet készítettünk, aminek végrehajtásához hazaérkezve a helyiek azonnal hozzá is láttak. Júniusban megjelenteték 370 példányban a közösségi újság második számát, környezet-alakító és rendező programokat indítottak, játszótér kialakításához kezdtek hozzá.

Miközben a modellként kiválasztott településen a „mélyfúrásokat” és helyi polgárok aktivizálását elindítottuk, elkezdtuk feltérképezni a teljes térség általános jellemzőit. Két mikrorégiót azonosítottunk: Putnok város környezetében található települések és az Ózd körzetében elhelyezkedő falvak.

Megterveztük a feltárás lehetséges lépéseit, módszereit és előkészítettünk egy programot június végén a putnoki kistérség

adottságainak, humán forrásainak részletes összegyűjtésére és analizálására.

Az előzetes anyaggyűjtést követően június 27-29 között egy 7 fős csoport megkezdte a falvak bejárását, a kapcsolatok kiépítését, a közösségi adottságok és lehetséges helyi források számbavételét ebben a mikrorégióban.

Ősszel – szeptember 12-14-e között – folytatódott a kistérség Ózd környéki településeinek bejárása, a közösségi adottságok, lehetőségek feltárása, ismét a közösségfejlesztők műhelyének tagjainak közreműködésével. Az itt szerzett ismereteket, benyomásokat az év hátralevő hónapjaiban kiegészítettük, további látogatásokat szerveztünk, konzultációkat folytattunk a térség lehetséges erőforrásainak megismerésére. Ezeket az információkat a következő év márciusi programzáró konferenciájára egy tanulmányba foglaltuk össze.

Eközben a modellprogramként végzett települési munkához visszatérve a Királdi Közösségéért Egyesület sikeres pályázatot készített a Közösségfejlesztők Egyesületének Helyi Cselekvési Programjában (HCSP). Ennek eredményeként két hétvégi kézműves képzés költségeit, valamint egy felújított számítógépes konfigurációt nyertek a királdiak. A faluban szervezett hétvégi képzéseken novemberben és februárban 10-15 fő vett részt, játszótér felújításvezetési ismereteket, továbbá a jeles napokra készülődés kézműves technikáit, népi kismesterségeket: szövést, bőrtözt, gipszöntést, dekupázst, rongybáb készítést, papírtechnikákat, foltvarrást tanultak és gyakoroltak.

A helyi aktivizálási folyamat keretében közösségi munkában összelepleződtek a falun belül a területrendezési munkák, s ezek között a szimbolikus erővel bíró helyi forrás kitisztítása és működővé tétele. Ebben az időszakban 4 falubeli – az egyesületi hírlevél szerkesztői – részt vettek a Közösségfejlesztők Egyesülete által szervezett „Helyi nyilvánosság – helyi lapok készítése” tréningben. Itt nem csak új praktikus szakismereteket szereztek, hanem együtt gyakoroltak másik 3 település hasonló embereivel.

Fontos jellemzője – s már a projekt hatásának tekinthető – ennek az időszaknak, hogy a végzett munkák során fokozatosan kezdtek megtapasztalni a saját erejüket a helyi közösség tagjai. Ehhez járult hozzá az a tudatos, körültekintő és alapos felkészülés, ahogyan a helyi közösség az önkormányzati választásokra igyekezett felkészülni. Itt jelezzük, hogy az őszi önkormányzati választások körüli felfokozottabb közösségi érzékenység általában nem kedvez a fejlesztési folyamatnak. Ez volt az oka, hogy ezekben a hetekben fokozottan háttérbe húzódtunk, nehogy látszatra is belekeveredjünk, vagy eszközként használjanak bennünket a helyi politikai küzdelmekben. Mindazonáltal az egyesületbe szerveződött aktív mag közéleti szerepvállalása az volt, hogy – a helyi történelemben előzmény nélküli példaként – választói fórumot szervezett a faluban, ahol a polgármester jelöltek bemutatkozhattak és így megismerhették a helyiek a lehetséges programjaikat. Ennek a fázisnak a jelentősége, hogy miközben sok elismerést kivívva, igen éretten végezték ezt a feladatot a közösségi folyamatban aktivizálódott helyiek; az önkormányzati fórum előkészületei és lebonyolítása során – amint egyre határozottabbá váltak a települési közösség ügyeiben – megtörtént az a folyamat, amelyet a közösségi munkában a politikai hatalommal való felruházásnak neveznek. A választásokat követően az új testület hivatalos találkozót szervezett a helyi egyesületbe tömörült aktívakkal és a közösségfejlesztőkkel, egyeztettek a programjaikat, tehát megtörtént az új önkormányzattal ennek a közösségi folyamatnak a legitimációja.

Az új évben a márciusi konferencia előkészületeit jelentették a

SZAKMAI BESZÁMOLÓK

legfőbb feladatot a Királdon aktivizált embereknek. *Úgy döntöttek az egyesület tagjai, hogy csak a konferenciát követően kezdik el a településen belüli közösségi felmérést, egyrészt mert az előző évi interjúk feltárás és az ahhoz kapcsolódó nyilvános beszélgetések sorozata a tervezettnél jóval mélyebb és szélesebb körű volt, s elég megalapozott háttérrel jelent a jelenlegi feladatokat és cselekvési irányokat illetően. Másrészt szerettek volna a konferencia által jól megfelelni a nyilvánosság előtt a saját eddigi munkájukkal, eredményeikkel.*

Miközben a szakértői csoport a térségi feltárás tapasztalatait foglalta össze tanulmányban, s elindult a környező települések aktív szereplőinek a megkeresése; a Királdiak önmaguk megmutatására és a többiek vendégül látására készültek fel. Kiállítást építettek a kézműves termékekből, továbbá a bányászattal kapcsolatos emlékeket gyűjtötték ugyancsak a kiállításra, meghívókat küldtek a 28 településre, a művelődési házat igyekeztek szalonképes állapotba hozni, ebédet és vendéglátást szerveztek és a szóbeli bemutatkozásra készültek. Ők hívták meg a sajtót – egy előzetes sajtótájékoztató meghirdetésével –, fogadták és kalauzolták a vendégeket.

A konferencia

Egy szakmai tanulmány és a környezetben folytatott konzultáció eredményeként egy rövidített összefoglaló készült erre a pályázati programunkban „záró-akkordnak” nevezett kistérségi konferencián. Ebben azokat a lehetőségeket igyekeztünk megragadni, amelyek a kistérség falvainak a partnerségét fejleszthetik, azokat a tapasztalatokat, amelyek a Királdon végzett munka alapján másutt is kamatoztathatóak.

A márciusban szervezett szakmai konferencia igen sikeres volt. A kistérségből 60-nál többen jöttek el Királdra megismerni az ott folyó közösségi munkát. Jelentős médiavisszhangja volt az eseménynek. A nyomtatott sajtón kívül megjelent az esemény: a Katolikus Rádióban, a Kossuth Rádió Magyarországról Jövők rovatában és egy 60 perces május elsejei különműsorban, az Európa Rádióban (ez egy regionális adó), a Magyar Rádió Miskolc Körzeti Stúdiójában, a Putnok Tv-ben, az Ózdi Tv-ben és az MTVI Regionális Híradójában.

A résztvevők a hozzászólásokban és a csoportmunkában megerősítették a térségi közösségfejlesztési folyamat fontosságát. Felvázolódtott több lehetséges elindulás most már a térségi szintűre kiterjesztett fejlesztőmunkára is.

A folytatásról: értékelés és a projekt jövője

Megvetettük a lábunkat egy ismeretlen terepen. Jól tudunk

a Királdon lakókkal kommunikálni, őket felrázni, megerősíteni az önbizalmukat. *Képesek voltak helyi közösségi mozgások elindítására, cselekvéseikbe bevonni helyből másokat is. Több részletben, de jó cselekvési programokat határoztak meg, képzéseken vettek részt és együttműködéseket kezdeményeztek a maguk területén.*

A kistérségi konferencia jó lezárása volt ennek a munkaszakasznak. A többi településen élők elfogadták a meghívást, érdeklődést váltott ki belőlük az itt halott kezdeményezés, rezonáltak rá, többségében kinyilvánították, hogy szívesen részt vennének ennek a programnak a kistérségi szintű kibontásában, kifejtésében. Hasonló volt a szakintézmények (Munkaügyi Központ, Regionális Átképzési Központ, önkormányzatok, megyei múzeum, vidékfejlesztési ügynökség) részéről is a reakció.

A program során kifejlesztett helyi közösségi intézmény: a Királd Községéért Egyesület tovább növeli szuverenitását. Ehhez járul hozzá, hogy már két pályázaton indultak önállóan, amelyeken a saját munkájukhoz igyekeznek forrásokat teremteni. A konferencia szervezése kapcsán megismerték a médiával való kapcsolat építésének gyakorlatát. Jól szerepeltek ezeken a nyilvános megkereséseken, mint ahogy a konferencia előkészítésében és a saját munkájuk összefoglaló bemutatásában is kiemelkedő teljesítményt nyújtottak. A PHARE program keretében képzéseken vettek részt közösen, de képviselőik ott voltak egy újságkészítő tréningen, sőt a közelmúltban a „Hálózat az állampolgári részvételért” című nemzetközi konferencián Bosznia Hercegovinában is küldöttel szerepeltek – két másik térségi képviselővel közösen. Ezek a jelenségek biztositékok ígérek arra, hogy a településen belül a program folytatása, fenntarthatósága megalapozott.

A lehetséges folytatáshoz megkezdődött a partnerek és a források feltárása. Készítettünk egy stratégiai vázlatot a térségi fejlesztőmunka folytatásának kereteire. Fontos kiemelni, hogy ennek a programnak a bonyolítása idején – részben annak inspirációjaként is – alakult a megyében egy közösségfejlesztéssel foglalkozó szakmai szervezet. A Dialóg a Közösségekért Egyesület tagjai jó garanciát ígérek arra, hogy a helyi kezdeményezések ebben a régióban szakmai segítőkre tudnak találni. Képzésekkel már megkezdődött az ő felkészítésük erre a munkára, s éppen a napokban nyertek el kisebb támogatásokat, amelyek a saját szervezetük megerősítésére irányul.

Folytatást jelenthet, hogy a Leader vidékfejlesztési program 6 településre érvényes támogatást biztosít ebben a kistérségben. Ebben a pályázatban már a királdi egyesület is sikeresen szerepelt.

AZ EGYHÁZAK KÖZMŰVELŐDÉSI SZEREPE A MAI MAGYAR TÁRSADALOMBAN

Konferencia Egerben

Az egyházak mindig is jelentős szerepet játszottak a közművelődésben, és ha ezt nem is mindig nézte jó szemmel a hatalom, ettől még működtek az egyházi intézmények – közgyűjtemények, múzeumok – mellett az egyházközösségekben aktivizálódott közösségek.

A II. évezred utolsó évtizedében megindult társadalmi változások eredményeképpen jó néhány településen kapott az egyház – egykor államosított vagyona kárpótlásaként – ingatlant. Az épületek az öröm mellett gondot is jelentettek az új fenntartóknak. A nem az eredeti rendeltetésének megfelelően használt

épületek – magtárak, raktárak, lakások – kulturális célt szolgáló közösségi épületté alakítása mérhaterlenül sok ügyintézéssel, fizikai munkával és nem utolsósorban anyagi ráfordítással jár.

Nem volt ez másképp Egerben sem, ahol 1997-ben kapta vissza a református gyülekezet a barokk belvárosban, patakparton található – egykori érseki serfőzde – Kálvin Házat.

Miután a ház háromcsaládnyi lakójának lakhatását a város más részén sikerült megoldani, és befejeződtek az épület átalakítási munkálatai, kezdetét vehette a kulturális misszió. Az egész megújulási folyamatot és az 1999 óta a Kálvin Házban zajló mű-

vészeti, tudományos esték szervezését – természetesen a hitéleti tevékenység mellett – Kádár Zsolt lelkes irányítja. Ugyancsak az esperes úrnak köszönhető, hogy Egerben kerülhetett sor a 2003. május 6-7-én megrendezett Az egyházak közművelődési szerepe a mai magyar társadalomban című konferenciára.

Ezúttal már második alkalommal találkozhattak az egyházak által működtetett intézményekben dolgozó közművelődési szakemberek és az egyházi közösségekben kulturális téren aktívan tevékenykedő, igen értékes és többségében színvonalas önkéntes munkát végző lelkes hívek és lelkipásztorok. Először 2002 novemberében Szegeden gyűltek össze, ahol is elhatározták, hogy közös érdekeik képviselésére egy országos szervezetet hoznak létre. Ennek előkészületei már a két konferencia közötti időszakban megkezdődtek, így a mostani alkalom egyúttal közgyűlés megtartására is lehetőséget adott. A hivatalos formások és a szükséges dokumentumok előkészítése után most már elindítható a bíróság az Egyházi Közművelődési Egyesület (EKE) bejegyzési folyamata.

A konferenciára az ország minden részéből érkeztek érdeklődők, az előadók között pedig egyaránt voltak egyházi és közművelődési szakemberek.

A 16 előadás mindegyikét érdeklődéssel hallgattuk, de itt csak a közművelődés szempontjából lényegesebb gondolatokra szeretném felhívni a figyelmet.

Mészáros Emőke a bábozás kapcsán arról beszélt, milyen fontos az információ átadás módjának megválasztása. Oszlopos Simeon – a bábosok védőszentje – is eredménytelenül szólt az alatta elhaladókhöz, mígnem köntöse letépett ujjával bábozni kezdett. Erre már odafigyeltek az emberek.

Frenkl Róbert napjaink médiájának sajátosságai kapcsán megjegyezte, hogy a diktatúra idején könnyebb volt megjeleníteni egy kulturális hírt, mint mostanában, aminek elsődleges oka a sajtó bulvárosodása. Az egyházi sajtó mennyiségileg elegendőnek mondható, de olyan megjelenési formákra kell törekedni, ami nem csak az egyházhöz valahogyan kötődő embereket teszi rá figyelmessé.

Poór Tünde a közművelődési programok népszerűsítésének, a lakosság minél nagyobb részéhez történő eljuttatásának lehetőségeit foglalta össze. Az előadásból mindenki kiválaszthatta, hogy az ő esetében, az adott körülmények között melyik megoldás a legmegfelelőbb, és esetleg rájöhettek, hogy korábban hol mulasztott, aminek következtében egyes rendezvényein a vártnál jóval kevesebben voltak az érdeklődők.

Borbáth Erika a közművelődésen belüli partnerkapcsolatokról beszélt. (Előadása kapcsolódott az előtte szóló, és az együttműködés fontosságát kiemelő Seregély István előadásához.) Nagy jelentőséget tulajdonított az információhoz történő hozzáférhetőségnek és a programokban való részvételnek. A kapcsolatokat horizontálisan és vertikálisan is ki kell építeni.

Zelenka Péter a MOBILITÁS nemzetközi pályázataira hívta fel a figyelmet, melyek az Európai Unió által biztosított anyagiakból finanszírozhatók. Reményeink szerint némileg egyszerűsödik majd ez a pályázati forma, ha már tagjai leszünk az Uniónak.

Legnagyobb sikere Hegedűs Lóránd előadásának volt. Az ex református püspök – miközben többek közt (a világirodalomból vett versek eredeti és magyar változatainak idézésével igazolva) nyelvünk szépségeire is felhívta figyelmünket – kiemelte a technikai civilizáció fontosságát, mert az alapozza meg a kultúra közvetítését.

A mozgalmas kulturális élettel és a közművelődési formák széles palettájával büszkélkedhető vendéglátó város, Eger egy-

házi vonatkozású közművelődési tevékenységéről tartott tájékoztatást Kádár Zsolt, Federics Róbert és Balogh Ferenc. Mint megtudtuk, a különböző egyházakhoz tartozó intézmények közti együttműködés terén más települések által is követhető, jó példát mutatnak.

A résztvevőket közös érdeklődési körük, működési körülményeik sajátosságai – és az ezekkel járó nehézségek – készítetik az együttműködésre. Mindegyikük legérzékenyebb pontja az anyagiak szűkössége és az ebből fakadó bizonytalanság. Az egyházak kapnak ugyan kulturális célzatú állami támogatást, de ezek az összegek általában országos jelentőségű intézmények fenntartásának finanszírozását szolgálják, és nem jut belőlük a művelődési házak működtetésére, azt az egyházak helyi szervei – plébánia, lelkesi hivatal – oldják meg saját lehetőségeiknek keretein belül.

Még inkább rászorultabbak a nem intézményesedett közösségek. Az ő működésük fokozottabban esetleges, bár az az előnyük megvan, hogy fenntartásra nem kell sokat költeniük, mivel fizetett alkalmazottjuk nincs, a rezi költségek pedig csak enyhén emelik meg az amúgy is meglévő közösségi ház fenntartásához szükséges keretet.

Egy konferencia természetesen nem oldja meg sem a pénzügyi, sem a más irányú gondokat. Lehetőséget ad viszont az ismeretek bővítésére, az együtt gondolkodásra, a tapasztalatok átvételére. Biztatást adhat, hogy a sokszor már szelmalomharcnak tűnő küzdelem meghozza a várt eredményt. Megnyugvást ad, hogy érdemes tovább menni a megkezdett úton, hiszen itt az élő példa, hogy másnak sikerült.

A szükséges anyagiak elérhetősége még nem old meg mindent, de a lelkesedéssel – ez az a tényező, ami itt minden résztvevőnél tetten érhető – társulva jelentős lendületet adhat a további tevékenységhez.

Pénzhez pedig többféle úton is hozzá lehet jutni. Ezek a technikák a közművelődésben dolgozók többsége számára ismertek, de ebben a körben mások a kiindulási pontok. A pályázatok többségénél nem felelnek meg a pályázati kiírásban megszabott feltételeknek. Ezért öröndetes, hogy az utóbbi időben több olyan pályázat is megjelent, melyeknél a pályázók köre között szerepelnek az egyházi szervezetek is – Gyermek, Ifjúsági és Sport Minisztérium. Egy másik pályázat pedig kifejezetten az egyházak által fenntartott nyilvános közművelődési intézmények technikai-műszaki felszereltségének érdekeltség növelő támogatására szolgált – Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma.

Ugyancsak figyelemre méltó az a lehetőség, mely szerint az egyházi szervezetek is köthetnek közművelődési megállapodást a helyi önkormányzattal. Ennek lényege, hogy az adott településen fontosnak nyilvánított kulturális tevékenység egy részének ellátását átvállalhatja a közösség, aminek részbeni anyagi kompenzálására az önkormányzat térítést nyújt. Ez a megoldás – körültekintően megszerkesztett megállapodás esetén – mindkét fél számára kedvező lehet, ennek ellenére az önkormányzatok ózkdodnak megkötésétől, mivel a kifizetésre irányuló kötelezettség ténye visszatartja a képviselőket

Amint a fentiekből látható, van remény a működési feltételek jobbítására. Igaz, akad még bőven megoldandó feladat, de az elképzelések szerint ezek megoldását szolgálja fogja az alakulófélben lévő Egyházi Közművelődési Egyesület.

Kereszti Ferenc

BESZÁMOLÓ

a 3. Budakalászi Találkozó munkájáról

Hetvenhét szervezet küldötteinnek részvételével rendezte meg a Magyar Kollégium, a Magyar Művelődési Intézet és a Pest Megyei Közművelődési Információs Központ a Kárpát-medencei Kisebbségi Magyar Közművelődési Civil Szervezetek Fórumát. Az Ausztriából, Romániából, Szerbia és Montenegróból, Szlovákiából és Ukrajnából érkezett vendégek 2003. június 26-28. között immár harmadik alkalommal tanácskoztak a Budakalászi Faluházban.

A szervezők nemcsak a fenti civil szervezetek képviselőit hívták meg, hanem a magyarországi ún. "nagy" illetékes szervezetek (a Határon Túli Magyarok Hivatala, az Illyés Közalapítvány, a Magyar Művelődési Intézet, a Magyarok Világszövetsége, a Miniszterelnöki Hivatal Kisebbségi Ügyekért Felelős Politikai Államtitkársága és Civil Kapcsolatok Főosztálya, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Főosztálya, a Nemzeti Kulturális Alapprogram) vezetőit is. A Határon Túli Magyarok Hivatala osztályvezetői szinten; a Magyar Művelődési Intézet igazgatója és igazgató helyettese által; a Magyarok Világszövetsége elnöke révén; a Miniszterelnöki Hivatal Kisebbségi Ügyekért Felelős Politikai Államtitkársága kabinetfőnöke, míg a Civil Kapcsolatok Főosztálya osztályvezetői szinten, végül a Nemzeti Kulturális Alapprogram Bizottságának elnöke által képviseltette magát.

A tanácskozás programját a szervezők a 2001. június 21-23. között megszervezett második találkozó tapasztalatait hasznosítva, az azon felmerült igényeket kielégítendő állították össze.

Az első napon Halász Péter bevezetője után Beke Pál, a Magyar Művelődési Intézet igazgatójának és Harcsa Lajos Budakalászi polgármesterének köszöntői hangzottak el. Ezt követően Romhányi András tartott előadást „Magyar kultúrával Európába(n)” címmel. Ezután Petróczi Sándor, a Miniszterelnöki Hivatal Kisebbségi Ügyekért Felelős Politikai Államtitkárságának kabinetfőnöke mondta el a Kedvezmény-törvénnyel kapcsolatos legfrissebb információkat, majd közel három órát beszélgetett a résztvevőkkel, válaszolt kérdéseikre.

A beszélgetést követően a vacsora után a résztvevők kötetlenül vitatták meg legégetőbb gondjaikat. A beszélgetések a szálláshelyen folytatódtak.

A második napon a kerekasztal-beszélgetésre szóló meghívást Balipap Ferenc, a Magyar Művelődési Intézet igazgatóhelyettese; C. Tóth János a Határon Túli Magyarok Hivatalának osztályvezetője; dr. Bódi György, a Miniszterelnöki Hivatal Civil Kapcsolatok Főosztályának osztályvezetője; dr. Harsányi László, a Nemzeti Kulturális Alapprogram elnöke; Patrubby Miklós, a Magyarok Világszövetségének elnöke fogadta el.

Délután időszerű témákat, a korábbi tervek megvalósulását beszélték meg a résztvevők és a szervezők, majd két szekcióban (képzés, kitérési stratégiák) folytatódott a munka. A szekcióülések és a vacsora után a szálláshelyen kötetlen formában zajlott az eszmecsere.

A fórum harmadik napján dr. Szabó Tibor, a Határon Túli Magyarok Hivatalának korábbi elnöke volt a tanácskozás vendége, aki sok fontos háttér-információt adott a résztvevők számára. Ezt követően válaszolt a jelenlévők kérdéseire. Távozása után a jelenlévők plenáris ülésen vitatták meg a legfontosabb kérdést: a magyarságtudat megőrzésével kapcsolatos gondok, feladatok témakört. Ezután a szekcióvezetők számoltak be a kis-

csoportokban végzett munkáról. Végül a tanácskozás résztvevői megfogalmazták és elfogadták a 3. Budakalászi Találkozó Nyilatkozatát, s megbízták a szervezőket, hogy azt juttassák el a sajtóhoz és az illetékes szervek vezetőihez.

A résztvevők a fórum intézményét nagyon fontosnak tartották. Szervezők és résztvevők megerősítették korábbi álláspontjukat, miszerint a tanácskozást évente meg kell rendezni.

A szervezők a tanácskozás teljes anyagát kiadványban jelentetik meg.

Romhányi András

A Kárpát-medencei Kisebbségi Magyar Közművelődési Civil Szervezetek 3. Fórumának Nyilatkozata

A Budakalászi Találkozón résztvevő (Ausztria, Románia, Szerbia és Montenegró, Szlovákia, Ukrajna,) 77 magyar civil szervezet képviselői a három napos tanácskozás eredményeként a következőket nyilatkozza:

1. A résztvevők üdvözlik a lehetőséget, hogy tevékeny szerepet vállalhatnak a mindenkor Fórum munkájában. Ennek fontossága abban nyilvánul meg, hogy ez az egyedüli olyan Kárpát-medencei fórum, amely ebben a formában biztosítja a tapasztalatátadást és az egymástól való tanulás lehetőségét.

2. Kérjük a Fórum további, évenkénti összehívását és ennek anyagi támogatását az illetékes szervek részéről.

3. Üdvözljük az anyaország Európához való csatlakozását, de csak a magyarság önazonossága és értékei megőrzése mellett. Ugyanakkor aggodalmunkat fejezzük ki a határon túl élő magyarság kapcsolattartási lehetőségeit illetően a csatlakozás utáni időszakban.

4. Tudomásul vesszük a Státus-törvény/Kedvezmény-törvény legutóbb elfogadott változatát. Kinyilatkoztatjuk, hogy az abban megfogalmazottak nem merítik ki a lehetőségeket az egységes magyar nemzethez való biztonságos tartozást illetően.

5. Szükségesnek tartjuk a magyarságtudat és a nemzeti önazonosságtudat megerősítését. Nevezetesen:

a). Történelmi örökségünk – nemzeti történelmünk, irodalmunk, műemlékeink, néphagyományunk – megismerését, megőrzését, ápolását.

b). A magyarságtudat szellemének ápolását a családban, az oktatásban, az egyházi intézményekben, a vállalkozói szférában.

c). Az anyanyelv tudatos megőrzését és használatát.

6. Mindezen célkitűzések megvalósítása érdekében szükségesnek tartjuk a civil szervezetekben tevékenykedők anyanyelvű, állandó szakmai továbbképzését. E tevékenységben javasoljuk a Fórum szervezőinek aktív szakmai részvételét.

7. Üdvözljük a Kárpát-medencei kisebbségi magyar kulturális civil szervezetek adatbázisának létrehozását, mely szervezetek kapcsolattartását segíti elő. Felkérjük az összes civil szervezet aktív részvételét ennek továbbfejlesztéséhez, tökéletesítéséhez és állandó frissítéséhez.

8. Üdvözljük a Nemzeti Civil Alap létrehozását. Kívánatosnak tartjuk az ennek révén elérhető támogatások kiterjesztését a kisebbségekben élő magyarságra is, megkülönböztetett figyelemmel a szórványban élőkre.

9. Kérjük a határon túli magyarság életét segítő támogatók elosztási rendszerének javítását, megkönnyítését.

10. Elvárjuk az írott és elektronikus sajtó nagyobb érdeklődését és támogatását tevékenységünk tárgyilagos megismertetése céljából.

Budakalász, 2003. június 28-án

Λ 3. Budakalászi Találkozó résztvevői,
77 szervezet képviselője

MAGYAR FOTOGRAFIA NAPJA 2003

A Magyar Fotóművészeti Alkotócsoporthoz Országos Szövetségének kezdeményezése a Magyar Fotográfia Napjának megünneplésére sikeres volt. Az ország majdnem minden megyéjében és Erdélyben, összesen 72 szakmai és művészeti programot kínáltak mindazok számára, akik bármely módon érdeklődnek a kortárs fotóművészet, illetve a fotókulturális nemzeti örökség iránt. Tízezer programfüzet, tízezer képeslap, kétezer plakát, számos sajtóközlemény, rádió és tv tudósítás tájékoztatta az érdeklődőket, mikor, hol, mi történik augusztus 29-én. Magyarországon még soha nem ajánlottak egyetlen napon ilyen sok fotográfiai programot a közönségnek. A rendezvény nyitott volt, bárki csatlakozhatott hozzá szervezőként, alkotóként vagy résztvevőként. Fotográfiai alkotócsoporthoz, fotóművészek, közművelődési intézmények, galériák szerveztek valódi és virtuális kiállításokat, előadásokat, fotótörténeti bemutatókat, megemlékezéseket, koszorúzásokat, dia- és diaporáma vetítéseket, szóval csupa olyan programot, amely a fényképezés feltalálásáról, a fényképező emberről, a fényképek mai szerepéről, művészeti és funkcionális értékéről szóltak.

A Magyar Fotográfia Napja egyetlen naphoz, augusztus 29-éhez kötődik, de a rendezvények többsége nem korlátozódott egy, kettő vagy huszonegy órára. És ez így van jól, mert a felépített kiállítások hosszabb időn át emlékeztethetik a nézőt arra, hogy becsülje meg az általa készített vagy a birtokában lévő fényképeket, bármiről is szólnak. Minden megszületett fénykép értékes információt hordoz életünkről és világunkról. Lehet, hogy a jelenkorban ezt nehéz felismerni, de vegyünk csak elő egy régi családi képet. Milyen sok mindent leolvashatunk róla, pedig, lehet, hogy sohasem volt szerencsénk találkozni a képen szereplő személyekkel. Ha pedig ezek a képek nem kizárólag a családról, a privát szféra eseményeiről szólnak, hanem többről, akkor társadalmi hasznosság is tovább növekszik.

A hagyományt teremtő kezdeményezés ünnepi alkalmat kínált az Év fotográfusa cím adományozására is. A Magyar Művelődési Intézetben szeptember 25-ig volt megtekinthető a FOTOP – 100 című kiállítás, ahová azok az alkotók kaptak meghívást, akik felkerültek a fotósok 100-as toplistájára. Ennek feltételeit a Magyar Fotóművészeti Alkotócsoporthoz Országos Szövetsége dolgozta ki saját tagszervezetei és pártoló tagjai részére. Több mint kétezer alkotót érintett ez a lehetőség. A legeredményesebb alkotónak **Aszódi András** bronzdiplomás fotóművész bizonyult. Ezért 2003-ban a Soproni Fotóklub tagja vehette át **Az Év Fotográfusa** kitüntető címet és plakettet. A lista második helyén **Zágon László** AFIAP (Kanizsa Fotóklub), a harmadik helyén **Juhász Miklós** EFIAP (Diósgyőri Vasas Fotóművészeti Kör, Miskolc) végzett. 4. **Papp Elek** (Ceglédi Fotósok Baráti Köre), 5. **Zombor Gyula** AFIAP (Miskolci Fotóklub Egyesület), 6. **Szathmáry-Király Ádám** E-MAFOSZ/G (Kamera Fotóklub, Sajógalgóc), 7. **Kiss András** E-MAFOSZ/B (Kecskeméti Fotóklub), 8. **Nagy István** E-MAFOSZ/G (Szentesi Fotóklub), 9. **Lőkös Zoltán** E-MAFOSZ/G (Kamera Fotóklub, Budapest), 10-11. **Dobai Tivadar** (Rákosmenti Fotóklub, Bu-

dapest) és **Kiss Ferenc** (Hunyadi Fotóklub, Budapest) lett. 12-13: **Herbst Rudolf** AFIAP (Diósgyőri Vasas Fotóművészeti Kör, Jobbágyi) és **Horváth Endre** E-MAFOSZ/B (Soproni Fotóművészeti Kör). 14-21: **Boór János** (Rosti Pál Fotóklub, Dunaújváros), **Kaviák Ágnes** E-MAFOSZ (Székesfehérvári Fotóklub), **Kissné Balla Erzsébet** E-MAFOSZ (Kecskeméti Fotóklub), **Kotnyek István** (Kanizsa Fotóklub, Nagykanizsa), **Mohai Péter** (Magyar Fotóművészek Világszövetsége, Szigetmonostor), **Nagy Katalin** (Óbudai Fotóklub), **Rékasi Attila** (Derecskei Fotóklub), **Zöldi Krisztina** (Szentesi Fotóklub). 22-28: **Germán Péter** (Budai Fotó- és Filmklub), **Mazumel László** (Óbudai Fotóklub), **Nikházy Márta** (Óbudai Fotóklub), **Palláné Benkő Éva** pártoló tag (Budapest), **Szabó Béla** E-MAFOSZ/S (Győri Fotóklub Egyesület, Öttevény), **Turay Zoltán** E-MAFOSZ (Székesfehérvári Fotóklub), **Veiland István** E-MAFOSZ/S (Győri Fotóklub Egyesület), 29-38: **Barna Karolin** (Ceglédi Fotósok Baráti Köre), **Besztercei Ferenc** E-MAFOSZ/S (Variation Fotóklub, Budapest), **Farsang Attila** pártoló tag (Budapest), **Hlavathy Károly** (Gyulai Ferenc Fotóművészek Egyesülete, Sepsiszentgyörgy), **Kiss Imre** E-MAFOSZ/B (Mecseki Fotóklub, Pécs), **Leitner Zoltán** (APS Stúdió, Budapest), **Miklós Pálné** (Óbudai Fotóklub), **Prukner János** (Óbudai Fotóklub), **Prunner László** E-MAFOSZ/G (Soproni Fotóklub), **Tóth Károly** (Mecseki Fotóklub, Pécs), 39-69: **Bödö Viktória** E-MAFOSZ (Székesfehérvári Fotóklub), **Eisenmann József** (Óbudai Fotóklub), **Demes Ferenc** pártoló tag (Budapest), **Feltóti Sándor** (Rosti Pál Fotóklub, Dunaújváros), **Forintos Imre** E-MAFOSZ (Bakony Fotóklub, Peremarton), **Gergely Tibor** (Szentesi Fotóklub), **Gliück György** (Fotó Natura Természetfotósok Egyesülete, Budapest), **Halász Attila** pártoló tag (Debrecen), **Hauszner Sándor** E-MAFOSZ (Soproni Fotóklub), **Hodossy Ilona** (Réti Pál Fotóklub, Budapest), **Homoga József** E-MAFOSZ/G (Nógrád Megyei Fotóklub, Salgótarján), **Horváth Antal** (Győri Fotóklub Egyesület, Mosonszentmiklós), **Iván Andor** pártoló tag (Budapest), **Jermás Krisztián** pártoló tag (Pécs), **Kántorné Horváth Éva** pártoló tag (Budapest), **Kisgyörgy Éva** pártoló tag (Budapest), **Lakatos István** (SOTE Aesculap Fotóklub, Biatorbágy), **Lázár Tamás** (BMK Reflex Fotóklub, Érd), **Leel-Össy Lóránt** pártoló tag (Budapest), **Marion Ferenc** (Szentesi Fotóklub, Mindszent), **Mészáros Anna** pártoló tag (Budapest), **Magyarósi Péter** (Győri Fotóklub Egyesület), **Molnár Ferenc** (Dunakanyar Fotóklub, Budapest), **Müller György** (Fotó Natura Természetfotósok Egyesülete, Budapest), **Ország László** pártoló tag (Budapest), **Réber Anikó** (Mai Manó(k) Fotóklub, Budapest), **Szentes M. Zsuzsanna** E-MAFOSZ (Székesfehérvári Fotóklub), **Tamás András** AFIAP (Marosvásárhelyi Fotóklub), **Török Gáspár** EFIAP (Marosvásárhelyi Fotóklub), **Veres Sándor** (Lajos Sándor Fotóklub, Szeged), **Vukics-Vrskovetz Rita** pártoló tag (Szentendre). 70-102: **Albert Béla** (Szentesi Fotóklub, Kiskunfélegyháza), **Árvayné Komora Klára** pártoló tag (Budapest), **Alexay Zoltán** dr. E-MAFOSZ/B (Győri Fotóklub Egyesület), **Babics László** E-MAFOSZ (Győri Fotóklub Egyesület), **Balogh István**

SAKMAI BESZÁMOLÓK

(Duna-Art Fotóklub, Érd), Dobóczy Zsolt (Lajos Sándor Fotóklub, Szeged), Dobos Szilveszter E-MAFOSZ/G (Kőbányai Fotóklub), Egyed Ufó Zoltán (Marosvásárhelyi Fotóklub), Erdész Károly dr. (Objektív Fotóklub, Várpalota), Fabó Katalin (Szivárvány Fotóklub, Budapest), Fene Katalin (Debreceni Fotóklub), Garajszki József pártoló tag (Dabas), Horváth Géza E-MAFOSZ (Győri Fotóklub Egyesület, Nyárad), Juhász Balázs (Diósgyőri Vasas Fotóművészeti Kör, Miskolc), Koren Pál (Rákosmenti Fotóklub, Budapest), Kovács Kata (Óbudai Fotóklub), Krizák István (Gemenc Fotókör, Tolna), Krucsóné Ferenczy Sarolta pártoló tag (Budapest), Kürthy Csaba dr. (Márvány Fotóműhely, Békéscsaba), Lantos Sándor (Győri Fotóklub Egyesület), László Gábor pártoló tag (Miskolc), Lévai Krisztina pártoló tag (Budapest), Lőrincz Tibor E-MAFOSZ (Győri Fotóklub Egyesület), Mátyus Károly (Bakony Fotóklub, Veszprém), Mészáros András (Székesfehérvári Fotóklub), Molnár József (Kecskeméti Fotókör), Nervetti Károlyné Fekete Lídia E-MAFOSZ/S (Főnix Fotó művészeti Kör, Székesfehérvár),

Pelczer Dóra (Szivárvány Fotóklub, Budakeszi), Rónai Gábor (Bakony Fotóklub, Veszprém), Sain Mátyás pártoló tag (Budapest), Sárközi Éva dr. (BMK-Reflex Fotóklub, Budapest), Tóth Miklós (Óbudai Fotóklub), Újvári Sándor (Kecskeméti Fotókör).

A szervezők ezúton köszönik meg minden közreműködőnek a Magyar Fotográfia Napja ünnepség sorozat előkészítésével és megrendezésével kapcsolatos munkájukat.

Akinek az idén nem sikerült bekapcsolódnia az eseményekbe, már most készüljön 2004-re, amikor ismét lesz augusztus 29-e. A művelődési házak, galériák, civil szervezetek, alkotók jegyezzék elő ezt a napot, tervezzenek erre napra, vagy a közelébe olyan programokat, amelyek középpontjában a fotográfia és a fotografáló ember áll. Vegyék fel a kapcsolatot a Magyar Fotóművészeti Alkotócsoporthoz Országos Szövetségével, amely segít megvalósítani az elképzeléseket (e-mail: gyoril@mmi.hu; tel.: (1) 201-5692, postacím: 1011 Bp., Corvin tér 8.).

Győri Lajos

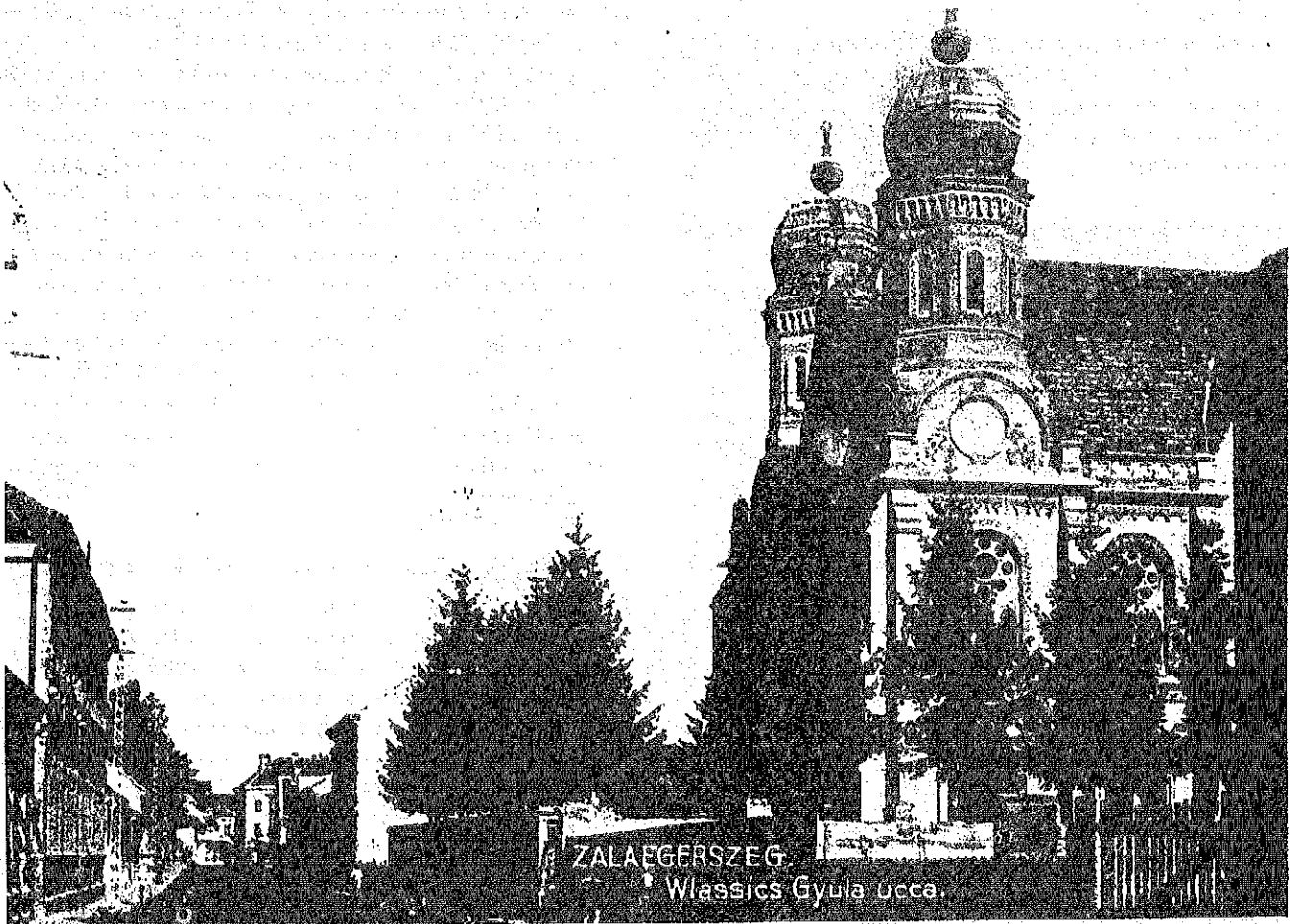
III. Nemzetközi Magyar Fotóművészeti kiállítás

A fotókulturális nemzeti örökséget határokon innen és túl egyformán gyarapítják az alkotók. Így volt ez korábban is évtizedeken keresztül, de nem volt olyan alkalom, olyan fórum, ahol összegződött volna mindaz a kulturális érték, amit a magyar fotográfusok szerte a világban létrehoztak. Nem volt szakmai és művészeti együttműködés a különböző országokban működő alkotócsoporthoz. Mindez alapvetően megváltozott, amikor 2001-ben a Magyar Fotóművészeti Alkotócsoporthoz Országos Szövetsége és a Magyar Művelődési Intézet kezdeményezésére megnyílt az I. Nemzetközi Magyar Fotóművészeti Kiállítás. A kapcsolatok elmélyítése érdekében, egy év múlva létrejött a Magyar Fotóművészek Világszövetsége is. A határainkon túl élő fotóművészek tehetségesek, szorgalmasak és kitartóak és – az évtizedes kirekesztés ellenére – megbocsátóak. Ennek köszönhető, hogy a hívó szóra hazatértek az anyaországba és évente egy alkalommal bemutatják legújabb vagy legsikeresebb alkotásaikat Budapesten, a Magyar Művelődési Intézetben megrendezett Nemzetközi Magyar Fotóművészeti Kiállításban. Az idén harmadik alkalommal. Köszönet érte! A III. Nemzetközi Magyar Fotóművészeti Kiállításra hét országból, 98 alkotótól, 417 fotó érkezett. Ebből a zsűri kiállításra javasolt 95 fotográfustól 95 alkotást. A Magyar Fotóművészeti Alkotócsoporthoz Országos Szövetsége Vállas Antal plakettjével díjazták Udvardi Árpád AFIAP fotóművészt, aki a brassói Exdeco Fotóklub tagja. A Magyar Művelődési Intézet fotóművészeti plakettjét hárman vehették át a szeptember 26-i megnyitó ünnepségen: Henning János, a Gyulai Ferenc Fotóművészek Egyesülete tagja (Románia, Csíkszereda), Hloska Tibor Szlovákiából és Lazikuc Anna Szerbia és Montenegróból. A Magyar Fotóművészek Világszövetsége díjazottja volt Bodó Attila (Orbán Balázs Fotóklub, Románia, Székelyudvarhely), Mari Morocz (Ausztrália, Sydney) és Szabó László (DMS Fotóklub, Szlovákia, Gúta-Kolárovo). A Magyar Művelődési Intézet aulájában megnyílt fotókiállítás - a díjazott alkotókön kívül - egy-egy alkotással szerepelt még Ádám Gyula (Blende Fotóklub, Románia, Csíkszereda), Ambrus Imre Zsolt (Gyulai Ferenc Fotóművészek Egyesülete, Románia, Sepsiszentgyörgy), Bakó Zoltán (Gyulai Ferenc Fotóművészek Egyesülete, Románia,

Sepsiszentgyörgy), Balási Csaba AFIAP (Hargita Fotóklub, Románia, Csíkszereda), Balázs Ödön (Nézőpont Fotográfiai Alkotócsoporthoz, Románia, Székelyudvarhely), Balogh Tamás (Szlovákia, Komárno), Barabás Zsuzsanna (Gyulai Ferenc Fotóművészek Egyesülete, Románia, Sepsiszentgyörgy), Bálint Zsigmond AFIAP (Marosvásárhelyi Fotóklub, Románia), Belán Zsolt (Szlovákia), Bielokostolski Anett (Szlovákia, Sturovo), Boldizsár Katalin (Gyulai Ferenc Fotóművészek Egyesülete, Románia, Sepsiszentgyörgy), Borbély Zoltán (Marosvásárhelyi Fotóklub, Románia), Both Gyula AFIAP (Marosvásárhelyi Fotóklub, Románia), Botos Ferenc (Románia, Sepsiszentgyörgy), Bőjthe Ferenc (Románia, Barót), Brassay Károly (Marosvásárhelyi Fotóklub, Románia), Czafrangó Sylvia (Szlovákia, Komárno), Deák József (Napoca Fotóklub, Románia, Kolozsvár), Egyed Ufó Zoltán (Marosvásárhelyi Fotóklub, Románia), Erdély Bálint Előd (Nézőpont Fotográfiai Alkotócsoporthoz, Románia, Székelyudvarhely), Fazekas Lóránd (Románia, Szatmárnémeti), Fodor István (Orbán Balázs Fotóklub, Románia, Székelyudvarhely), Fördös Tímea (DMS Fotóklub, Szlovákia, Komárno), Frink József-Pál (Napoca Fotóklub, Románia, Marosújvár), Görbe György (Prizma Fotóklub, Románia, Csíkszereda), Hadnagy Álmos, ifj. Hadnagy Sándor, Hadnagy Sándor (Orbán Balázs Fotóklub, Románia), Haragos Zoltán EFIAP (Marosvásárhelyi Fotóklub (Románia), Hlavathy Károly (Gyulai Ferenc Fotóművészek Egyesülete, Románia, Sepsiszentgyörgy), Incze Domokos, Incze László (Prizma Fotóklub, Románia, Csíkszereda), Incze István AFIAP (Marosvásárhelyi Fotóklub, Románia), Ispánovics József (Szerbia és Montenegro, Újvidék), Jakab Ervin (Nézőpont Fotográfiai Alkotócsoporthoz, Románia, Székelyudvarhely), János Dénes, János Katalin, János Levente (Prizma Fotóklub, Románia, Csíkszereda), Jánosi Csaba (Hargita Fotóklub, Románia, Csíkszereda), Kálmán Roland (Szlovákia, Vásárt), Kerekes István (Marosvásárhelyi Fotóklub (Románia), Kerekes Péter Pál AFIAP (Marosvásárhelyi Fotóklub, Románia), Kibédi Sándor (Orbán Balázs Fotóklub, Románia, Székelyudvarhely), Kolumbán Hanna (Gyulai Ferenc Fotóművészek Egyesülete, Románia, Sepsiszentgyörgy), Kósa Ilona (Románia, Ozun), Kovács

László Attila (Gyulai Ferenc Fotóművészek Egyesülete, Románia, Sepsiszentgyörgy), Köntés Ernő (Gyulai Ferenc Fotóművészek Egyesülete, Románia, Sepsiszentgyörgy), Kristó Róbert Blende Fotóklub (Románia, Csíkszereda), Kucsera Jenő AFIAP (Marosvásárhelyi Fotóklub, Románia), Lőrincz Csaba (Nézőpont Fotográfiai Alkotócsoporth, Románia, Székelyudvarhely), Magyarai Hunor (Nézőpont Fotográfiai Alkotócsoporth, Románia, Székelyudvarhely), Máthé János (Románia, Kolozsvár), Moldován Mihály AFIAP (Exdeco Fotóklub, Románia, Brassó), Murvai Ervin Szabolcs, Nagy Lajos (Gyulai Ferenc Fotóművészek Egyesülete, Románia, Sepsiszentgyörgy), Nagy P. Zoltán AFIAP (Hargita Fotóklub, Románia, Csíkszereda), Nagy Tibor (Románia, Nagyvárada), Neagu Adrian (Gyulai Ferenc Fotóművészek Egyesülete, Románia, Sepsiszentgyörgy), Nemes Réka Orsolya (Marosvásárhelyi Fotóklub, Románia), Onucsán Miklós (Orbán Balázs Fotóklub, Románia, Székelyudvarhely), Orbán András, Orbán Csaba (Orbán Balázs Fotóklub, Románia, Székelyudvarhely), Oroszfáy Lajos (Marosvásárhelyi Fotóklub, Románia), Pálosi Ferenc AFIAP (Marosvásárhelyi Fotóklub, Románia), Pereszlényi Árpád (Hexagon Fotóklub, Szlovákia, Érsekújvár), Péter Zoltán (Nézőpont Fotog-

ráfiai Alkotócsoporth, (Románia, Székelyudvarhely), Petovská Flóra (Szlovákia, Komárno), Pieldner Martin (Gyulai Ferenc Fotóművészek Egyesülete, Románia, Sepsiszentgyörgy), Plájás István (Marosvásárhelyi Fotóklub (Románia), Prezmeckzy Péter (Szlovákia, Komárno), Puskás György (Németország, Aach), Saláth Richárd (Szlovákia, Komárno), Suciú Sándor Zsolt (Gyulai Ferenc Fotóművészek Egyesülete, Románia, Sepsiszentgyörgy), Szabó Attila (Blende Fotóklub, Románia, Csíkszereda), Szabó József-dr., Szabó Károly (Orbán Balázs Fotóklub, Románia, Székelyudvarhely), Szabó Tamás (Nézőpont Fotográfiai Alkotócsoporth, Románia, Székelyudvarhely), Szabó Teréz (DMS Fotóklub, Szlovákia, Komárno), Szebeni Mihály (Gyulai Ferenc Fotóművészek Egyesülete, Románia, Sepsiszentgyörgy), Szuromi Izabella (Ausztria, Graz), Tamás András AFIAP (Marosvásárhelyi Fotóklub, Románia), Toró Attila (Gyulai Ferenc Fotóművészek Egyesülete, Románia, Sepsiszentgyörgy), Török Gáspár EFIAP (Marosvásárhelyi Fotóklub, Románia) Varga Béla (Románia, Barót), Varga Tibor (Komárno Fotóklub, Szlovákia, Pribeta), Vas Géza (Napoca Fotóklub (Románia, Kolozsvár), Velencei Iván (Szlovénia, Ljubljana) és Zachar Zoltán (Szlovákia, Komárno).

FELHÍVÁS, HÍRADÁS

A Szín Illyés pályázatának díjazottja: M. Tóth Antal

M. Tóth Antal írását a veszprémi Vegyeskarról *Mi a titkuk? Elmélkedés Veszprém Város Vegyeskarának múltjáról, jelenéről és remélt jövőjéről* címmel, melyet a szerző abból az alkalomból írt, hogy a kórust Csokonai Vitéz Mihály közösségi díjjal tüntették ki, a 7/4-es számunkban közreadott – Illyés Gyula születésének századik évfordulója alkalmából meghirdetett – pályázat kiírás feltételei szerint kiemelt szerzői honoráriummal fizetjük, és tervezük a kötetben való megjelentetését.

Az írás szerzője, M. Tóth Antal az orvostudomány kandidátusa, az Országos Vérellátó Szolgálat Veszprémi Regionális Központjának régióigazgatója, illetve a Budapesti Semmelweis Orvostudományi Egyetem Transzfuziológiai Tanszékének egyetemi docense. Csaknem húsz éve tölti be a Magyar Vöröskereszt Veszprém megyei elnöki tisztét, a Magyar Vöröskereszt Országos Vezetőségében Veszprém megyét képviseli.

Hazai és külföldi szakorvosi folyóiratokban közel száz tudományos dolgozata jelent meg, egy tudományos monográfia szerzője, három tudományos monográfia szerkesztője (részben szerzője), egy egyetemi jegyzet és egy egyetemi tankönyv fejezetének szerzője, egy amerikai transzfúziós kézikönyv fejezeteinek, a Német és az Osztrák Transzfúziós Törvénynek, továbbá több Európai Unió jogszabálynak a fordítója. Kutatási területe a vér-ellátás és transzfuziológia orvosi-szakmai, ezen belül jogi, etikai, közgazdasági kérdései.

Zenetörténeti témában két könyvet, több könyvfejezetet, tudományos illetve napilapokban megjelent zenetörténeti cikket, hangversenykritikákat írt. Kutatási területe a 18. század és a 18/19. század forduló magyar és magyarországi – ezen belül Veszprém – zenéje.

Durkó Mátyás munkásságának dokumentumai a Magyar Művelődési Intézetben

Dr. Durkó Mátyás nyugalmazott egyetemi tanár (Ságvári Főiskolás Népi Kollégium 1948-; Kossuth Lajos Tudományegyetem Irodalmi Intézet 1950-; Kossuth Lajos Tudományegyetem Pedagógiai Tanszék – az egyetemi népművelési tanszék vezetője 1956-1970; Kossuth Lajos Tudományegyetem Felnőttnevelési és Közművelődési Tanszék tanára 1978-1984.) a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának megkeresésére 2002. őszén úgy határozott, hogy munkásságának dokumentumait a Magyar Művelődési Intézetben kívánja elhelyezni. Az anyag 2003. tavaszán az intézet szakkönyvtárába került, és különgyűjteményként elhelyezést nyert. Feldolgozása folyamatban van, amelyet követően hozzáférhetővé válik, s szakemberek, egyetemi és főiskolai hallgatók érdeklődésére tarthat számot. (Hargitai Mária könyvtárvezető)

Közművelődési Társaságok Közhasznú Egyesülete

Közel másfél éves előkészítő munka után április 23-án, szolnoki székhellyel megalakult a Közművelődési Társaságok Közhasznú Egyesülete (KÖTKE, 5000 Szolnok, Hild János tér 1., Tel.: 56/514-569), amely 2003. június 13-tól kezdődően, 1884. nyilvántartási számmal, jogi személyként létezik.

Az egyesület szakmai, érdekvédelmi szerveztként dolgozik. Célja a közhasznú és egyéb gazdasági társasági formában működő intézmények markáns képviselője, érdekük érvényesítése. A

Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának Közművelődési Főosztálya az Egyesületet felvette azon partnerszervezetei közé, akiknek a véleményét szakmai kérdésekben rendszeresen kikéri. Az Egyesület nemcsak a Kht-kat, hanem az egyéb gazdasági társasági formában működő intézményeket is várja tagjai közé. Az elfogadott Alapszabály letölthető a Budafok-Tétény Művelődési Ház Kht. honlapjáról: www.btmuvhaz.hu.

Az elnökség tagjai:

Elnök: Szabó Lajos, Budafok-Tétény Művelődési Ház Kht., Budapest.

Aelnökök: Farkasházi István, Városi Művelődési és Zenei Központ Kht., Szolnok; Árgyelán György, Reibel Mihály Városi Művelődési Központ, Elek.

Titkár: Darócziné Szalai Edit, Paksi Művelődési Kht., Paks.

Elnökségi tagok: Fajkusz Attila, Gyermek- és Ifjúsági Központ Közművelődési Kht., Sopron; Németh Kristóf, Petőfi Sándor Művelődési Központ Kht., Gödöllő; Dózsa György, Községi Művelődési Ház, Nyírbátor. (Szabó Lajos elnök)

Fotótréning

A Magyar Művelődési Intézet Művészeti Osztálya 2003. november 29-én és 30-án két napos fotótréninget rendez Bala-tonalmádiban. Ide elsősorban azok jelentkezését várják, akik szeretnék részt venni hazai és nemzetközi fotópályázatokon, de még nincs tapasztalatuk a művek kiválasztásában, a pályázatra való felkészülésben. Várják továbbá azokat is, akik az Utazás a világ körül című pályázaton kívánnak indulni, de nem tudják, mely alkotásaikat adják be. A programban szerepel képelemzés, nyilvános zsűrizés, előadás a szerzői és személyiségi jogokról, címadási gyakorlat, a hazai fotópályázatok és fotókiállítások ciklikus ismétlődésének megismerése, a képek külföldre küldésének szabályai és módszerei, a nevezési lapok kitöltése, hazai és nemzetközi fotóművészeti címek, diplomák elnyerésének feltételei, szakirodalmi tájékoztató, a 2004-es fotográfiai események előre jelzése és alkalmi fotótörténeti kiállítás is.

Jelentkezési lap és részletes tájékoztató igényelhető Győri Lajostól, az (1) 201-5692-es telefonszámon; e-mailen: gyoril@mmi.hu; levélben: MMI Művészeti Osztály, 1011 Budapest, Corvin tér 8. Faxon: (1) 225-3786-os számon. A férőhelyek korlátozottsága miatt, a jelentkezések sorrendjében regisztrálják az érdeklődőket. Jelentkezési határidő: 2003. november 15.

Fotópályázat általános és középiskolás diákoknak

Beküldési határidők: I. feladat: 2003. december 20.

II. feladat: 2004. március 1.

III. feladat: 2004. május 1.

A Fényképezés a Vizuális Nevelés Szolgálatában Alapítvány általános és középiskolás diákok részére ismét meghirdette az egész tanévben tartó fotópályázatot, melynek során a fotószakörök alkotóközössége, vagy az egyéni pályázók három különféle témát örökíthetnek meg.

A pályaműveket 13x18 cm-es méretben kell elkészíteni.

Fekete-fehér és színes papírképek egyaránt beküldhetők. A diákfotósok pályázatán részt vehetnek iskolai fotószakörök (I. kategória), illetve általános és középiskolás diákok egyénileg (II. kategória). A tanév folyamán három fotós feladatot kell megoldani mindkét kategóriában. A beküldendő pályaműve-

ken szerepeljen a szerző neve, születési dátuma, lakáscíme, az iskola (vagy más intézmény) fotószakkörének neve, címe és ha van, akkor a kép címe is.

Az 1. feladat témája a közlekedés. Ebbe beletartoznak a közlekedés eszközei – a gördeszkától a repülőgépig, a kerékpártól az autókig, a villamostól a mozdonyig, a lovas kocsitól a kamionig minden, ami segít a helyváltoztatásban, vagy az áru fuvarozásban. Mindezeket túl megörökíthető az emberek közlekedési magatartása és bármi egyéb is, ami kapcsolatban áll a témával. A képi ötletek, egyéni látásmódok nagyon fontosak, ezért ki-ki igyekezzen fantáziadúsán megoldani a feladatot. Nem feltétlenül kell a teljes járműveket megörökíteni, olykor egy jól kiválasztott részlet, sokkal többet ér, mint az egész! A fotószakkörök 10-10 db, az egyéni pályázók 4-4 db 13x18 cm-es fotót küldhetnek be 2003. december 20-ig.

A 2. feladat témája az öröm, a vidámság és a nevetés. Miden olyan fotó beküldhető, amelynek szereplői arcán ez az érzés fedezhető fel. De azok a képek is beadhatók, amelyek a nézők arcára varázsolnak mosolyt. Vagyis humoros jelenetet, groteszk helyzeteket, kitalált és megrendezett szituációkat mutatnak be feltéve, hogy azok nevetésre ingerlik a közönséget. A fotószakkörök 10-10 db, az egyéni pályázók 4-4 db 13x18 cm-es fotót küldhetnek be 2004. március 1-ig.

3. feladat: Bemutatom a családomat, vagy annak bármely tagját: aput, anyut, a tesót, a nagyszülőket, vagy más rokonokat – szabadon eldönthető! Mint ahogyan az is, hogy valamilyen tevékenység, tanulás, munkavégzés közben, vagy éppen a pihenés, szórakozás idején öröklítik meg őket a pályázók. Készíthetnek portrét is, de akkor fontos, hogy valamilyen érzelmi állapotot sikerüljön a fotópapírra varázsolni.

A fotószakkörök 10-10 db, az egyéni pályázók 4-4 db 13x18 cm-es fotót küldhetnek be 2004. május 1-ig. Valamennyi küldeményt gondosan csomagolva – kemény kartonlapok közé! – és ha lehet ajánlott levélben postázzanak a résztvevők.

Mindhárom feladat értékelésére 2004. május 10-én kerül sor, ezt követően kapnak értesítést a pályázók az elért eredményekről. A fotókat 2004. őszén Budapesten állítják ki, majd egy évig vándorolni fognak a képek az országban.

Az eredményhirdetéssel egy időben (2004. május 20-ig) kapnak tájékoztatást a pályázók, a 2004 nyarán rendezendő országos diákfotós alkotótáborról is.

Beküldési cím: Fényképezés a Vizuális Nevelés Szolgálatában Alapítvány, 1538 Budapest, Pf.: 457.

További információk kérhetők Győri Lajostól az (1) 201-5692-es vagy az (1) 213-8647-es telefonszámon, hétköznap reggel 7 és 9 óra között. Telefax küldhető az (1) 212-6258-as számra. E-mail cím: gyoril@mmi.hu.

Vizuális Művészeti Hónap – Fotópályázat

Beadási időpont: 2003. november 3. 11 órától 18 óráig

A Budapesti Művelődési Központ a Vizuális Hónap rendezvényeként bemutatja a fővárosban élő fotográfusok legújabb alkotásait.

A kiállításon való részvételre csak azok pályázhatnak, akik nem tagjai a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének. Egyébként nincs más korlátozás sem a pályázók életkorával, sem pedig foglalkozásával kapcsolatban.

Szerzőnként öt fekete-fehér, monochrom, vagy színes papírkép adható be, tetszőleges megosztásban. Ezen belül szerepelhet egy sorozat is, amely egy képnek számít és maximum öt felvételtől

állhat. A szerző nyilatkozhat arról – a nevezési lapon – hogy a sorozat megbontható-e, vagy kizárólag egy műként értékelhető. A pályázatra csak olyan alkotások adhatók be, amelyek az utóbbi két esztendőben készültek és versenyen (fotópályázaton) még nem szerepeltek. A fotók elkészítésének technikája és technológiája nincs korlátozva. A fotók maximális mérete 30x40 cm lehet. Az ennél kisebb méretű fotókat 30x40 cm-es hordozó kartonra (paszpartura) kell felerősíteni. A képek hátoldalán és a hordozó kartonok hátoldalán egyaránt fel kell tüntetni – a nevezési lappal egyezően – a mű sorszámát (sorozat esetén a sorrendiséget is, példáulul betűjellel), a szerző nevét és postacímét, a mű címét, a készítés évét.

Nevezési díj: pályázónként 500 Ft.

Nevezési lap: két példányban kell kitölteni és mellékelni a pályaművekhez.

További információkkal szolgál: Szórtsey Gábor, a 371-2783-as telefonszámon; továbbá a BMK Információs osztálya a 371-2777, 371-2778, 371-2779-es telefonszámokon.

A művek átvételének helyszíne: Budapesti Művelődési Központ, Budapest, XI. kerület, Etele út 55.

Nevezési lap és a nevezési díj befizetésére szolgáló pénzesutalvány ugyanezekről a telefonszámokról és címről igényelhető.

A beadásra szánt művek előválogatásához – igény esetén – szaktanácsot ad a Magyar Fotóművészeti Alkotócsoporthok Országos Szövetsége. Időpont egyeztetés telefonon a 201-5692-es számon, hétköznap reggel 7 és 10 óra között. E-mail címen: gyoril@mmi.hu

A világ értünk van – nemzetközi fotópályázat

Beküldési határidő: 2003. november 7.

A mozgássérültek évében hirdet nemzetközi fotópályázatot az ONCE szervezet központja, arra kérve a fotográfusokat, mutassák be, a világ mindannyiunkért van, a mozgásképtelenség legyőzhető.

A pályázaton bárki részt vehet, foglalkozástól, életkortól és lakóhelytől függetlenül. Egy szerző maximum négy fekete-fehér, monochrom vagy színes papírképet küldhet be, bármilyen megosztásban, amelyek korábban még sehol sem voltak díjazva.

A művek készülhetnek hagyományos fotográfiai eljárásokkal és alapanyagokra, vagy bármilyen más technikával és technológiával. A képek mérete ne lehet nagyobb 30x40 cm-nél. Kasírozás és hordozó kartonok nélkül kell beküldeni a műveket. A fotók hátoldalán csak a kép címe szerepelhet (spanyol vagy angol nyelven). Nevezési lap kitöltése kötelező, melyen fel kell tüntetni DISABILITY szót, ha mozgássérült a kép beküldője; illetve az ONCE szót, ha nem mozgássérült a pályázó. A nevezési lapot zárt borítékban kell a pályaművekhez mellékelni. A lezárt borítékra kívül fel kell írni a beküldött képek címét, de csak azt! Nevezési díj nincs.

A rendezők öt díjat adnak ki:

I. díj: 1500 Euro, II. díj: 750 Euro, III. díj: 350 Euro.

Két különdíj: 350-350 Euro

Beküldési cím: D. T. ONCE Pais Vasco, C/Pérez Galdós, 11, 48010 Bilbao, Spanyolország.

Információs vonalak: Telefon: + 00 34 944 701 163; e-mail: pcul@once.es

Nevezési lap kérhető: Magyar Művelődési Intézet Művészeti Osztályától levélben: 1011 Budapest, Corvin tér 8.

Telefonon: (1) 201-5692; (1) 213-8647; Faxon: (1) 225 3786; e-mailen: gyoril@mmi.hu

Egy százalékos közlemények

A Magyar Fotóművészeti Alkotócsoporthoz Országos Szövetsége ezúton mond köszönetet mindazoknak, akik személyi jövedelemadójuk egy százalékát felajánlották a szövetség számára 2002-ben. Az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal 266.030 Ft-ot utalt át a MAFOSZ számlájára. Ezt az összeget a szövetség a működési költségek fedezésére fordítja 2003-ban.

A Fényképezés a Vizuális Nevelés Szolgálatában Alapítvány, amely az általános és középiskolás diákok alkotó munkáját hivatalos segíteni, 19.060 Ft-ot kapott 2002-ben az egy százalékos személyi jövedelemadó felajánlásokból. Az APEH által 2003-ban kiutalt összeget fényképezési szakkönyvek vásárlására fordítja az alapítvány. A szakirodalmi kiadványokat a 2004-es diákfotós alkotótábor résztvevői kapják meg – térítésmentesen – munkájuk elismeréseként.

Konferenciafelhívás

Az MTA Néprajzi Kutatóintézete Társadalomnéprajzi Osztályának II. konferenciája 2003. november 6–7. Budapest
Utóparaszti hagyományok és modernizációs törekvések a magyar vidéken

Az MTA Néprajzi Kutatóintézete Társadalomnéprajzi osztálya 1999. novemberében „Utak és útvesztők a kiserőmű agrárgazdaságban 1990-1999” című szakmai konferenciát kezdeményezvén, azt igyekezett felmérni, hogy milyen feladatai és lehetőségei vannak a néprajztudománynak az elsősorban mezőgazdaságból élők életvezetési és gazdasági stratégiáinak kutatásában, tágabb értelemben a vidéki/falusi életviszonyok rendszerváltás utáni átalakulása, változása dokumentálásában és értelmező elemzésében. E konferenciánk anyagát azóta – 2002-ben – meg is jelent, az akkori előadások – meghatározóan: témaajánlásokkal, módszertani javaslatokkal is szolgáló kutatási beszámoló – mindenki számára hozzáférhetőek.

A rendszerváltás következményeinek s az Európai Unió csatlakozás hatásának vizsgálata jelenleg a társadalomtudományi érdeklődés egyik fő kutatási áramába tartozik, ezért a Tudomány Napja rendezvényeihez kapcsolódva egy újabb konferencia meghirdetése mellett döntöttünk. A konferencia témájaként a rendszerváltás óta eltelt időszak jelenségeinek a hagyomány és a modernizáció fogalomkörében való vizsgálatát jelöljük meg. Meggyőződésünk, hogy minden ilyen szakmai találkozás, az egyénileg elért kutatási eredmények kritikus számbavétele, a követendő módszerről való közös töprengés jelentősen hozzájárul a „jelenkutató” magyar néprajztudomány nehezen formálódó elméleti és módszertani alapjainak tisztázásához.

Konferenciánk olyan előadásokat – a kutatói általánosítás más-más szintjén megfogalmazható kutatási beszámolókat – remél egységbe foglalni, melyek

- döntően **mai tereptapasztalatokon, jelenkori adatfelvételeken** alapulnak;
- pontosan körülírt **lokális egység** (falu/város illetve ezek valamely szegregációja) és/vagy **társadalmi csoport életviszonyainak, gazdálkodási törekvéseinek, közösségi kapcsolatainak** „esetleltés” szerű bemutatására vállalkoznak;
- az **1990 utáni** politikai, társadalmi és gazdasági **változásoknak** a mindennapi életre és a mentalitás átalakulására gyakorolt hatását igyekeznek felmérni, s csak a legszükségesebb mértékig (a jelenben zajló folyamatok megértését segtendő) vonják be az ismertetésbe/elemezésbe a történelmi előzményeket.
- a néprajztudomány vizsgálati módszerein és fogalmi készletén

belül maradványok közelítenek tárgyukhoz.

A társtudományok képviselőit arra kérjük, hogy elsősorban olyan – a témába vágó – kutatásaikról adjanak számot, amelyek a néprajztudomány számára is értelmezhetőek.

MTA Néprajzi Kutatóintézete Budapest, Országház u. 30.
1250 Budapest, Pf. 29. E-mail: schwarcz@neprajz.mta.hu

XXIX. Madách Imre Irodalmi és Színjátszó Napok

2004. január 23-25. Balassagyarmat

A hagyományos találkozó elsődlegesen a kamaradarabokat fogadja, várja. Bővebb felvilágosítás: Hegedűsné Jusztin Gizella, tel./fax:35/300-622, e-mail: iszn@netposta.hu ; Tóth Zsuzsanna, tel.:201-35692, e-mail: tothzs@mmt.hu

Jászsági Évkönyv 2003

A tartalomról:

FODOR FERENC

Pethő László: Portrévázlat a Jászság monográfusról (Eddig ismeretlen fényképek és dokumentumok alapján)

MŰVÉSZET

Búzás Sándor: Adatok a Hamza-hagyaték hazakerüléséhez

B. Jánosi Gyöngyi: 100 éve született Benke László festőművész

Kennedy György: A múlt század kiemelkedő operaénekes – méltató sorok Székely Mihályról (Fordította: Kiss Henriett)

Pónyai György: Hamza D. Ákos és Karády Katalin közös filmjei

Tímár Gábor: Hagomány és jelen a zenepedagógiában

HISTÓRIA, DOKUMENTUMOK

Erdésné Molnár Marietta: A felsőfokú státusz elnyerése a Jászberényi Tanítóképző Intézetben

Földi József: Árokszállásiak nyomában Hantoson

Győri Gyula: Latin nyelvű feliratok Jászberényben

Kiss Gábor: A repülőgép zuhanásból való felvétele nem sikerült

P. Kiss Szaléz: A katolikus Jászberény

Sallai Sándor: Jászsáoszentszentgyörgy az első katonai felmérésen

Szabó Béla: Apponyi Albert alakja a helyi sajtóban

JELEN ÉS JÖVŐ

A Jászfényszaru és vidéke Takarékszövetkezet 40 éve

Bordás Mariann: A szitakötők titokzatos birodalma

Fűkőh Levente: A Jászság természettudományi kutatásának

eredményei és távlatai

Gömöri Árpád: Mérlegen az anyanyelv ápolása

Szikra Ferenc: A földhasznosítás tendenciái a Jászságban

Varró Ferencé: A nem-formális nevelés elismertetése

KITEKINTÉS

Bogoly Magdolna: A multikulturalitásról egy felmérés tükrében

Peter Nitschke: A regionális identitás és mentalitás változása az európai integráció folyamatában (Fordította: Telkes Nikolett)

Szécsi Tünde: A jászberényiek pártfogója Buffalóban

ÖRÖKSÉGÜNK

Balla Gábor Tamás: Egy történelemformáló pedagógus életpályája: Tóth Gábor

Besenyi Vendel: Arc a félmúltból: Konkoly Béla

Fodor Dénes: Arccal napkelet felé

Fodor István Ferenc: A Szent József tér kalandos negyedszázada

Koncsek Aranka: Jászberény két Szentháromság oszlopa

Uferné Sárközy Ágnes: Emlékező ház Jászberényben

Zakroczy Béla: Adatok a jászberényi kéményseprők történetéhez

2003 október végén megjelenik az új Jászsági Évkönyv.

Ára változatlanul 800,- Ft, megrendelhető az 57/411585-ös telefonon vagy e-mailen. Honlap: www.extra.hu/jaszag.

ÚJ KÖNYVEK – VÁLOGATÁS

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET

A szabadművelődéstől a közösségi művelődésig: Tanulmánygyűjtemény - Széphalom K. - (Rejtett Kulturális Forrásaink 3.) - 399 p. - fve-2000 Ft

BART István: Világirodalom és könyvkiadás a Kádár-korszakban - Osiris K. - 170 p. - fve-2480 Ft

BOCSOR János énekeskönyve, 1716-1739 - Ht-Kriterion K. - (Téka) - 308 p. + mell. - 1600 Ft

CZIGÁNY Lóránt: Vakrepülés - Anyanyelvi Konferencia (Nyelv és Lélek Könyvek) - 408 p. - fve-2500 Ft

Enigma 2.: A nyugati világ rejtélyei - Könyvklub K. - 216 p. - kve-3590 Ft

GYULAI Rudolf: Az Alsó-csallóközi és Csilizközi Egyesült Ármontesítő és Alsó-csallóközi Belvízelvezető Társulat története - Ht-Kalligram K. (Csallóközi kiskönyvtár) - 585 p. - kve-2700 Ft

POMOGÁTS Béla: Kulcsok Erdélyhez - Ht-Pallas Akadémia (Bibliotheca Transylvanica) - 273 p. - fve-1500 Ft

TÉSZABÓ Júlia: A gyermekjáték a 19-20. század fordulóján - Pont Kiadó - 120 p. - fve-2460 Ft

VAJDA György Mihály: Az orléans-i szűz - Argumentum K. - 297 p. - fve-1800 Ft

LEXIKON

BÁNOSI György-TÖRŐCSIK Attila: Népek lexikona - Saxum K. - ill. - 155 p. - kve-1950 Ft

JAKAB Antal, K.: Irodalmi Nobel-díjasok lexikona - Saxum K. - ill. - 245 p. - kve-1950 Ft

KALAPIS Zoltán: Életrajzi kalauz 2.: H-Ö - Ht-Forum K. - 725 p. - fve-2350 Ft

Magyar katolikus lexikon 8. - Szent István Társulat - 1008 p. - kve-5400 Ft

FILOZÓFIA

A matematika filozófiája a 21. század küszöbén - Osiris K. (Osiris könyvtár. Tertium non datur) - 319 p. - fve-1980 Ft

APULEIUS: A világról - Könyvklub K. (Írók, költők, gondolkodók) - 346 p. - kve-2790 Ft

BERGYAJEV, Nyikolaj: A kommunizmus igazságai és hazugsága -

- Kairosz K. - 156 p. - fve-1980 Ft
GINGYIKIN, Szemjon G.: Történetek filozófusokról és matematikusokról - Typotex - 400 p. - kve-2900 Ft

KANT, Immanuel: Prekritikai írások, 1754-1781 - Osiris K. (Sapientia humana) - 944 p. - 4800 Ft

KERFERD, G. B.: A szofista mozgalom - Osiris K. - (Historia philosophiae) - 232 p. - kve-2800 Ft

NIETZSCHE, F.: A vidám tudomány - Szukits K. - (Szabad szellemeknek) - 261 p. - kve-1690 Ft

PETRARCA, Francesco: Önmagam és sokak tudatlanságáról = De siu ipsius et multorum ignorantia - Lazi K. - 174 p. - kve-1400 Ft

PLANCK, Max: Max Planck válogatott írásai - Typotex - (Principia Philosophiae Naturalis) - 285 p. - kve-1650 Ft

RÖD, Wolfgang: Hagymány és újítás a filozófiában - Aron K. - 386 p. - fve-2990 Ft

SCHAEFFLER, Richard: A valóságfilozófia kézikönyve - Osiris K. - (Osiris tankönyvek) - 223 p. - kve-2880 Ft

SPARGO, Tamsin: Foucault és a többszörös nemi identitás elmélete - Alexandra - (Posztmodern találkozások) - 75 p. - fve-499 Ft

VAJDA Mihály: Mesék Napnyugatról - Új Palatinus - (Gutenberg tér) - 290 p. - fve-2680 Ft

PSZICHOLÓGIA

APTER, Terri: A magabiztos gyermek - Vigilia K. - 255 p. - fve-1600 Ft

BODROG Miklós: Álmunk, hitünk, életünk - Kairosz K. - 271 p. - fve-2300 Ft

CHAPMAN, Gary-CAMPBELL, Ross: Gyerekekre hangolva - Harmat K. - 205 p. - fve-1200 Ft

DRESCHER, Fran: Vissza az élethebe! - Bestline K. (Önéletrajz. Gyógyító erők) - 288 p. - 2490 Ft

GÁCSER Magdolna: Pedagógiai pszichológia - APC-Stúdió - 132 p. - fve-2000 Ft

GOLEMAN, Daniel-BOYATZIS, Richard-McKEE, Annie: A természetes vezető: Az érzelmi intelligencia hatalma - Vince K. - 317 p. - kve-3295 Ft

HEIDER, Fritz A személyközi viszonyok pszichológiája - Osiris K. (A szociálpszichológia klasszikusai) - 444 p. - fve-2680 Ft

KAUFMAN, Miriam: Hogyan segítsünk depressziós kamasz gyermekünknek? - Hajja & Fiai - (Hajja egészségügyi könyvtár 1.) - 269 p. - fve-1995 Ft

MOLLON, Phil: Freud és a „téves emlékezés” tanácsadóportja - Alexandra - (Posztmodern találkozások) - 79 p. - fve-499 Ft

SCHÄFER, Thomas: A férfi, aki ezer évig akart élni - Biogenetika K. - 146 p. - fve-1250 Ft

SZOCIOLÓGIA

Antropológiai irányzatok a második világháború után - Csokonai Kiadó - (Antropos 1.) - 283 p. - fve-1780 Ft

Apák és fiúk és unokák: Jövedelemáramlás együtt élő korosztályok között - Osiris K. (Osiris tankönyvek) - 210 p. - kve-2880 Ft

ÉKES Ildikó: Életmód - életszínvonal - Rejtjel K. - 128 p. - fve-1700 Ft

HADAS Miklós: A modern férfi születése - Helikon K. (Helikon Universitas. Szociológia 1.) - ill. - 339 p. - kve-2500 Ft

Kisebbségi lét és érvényesítés: A magyar lakosság munkaerő-piaci kihívásai a Kárpát-medencében - Lucidus K. (Kisebbségkutatás könyvek) - 292 p. - fve-2200 Ft

LIGETI György: Gyűjtős: Iskola, demokrácia, civilizáció - Új Mandátum K. (Nagyítás) - 270 p. - fve-2480 Ft

Munkástörténet - munkásantropológia - Napvilág K. - 212 p. - fve-1200 Ft

SAS Judit, H.: Közel múlt: Rendszerváltozások, családtörténetek - Új Mandátum K. - 328 p. - fve-3200 Ft

SCHADT Mária: „Feltörekvő dolgozó nő”: Nők az ötvenes években - Pro Pannónia K. (Pannónia könyvek) - 160 p. - kve-1790 Ft

STATISZTIKA

Család és népesség - itthon és Európában - KSI1 - Századvég K. - 560 p. - kve-3800 Ft

TEÁOR. Gazdasági Tevékenységek Egységes Ágazati Osztályozási

Rendszere 2003. - Novissima K. - 197 p. - fve-1900 Ft

POLITIKA

A rendszerváltozás a Magyar Szemlében: Válogatás 1992-2002 - Válasz K. (Magyar Szemle könyvek) - 539 p. - kve-3000 Ft

ANDOR László-HEGYI Gyula: Paneltől az óceánig - Villányi úti Apv. - (Villányi úti könyvek) - 179 p. - fve-1600 Ft

BAYER Zsolt: Hol a pofátlanság határa? 3. - Kairosz K. - 166 p. - fve-1980 Ft

BLAHÓ András: Epilógus: Az Európai Unió és a tíz csatlakozó ország közötti bővítési tárgyalások folyamata. 2002. április - 2002. december 31. - Aula K. - 60 p. - fve-200 Ft

Európai integrációs alapismeretek - Aula K. - 705 p. - kve-5300 Ft

FÜLÖP Gábor: Az Európai Unió intézményrendszere és jogi terminológiája német nyelven - KJK-Kerszöv - 178 p. - fve-4704 Ft

GALÁNTAI Csaba: Mi újág, Terror Háza? - Masszi K. - 288 p. - fve-2190 Ft

HAKLIK Norbert: Szociáldemokrácia - Kairosz K. - 175 p. - fve-1980 Ft

HALÁSZ Zsuzsa: A 2x hét: Tizennégy útkereső beszélgetés - Kairosz K. - 220 p. - fve-2300 Ft

HUSZÁR Tibor: Kádár János politikai életrajza 2. - Szabad Tér - Kossuth K. - ill. - 384 p. - kve-2980 Ft

„Jöjj el szabadság!": Bihari Mihály egyetemi tanár 60. születésnapjára készült ünneplő kötet - Rejtjel K. (Rejtjel politológia könyvek) - 719 p. - fve-5500 Ft

Községelgvé politikai filozófiák - Századvég K. - 287 p. - kve-1960 Ft

KURAS, Benjamin: Van-e élet a Marxon?: A posztkommunista Közép-Európa kendőzetlenül - Ht-Kalligram K. - 150 p. - fve-1600 Ft

LOVAS István: Kettős mércével - Kairosz K. - 357 p. - fve-3200 Ft

MANEA, Norman: Bohócokról: A diktátor és a művész - Európa - (Mérleg) - 279 p. - fve-1400 Ft

MANENT, Pierre: Politikai filozófia felnőtteknek: A demokratikus társadalom láttelepe - Osiris

KÖNYVAJÁNLÁS

- K. - (Osiris könyvtár. Politológia) - 334 p. -kve-2280 Ft
- POZSGAY Imre-POLGÁR Tibor: A rendszerváltás (k)ára - Kossuth K. -239 p. -kve-1990 Ft
- SIMON János: Vezérfalozat: A Peyer-kérdés és a magyar szociáldemokrácia - Századvég K. -225 p. -kve-1680 Ft
- SZABÓ Miklós: Az újkonzervatívizmus és a jobboldali radikalizmus története, 1867-1918 - Új Mandátum K. -396 p. -fve-3200 Ft
- TISZA István: Válogatott politikai írások és beszédek - Osiris K. (Műlemlumi magyar történelem - Politikai gondolkodók) -461 p. -kve-3800 Ft
- TODD, Emmanuel: A birodalom után: Tanulmány az amerikai rendszer széteséséről - Allprint K. -253 p. -fve-2000 Ft
- WOODWARD, Bob: Bush háborúja - Bookmark -332 p. -kve-3200 Ft
- NEMZETISÉGI KÉRDÉS**
- ÁDÁM Sándor: Erdély sorsa - Ádám Sándor M.kiadó -139 p. -fve-1600 Ft
- POMOGÁTS Béla: Magyarok között a nagyvilágban: Úti beszámolók 1980-2001 - Anyanyelvi Konferencia (Nyelv és Lélek Könyvek) -270 p. -fve-2100 Ft
- Történeti kényszerpályák - kisebbségi realpolitikák 2. - Ht-Pro-Print Kiadó (Magyar kisebbség könyvtára) -507 p. -kve-2464 Ft
- GAZDASÁG**
- EPPING, Randy Charles: Világ-gazdaság dióhéjban - Typotex -224 p. -fve-2700 Ft
- KUDAR Lajos: Turizmusunk története dióhéjban - Tinta K. -71 p. -fve-980 Ft
- MAROSI Miklós: Japán, koreai és kínai menedzsment - Aula K. -fve-2990 Ft
- ROÓB Gusztáv: Mi lesz velünk?: Mi vár a magyar földre az Unióban? - Szenci M. Társ. - (A Herman Ottó Társaság nemzetpolitikai sorozata) -33 p. -fve-750 Ft
- SLYWOTZKY, Adrian: A profit művészete - HVG - (HVG könyvek) -218 p. -kve-1985 Ft
- PÉNZÜGY**
- FEJES Eszter-LUCZ Zoltánné-DANCS Gábor: Adótörvények változásai, 2003: (Általános forgalmi adó, személyi jövedelemadó, társasági és osztalékadó, egyszerűsített vállalkozási adó) - Saldo - (Adózási kézikönyvek 1.) -154 p. -fve-1700 Ft
- FEJES Eszter-LUCZ Zoltánné: Adótörvények változásai, 2003. Általános forgalmi adó, személyi jövedelemadó - Saldo - (Adózási kézikönyvek) -84 p. -fve-1200 Ft
- JOG**
- A csődtörvény magyarázata, 2003 - KJK-Kerszöv - (Kommentár) -882 p. -kve-10976 Ft
- BESENYEI Lajos: A bérleti szerződés - KJK-Kerszöv - (Szerződés-tár) -176 p. -fve-5152 Ft
- BRÁVÁČZ Ottóné-SZŐCS Tibor: Jogviták határok nélkül - HVG-Orac -340 p. -fve-6130 Ft
- GÁL Judit-PÁLINKÁS NÉ MIKA Ágnes: Társasági jogi perek - HVG-Orac -342 p. -fve-5600 Ft
- Jogalkotás, jogalkalmazás hazánk EU-csatlakozása küszöbén - KJK-Kerszöv -179 p. -fve-2912 Ft
- MEZEY Barna-SZENTE Zoltán: Európai alkotmány- és parlamentarizmustörténet - Osiris K. - (Osiris tankönyvek) -631 p. -kve-4500 Ft
- Pereskedni rossz!: Meditáció: a szelíd konfliktuskezelés - Minerva K. -247 p. -fve-2800 Ft
- POKOL Béla: Jogszociológiai vizsgálódások - Rejtjel K. -143 p. -fve-1900 Ft
- RITTER Ildikó: (T)örvény: A kábítószerrel való visszaélés büntetőjogi megítélésének hatásvizsgálata - 1999. március 1. után - L'Harmattan K. (Nemzeti Drogmegelőzési Intézet szakmai forrás sorozat. Kutatások 1.) -178 p. -fve-1750 Ft
- Társasági és cégjogi határozatok gyűjteménye - KJK-Kerszöv - (Bírósági döntések 1.) -358 p. -fve-5936 Ft
- T.B. Társadalombiztosítási jogszabályok, 2003 - KJK-Kerszöv -619 p. -fve-4704 Ft
- MENEDZSER**
- BUCKINGHAM, Marcus-COFFMAN, Curt: Először is szegd meg az összes szabályt!: Mit csinálnak másképp a világ legkiválóbb menedzserei? - Bagolyvár K. -228 p. -kve-3500 Ft
- KÖZGAZDASÁG**
- SEN, Amartya: A fejlődés mint szabadság - Európa - (Természet-és Társadalomtudományi sorozat) -595 p. -kve-2900 Ft
- PEDAGÓGIA**
- KARÁCSONY Sándor: Magyarság és nevelés - Áron K. -327 p. -fve-2990 Ft
- Kolozsvári iskolák éltetői - Ht-Studium K. -46 p. -fve-672 Ft
- LÜKŐ István: Környezetpedagógia: Bevezetés a környezeti nevelés és oktatás pedagógiai és társadalmi kérdéseibe - NTK -251 p. -fve-2231 Ft
- PENTHIN, Rüdiger: Miért agresszív a gyermekem? - Deák Kiadó - ill. -120 p. -kve-1800 Ft
- SCHAI'Z, Tanja: Te másképp gondold?: A kreativitás jellemzői és fejlesztési lehetőségei - Deák Kiadó -114 p. -kve-1750 Ft
- Társadalmi felelősség - gyermekvédelem - Okker K. -152 p. -fve-800 Ft - ISBN 963 9228 6 99
- VEKERDY Tamás: Milyen iskola kell a gyerekeknek: Álmodok és lidércek. A Waldorf-iskola első három évének programjáról - Filum K. -326 p. -fve-1950 Ft
- NÉPRAJZ**
- ANTALNÉ TANKÓ Mária: Gyimes-völgyi csángó népi gyógyászat - L'Harmattan K. - Eur. Folklor Int. (Folklor) -285 p. -fve-2100 Ft
- Folyamatok és fordulópontok - L'Harmattan K. - (Studia Ethnologia Hungarica) -159 p. -fve-2500 Ft
- LISZKA József: Ágas-bogas fa: Néprajz fiataloknak - Lilium Aurum K. -140 p. -fve-980 Ft
- SÉPSISZÉKI NAGY Balázs: Székelyföld falvai a XX. század végén III.: Udvarhelyszék - Nap K. -450 p. -bőtk., védőborítóval -4900 Ft
- Törzsfőnökök bölcsessége: Red Jacket, Joseph és Seattle törzsfőnökök beszédei - Szenzár K. (Megcsappant bölények mezeje) -108 p. -kve-1500 Ft
- KÖRNYEZETVÉDELME**
- A világ helyzete, 2003. - Föld napja - 2003-279 p. -fve-1700 Ft
- KENYÉRI Attila: Környezettan: Természet és társadalom - globális nézőpontból - Mezőgazda K. -470 p. -kve-4980 Ft
- EGÉSZSÉGÜGY**
- BEIL, Brigitte-SCHELLING, Cornelia von: Kamaszgondok - Könyvklub K. -ill. -128 p. -kve-1990 Ft
- BERGHAMMER Rita: Pánikbeteg vagyok! - B+V Kiadó - (Kép-
- zett beteg könyvek) -115 p. -fve-1290 Ft
- CRISTOL, Robert: Családi kézikönyv: Egészségtügyi enciklopédia - Alexandra -352 p. -kve-3499 Ft
- EINON, Dorothy: Csecsemőgondozás és gyermeknevelés - Novum K. - 2003-ill. -223 p. -kve-4600 Ft
- GEREVICH József-BÁCSKAI Erika-RÓZSA Sándor: A drogambulanciák működése és hatékonysága - Animula -184 p. -fve-1600 Ft
- HUTCHERSON, Hilda dr.: Amit anyád sosem mondott el a szexről - Bestline K. - 2003 (Szexualitás. Ismeretterjesztés) -408 p. -kve-2990 Ft
- VÁLLALKOZÁS**
- TEDLOW, Richard S.: Vállalkozó titánok, titáni vállalkozások - HVG - (HVG könyvek) -415 p. -kve-3500 Ft
- VEZETÉSTUDOMÁNY**
- Menedzserek kézikönyve - Könyvklub K. -256 p. -3990 Ft
- SZÁMÍTÁSTECHNIKA**
- BENKŐ Tiborné: Programozási feladatok és algoritmusok Visual Basic rendszerben - Computerbooks K. -316 p. + 1 db CD-ROM -kve-2999 Ft
- CRUME, Jeff: Az internetes biztonság belülről - SZAK Kiadó - ill. -299 p. -fve-5500 Ft
- EISENBERG, J. David: SVG kézikönyv - Kossuth K. - ill. -342 p. -fve-4990 Ft
- FARKAS Csaba: Windows és Office XP felhasználóknak - Jedlik Stúdió-224 p. -fve-1876 Ft
- HOLCZER József-FARKAS Csaba-TAKÁCS Attila: Informatikai feladatgyűjtemény - Jedlik Stúdió -158 p. -fve-1680 Ft
- MÓRICZ Attila: Webdesign a gyakorlatban - Computerbooks K. - ill. -232 p. -fve-2399 Ft
- Rendszergazda alapismeretek - LSI - ill. -241 p. -fve-2390 Ft
- SAGMAN, Stephen W.: Magad uram, ha gondod van... Windows - SZAK Kiadó -354 p. -6000 Ft
- IRODALOMTÖRTÉNET**
- A hazatérő Farkas Gyula - Universitas K. -224 p. -kve-1950 Ft
- A véradó. Hajnóczy Péter emlékezete - Nap K. (Emlékezet 13.) -288 p. -kve-2200 Ft
- ALFÖLDY Jenő: Halandó kézzel halhatatlanul: Elemzések és ta-

- nulmányok Illyés Gyula verseiről - Orpheusz - 203 p. -fve-1600 Ft
- ARDAY Géza: Szabó Dezső szemlélete és egyénisége - Szenci M. Társ. -83 p. -fve-810 Ft
- BALÁZS Sándor: Mikó Imre élet- és pályaképe: Kéziratok, dokumentumok, 1933-1968 - Ht-Polis Kiadó -462 p.
- BÁLINT Péter: Szentkuthy álruhában: Közelítések egy gigantikus napló frójához - Széphalom K. -167 p. -fve-1600 Ft
- BERTHA Zoltán: Sorsbeszéd - Kráter Kiadó - (Teleszkóp) -287 p. -fve-1500 Ft
- BORBÁNDI Gyula: Emigránsok -Anyanyelvi Konferencia (Nyelv és Lélek Könyvek) -254 p. -fve-2500 Ft
- DOMOKOS Mátyás: Szembesülés: Írókkal, művekkel - Nap K. -268 p. -kve-2200 Ft
- DRUZSIN Ferenc: A nevetés költészete - Pont Kiadó - (Az élményközpontú irodalomtanítási program könyvei) -120 p. -fve-3200 Ft
- Escorial avagy a Cs-tartomány - Madách K. - Lilium Aurum K. -278 p. -fve-1300 Ft
- Ének a szegénységről: In memoriam Móra Ferenc - Nap K. (In memoriam 23.) -312 p. -2200 Ft
- Féja Géza levelezése - Nap K. -368 p. -kve-3500 Ft
- FÜZI László: A Semmi közelében - Ht-Kalligram K. -191 p. -kve-1990 Ft
- GÖRÖMBEI András: Csoóri Sándor - Ht-Kalligram K. (Tegnap és ma) -257 p. -fve-1600 Ft
- GÖRÖMBEI András: Irodalom és nemzeti önismeret: Tanulmányok - Nap K. -368 p. -kve-2350 Ft
- HÓZSA Éva: A novella új neve: Mándy Iván novelláinak tipológiája és szövegközi értelmezése - Ht-Forum K. -337 p. -fve-1850 Ft
- JÁSZBERÉNYI József: „A Sz: Sophia' Templomában látom én felszentelve Nagysádat” - Argumentum K. - (Irodalomtörténeti füzetek) -214 p. -fve-1200 Ft
- KÖDÖBÖCZ Gábor: Értékvilág és formarend: Esszék és tanulmányok - Felsőmagyarország K. -209 p. -fve-1900 Ft
- LISZKA Györgyi, Cs.: Ezüstszálon - Ht-Nap K. -191 p. -kve-1600 Ft
- LUKÁCSY András: Antikból élő avangárd - Pont Kiadó - (Költészet és játék 5.) -136 p. -1600 Ft
- MÓROCZ Zsolt: Posztmodern életfa - Felsőmagyarország K. -2003-340 p. -fve-2000 Ft
- OLASZ Sándor: Mai magyar regények: Poétikai változatok fél évszázad regényirodalmában - NTK -239 p. -fve-1848 Ft
- Ostromgyűrűben: In memoriam Orbán Ottó - Nap K. (In memoriam 24.) -400 p. -kve-2200 Ft
- ÖRKÉNY István: A mesterség titkaiból - Új Palatinus - (Örkény István művei) -497 p. -kve-3590 Ft
- Öröklét: In memoriam Weöres Sándor - Nap K. (In memoriam 25.) -400 p. -kve-2400 Ft
- PÉCSI Györgyi: Kányádi Sándor - Ht-Kalligram K. - (Tegnap és ma) - ill. -254 p. -fve-1990 Ft
- PÉCSI Györgyi: Olvasópróbák 2.: Írások és olvasások - Felsőmagyarország K. -173 p. -fve-1600 Ft
- SÁNTA Gábor: Fekete István: Tanulmányok - Pro Pannónia K. - (Pannónia könyvek) -285 p. -kve-2200 Ft
- SIPOS Lajos: Babits Mihály - Elektra K. - (Élet-Kép) - ill. -227 p. -kve-1950 Ft
- SZÁNTÓ F. István: Zárójelk között: (centók könyve) - FISZ (Fisz Könyvek 18.) -160 p. -fve-1500 Ft
- SZÁSZ László: A bizarr valóság írója: Esszék Páskándi Gézáról - Kortárs K. -154 p. -fve-1200 Ft
- SZIKLAY László: Egy kassai polgár emlékei - Ht-Kalligram K. -454 p. -kve-2500 Ft
- THOMKA Beáta: Glosszarium - Csokonai Kiadó (Alföld könyvek) -145 p. -fve-980 Ft
- TOMKA Ferenc: Istenkeresés a magyar irodalomban - Szent István Társulat -156 p. -fve-960 Ft
- VÁGVÖLGYI B. András: Eörsi István - Ht-Kalligram K. - (Tegnap és ma) -271 p. -fve-1600 Ft
- YOO Jin-Il: Kosztolányi novellititikájának félelem-motívumai - Littera Nova (Studia hungarica I.) -101 p. -fve-1200 Ft
- YOO Jin-Il: Kosztolányi prózájának konfliktus-motívumai - Littera Nova (Studia hungarica) -207 p. -fve-2000 Ft
- HONISMERET**
- GARAMI László-KURUNCZI Margit-TÓTH Ágnes: Varázslatos Magyarország - Athenaeum K. - Viva Media -528 p. -kve-7490 Ft
- KONCSOL László: A Csallóköz városai és falvai 2.: Gancsházakulesod - Ht-Kalligram K. (Csallóközi kiskönyvtár) -375 p. -kve-2100 Ft
- FÖLDRAJZ, TÁRSADALOM**
- Héthatáron: Tanulmányok a határ menti települések földrajzából - JGYF Kiadó -523 p. -kve-3310 Ft
- ROÓB Gusztáv: A globális társadalom - Szenci M. Társ. - (A Herman Ottó Társaság nemzetpolitikai sorozata) -57 p. -fve-790 Ft
- ÉLETRAJZ**
- BAIER, Stephan-DEMMELE, Eva: Habsburg Ottó élete - Európa -618 p. -kve-3300 Ft
- GIROUD, Françoise: A családaltos Cosima - Európa -202 p. -kve-1800 Ft
- KAISER László: Dr. Hársing Lajos: Hivatása szinkron dramaturg - Hungarovox K. - ill. -97 p. -fve-1000 Ft
- LEVÍ, Anthony: Richelieu - Gulliver K. -256 p. -kve-2750 Ft
- REARDON, Joyce: Ellen Rimbauer naplója: Életem Rose Redben - Bestline K. (Napló. Regény) -312 p. -kve-2590 Ft
- SICTERMANN, Barbara: Klaszszikusok. 50 híres nő: A leghíresebb női egyéniségek - Alexandra - ill. -303 p. -kve-4999 Ft
- TAKÁTS Sándor: Régi magyar nagyasszonyok - Corvina Kiadó -245 p. -fve-2500 Ft
- VAJDA János: Ma a tegnapról...: Kisember története - Bába és társai -204 p. -fve-870 Ft - ISBN 963 9511 04 8
- WELDEN, Oscar: Kossuth Lajos magánélete - Anno K. -215 p. -fve-700 Ft - ISBN 963 375 246 9
- TÖRTÉNELEM, VILÁG**
- A sztálinizmus hétköznapjai - NTK -615 p. -kve-5400 Ft
- BARTOSEK, Karel: Vallanak az archívumok: Prága-Párizs (1948-1968) - Hanvas Int. (Arc és árca) -456 p. -fve-3500 Ft
- GÉCZI Zoltán: A Ku Klux Klán története - Vagabund K. - ill. -215 p. -fve-700 Ft
- GÉCZI Zoltán: Partraszállás a II. világháborúban - Vagabund K. -213 p. -fve-700 Ft
- JARVEY, Pete-SKEETER, Chris: Szaddám - háborúból háborúba - Maxim -243 p. -fve-1380 Ft
- Larousse panteon 2.: A reneszánsztól a felvilágosodásig, 1492-1789 - Kossuth K. -327 p. -kve-6990 Ft
- LÉVAI Csaba: A republikanizmus-vita - L'Harmattan K. (A múlt ösvényén) -443 p. -3250 Ft
- SOLOMON, Norman-ERLICH, Reese: Célpont: Irak - Alexandra -189 p. -fve-1499 Ft
- TÖRTÉNELEM, MAGYAR**
- ANONYMUS: Gesta Hungarorum: A magyarok cselekedetei - Szent István Társulat (Szent István Könyvek) -131 p. -kve-990 Ft
- BALLA Tibor: Sarajevó, Doberdó, Trianon: Magyarország I. világháborús képes albuma - Scolar K. - ill. -223 p. -4950 Ft
- BENEDEK Elek: Hazánk története 4.: A Hunyadiak kora - Szalay K. -63 p. -kve-1820 Ft
- BÓNIS György: Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban - Osiris K. - (Millenniumi magyar történelem - Historikusok) -576 p. -kve-3800 Ft
- FLEISZ János: Nagyvárad történeti bibliográfiája. Válogatott könyvészet = Bibliografika istorica a Oradiei... - Ht-Literator K. -83 p. -fve-700 Ft
- GRIFFITH, Arthur: Magyarország feltámadása: Példa Írország számára - EPL Kiadó - (Editio plurilingua) -172 p. -fve-1120 Ft
- Hol sírjaink domborulnak: Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc a mai Szlovákia területén - Ht-Nap K. -119 p. -kve-2980 Ft
- KONSZTANTINOSZ, VII.: A birodalom kormányzása - Lectum -188 p. -fve-1390 Ft
- MITTÁK Ferenc-MITTÁK Zoltán: „Haj, hős Rákóczi népe...”: Szemelvények az 1703-1711. évi szabadságharc történetéből - Tóth Könyvker. -311 p. -kve-1530 Ft
- SZÉPIRODALOM, EGYÉB**
- Déliláb 2003: Lexikon-antológia - Uránusz K. -259 p. -fve-1867 Ft
- GÁLLI Ernő: Napló I. - Ht-Polis Kiadó -504 p.
- Rend és kaland: Az 50 éves Alföld antológiája - Méliusz K. -327 p. -kve-1480 Ft
- ROZVÁNY György: Prince Khaled és Sába királynője: Az ezerkettedik éjszaka meséi. Ver-

KÖNYVAJÁNLÁS

- sek és mesék Jemeről, 2001-2002 - Alexandra -191 p. -kve-1999 Ft
- SZABÓ Dezső: Egyenes úton 1-2. Püski K. -480+495 p. -kve-3360 Ft
- Útravaló. Válogatott latin bölcsességek - Minerva Nova - 94 p. -fve-370 Ft
- VÁRADI Péter Pál: Erdély. Székelyföld: Tél a havason - PéterPál K. -106 p. -kve-6400 Ft
- SZÉPIRODALOM, PRÓZA**
- ALBERT Gábor: A cet gyomrában - Pont Kiadó -192 p. -fve-1780 Ft
- ALBERT Gábor: Beavatási szertartások - Kráter Kiadó -243 p. -fve-1280 Ft
- ARANY Ágnes: Erőszakok - Tinta K. -235 p. -fve-1960 Ft
- BÁNK Zsuzsa: Az úszó - Kossuth K. -223 p. -kve-1980 Ft
- BENKE László: És hirtelen leszáll az este: Öregek menedéke - Hét Krajcár -209 p. -fve-1180 Ft
- BEREGI Tamás: Egyetlenem - Európa -391 p. -kve-2300 Ft
- BOZAI Ágota: Mi az ábra? - Könyvklub K. -300 p. -1600 Ft
- BRASNYÓ István: Vakta - Ht-Forum K. -fve-1100 Ft
- BÜKY Anna: A pillanat műve - Aranykor K. - (Szépirodalom. Novellák) -192 p. -fve-1990 Ft
- CHOLNOKY Viktor: A vörös Péter és más elbeszélések - Unikornis K. - (A magyar próza klasszikusai) -245 p. -kve-3500 Ft
- CSALLA Tünde: Ágnes - Ht-Literátor K. -86 p. -fve-840 Ft
- CSOKONAI VITÉZ Mihály: Feljegyzések - Akadémiai K. (Csokonai Vitéz Mihály összes művei) -849 p. -kve-2850 Ft
- CSORBA István: Toronyiránt - Ht-Forum K. -253 p. -fve-1450 Ft
- DEÁK Ferenc: Rétegek - Ht-Forum K. -333 p. -fve-1792 Ft
- Emberek, akik Istent keresik - Új Palatinus -439 p. -kve-2970 Ft
- ESTERHÁZY Péter: A szabadság nehéz mómora - Magvető K. - (Esterházy Péter művei) -452 p. -kve-2490 Ft
- FEKETE István: Emberek között - Lazi K. - (Fekete István művei) -227 p. -kve-1800 Ft
- FERENCZ Imre: Utánrendelés elődökről - Ht-Státus Kiadó -162 p. -fve-1450 Ft
- FODOR Sándor: Mit gondol az öreg pisztráng? - Pont Kiadó -144 p. -fve-1880 Ft
- GÁL Sándor: Egyhegyűjtött művei 3.: Regények - Ab-Art -316 p. -kve-2600 Ft
- GÁRDONYI Géza: Két katicabogár és más elbeszélések - Unikornis K. - (A magyar próza klasszikusai) -172 p. -kve-3500 Ft
- GERLÓCZY Márton: Igazoln hiányzás - Ulpius-ház K. -327 p. -fve-1980 Ft
- GYÖRE Balázs: Halottak apja - Ht-Kalligram K. -149 p. -kve-1900 Ft
- HAJTMAN Béla: Szivarfüstben - Ab-Art -175 p. -fve-1600 Ft
- HEGEDŰS Géza: Erdöntúli veszedelem - Holnap K. -130 p. -kve-1500 Ft
- HESZ Márta: Szívhangon - Ht-Literátor K. -79 p. -fve-700 Ft
- HUSZÁR Sándor: Így lőttünk mi!: Irodalmi anekdoták Erdélyből - Pont Kiadó -144 p. -fve-1720 Ft - ISBN 963 9312 69 X
- ILLYÉS Gyula: Regények 1-2.: 1. Puszták népe, Kora tavasz, Beatrice apródjai 2. A szentlélek karavánja, Lent és fönt - bányák és kohók, Hunok Párizsban, Bátyám regénye, Franciaországi változatok, Ebéd a kaszélyban - Osiris K. (Osiris klasszikusok) -813 p. -kve-6500 Ft - ISBN 963 389 361 5
- JÓKAI Mór: Milyenek a nők? Milyenek a férfiak? - Unikornis K. - (Jókai Mór munkái) -359 p. -kve-3500 Ft
- KANTÁR Csaba: Öntörvény (alkotás) - Ab-Art -103 p. -kve-1600 Ft
- KISS Ottó: Angyal és Tsa - Új Palatinus -187 p. -kve-1890 Ft
- KONTRA Ferenc: Farkasok órája - Könyvklub K. -208 p. -kve-1900 Ft
- KÓBOR Tamás: Aranyhajú Rózsika - Argumentum K. -217 p. -fve-1600 Ft
- KUKORELLY Endre: Tündérvölgy avagy Az emberi szív rejtelmeiről - Ht-Kalligram K. -371 p. -kve-2900 Ft
- LÁNG Zsolt: A tűz és a víz állatai - Jelenkor K. -408 p. -kve-2900 Ft
- LUKÁCS Eszter: Lukács Eszter válogatott élete - Könyvklub K. -278 p. -kve-2900 Ft
- MAJOROS Sándor: Meghalni Vukovámmal - Timp Kft. - (Timp széptár 1.) -159 p. -kve-1300 Ft
- MÉLIUSZ József: Zsilava nem volt kávéház - Pont Kiadó -112 p. -fve-1280 Ft
- MÉSZÁROS Tibor: R.I.P.: (Requiescat in pace) - Hungarovox K. -208 p. -1200 Ft
- MIKSZÁTH Kálmán: A fahuszár meg a lova... és más elbeszélések - Unikornis K. - (A magyar próza klasszikusai) -278 p. -kve-3500 Ft
- NAGY Ilona: A szép kezem - Ht-Literátor K. -87 p. -fve-700 Ft
- NEMESKÜRTY István: A megbánnhódott jóvendő - Szabad Tér Kft. - (Nemeskürty István összes művei 7.) -456 p. -kve-2500 Ft
- PAPP Lajos: Jöjjen el a te országod. - Kairosz K. -310 p. -kve-2700 Ft
- PÁLL Szilárd: A bolondok hatalma - Pro Pannónia K. (Pannónia könyvek) -156 p. -kve-1600 Ft
- PÉNZES Tímea: Rezdülések - Ab-Art -159 p. -fve-1600 Ft
- PÓSA Zoltán: Aranykori tekerések: (modorkollázs) - Széphalom K. -814 p. -fve-2900 Ft
- ROTT József: A pokol orma - Magyar Napló -391 p. -kve-3584 Ft
- SÁRKÓZI Máttyás: Levelek Zugligetből - Kortárs K. (Phoenix Könyvek) -186 p. -fve-2200 Ft
- SCHMIDT Egon: Varangy a papucsomban - Dénes Natur Műhely -192 p. -kve-2300 Ft
- SCHWARTZ, Tristan: Még a cowboyok is: Egy történet az igaz szerelemről - Bestline K. (Regények. Magyar kortárs irodalom) -224 p. -fve-2190 Ft
- SEBEŐK János: Földfelkelte - Kossuth K. -221 p. -fve-1690 Ft
- SEBEŐK János: Sárkányviadal - Cicero K. -324 p. -kve-1980 Ft
- SOMOGYVÁRY Gyula: Vihar a levelet... - Auktor K. -382 p. -kve-2500 Ft
- SORBÁN Attila: Burleszk - Ht-Literátor K. -84 p. -fve-840 Ft
- SZÁRAZ Miklós György: Ó, Santo Domingo! - Könyvklub K. -182 p. -kve-1890 Ft
- SZEGHALMI Elemér: A magyar valóság kálváriáján - Szent István Társulat -186 p. -fve-1600 Ft
- Szepes Mária: Felhősobrász. És más novellák - Aranykor K. - (Szépirodalom. Novellák) -250 p. -fve-2190 Ft
- SZIEBERTH Tünde: Súlytalan-ság - Alterra K. -159 p. -1700 Ft
- TANDORI Dezső: Zabkeselyű - PolgART K. -195 p. -kve-2250 Ft
- TAR Sándor: A rétkép szélén - Magvető K. -245 p. -kve-1990 Ft
- TEMESI Ferenc: Gabo meg a halál - Hungarovox K. -393 p. -fve-1800 Ft
- TÖRÖK Miklós: Égyszínkék rózsák nincsenek - Pont Kiadó -96 p. -fve-1260 Ft
- WASS Albert: Kard és kasza 1-11. - Kráter Kiadó - (Wass Albert életműsorozat) -350+440 p. -kve-4400 Ft
- WASS Albert: Nagypénteki sirtó - Ht-Mentor Kiadó (Wass Albert életműsorozat) -415 p. -fve-1820 Ft -kve-2380 Ft
- WASS Albert: Tavasz szél és más színművek - Kráter Kiadó (Wass Albert életműsorozat) -127 p. -kve-1780 Ft
- ZÁDOR Margit: Emlékfoszlányok - Ht-Kalligram K. -117 p. -fve-1500 Ft
- ZS. SZABÓ Rózsa: Októberi szerelem - Magister '93 K. -140 p. -fve-1350 Ft
- ZSIGRAY Julianna: Erzsébet magyar királyné - K. u. K. -360 p. -kve-2100 Ft
- PRÓZA, VILÁGIRODALOM**
- ABE Kóbbó: A homok asszonya + A dobozember - General Press (Nagy siker volt) -304 p. -kve-2000 Ft
- ABÉCASSIS, Eliette: A Templom kincse - Európa -285 p. -kve-2200 Ft
- AUSTER, Paul: Az illúziók könyve - Európa -336 p. -kve-1900 Ft
- BALZAC, Honoré de: Az élet iskolája - Dekameron K. -159 p. -kve-2450 Ft
- BELLOW, Saul: Ravelstein - Park K. -272 p. -kve-2500 Ft
- COELHO, Paulo: A Piedra folyó partján ültem és sírtam - Athenaeum K. -237 p. -kve-1690 Ft
- DOSZTOJEVSZKIJ, F. M.: Feljegyzések a holtak házából - Sensus K. - (A világirodalom mesterei) -400 p. -kve-2400 Ft
- DOYLE, Arthur Conan: Az elveszett világ + Méregöv - Sensus K. -273 p. -kve-1490 Ft
- DUMAS, Alexandre: A fekete tulipán - Sensus K. - (Dumas legszébb regényei) -300 p. -2200 Ft
- DURYCH, Jaroslav: Wallenstein árnyai - Ht-Kalligram K. -723 p. -kve-3500 Ft
- DÜRRENMATT, F.: Válogatott elbeszélések 3.: Az ígélet. 4.: A megbízás. 5.: Az igazság-ügy. 6.:

- Zürvölgy - Európa -247 p., 379 p., 326 p. -kve-1800 Ft, 1900 Ft, 1900 Ft, 1900 Ft
- ECO, Umberto: Baudolino - Európa -542 p. -kve-2600 Ft
- ENQUIST, Per Olov: Lewi útja - Európa -633 p. -kve-2200 Ft
- ESSEX, Karen: A fáraó - General Press (Különleges könyvek) -528 p. -kve-2500 Ft
- GRASS, Günter: Ráklépésben - Európa -292 p. -kve-1900 Ft
- Harc a párduccal - Nagyvilág K. (Nagyvilág könyvek) -197 p. -fve-1600 Ft
- HAWKE, Ethan: Hamvazószerda - Ulpius-ház K. (Ulpius modern könyvtár) -367 p. -fve-1980 Ft
- HOUELLEBECQ, Michel: A csúcson - Magvető K. -345 p. -kve-1990 Ft
- KADARE, Ismail: Az álmok palotája - Ulpius-ház K. (Ulpius klasszikusok) -285 p. -fve-2480 Ft
- KANAFÁNI, Ghasszán: Lángoló ég alatt - EPL Kiadó (Editio plurilingua) -129 p. -fve-560 Ft
- KAPLINSKI, Jaan: A jég és a Titanic + A jég és a hangjai - Korona K. -165 p. -fve-990 Ft
- KASSOVITZ, Peter: Ezeregy ok - az elkeseredésre - Vince K. -182 p. -kve-2295 Ft
- KAZANTZAKISZ, Nikosz: Isten szegénykéje - Szent István Társulat -359 p. -kve-1990 Ft
- KING, Tabitha: Reuben könyve - Alexandra -397 p. -kve-1699 Ft
- KLEIST, Heinrich von: Kohlhaas Mihály + Homburg hercege - Európa (Európa diákkönyvtár) -211 p. -fve-650 Ft
- KUNDERA, Milan: Jakab és az ura - Európa -146 p. -1500 Ft
- MARSHALL, Alan: Én is versenyt futok a széllel - K. u. K. (Unikorn könyvek) -344 p. -kve-1980 Ft
- MAXWELL, Robin: A fattyú - Tericum K. -551 p. -kve-2970 Ft
- MAYNARD, Joyce: Otthon a világban - Európa -532 p. -kve-2300 Ft
- MENDOZA, Eduardo: A csodák városa - Európa -600 p. -kve-2500 Ft
- MESSADIÉ, Gerald: Dávid király - Európa -2003-406 p. -2300 Ft
- MILLER, Arthur: Egy brooklyni fiú - Szukits K. (Modern klasszikusok) -282 p. -kve-1890 Ft
- ORWELL, George: Légszomj - Európa -298 p. -kve-1900 Ft
- PAMUK, Orhan: Az új élet - Ulpius-ház K. (Ulpius klasszikusok) -449 p. -fve-2480 Ft
- PELEVIN, Viktor: Kristályvilág - JAK - (JAK Világirodalmi sorozat) -287 p. -kve-2100 Ft
- PÉREZ-REVERTE, Arturo: A vívómester avagy a nő árnyéka a férfiszíven - Európa -273 p. -kve-2200 Ft
- POLITKOVSKAJA, Anna: A második csecsen háború - Gabo K. -350 p. -kve-2500 Ft
- PUSKIN, A. Sz.: Titkos naplója - Tóth Könyvek. -2003-149 p. -kve-1980 Ft
- ROTH, Philip: A szegényfolt - Európa -440 p. -kve-2200 Ft
- SACK, John: Sárkányfőnök - Ulpius-ház K. (Corleone könyvek I.) -474 p. -fve-2980 Ft
- SARAMAGO, José: Kőtutaj - Új Palatinus -296 p. -kve-2490 Ft
- TALESE, Gay: A keresztapa fia - Ulpius-ház K. (Corleone könyvek) -530 p. -fve-2980 Ft
- ULICKAJA, Ljudmila: Médea és gyermekei - Magvető K. -297 p. -kve-1990 Ft
- UPDIKE, John: Nyúl szív - Európa -621 p. -kve-2100 Ft
- URIS, Leon: Kálvária - Aquila K. -255 p. -kve-1690 Ft
- VARGAS LLOSA, Mario: Édenkert a sarkon túl - Európa -524 p. -kve-2500 Ft
- VRAK, Jan: Hétköznapi dolgok - Ht-Kalligram K. -201 p. -1400 Ft
- SZÉPIRODALOM, VERS**
- ACZÉL Géza: (ablak)(szakács) - Új Palatinus -69 p. -fve-1290 Ft
- AGNEL HIDVÉGI Éva: Hófehér papíra - Pont Kiadó -72 p. -fve-1180 Ft
- ARANY János: Válogatott kisebb költemények - Európa - (Európa diákkönyvtár) -241 p. -fve-680 Ft
- ÁGH István: Semmi sem úgy: Új versek - Nap K. -96 p. -kve-1950 Ft
- BÁGER Gusztáv: Időtáv mollhan - Széphalom K. -74 p. -kve-1600 Ft
- BERTÓK László: Valahol, valami - Magvető K. -94 p. -kve-1390 Ft
- BOKOR Levente: Aranylázalom - Hét Krajcár -312 p. -fve-1280 Ft
- BORBÉLY Szilárd: Berlin + Hamlet - Jelenkor K. -84 p. -1100 Ft
- buSZABÓ Dezső: A nap két ruháján - Kráter Kiadó -89 p. -fve-700 Ft
- DANYI Zoltán: Átcsúszik kékbe - Ht-Forum K. (Gemma könyvek) - ill. -68 p. -fve-600 Ft
- DEÁK László: Fojtatás: Új versek - Nap K. -140 p. -kve-1950 Ft
- GÁL Sándor: 65 vers - Ab-Art -112 p. -fve-1300 Ft
- GÁT Anna: Felütés - Noran K. -129 p. -fve-1600 Ft
- HARKAI VASS Éva: A város bejáratánál - Ht-Forum K. - ill. -68 p. -fve-980 Ft
- HODOSI Miklós: Élénél fogja a kardot, védi magát - Hamvas Int. (Hamvas könyvek) -74 p. -fve-500 Ft
- KÁNYÁDI Sándor: Dél keresztje alatt - Ht-Pallas Akadémia -40 p. -kve-150 Ft
- KISS Benedek: Nyáresti delírium - Széphalom K. -125 p. -kve-1600 Ft
- LÁSZLÓ Ernő: Ropog az égbolt - Széphalom K. -158 p. -fve-1200 Ft
- MÁTÉ Imre: Vállunkon víz-özönnel - Pro Pannónia K. (Pannónia könyvek) -198 p. -kve-1690 Ft
- NAGY Gábor: Átok, balsam: napló, 2000-2002 - Kortárs K. -95 p. -fve-1200 Ft
- NAGY Gáspár: Ezredváltó, sűrű évek - Széphalom K. -195 p. -kve-1900 Ft
- PAP József: Vesződések - Ht-Forum K. -89 p. -fve-1120 Ft
- PETŐFI Sándor: Összes művei 4.: Összes költeményei (1845. augusztus - 1846.) - Akadémiai K. -693 p. -kve-2450 Ft
- PETRI CSAI THÓ Ferenc: Kódohoz - Tiszatáj Apv. (Tiszatáj könyvek) -198 p. -kve-1800 Ft
- SÁRKÓZI Sándor: A költészet szívárványa - Accordia K. -124 p. -fve-790 Ft
- SCHEIN Gábor: (retus) - Jelenkor K. -68 p. -kve-1200 Ft
- SERFŐZŐ Simon: Virág. Szerelmes versek - Gonda K. -47 p. -kve-1200 Ft
- SIMON László, L.: Nem lokalizálható - Orpheusz - Magyar Műhely -40 p. -fve-990 Ft
- SZILÁGYI Ákos: Török imaszöveg - Új Palatinus -379 p. -kve-2600 Ft
- TÉREY János: Sonja útja a Saxonia moztól a Pirnai térig - Új Palatinus -361 p. -kve-2600 Ft
- VÖRÖS István: Heidegger, a postahivatalnok - Jelenkor K. -221 p. -kve-1600 Ft
- VERS, VILÁGIRODALOM**
- Az én szerelmem: Osztrák szerelmes versek - General Press (Szép versek, szép köntösben) -63 p. -kve-798 Ft
- BARANYI Ferenc: A montmorency-i szerelmesek - Hungarovox K. -200 p. -fve-1200 Ft
- GOETHE, Johann W.: Faust + Válogatott versek - Könyvklub K. (Iskola - könyv) -282 p. -fve-890 Ft
- JESZENYIN, Szergej: Testem viaszgyertyája - Fekete Sas K. - ill. -139 p. -kve-1820 Ft
- JOSZANO, Akiko-ISIKAVA, Takuboku: Zilált hajam - Szomoru játékok - General Press -87 p. -fve-1500 Ft
- MÉSZÖLY Dezső: Örökbe fogadott versek - EPL Kiadó (Editio plurilingua) -605 p. -fve-3733 Ft
- Válogatásunkat az Új Könyvpiac 2003 nyári adatbázisából készítettük. (Szerk.)

SZERZŐINK

Andrássy Mária 1935-ben született Budapesten. Könyvtáros, szociológus. A Magyar Művelődési Intézet egykori munkatársa, a Magyar Fotográfusok Háza Pécsi József Szakkönyvtár munkatársa.

Barsi Hajna 1958-ban született Győrben. Etnográfus. A Magyar Művelődési Intézet Népi Iparművészeti Titkárságának osztályvezetője.

Bánfai József 1954-ben született Pécsen. Könyvtáros. A Pécsi Tudományegyetem Központi Könyvtárának tájékoztató könyvtárosa.

Beke Pál 1943-ban született Budapesten. Népművelő, a Magyar Művelődési Intézet igazgatója.

Borbás György 1938-ban született Zalabéren. A zalaegerszegi Zrínyi Miklós Gimnázium nyugalmazott középiskolai tanára. Szerzője a következő műveknek: Zala György – György Zala 1858–1937 (kismonográfia) Lendvai füzetek, Lendva – Lendava, 1996.; A Millennium szobrásza Zala György 1858–1937, Budapest, Kossuth Kiadó, 1999.; Erdély bajnoka – A Csány-kultusz apostola Borbély György 1860–1930, Zalaegerszeg, Millecentenárium Kiadó, 2000.; Előkészületben: Wlassics Gyula és a művészetek. Levelek a XIX. századvégről.

G. Furulyás Katalin 1967-ben született Budapesten. Szociológus. Tudományos kutató, a Magyar Művelődési Intézet Kutatási Osztályának munkatársa.

Győri Lajos 1954-ben született Szentesen. Fényképész. A Magyar Művelődési Intézet Művészeti Osztályának munkatársa, fotográfiai szaktanácsadó.

Halász Péter 1939-ben született Budapesten. Agrármérnök. A Magyar Művelődési Intézet Határon túli Magyarok Osztályának főmunkatársa.

Hollósy Tiborné 1948-ban született Pitvaroson. Szlovák-angol szakos tanár. A Magyar Művelődési Intézet Nemzetiségi Osztályának vezetője, a Fővárosi és a XIII. kerületi Szlovák Önkormányzat Elnöke.

Jankó Ágnes 1941-ben született Nagyváradon. Zenetanár, szerkesztő.

Kemény Bertalan 1928-ban született Esztergomban. Mezőgazdasági mérnök. A Magyar Tanya- és Falugondnok Szövetség elnöke.

Kereszti Ferenc 1949-ben született Kistarcsán. Közművelődési szakember. A Magyar Művelődési Intézet Szervezetfejlesztési és Önkormányzati osztályának munkatársa.

Kiss Gy. Csaba 1945-ben született Budapesten. Irodalomtörténész, Közép-Európa szakértő, kultúraelméleti szakember. Az ELTE Bölcsészettudományi karának tanára, kandidátus.

Kocsis Iván 1931-ben született Vácott. Fotóművész, szakíró. A Magyar Diaporáma és Multivízió Egyesület (MADIME) elnöke. A diaporámanívó hazai meghonosítója. A váci Nemzetközi Diaporáma Fesztiválok megszervezője, rendezője. Szakmai publikációival nagyban hozzájárult a műfaj esztétikájának kidolgozásához. A MADIME és a Dunakanyar Fotóklub

kiadásában jelent meg a *Bevezetés a diaporáma technikába* című tájékoztató kötete. Alkotóként is több nemzetközi fesztivál résztvevője.

Lipp Márta 1948-ban született Balatonfőkajáron. Kutató. A Magyar Művelődési Intézet Kutatási Osztályának vezetője.

Mátyus Aliz 1948-ban született Zalalövön. Író, népművelő, szociológus, a Magyar Művelődési Intézet *Szín* című folyóiratának főszerkesztője. Tagja a Magyar Írószövetségnek és a Szociológiai Társaságnak.

Dr. M. Tóth Antal 1940-ben született Budapesten. Az orvostudomány kandidátusa, a budapesti Semmelweis Orvostudományi Egyetem docense, az Országos Vérellátó Szolgálat régióigazgatója. Veszprém Város Vegyeskarának tagja, korábban elnöke. *A kórus első 30 évéről – Harminc év krónikája (1956-1986)* Georgi Dimitrov Megyei Művelődési Központ, Veszprém, 1987. 210 oldal és képi mellékletek – és Veszprém 18-19. századi zenéjéről – *Újra hallom szép szavát (Veszprém zenéje 1762-től a kiegyezésig)* Új Horizont, Veszprém, 1998. 160 oldal – könyve jelent meg.

Péterfi Ferenc 1951-ben született Budapesten. Népművelő. A Magyar Művelődési Intézet Közösségfejlesztési Osztályának vezetője. A Közösségfejlesztők Egyesületének titkára. A Civil Rádió Kuratóriumának elnöke.

Romhányi András 1949-ben született Budapesten. Villamos- és gépészmérnök; művelődésszervező. A Magyar Művelődési Intézet Határon túli Magyarok Osztályának vezetője. A Budapesti Népművelők Egyesülete elnökségi tagja, a Magyar Művelődési Társaság felügyelőbizottságának elnöke, a Magyar Kollégium Kulturális Egyesületének elnöke és a Magyar Kollégium Alapítvány képviselője, a kuratórium elnöke.

Tóth Zsuzsanna 1953-ban született Sátoraljaújhelyen. Tanár, könyvtáros, esztéta, színházelméleti és drámapedagógiai szakember. A Magyar Művelődési Intézet Művészeti Osztályának vezetője. Előadóművész. Tagja a Drámapedagógiai Tanácsnak, a Játékos, a Szín, a Versmondó folyóiratok szerkesztőbizottságának. Az Apor Vilmos Katolikus Főiskolán színházi tárgyakat tanít.

Zavarkó Mihály 1966-ban született Debrecenben. Művelődési és felnőttképzési menedzser. Budapest Főváros VII. kerületi Önkormányzata kulturális főtanácsosa. Közművelődési szakértő. A Magyar Művelődési Intézet Kutatási Osztályának külső munkatársa.

A KITÜNTETETTEK ARCKÉPCSARNOKÁVAL KÖSZÖNTJÜK BESSENYEI GYÖRGY ÉS WLIASSICS GYULA DÍJASAINKAT

Bessenyei György-díjasok: Károly Irma, Béres Béla.

Wlassics Gyula-díjasok: Ádám Ibolya, Forgó Vilmosné, Lengyel Lászlóné, Mészárosné Pusztai Éva, Vadász Ágnes, Zsédenyi Éva,
Angyal László, Buday Péter, Molnár Géza, Ószi Zoltán, Seres Imre, Tari Antal.

